

Lærebog

den christelige Religion.

Til Brug

for den studerende Ungdom.

Ned

Dr. Nikolai Fogtmann.

Andet forbedrede Oplag.

København 1827.

Trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag
hos Peter Chr. Brünich.

OVERFØRT TIL
ODENSE UNIVERSITETSBIBLIOTEK
1968

F o r t a l e.

Mod Forventning er det første Oplag af denne Lærebog, der udkom i Esteraaret 1823, efter fire Mars Forløb blevet udført. De ugunstige Omstændigheder, under hvilke den udkom, synes saaledes ikke at have haft den Indsyndelse paa Bogens Afsætning og Brug, som man fulde formode. Dog maa jeg troe, at en stor Deel af Oplaget er gaaet til Norge, hvor denne Lærebog bruges i flere Skoler, medens den her i Danmark, foruden i Gørste Academies Skole, neppe bruges i andre Skoler end i Herlufsholms Stole og maaskee i Borgerhedsfølerne. Dette veed jeg dog ikke med Bisched, og det er mig ogsaa ligegyldigt. Thi jeg ønsker Bogen at deles ingen anden eller videre Udbredelse end den kan fås sig ved sig selv. Men jeg ønsker, at den maa bruges paa en god Maade og stift megen Gavn, hvor den bruges, enten den saa bruges af faa eller mange, enten den bruges i vort Fædreland eller i Broderlandet.

Dersom jeg turde lægge nogen Vægt paa den hurtige Afsætning af et ikke ubetydeligt Oplag, maaatte jeg troe, at Bogen er befundet at være brugbar og hensigtsmæssig. Og denne Tanke, som jeg dog ikke ganske kan afvise, maaatte gjøre mig noget varsom eller frygtsom ved at gjøre betydelige Forandringer i en ny Udgave. Nogle Forandringer har jeg dog anset for nødvendige, men de ere hverken mange eller store. De ere i det Hele ikke af anden Bestaffenhed, end at denne Udgave meget godt kan bruges ved Siden af den forrige, naar blot Læreren, hvilket jeg ønsker, vilde

lade Disciplerne, som have den ældre Udgave, berigtige denne efter nærværende. De foretagne Forandringer ansæer jeg nemlig for Forandringer, som, fjøndt ubetydelige i Omsfang, dog for en Deel ere betydelige i Indhold. Derfor er det ikke blot mit Ønske, men endogsaa min indstændige Bon, at saavel private som offentlige Lærere ville gjøre sig bekjendte med nærværende Udgave og benytte den deri foretagne Forandringer.

At disse Forandringer ikke ere uden Vigtighed, tor jeg vel ogsaa slutte deraf, at adskillige af dem ere foretagne efter twende lyndige og christelige Mands Vink og Raad, som have viist mig det Venstaf at meddele mig de Bemærknings, som de havde gjort ved adskillige Steder i Bogen under dens Brug eller Gjennemlæsning. Disse Mænd ere Herr Professor Dr. J. Möller i København, og Herr Pastor Tage Müller i Køng. En tredie højerværdig Mand havde lovet mig et lignende Vibrag; men Embedsforetninger have hindret ham fra at holde sit Loft. Imidlertid takker jeg ham for hans gode Willie, ligesom jeg takker mine ovennevnte Velhjælpere og Bemærkninger for deres gode Bemærkninger og Bistand. Og jeg vover fremdeles at bede saavel Dem som andre indsigtsfulde og christeliginddede Læsere om lignende Meddelelser med Hensyn til nærværende Udgave.

Thi jeg kan aldeles ikke twile paa, at Bogen jo endnu har mange Mangler og Ufuldkommensheder. Imidlertid haaber jeg dog, at nogle Fejl og Urigigheder ere blevne rettede, og at de lyndige og billige Læsere ville erkende dette. De Ulyndiges og Ubilliges Domme ere mig i Grunden ligeeyldige, fjøndt jeg dog ogsaa ønsker at høre dem; thi selv af fiendtlige og ubillige Domme kan man dog undtakende lære noget. Hvorfør jeg ikke engang frabedet mig saadan, ligesom de, ifolge Tidernes Legn, venetlig heller ikke ville udeblive. Men jeg vil dog bede de Herrer Kritikere i Almindelighed at betonke, at det er en meget vanskelig Sag at skrive en saadan Lærebog uden at støde an mod Adskilliges Meninger, saavel hvad Indhold som Form eller Fremstilling angaaer. Fremdeles vil jeg bede dem at betonke, at der i en saadan Lærebog maa tages Hensyn til mange Omstændigheder, hvil Indflydelse den, som ikke tjender dem, ikke kan beregne. Man maa see paa deres Dannelses og Fattelvnes, for hvem Bogen er skrevet; man maa see paa Tidens Tankegang, at man ikke skal gaae ganske uden om den, og saaledes spilde sine Ord og sin Image; man maa også at være, om ikke alt, saa dog noget for alle, for at man dog kunde vinde nogle. (Det vil ikke sige, at man skal også at behage alle; thi det er en daarsig Stræ-

ben, som gaaer ud paa det Umuelige, og som fører til Intet eller til Slethed; men det vil sige, at man skal strebe at tale og skrive saaledes, at alle, som ville finde det Sande og Gode, kunne finde det, kunne ledes til at erkende det Sande og else det Gode.) Fremdeles maa man see paa, hvad der fordres fra det Offentliges Side af dem, for hvem Lærebogen er bestemt, for at de ogsaa kunne soare til disse Forandringer. Endelig maa man vakte sig for, at man ikke affrækker nogen fra det Sandes og Godes Erfjendelse ved stive og stodende former, hvortil hverken Sandhed eller Sælighed er bundet. Alle disse Hensyn skulle tages, naar man vil virke til Gavn og ikke virke imod det Piemed, som man vilde fremme. Men dette Piemed eller Endemaal er Sandheden, som fører til Salighed. Den er vistnok kun een; men den kan fremstilles paa mange Maader, det i sig selv kunne være lige rigtige, naar Landen er den samme; men af hvilke man formodelt Omstændigheder ofte maa foretrakke den ene for den anden. Den som ikke kan eller ikke vil betonke dette, kan heller ikke bedomme denne Bog.

Ovenstaende Bemærkning vil jeg ledssage og tildeels stødfeste med en lignende Bemærkning af Professor Dr. J. Möller, som figer i sit interessante Mindekskrift over J. G. Herder: "Enhver Tidsalder har, ligesom ethvert Menneske, sin Maade at fatte Religionen paa. Deri bestaaer Læreviisdom at træffe den rette Maade.") Wel tor jeg ingenlunde troe, at jeg allevegne har truffet denne rette Maade; men jeg har bestræbt mig derfor, og jeg vil fremdeles bestræbe mig derfor, og jeg vil takke enhver, som vil paa mindre og veilede mig under denne Streben. Dette er mig saa magtpaalliggende, at jeg ikke har taget i Betænkning her at høre dette mit Ønske og denne min Begiering paa flere Maader.

J Henseende til Bogen's Bestemmelse og Brug tillader jeg mig endnu at tilføje Følgende. Bogen er, som Titelen udviser, egentlig kun bestemt for den studerende Ungdom. At Adskillige have fundet Bogen brugbar ved anden Undervisning, er mig vel hjaert; men jeg har dog underiden fregett for, at Vedkommande kunne have felet deri; dog tor jeg ikke domme derom; imidlertid troede jeg, at jeg dog burde høre min Mening desangaaende. Fremdeles er Bogen kun bestemt for de to øverste Klasser i de lærende Skoler, eller rettere for Discipler af den Alde og Fremgang, som Disciplerne sædvanlig have i de lærende Skolers twende øverste Classer, det er i de fleste Skoler 3de og 4de Classe. Af disse Discipler, som for det meste ere confirmerede, og som

*) See Nyt Theologisk Bibliothek, 12te Bind, S. 147.

altsaa have lært den for Confermanter autoriserede Lærebog, mener jeg nu, at nærværende Bog bedst kan læres saaledes, at Disciplerne af 3de Classe løse 1ste Kapitel i det første Aar, og 1ste, 2de og 4de Affnit af 2de Kapitel, samt 1ste Affnit af 3de Kapitel i det andet Aar, hvorhos de tillige repeterer det første Kapitel. Det øvrige løses af Disciplerne i 4de Classe, hvor hele Lærebogen tillige repeteres. Forresten folger det af sig selv, at vedfommende Lævere heri, som i alt andet, hvad Methoden angaaer, maae handle efter dets egen Overbevisning. Chi naar man gaaer udenfor mechaniske Presler, kan eller bør Methoden ligesaa lidt forestrives som Miner og Majorer. En duelig og redegelig Lærer vil nok selv finde den bedste Methode.

Med denne lille Fortale udsender jeg saaledes anden Gang nærværende Lærebog. Jeg ønsker Bogen en venlig Modtagelse og velsignet Anvendelse. Dog skal ingen glæde sig mere end jeg, dersom den bliver afsløst og fortrængt af en bedre. Men fremfor alt er det mit Ønske, at denne Bog maad bidrage noget til at nere og befæste Christelig Troe, christeligt Haab og christeligt Hetsfærdighed og Kjærlighed. Chi deri indeholdes alt det Gode, al den Velsignelse, som kan onses enkelte Mennesker og hele Folk. Og det er just dertil vor Tid allermeest trænger.

Sorø, den 15de November 1827.

Indledning.

§. I.

Religion er Kundskab om det høieste Wesen, hvoraf hele Verden er afhængig, og tillige det Sindelag, at man vil være og lyde det høieste Wæsens Willie.

Den blotte Kundskab om Gud og hans Willie kaldes theoretisk Religion; men det gudfrygtige Sindelag kaldes practisk Religion eller Religiositet. Uden den sidste har den første intet Værd.

Anm. 1. For at tage de usfuldkomne Religionsformer med, kan man sige mere almindeligt, at Religion er Erkendelse af høiere Wæsener, som ere forskellige fra Verden, og af hvilke Verden er afhængig. Men vi Christne, der kjende den ene sande Gud, tale ikke som Hedningerne om flere Guder. Hvad vi sige om Religion, det forstaae vi om den sande eller christelige Religion.

Anm. 2. Ved Gudsdyrkelse forstaaer man den Magde, hvorpaa Menneskene øre Gud og udtrykke deres gudfrygtige Sindelag. Dersom Gudsdyrkelsen blot bestaaer i saadanne udvortes Handlinger og Skikke, som ikke forbredre Sindet, da kaldes den Ceremonietjeneste, og denne er ikke den sande Gudsdyrkelse. Men den Gudsdyrkelse, som kommer fra et fromt og oprigtigt Hjerte, og som virker til Sindets Forbedring og Opførtelse, er den sande Gudsdyrkelse.

Anm. 3. Maar vi nævne Gud, tænke vi os ved dette Navn det højest, uendelige og fuldkomne Wæsen, som er alle Ting's Skaber og Herre.

§. 2.

Religionen er høist vigtig og nødvendig for ethvert sundselende og tænkende Menneske:

1) fordi Menneskene uden Religion eller uden Kundskab om Gud maatte bestandig frygte for den livløse og uformstige Natur, som er langt mægtigere end Menneskene. Ingen Kundskab om Gud, som Verdens Skaber og Herre, kan udsltte denne Frygt.

2) fordi vi uden Religion ikke kjendte Verdens Oprindelse eller Hensigt, og kunde ikke betragte eller anvende Tingene i Verden paa den rigtige Maade.

3) fordi vi uden Religion ikke kjendte vor Bestemmelse og kunde ikkestrebe at nære den. Thi vi kunde først forstaae vor evige Bestemmelse og fåce Håab om at opnære den, naar vi vide, at vi ere skabte af den evige Gud, som også kan opholde os i et evigt Liv.

4) fordi vi uden Religion have ingen Trøst i Øsd og Ulykke, naar hværen vi selv eller andre Mennesker kunne hjelpe os; thi i saadanne tilfælde er der ingen Hjælp uden Guds Hjælp og Tillid til denne Guds Hjælp.

5) fordi vi uden Religion ikke kunne have nogen sand og uegennytlig Kjærlighed til hyer andre. Thi den, som ikke kjender og elsker Gud, anseer sig selv for den Vigtigste og elsker sig selv mest,

hvorfed han bliver egenhjærlig og egennytlig og ond; men den som kjender og elsker Gud, ledes ved denne Kjærlighed til at elske andre som sig selv.

6) fordi vi uden Religion ikke have noget sikker Haab om Sjelens Udsdelighed; thi hværen vi selv eller noget andet endeligt Wæsen kan forsikre os et evigt Liv eller give os et evigt Liv. Men det kan den evige Gud alene.

Anm. 1. Heraf folger, at Religionen er nødvendig for Menneskene, dersom de ville være vise, gode og virkelig lyksalige i Lid og Evighed, eller med andre Ord: dersom de ville være, som Mennesket bør være. Eigesom alle Ting i Verden ere afhængige af Gud, saaledes er al Menneskets Wiisdom, Dyd og Lyksalighed eller Sindstroe grundet i Religionen, der forbinder ham med Gud, og oploftet ham over Verden eller de udvortes Ting. Religionen er saaledes den første og høieste Nødvendighed for Menneskets egentlige Natur, og kan med rette kaldes det ene Fornsyn for Mennesket.

Anm. 2. At Religion er saa nødvendig for den menneskelige Natur, kan ogsaa ses deraf, at der findes Religion, skjundt ofte meget usfulkommen, hos alle Folk. Og Menneskene tage først al Religion, naat de enten ere saa dyriske, at de blot leve for at tilfredsstille Lege-ments Trang; eller naar de ere saa lastefulde, at de ikke ville mindes om den evige Nefordighed og et andet Liv.

§. 3.

Religionen kan, med Hensyn til sin Kilde eller sin Oprindelse, inndeles i naturlig og i, aabenbaret Religion.

Naturlig kaldes Religionen, naar den er erhvervet af Mennesker ved Betragtning af deres eget Wæsen og af den hele Natur, som omgiver dem.

Aabenbaret kaldes Religionen, naar den paa en overordentlig eller overnaturlig Maade er meddeelt Menneskene af Gud selv.

Anm. 1. Egentlig er al sand Religion aabenbaret eller meddeelt Menneskene af Gud. Thi Gud har aabenbaret sig i sine Gjerninger, og han har givet Menneskene Forstand til at finde Spor af hans Blissdom og Godhed og Retfærdighed og til at erkjende hans Magt og Storhed. Men den almindelige Aabenbaring i Naturen og i Menneskelivet er ikke tilstrækkelig; en overordentlig eller overnaturlig Aabenbaring maa komme til, for at Religionen kan blive reen og sand og sikker og virke med Kraft.

Anm. 2. Naturlig Religion er ikke tilstrækkelig for Menneskene; thi alle Mennesker ere meer eller mindre usfuldkomne og feilende baade i Forstand og i Willie, og derfor kan intet Menneske af sig selv udfinde fuldkommen Sandhed, eller en fuldkommen sand Religion. Deraf folger, at man ikke kan have fuld Tillid til den naturlige Religion, og at denne altsaa ikke kan være Menneskenes ufeilbare Veileder og usvigelige Trøst, som den sande Religion bor være.

Anm. 3. Man kan ikke ansore et eneste Menneske, som af sig selv har fundet den sande Religion. Men selve viseste Mænd i Oldtiden, som havde mange sunde Religionsbegreber, var dog i megen Wildfarelse og i stor Uvidhed om de vigtigste Ting. At mange Mennesker nu mene, at den naturlige Religion er tilstrækkelig, det kommer deraf, at de ofte indbilde sig, at de selv have udifundet eller af sig selv kunne udfinde, hvad de have lært af den aabenbaredes Religion. De glemme den store Forstiel, som er mellem at finde og meddele Sandhed, og at satte den, naar den er funden og givet.

Anm. 4. Da den natrulige Religion er utilstrækkelig, er en aabenbaret Religion nødvendig for Menneskene.

Derfor har Gud ogsaa givet Menneskene en Aabenbaring, hvorved forstaaes en Bekjendtgjørelse af sand Religion, som umiddelbart eller paa en overordentlig Maade er meddeelt Menneskene af Gud selv. Religionen, som derpaa er grundet, kaldes aabenbaret.

At den aabenbaredes Religion er nødvendig, indsees af følgende Grunde: 1. er en overordentlig Aabenbaring nødvendig, fordi alle Mennesker kunne seje, og ingen kan finde selv eller meddele andre den fuldkomne Sandhed om Gud og hans Willie; men det kan Gud alene. Al sand og tilsvarende Religion maa derfor være aabenbaret Menneskene af Gud selv; 2. er en overordentlig Aabenbaring nødvendig, for at Religionen kan have den Myndighed og Magt, som behoves til at bøse Menneskenes modstridige Willie, og til at berolige det angstede og tvivlende Sind; en saadan Magt kan ingen Menneske haere, men kun Guds eget Ord have; 3. er en Aabenbaring nødvendig, for at grundfæste en offentlig Gudsdyrkelse og et kirkeligt Samsfund; thi derom kunne Menneskene ikke blive enige uden ved en højere og guddommelig Veiledning; men baade offentlig Gudsdyrkelse og et kirkeligt Samsfund ere nødvendige, for at Religionen kan virke paa Menneskene og vedligeholdes iblandt dem.

Altsaa er en guddommelig Aabenbaring nødvendig for at støtte Religionen Vished og Virksomhed og Indflydelse blandt Menneskene, med andre Ord: for at der kan være en sand og virksom Religion, hvorved Menneskene kunne dannes til at leve og være, som de efter Guds Willie bor, og opnaae deres Bestemmelse baade i dette og i det tilkommende Liv. Med den sande guddommelige Aabenbaring staar og falder den sande Religion.

§. 4.

Den guddommelige Abenbaring eller den aabenbarede Religion indeholdes i den hellige Skrift, som ogsaa kaldes Bibelen.

Deri-indeholdes en dobbelt guddommelig Abenbaring, nemlig den mosaiske og den christelige Religion. Den mosaiske blev givet det jødiske Folk af Gud ved Moses og Propheterne. Den fulde tillige vere en Forberedelse til den fuldkomne og almeengyldige Abenbaring, som Gud vilde give i Tidens Tid. Og den indeholdes i den Deel af Bibelen, som kaldes det gamle Testamente.

Den christelige Abenbaring eller den christelige Religion er givet Menneskene ved Jesus Christus og udbredet ved hans Apostle. Den er bestemt for alle Mennesker, for at lede dem til Sandheds Erkendelse og til Saligheb. Og den indeholdes i det nye Testamentes Bøger.

Anm. Ordet Testamente kommer af det latinske *testamentum*; men dette er igjen en Oversættelse af det græske οὐδὲν, som betyder en Pagt. Altsaa betyder det G. og det N. Testamente egentlig den gamle og den nye Pagt, d. e. den gamle og nye Religion; thi Religionen lignes ved en Pagt mellem Gud og Mennesker.

§. 5.

Endvidere er det gamle Testaments egentlig et skrevet for det jødiske Folk, saa har det dog et højt Værd for alle Christne. Thi det indeholder:

1) de ældste og bedste Efterretninger over Verdens og Menneskeslægtens Oprindelse og om Menneskenes første Tilstand;

2) indeholdes der megen guddommelig Sandhed i dets Lærdomme og Forskrifter; og denne Sandhed er og bliver lige vigtig for alle Tider;

3) et det hele gamle Testamentes Indhold et stort Bevis for den Omsorg, hvormed Guds Forsyn forbereder og beforderer Menneskenes Oplysning og Forbedring; thi det gamle Testamente indeholder de guddommelige Foranstaltninger, og viser den guddommelige Styrelse, som gik ud paa at bevare Troen paa den ene sande Gud, og at henvende Menneskenes Sind til Gud;

4) er det gamle Testamente ogsaa vigtigt, fordi det er en Indledning og Forberedelse til det nye Testamente; deels fordi Propheterne have forudsagt Frelserens Komme, og deels fordi mange af det gamle Testamentes Forestillinger og Udtryk ere anvendte i det nye Testamente, hvorfor det sidste ofte maa forklares ved hjælp af det første;

5) har Christus selv og Apostlene omtalt det gamle Testamentes Indhold som guddommelig Abenbaring og evig Sandhed eller som Guds Ord; og deraf folger, at vi Christne ogsaa maae agte det som saadt.

Anm. 1. Dette sidste gjælder især om Moses, Propheterne og Psalmerne. I øvrigt maa man i det hele gamle Testamente vel skjelne mellem det, som blot angik det israelitiske Folks Statsindretning og Tempeltjeneste, der maa betragtes som enten affakket eller fuldt kommet ved Christus, og det, som uden Hensyn dertil indeholder Guds Forættelser og Forskrifter, hvilke gjælder for alle Mennesker til alle Tider.

Skriftsteder.

Math. 5, 17. 18. Jesus sagde: Mener ikke, at jeg er kommen at oplse Loven eller Propheterne; jeg er ikke kommen at oplse, men at fuldkomne. Thi sandelig siger jeg Eder: indtil Himmelens og Jordens forgaae, skal end ikke det mindste Bogsstav eller en Torddel forgaae af Loven, indtil det skeer altsammen.

2 Tim. 3, 16. Den ganske Skrift er indblæst af Gud, og nyttig til Lærdom, til Overbevjuuning, til Rettselte, til Oprugtelse i Retfærdighed.

Hebr. 1, 1. Esterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa haver han i disse sidste Dage talet til os ved Sonnen.

§. 6.

Det gamle Testamente Bøger deles med Hensyn til deres Anseelse i kanoniske og apokryphiske.

Kanoniske ere de, som ere skrevne af Propheter, og som offentlig forelestes i Synagogerne. F. Ex. Moses, Psalmerne og Propheterne. De kaldes kanoniske af κανών, en Regel, enten fordi de varer en Rettetnor for Menneskenes Troe og Vandel; eller fordi de hørte til de Bøger, som efter Regelen forelestes.

Apokryphiske Bøger ere de, som enten ere for dunkle for Mengden, eller de, som ikke ere skrevne af Propheterne, og som altsaa ikke ere guddommelige. F. Ex. Salomons Heisang er for dunkel. Judiths Bog er ikke guddommelig. Disse Bøger kaldes apokryphiske af ἀποκρύπτειν, fordi de skjultes for Mengden, og ikke forelestes i Synagogerne.

Ann. De apokryphiske Bøger have mindre Værd end de kanoniske. Dog indeholder de meget, som er vigtigt, dels i moralst Henseende, og dels i historist Henseende. Desuden kan Sproget i dem, hvilket for det meste er græs, ofte tjene til at oplyse Sproget i det nye Testamente.

§. 7.

At en Abenbaring er sand og guddommelig, kan bevises dels ved Indvortes, og dels ved Udvortes Beviser.

Indvortes Beviser kaldes de, som ligge i Abenbaringens væsentlige Indhold og egne Virkninger. Udvortes Beviser kaldes de, som grunde sig paa Kjendsgjerninger, der have fundet Sted ved Abenbaringens Bekjendtgørelse og Udbredelse.

De indvortes Beviser for den christelige Abenbarings Sandhed og Guddommelighed ere:

1) den christelige Læres Æpperlighed; thi den indeholder dels de reneste og værdigste Forestillinger om Gud og hans Dyrkelse, og dels de høieste og rigtigste Forestillinger om Menneskets Væsen og Bestemmelse.

2) den christelige Religions Hensigt, som er at lede alle Mennesker til Fuldkommenhed og Lykkelighed, baade i dette og i det tilkommende Liv; men denne Hensigt er aldeles guddommelig.

3) den christelige Religions Virkning og Indflydelse paa Menneskenes Sind og Vandel; thi dens Antagelse og Esterlevelse har en mere end menneskelig Kraft at oplyse og forbedre, til at trøste

og beroligs Menneskenes Sind, og til at gjøre deres Vandel uskyldig, sjælen og følgeværdig.

Anm. 1. Af disse Grunde et det klart, at den christelige Abenbaring intet indeholder, som strider mod Guds Væsen og Villie; og deraf folger altsaa, at den kan være guddommelig, og at den bør antages for at være guddommelig, dersom den selv erklærer sig for at være det.

Anm. 2. Jesus selv og hans Apostle have ogsaa henviset dem, som ville overbevises om hans Læres Guddommelighed, til dens guddommelige og saliggjørende Virkninger. Men deraf folger, at man først fuldkommen kan overbevises om Jesu Læres Guddommelighed, naar man antager og folger den; thi først da fornemmer man dens Virkninger i sit eget Indre.

Skriftsteder:

Joh. 7, 16, 17. Jesus svarede dem og sagde: min Lærdom er ikke min, men hans, som mig udsendte. Dersom nogen vil gjøre hans Villie, han skal hjælde, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv.

Joh. 8, 32. Jesus sagde: Dersom I blive ved mit Ord, da ere I mine Disciple; og I skulle forstaa Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder frie.

Rom. 1, 16. Jeg skammer mig ikke ved Christi Evangelium; thi det er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som troer, baade for Jøder først, og for Græker.

§. 8.

De udvortes Beviser for den christelige Læres Sandhed og Guddommelighed bevise ikke alene, at Christi Lære kan være, men ogsaa, at den virkelig er en sand guddommelig Abenbaring. Disse Beviser ere:

1) Jesu egne Udsagn; thi Jesus har udstykkelig sagt, at hans Lære ikke var hans egen, men Guds, og at han selv var sendt af Gud.

2) Jesu Mirakler eller Undergjerninger; thi disse vare saadanne overordentlige Gjerninger, som først kunne forståes, naar de umiddelbart tilskrives, Gud; og dersor viste disse Gjerninger, at Gud virkede umiddelbart i ham og ved ham, og at altsaa hans Lære ogsaa var guddommelig.

3) Jesu Spaadomme; thi disse ere Forudsigelseser, som forudsætte guddommelig Forudvidenhed eller Alvidenhed; og dersor vise de ogsaa Jesu Guddommelighed eller nsie Forening med Gud. (Jesus forudsagde saaledes sin Død og Opstandelse, Jerusalems Ødelæggelse og sin Læres Udbredelse).

4) Alle de overordentlige Omstændigheder eller de Underbegivenheder, som udmærkede Jesu Liv her paa Jordens fra hans Fødsel til hans Himmelfart, vise ogsaa, at Jesus var et overordentligt Menneske, at han var udsendt af Gud, og at Gud var med ham.

5) Propheternes Spaadomme om Messias; thi deres Forudsigelses og de Forventninger, som de havde opvakt, om en Frelser, blevne paa en underfuld Maade opfyldte ved Jesus Christus; og dersor bestyrke disse Spaadomme ogsaa vor Bisped om hans guddommelige Oprindelse og Sendelse.

6) Christendommens Virkninger paa Mensneskeslægtens Tilstand vise ogsaa denne Læres guddommelige Natur; thi det er åbenbart, at der hersker langt mere ægte Aandsdannelse og langt mere

sand Sædelighed og Lyksalighed iblandt de christelige Folk end iblandt de hedeniske og muhammedanske; og det uagtet Christendommen kun sjeldent folges i sin hele Reephed og Fuldkommenhed.

Anm. Hvad Jesus har sagt om sig selv, derpaa kunne vi forlade os med fuldkommen Vished: 1) fordi han var sandhedskjærlig og albrig talte Usandhed; 2) fordi han var ophsiet over al Egenkjærlighed og Egennytte, og derfor ikke vilde bedrage; 3) fordi baade hans Mirakler og hans Spaadomme vise, at hans Udsagn om ham selv være sande; 4) fordi det var nødvendigt, at Jesus selv maatte bevidne sin guddommelige Sendelse; thi ingens Vidnesbyrd funde i den henseende opveie hans eget. Han vidste nemlig alene, hvem han var, og han er fuldkommen troværdig.

Skriftsteder,

Joh. 17, 3. Jesus sagde: Dette er det evige Liv, at de kjenne Dig, den eneste sande Gud og den, Du udsendte, Jesum Christum.

Joh. 17, 8. Jesus sagde: De Ord, som Du harer givet mig, harer jeg givet dem; og de have annammet dem, og kjennt i Sandhed, at jeg udgik fra Dig, og de have troet, at Du harer udsendt mig.

Joh. 5, 36. Jesus sagde: De Gjerninger, som Faderen harer givet mig at fuldkomme, disse Gjerninger, som jeg gjør, vidne om mig, at Faderen harer udsendt mig.

Joh. 8, 46. Jesus sagde: Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd? Men siger jeg Sandhed, hvorfor troe I mig ikke?

¹ Petr. 2, 22. Apostelen Peter vidner om Jesus: Han harer ikke gjort Synd; der blev og ikke funden Svig i hans Mund.

Joh. 8, 14. Jesus sagde: Jeg ved, hvorfra jeg kom, og hvor jeg gaaer hen; men I vide ikke, hvorfra jeg kommer, og hvor jeg gaaer hen.

§. 9.

Da Christi Lære indeholdes i det nye Testamente Bøger, maae vi kjenne disse Bøgers Paagtsidelighed og Troeværdighed. For at overbevises derom, udfordres, 1. at vi vide, at Bøgerne ere ægte eller authentiske, d. e., at de virkelig ere skrevne af dem, som de tillegges; 2. at Bøgerne ere usorvanskede og usorfalskede eller have Integritet, d. e. at de ere komne til os uden væsentlige Tillæg; Formindskelser og Forandringer; 3. at Skribenterne selv ere troværdige, det er, at de baade kunne og ville fortælle Sandhed.

Naar dette kan bevises om Skrifter, da ere, de paalidelige og troværdige; men alt dette kan fyskestigstrende bevises om det nye Testamentes Skrifter.

1) Skrifternes Egthed eller Authentie kan bevises deraf, at de første christelige Skribenter omtale de samme Skrifter i det N. T., som vi endnu have, og de nævne de samme Skribenter, som vi endnu nævne; og deels kan den bevises deraf, at Christens dommens ældste Modstandere albrig have dræget disse Bøgers Egthed i Tivil. Af begge disse Grunde kan sluttet, at Apostlerne virkelig have skrevet de Bøger af det N. T., som tillegges dem. Derfor kommer at Sproget i disse Skrifter og hele Fortellingsmaaden og Fremstillingsmaaden er just saaledes, som man maatte vente af disse Skribenter ifølge deres Dannelse, Nationalitet og Tidsalder.

2) Bøgernes usorvanslede Tilstand eller Integritet kan bevises deraf, at de samme Lærdomsme bestandig ere blevne udledte af disse Bøger; thi deraf følger, at deres Indhold kan ikke være blevet forandret. Men at Ordene selv ere blevne usorvandrede, det kan sluttet deraf, at de Steder af disse Bøger, som findes ansørte hos de ældste christelige Skribenter og hos disses Modstandere, stemme for det meste ordret overeens med Ordene i det N. T., som vi endnu have dem. De forskellige Læsemaader, som findes hist og her, ere ikke betydelige og forandre ikke Meningen af noget vigtige Sted.

3) Skribenternes Troverdighed eller Axiopisie kan ogsaa bevises. Thi den bestaaer deels i Redelighed til at ville fortælle Sandhed, og deels i Duelighed til at kunne fortælle Sandhed; men begge disse Egenkaber findes beviissigen hos de hellige Skribenter.

Før det første er deres Duelighed indlysende deraf, at Apostlerne stedse fulgte med Jesus, og høste hans Ord og saae hans Gjerninger; thi saaledes kunde de fortælle, hvad de selv havde hørt og seet. Men de andre hellige Skribenter, som ikke selv var Jesu Disciple, havde deres Efterretninger fra Jesu egne Disciple og stemme overeens med disse.

Før det andet kan deres Redelighed bevises deraf, 1. at Jesus selv havde udvalgt dem; thi han vilde ikke velge slette Mennesker til Discipler og Apostler. Judas var vel et slet Menneske; men det vidste Jesus og sagde det tydeligt om ham; han blev heller ikke egentlig Apostel, og han har slet ingen Deel i

det N. Testamente Skrifter; 2) deraf, at de fortælle ligefrem og opkigtilig; thi de føge ikke engang at besmykke deres egne Fejl, men fortælle dem troskyldig; 3) deraf, at de viste sig uegenhyttige og sandhedskjærlige i deres hele Liv og Vandel; thi de søgte hverten timelig Gere eller Fordele; men de stræbte blot at udbrede Christi saliggjørende Lære, fordi de var overbeviste om hans Guddommelighed og om hans Læres Sandhed; 4) deraf, at deres Fortællinger i historisk og geographisk Senseende stemme overeens med andre paalidelige historiske Efterretninger; thi deraf sees deres Hsiagtighed endog saa i Biting.

Heraf følger, at Skrifterne i det N. T. have Authentie og Integritet, og at Skribenterne selv ere aldeles troværdige; men deraf følger igjen, at disse Skrifter ere fuldkommen paalidelige og troværdige. Heraf følger nu atter, at vi af disse Skrifter kunnen lære at kjende Christi sande Lære og hans virkelige Gjerninger, og at altsaa den sande guddommelige Abenbaring, som er givet Menneskene ved Jesus Christus, indeholderes uforfalsket i det N. T.

Anm. 1. Desuden maas vi paa Grund af den hellige Skrifts høje Vigtighed og ifylge dens egne Ord antage, at Apostlerne ikke have skrevet det N. T. uden guddommelig Tilsynsholde og en højere Bistand.

Ogsaa havde Jesus selv lovet dem en saadan Bistand under Navn af den hellige And, eller Trosteren, (Talsmanden, παρακλητος). Dersor tillægge vi de hellige Skribenter Inspiration, som er den guddommelige Tilsynsholde og Medvirklung, hvorfed Apostlerne blevne satte i stand

til at fortælle Jesu Liv og Lære og Gjerninger sandsør-
dig, og til at forkynde og fortælle hans Lære retteligen.

Anm. 2. Inspiration kaldes ogsaa Theopneustie af Georvevortos, som er indaandet eller beaandet af Gud. En lignende guddommelig Tilsynshedelse og Bistand til at forkynde Guds Willie med Sandhed og Kraft fandt ogsaa Sted hos det G. Testamentes Propheter. 2 Timoth. 3, 16.

Anm. 3. En saadan Inspiration eller Theopneustie, er nødvendig forbundet med en guddommelig Abenbaring; thi naar Gud vil abenbare sig for Menneskene, da vil han ogsaa, at denne hans Abenbaring skal komme til Menneskene reen og ujorsalstet. Ellers var det nemlig ingen sand guddommelig Abenbaring. Dersor har Gud, som abenbaredes os sit Væsen og sin Willie i Christus, ogsaa virket med sin Aand i de hellige Skribenter, at de kunde fremstille og fortælle Christi Liv og Gjerninger reent og rigtigt og forkynde hans Lære paa den rette Maade og med de rette Ord.

Anm. 4. Deraf folger atter, at disse Skrifter ikke kunne betragtes eller behandles som blot menneskelige Arbeider, men maae agtes og æres som guddommelige Værker, hvori de tilsyneladende Mangler ere virkelige Guldkommenheder.

Skriftsteder.

Matth. 10, 19-20. Jesus sagde til Apostlerne: Naar de overantvoerde Eder, da bekymrer Eder ikke for, hvorledes eller hvad I skulle tale; thi det skal gives Eder i den samme Stund, hvad I skulle tale. Thi I ere ikke de, som tale; men det er Eders Faders Aand, som taler i Eder.

Joh. 14, 26. Jesus sagde: Talsmanden, den Hellig Aand, hvilken Faderen skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting, og minde Eder paa alle Ting, som jeg harer sagt Eder.

² Petr. 1, 21. Aldrig er nogen Prophetic fremført af menneskelig Villie; men de hellige Guds Mand talede, drevne af den Hellig-Aand.

¹ Corinth. 2, 12-13. Apostelen siger om sig selv og de andre Apostler: Vi have ikke annammet Verdens Aand, men den Aand, som er af Gud, paa det at vi kunde kjende, hvad der er os skjenket af Gud; hvilket vi og tale, ikke med Ord, som menneskelig Viisdom lærer, men med Ord, som den Hellig-Aand lærer.

¹ Cor. 1, 25. Det Daarlige fra Gud (o; det tilsyneladende Daarlige) er visere end Menneskenes Viisdom, og det Skræbelige fra Gud er stærkere end Menneskenes Styrke.

§. 10.

Den christelige Religionslære kan henføres til fire Hovedstykker: 1. Læren om Guds Væsen, Egenskaber og Gjerninger; 2. Læren om Menneskets Natur og Bestemmelse og Pligter, samt om dets moralste Ufuskommelighed eller Synden; 3. Læren om Christus, Menneskenes Frelser og Saliggjører; 4. Læren om Sjælens Udsodelighed og om det evige Liv.

Første Kapitel.

Om Gud.

Første Afsnit.

Om Guds Tilværelse.

§. 11.

Det Menneske, som har en sund og øvet Fornuft og en god Villie, føler umiddelbart, og troer med Bevidshed, at der er en Gud.

Enhver den, som bruger sin Eftertanke rigtig, indseer nemlig, at hverken han eller nogen anden endelig Ting kan skabe sig selv eller op holde sig selv. Men naar han nu betunker, at baade han selv og de andre Ting ere til, saa føler han, at der må være et høieste Væsen til, som ikke er blevet til, men som er evigt, og som er Grunden til alle Ting.

Denne Erkendelse eller Bevidsthed om et høieste Væsen er saa nødvendig og naturlig, for den menneskelige Fornuft, at den, som ikke erkender et høieste Væsens eller en levende Guds Tilværelse,

med Hette kan anses for enten ikke at kunne eller ikke at ville rigtig bruge sin Fornuft.

Denne umiddelbare Bevidshed om Guds Tilværelse kaldes Troe, og den er en inderlig og levende Overbevisning om, at der er en Gud, og at alle Ting ere afhængige af ham.

Hvo som har denne Troe, behøver intet andet Bevis for Guds Tilværelse som er det visseste af alt. Men den menneskelige Forstand kan forvirres ved falske Slutninger eller ved onde Tilbøjeligheder, og saaledes kunne Twivl om Guds Tilværelse opkomme. For at forebygge og op løse saadanne Twivl, har man udfundet adskillige Beviser for Guds Tilværelse.

Disse Beviser for Guds Tilværelse ere Forstuegrunde, som vise, at der er en Gud, og at alle Ting ere afhængige af Gud. Men til at fatte og anstage dem, hører der baade fornuftig Eftertanke og en god Villie. Den derimod, som ikke vil troe, kan ikke overbevises om de guddommelige og overandselige Tings Sandhed.

Skriftsteder.

Nom. i, 19-20. Apostelen Paulus siger om Menneskene i Almindelighed: Det, som man kan vide om Gud, er dem aabenbart; thi Gud har aabenbaret dem det; (nemlig i deres Fornuft og ved Verdens Skabelse og Indretning).

Apostl. Gj. 17, 27-28. Apostelen siger om Gud: Han er sandelig ikke langt fra Enhver af os; thi i ham leve og rotes og ere vi.

§. 12.

Det kosmologiske Bevis bygges paa den Saetning, at der er en Verden til; og deraf slutter man saaledes:

Der er en Verden til, som er endelig, foranderlig og forgængelig;

Det, som er endligt, foranderligt og forgængeligt, kan ikke være til ved sig selv, men maa have en Aarsag, som er uendelig, uforanderlig og evig;

Altsaa maa Verden have en Aarsag, som er uendelig, uforanderlig og evig; men denne Aarsag eller dette Væsen er Gud; foligelig er Gud til.

Anm. Dette Bevis tasdes det kosmologiske af *xoojtos* og *loyos*. Ved dette Bevis indsees 1) at der er ligesaa vist, at Gud er til, som at Verden er til; 2) at Gud er Verdens Ophav eller Aarsag; og 3) at Verden er til og bestaaer blot ved Guds Kraft.

§. 13.

Det physikotheologiske Bevis uledes af Verdens Natur eller Bestaffenhed, og det fremsettes saaledes:

Et Værk, som er stort og hensigtsmaessigt og skønt, maa have et Ophav, som er maegtigt, viist og godt;

Nu er Verden uendelig stor og skøn, og den er hensigtsmaessigt indrettet;

Altsaa maa Verden have et Ophav, som er uendelig maegtigt, viist og godt; men dette Væsen, som er Verdens Ophav, er Gud; foligelig er Gud til.

Anm. Ved dette Bevis indsees baade, at der er en Gud, og tillige hvilke Egenskaber Gud har som Verdens Ophav eller Skaber. Og dette Bevis er især vigtigt, fordi det er fætteligt for alle. Thi alle Mennesker kunne indsee, at Verden er stor og skøn og hensigtsmaessigt ordnet; og det falder Menneskene naturligt, at slutte fra Værket til Mesteren.

§. 14.

Dét moralste Bevis er grundet paa Menneskernes moralste Anleg og Bestemmelse; og det kan føres saaledes:

Vi føle i vor Samvittighed, at vi skulle være moralstefuldkomne; men dette maae vi enten kunne blive ved vores egne Kræfter eller ved den udvortes Naturs Kræfter eller ved et Væsens Kraft, som er baade vor og hele Naturens Herre og Verdens Styrer;

Nu kunne vi ikke blive fuldkomne blot ved vores egne Kræfter; thi vi ere indskrænkede og færsbelige; ikke heller kunne vi blive fuldkomne ved Naturens Kræfter; thi de ere uformuftige og besordre ikke af sig selv vores Hensigter;

Altsaa maae vi blive moralstefuldkomne ved et Væsens Kraft, som er baade vor og hele Naturens Herre og Verdens Styrer; men dette Væsen er Gud; foligelig er Gud til.

Anm. 1. Dette Bevis er overbevisende for alle dem, som føle og erkende, at de ere bestemte til uendelig moralstefuldkommenhed; thi disse føle og erkende ogsaa, at Gud er ligesaa viist som det er Menneskets Bestemmelse, at blive moralstefuldkommen. Tillige indsees ved dette Bevis, at Gud maa have alle Ting i sin Magt, for at han kan styre alle Ting saaledes, at Fuldkommenhed kan opnaaes.

Anm. 2. Foruden disse tre Hoved-Beviis for Guds Tilværelse bruges ogsaa det ontologiske Beviis, som udeleter Guds Tilværelse af det blotte Begreb om det høieste Væsen. Dette Beviis kan fremsættes saaledes:

Det alfuldkomne Væsen maa besidde alle Fuldkommenheder;

Nu er selvstændig og uafhængig Tilværelse en Fuldkommenhed;

Altsaa maa det alfuldkomne Væsen besidde selvstændig og uafhængig Tilværelse; folgelig er det alfuldkomne Væsen eller Gud til.

Mærk. Dette Beviis vil egentlig sige, at vi ikke kunne andet end tænke os det alfuldkomne Væsen som tilværende; thi intet kan hindre det uendelige og alfuldkomne Væsen fra at være til; dersor er dette Væsen ligesaadist til, som det kan tænkes at være til.

Anm. 3. Endelig bruges ogsaa undertiden det historiske Beviis, som udeles ex consensu gentium eller af alle Menneskers Overensstemmelse i at troe paa det guddommelige Væsen. Det kan fremsættes saaledes:

Hvad Menneskene, især de viseste og bedste, til alle Tider og uden nogen Aftale og uden fælleds Undervisning, have troet at være sandt, det maa i sig selv være sandt;

Nu have Menneskene, især de viseste og bedste, til alle Tider og uden Aftale eller fælleds Undervisning troet, at der er en Gud til.

Altsaa maa det i sig selv være sandt, at der er en Gud til.

Mærk. 1. I dette Beviis ligger, at Troen paa Gud hører væsentlig med til Menneskets Natur, og at denne Troe er af Skaberens selv nedlagte i Menneskets Natur.

Denne Troe er dersor ikke en menneskelig Opdagelse, men virkelig Sandhed.

Mærk. 2. Den Omstændighed, at mange Mennesker, selv de viseste og bedste paa deres Tid, have antaget flere Guder, svæller ikke dette Bevises Kraft; thi denne Vidfarelse viser kun, at de ikke kunde opsvinge sig til Tanken om det høieste Væsen, skjont de erkjende høiere Væsener, af hvilke de varer afhængige.

§. 15.

De hellige Skribenter varer selv fuldkommen overbeviste om Guds Tilværelse, og de kunde forudsætte, at alle andre fornuftige og retsindige Mennesker ogsaa varer overbeviste derom: dersor have de ikke fremsat noget egentligt Beviis for Guds Tilværelse. Et saadant Beviis kan heller ikke finde Sted i en guddommelig Åabenbaring; thi denne forudsætter nødvendig, at Gud er til, og at han bærer Omsorg for Menneskene.

Endnu mindre var det tænkligt, at Christus vilde føre noget Beviis for Guds Tilværelse. Thi da han erklærede sig selv for Guds Son og for Guds Udsendte, saa fulgte deraf umiddelbart, at Gud er til, og at han elsker Menneskene.

Guds Tilværelse forudsættes dersor i den hellige Skrift som den første og høieste Religions-Sandhed; og Benegelsen deraf kalbes en Daarslighed eller Uffindighed. Dog henvises der i den hellige Skrift til adskillige Grunde, hvoraf det tænkende Menneske kan erkjende Guds Tilværelse, naar det nemlig betænker sit eget Væsens Beskaffenhed, og naar det betragter den udvortes Natur og alle Skabninger.

Skriftsteder.

Psalm. 14. 1. En Daare siger i sit Hjerte; der er ingen Gud.

Psalm. 19. 1. Himmelene fortælle Guds Mere, og den udstrakte Besæftning forkynder hans Hånders Gjerning.

Apostl. Gjern. 14. 17. Apostelen Paulus siger: Gud havde ikke ladt sig selv uden Vidnesbyrd, i det han gjorde os godt, og gav os Regn og frugtbare Tider af Himmelens, i det han møttede os med Føde og vore Hjarter med Glæde.

Nom. 2. 14-15. Efterdi Gedningerne, som ikke have Loven, gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, da ere de, endog de ikke have Loven, dem selv en Lov. De vise Lovens Gjerning skreven i deres Hjarter, idet deres Samvittighed vidner med dem, og Tankerne indbyrdes anklage eller og forsvarer hverandre.

Åndet Afsnit.

Om Guds Væsen og Egenskaber.

§. 16.

Gud er uendelig; men Menneskene ere endelige, og dersor kunne de ikke begribe Guds Væsen. Men vi kunne forstaae Guds Forhold til Verden og til os, eller med andre Ord: vi kunne forstaae Guds Villie og Gjerninger. Og dette er tilstrækkeligt for os; thi naar vi kjenne Guds Villie og Gjerninger, da kunne vi tilbede, elskje og lyde ham som det bedste, høieste

og fuldkomnesti Væsen. Men naar vi saaledes elskje og lyde Gud, da kjenne vi ham.

De Forhold, hvori vi erkjende, at Gud staar til Verden og til os, ere følgende: Gud er Verdens Skaber, Opholder og Bestyrer. Af disse Forhold blive ogsaa Guds Egenskaber indlysende. Thi ved Guds Egenskaber forstaaes de Fuldkommenheder, som Gud nødvendigen maa have, fordi han har skabt alle Ting, og fordi han opholder og bestyrer alle de skabte Ting.

Da Gud er uendelig, saa ere ogsaa alle de Egenskaber, han har, uendelige, det vil sige, at de ere Fuldkommenheder uden al Indskränkning. Dersor bor man bortførne al Indskränkning og Ufuldkommenhed fra Tanken om Gud; og derimod bor man tillægge ham alle Fuldkommenheder i den høieste Grad, som tenkes kan.

Anm. Den Egenskab hos Gud, at han er uendelig, indbefatter i en vis Henseende alle de andre guddommelige Egenskaber; thi af Guds Uendelighed folger: 1) at han er uden al Indskränkning og fri for al Ufuldkommenhed; 2) at hans Fuldkommenhed er ubegrænset, og at alle Fuldkommenheder ere forenede i hans Væsen; 3) at hans Væsen er ubegribeligt for alle endelige Væsener eller for alle Skabninger.

Skriftsteder.

1 Tim. 6. 16. Apostelen Paulus siger om Gud: Han, som alene harer Udsdelighed, som boer i et Lys, der ingen kan komme til, hvem intet Menneske harer sette ikke heller kan se; ham være Mere og evig Magt!

a Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvem som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.

1. Joh. 1, 5. Gud er et Lys, og der er aldeles intet Mørke i ham.

Sirach 43, 30. Priser Herren, og opnøier ham saameget, som I kunne; han er dog endnu højere.

§. 17.

Det Ord, hvormed vi bedst kunne betegne Guds Væsen, er Ordet Aand, som Christus selv har sagt. Ved en Aand forståes nemlig et usynligt eller ulykommeligt Væsen, som har Fornuft og frie Villie.

Ordet Aand, hvormed vi betegne Guds Væsen, lærer os derfor: 1) at Gud ikke er et legemligt eller materielt Væsen; 2) at Gud er et frit og selvstændigt Fornuftvæsen; 3) at Gud er usynlig og ikke kan forestilles eller dyrkes under noget Billeder; 4) at kun en aandelig Dyrkelse, som bestaaer i rene tanker, i et frømt Sindelag og i en virksom Kjærlighed, kan behage Gud og bringe Menneskene i Samfund med Gud.

Anm. Billeddyrkelse bestaaer heri, at Menneskene tilbede og dyrke Gud under et synligt Billede. Denne Gudsdyrkelsesmaade er en hoist farlig Misbrug; thi den leder 1) Menneskene til at tillegge Gud legemlige Egenskaber og Ufuldkommenheder; 2) kan Billeddyrkelse hos de sandelige Mennesker let udvarte til Asguderie eller Asguds-dyrkelse (Idolatrie), saa at Billedet selv holdes for en Gud og dyrkes som Gud.

Skriftstedet:

Joh. 4, 24. Jesus sagde: Gud er en Aand, og de som ham tilbede, bør det at tilbede i Aand og Sandhed.

Apostl. Gi. 17, 24-25. Apostelen Paulus siger: Gud, som havet gjort Verden og alle Ting, som ere derudi, han, som er Himmelens og Jordens Herre, boer ikke i Templer, gjorte med Hænder; han tjenes og ikke af Menneskens Hænder, som den der havet noget behov; eftersom han selv giver alle Liv og Ande og alle Ting.

Esaia 40, 18. Ved hvem ville I ligne Gud, og hvad Billedet ville I berede ham?

§. 18.

Naar der tales af Mennesker og til Mennesker om Gud, maa der tales med Ord, som Mennesker forstaaer, og som ofte ere laante af menneskelige Egenskaber og Forhold.

Deraf opkomme Anthropomorphismer, som ere menneskelige Forestillinger og Udtryk om Guds Væsen og Egenskaber. Disse Anthropomorphismer ere to Slags nemlig deels værdige og nødvendige, deels grove og forkastelige.

Anthropomorphismer ere værdige og nødvendige, naar de ikke tillegge Gud noget sandfæltigt eller ufuldkommeligt, men blot tjene til at gjøre Tanken om Gud tydelig, fattelig og levende.

Anthropomorphismer ere derimod grove og forkastelige, naar de tillegge Gud menneskelige Svagheder og Fejl. Saadanne Anthropomorphismer bør skydes; thi ved dem blive Menneskets Tanker om Gud altsaa sandfæltige og lave; og derved mister Religionen sin rensende og oploftende Kraft.

Anm. 1. De Anthropomorphismer, som bruges i den hellige Skrift, især i det G. T., synes vel ofte grove, men de ere kun billede-lige Forestillinger og Udtryk, som deels

ere brugte formedesst de ældste Menneskers barnlige Tænke-mæde, og deels for i det Hele at gjøre Tanken om Gud mere fællig og levende. §. Ex. Guds Øre, Øie og Haand. At dette forholder sig saaledes, kan man ogsaa see af alle de Steder i Skriften, i hvilke de reneste Forstillinger om Guds Ædelen indeholdes.

Anm. 2. Værdige og nødvendige Anthropomorphismer ere f. Ex. Guds Retfærdighed og Barmhjertighed o. s. v. Thi disse Udtryk betegne egentlig menneskelige Egenfæbler; men de bruges om Gud i langt høiere Betydning. Derimod ere Udtrykkene Guds Vrede, Guds Hjerte o. s. v. grove Anthropomorphismer, dersom de forståes egentlig; men dersom de tages billedeligt, f. Ex. Guds Vrede for hans Mishag til det Ønde, eller for hans Straf over det Ønde: da ere de værdige og rigtige Forstillingsmaader.

Anm. 3. De menneskelige Udtryk, som vi bruge om Guds Egenfæbler, passer egentlig langt bedre til de guddommelige Egenfæbler end til de tilsvarende menneskelige; thi Guds Egenfæbler ere alfuldkomne, men Menneskenes usfuldkomne. Saaledes kan intet Menneske taldes retfærdigt eller barmhjertigt saaledes som Gud, der ene har disse Egenfæbler i den høieste Fuldkommenhed. Dersor kunde man med Grund kalde disse og lignende Udtryk Theomorphismer, naar de bruges om Mennesker. I den Mening sagde ogsaa Christus: "Ingen er god uden En, som er Gud. Matth. 19. 17.

§. 19.

Da Gud er uendelig og alfuldkommen, maa han være een; thi varer der flere Guder, da maatte den ene indskrænke den anden, og den ene maatte have Fuldkommenheder, som den anden ikke havde, og så var de ikke uendelige og alfuldkomne, og altsaa var ingen af dem en sand Gud.

Guds Enhed indsees ogsaa deels af Verdens Indretning og Orden, som vidner om een Skaber og een Bestyrer; deels af de moraliske Følelsers og Lovens Overensstemmelse hos alle fornuftige Mennesker, hvilken viser hen til een Lovgiver.

Anm. 1. Troen paa flere Guder eller Polytheismen kom saavel deraf, at Menneskene ikke kunde satte, at eet Væsen kunde have skabt eller kunde op holde den urmaadelig store Verden, som ogsaa deraf, at Menneskene ikke kunde satte, at eet Væsen kunde være Opravbaade til det Gode og til det Ønde i Verden.

Anm. 2. Troen paa den ene sande Gud eller Monothismen er blevet udbredt og besøgt ved den guddommelige Abenbaring saavel i det G. som i det N. T. Thi Læren om een sand Gud fremstøttes beständig som en Sovedlærdom saavel af Moses og Propheterne, som af Christus og Apostlerne.

Anm. 2. Andre Religionsstiftere have enten antaget flere Guder, eller de have lort Monothismen af vore hellige Bøger, f. Ex. Muhamed. Alene heraf sees, at den guddommelige Abenbaring er Kilden til den sande Religion, som ikke kan tænkes eller finde Sted uden Monothisme.

Anm. 4. Polytheismen forfalsker og fordørver Religionen; thi 1. er Guddommen ifølge Polytheismens Lære ikke uendelig og alfuldkommen; og dersor kunne dens Tilhængere ikke have ubetinget og fuldkommen Erfrygt for eller Kjærlighed til deres Guder; 2. kunne Polytheisterne ikke have fuldkommen Tillid til deres Guder; thi de vide ikke, hvilke Guder der kunne eller ville hjælpe dem, eller om Guderne ikke indbyrdes ville forhindre hverandre.

Skriftstedér.

5 Moseb. 6. 4. Hør Israel! Herren, vor Gud, Serren er een.

Esaia 45, 5. Herren siger: Jeg er Herren, og ingen ydermere; uden mig er ingen Gud.

Joh. 17, 3. Jesus sagde: Dette er det evige Liv, at de kjende Dig, den eneste sande Gud, og den, Du udsendte, Jesum Christum.

1 Corinth. 8, 4. Vi vide, at en Afgud er intet i Verden, og at der er ingen anden Gud, uden een.

§. 20.

Gud er evig, det er: hans Væsen og Tilværelse er uden Begyndelse og uden Ende. Ogsaa kan Guds Evighed kaldes Guds Uendelighed i Henseende til Tid. Gud er nemlig ikke indskrænket ved nogen Tid; men han er ophøjet over Tiden og dens Forandringer.

At Gud er evig, kan indsees saaledes: da Gud ikke har sin Oprindelse af noget, men selv er Aarsag eller Ophav til alt, kan han ingen Begyndelse have; og da han bestaaer ved sin egen Kraft alene, og ingen Ting kan virke ind paa ham, saa kan hans Tilværelse ingen Ende have; følgelig er han evig.

Anm. Det er vigtigt for os at vide, at Gud er evig; thi deraf folger 1. at Guds Villie er evig, og hans Love evige, hvorfor vi kunne følge dem med fuldkommen Tillid og med sikkert Haab; 2. folger det af Guds Evighed, at han kan give os et evigt Liv og evig Salighed. Saaledes kan Tanken om Guds Evighed baade styrke vores Førstet at gjøre Guds Villie, og tillige trøste os med et evigt Haab.

Skiftsteder.

Psalm. 90, 2. Her Bjergene bleve til, og Du dansede Jorden, ja fra Evighed til Evighed er Du Gud.

Esa. 44, 6. Gaa sagde Herren: Jeg er den første, og jeg er den sidste.

2 Petr. 3, 8. Den Dag er for Herren, som viinde Aar, og tusinde Aar som een Dag.

2 Tim. 4, 18. Herren vil og frie mig fra alle Ondt, og frølse mig til sit himmelstue Rige; ham være Mere i al Evighed!

§. 21.

Gud er salig, det er: han besidder alt det Gode og Fuldkomne i den højeste Grad og uden Ende. Thi Salighed er Besiddelse af det sande Gode eller Besidshed om sit Værens og sin Virkens Fuldkommenhed.

At Gud alene er fuldkommen salig, følger deraf, 1. at han alene er alfuldkommen; 2. deraf, at intet kan forstyrre hans Salighed, fordi ingen udvortes eller fremmed Ting kan virke ind paa ham; 3. deraf, at hans Salighed aldrig kan opnære eller astage, da hans Fuldkommenhed er evig.

Anm. Da Gud er salig, kan han aldrig tænkes at være missfornøjet eller lidende; men hans hele Væsen og Virken er en fuldkommen fri og uhindret Virksomhed.

Skiftsteder.

2 Tim. 6, 15. Gud den Salige og alene Mægtige, den Kongers Konge og Herrers Herre.

Apostl. Gj. 17, 25. Han (Gud) tjenes ikke af Mensnes Hænder, som den, der harer nogen Behov; efterdi han selv giver Alle Liv og Mandé og alle Ting.

§. 22.

Gud er almægtig, det er: han kan alt, hvad han vil, eller: han kan gjøre alt det, som er muligt, virkeligt.

At Gud er almægtig, indsees 1) deraf, at Verden, som Gud har skabt, er saa uendelig stor

og indeholder saa mange Ting, som vidne om uen-
delig Kraft hos deres Døphav; 2) deraf, at Gud ikke, som Menneskene, blot forandrer Tingenes Form; men han frembringer baade Materien og alle Tingenes Kræfter og Former; 3) deraf, at Gud; som Verdens Beskyrer, har alle Ting i sin Magt; men mange af disse Ting have megen Magt; dog: saae de alle under Gud og formaaet intet mod hans Almagt.

Anm. Da Gud er almægtig, kunne vi 1) være forvissede om, at han kan fuldføre alt det Gode, som han finder tjenligt, hvorfor vi kunne have den fuldkomneste Lillid til ham; 2) kan han give os Kræfter til at op-
fylde vores Pflichter og til at udføre vore gode Hensigter; ligefrem han kan borttrykke alle de Hindringer, som kunne inde os; 3) maa Tanken om Guds Almagt minde os om vor Evighed og stemme os til Ødmughed, saa at vi ikke stole paa os selv, men paa den almægtige Gud alene.

Skriftsteder.

Psalms. 33, 9. Han talede og det skeete; han bød,
saar stod det der.

Psalms. 135, 6. Herren gjør alt, hvad ham be-
hager, i himmelen og paa Jordens, i Savene og alle
Afsgrunde.

Math. 19, 26. Jesus sagde: For Gud ere alle Ting
mulige.

Luk. 1, 37. Intet kan være umueligt for Gud.

Luk. 18, 27. Jesus sagde: Hvad, som er umuelige
for Menneskér, det er muligt for Gud.

§. 23.

Gud er alvidende, det er: han kender alt det,
som er, var og vorde; eller med andre Ord: han kjen-
ner alt det Virkelige og alt det Muelige.

Da Gud er fra Evighed af alfuldkommen, saa
kender han ogsaa alt fra Evighed af; og da Ti-
dens Indskräntning ikke gælder for ham, saa kjen-
der han alt paa en Gang; og da hans Vand
gjennemtrænger alle Ting og virker paa alle Steder,
saar kender han alle Ting umiddelbart, ligesom
et Menneske kender sine egne tanker.

Guds Alvidenhed indsees 1. deraf, at han
har skabt alt; thi deraf folger, at han kender alt; 2.
deraf, at han bestyrer alt; thi som den, der be-
styrer hele Verden, maa han kende alle Ting,
alle Begivenheder, alle Beslutninger, ja endogsaa
Menneskenes hemmelige Tanker og Attræder.

Anm. Guds Alvidenhed er en trøstelig Tanke for
den Usyldige, for den Kærligste og den Lidende; thi disse
vide, at Gud kender deres Sindelag og deres Stilling,
om de endog misløjdes eller oversees af deres Medmenne-
sker. Men Guds Alvidenhed er en skækkende Tanke for
den Uredelige og den Lastefulde; thi Gud kender deres
onde Lyster, Tanker og Gjerninger, om de endog kunne
skjule dem for Menneskenes øje.

Skriftsteder.

Op. G. 15, 18. Gud kender fra Evighed alle sine
Gjerninger.

Ps. 94, 9. Mon den, som plantede Øjet, ikke
skulde høre? Mon den, som dannede Øjet, ikke
skulde se?

Hebr. 4, 13. Ingen Skabning er usynlig for Guds
Øjne; men alle Ting ere blote og udsplide for hans
øje.

Ps. 139, 1-3. Herre! Du randsager mig og kjen-
der mig. Hvad enten jeg sidder eller staar, da veed
Du det. Du forstaaer min Tanke langtfra. Du om-

ringen min Stie og mit Leie, Du hænder grant alle mine Veie.

Matth. 6, 8. Jesus sagde: Eders Fader veed, hvad I have behov, førend I bede ham derom.

§. 24.

Gud er allestedsnærværende, det er: han virker med sin Kraft i alle Ting og paa alle Steder.

Da alt er blevet til og bestaaer ved Guds almægtige Kraft, saa folger deraf, at hans Kraft og Aand virker i alt og allevegne. Og dersom der var noget, hvorpaa Gud ikke virkede, eller som han ikke havde i sin Mægt, da var han derved indskrænket og ikke uendelig; dersor virker Gud allevegne og i alle Ting.

Der kan altsaa ikke nævnes noget Sted, hvor Gud er, eller hvor Gud ikke er; thi Gud er og virker paa alle Steder. Naar den hellige Skrift siger, at Gud er i Himmelnen, saa tilkendegiver den derved, at Guds Væsen er ophojet over alle de synlige og jordiske Ting, og at han ejender og skues Placere i en højere og bedre Verden.

Anm. Tanken om Guds Allestedsnærværelse er ligesom Tanken om Guds Alvidenhed, trostende opmuntrende og glædelig for de Fromme og Gode. Og Tanken om disse Guds Egenstæder kan især styrke os imod Christelser og bevare os fra Synder og Laster. Dersor bor den tanke altid være levende hos os; Gud seer os allevegne og er med os allevegne.

Skriftsteder.

Ps. 159, 7-8. Hvor skal jeg gaae hen fra Din Aand? hvor skal jeg flye fra Dit Ansigt? Farer jeg op til Gim-

len, da er Du der; og lægger jeg mig ned i Asgrunden, see! da er Du der.

Jerem. 23, 24. Er jeg ikke den, som opfylder Himmelne og Jorden, siger Herren.

Ap. 9, 17, 27-28. Gud er sandelig ikke langt fra Enhver af os; thi i ham leve, roses og ere vi.

Ps. 23, 4. David siger i Bon til Gud: Endog naar jeg skal vandre i Dodsens Skygges Dal, vil jeg ikke frygte for ondt, thi Du er med mig.

§. 25.

Gud er alvils, det er: han bruger de bedste Midler til at udføre de bedste Hensigter. Guds Viisdom bestaaer altsaa deri, at han ejender og vil det, som virkelig er godt og gavnligt, og veed, hvoreledes dette bedst kan befordres og udbredes.

Denne Egenstab findes hos Gud, fordi han baade har den fuldkomneste Villie til at have de bedste Hensigter, og den fuldkomneste Forstand til at bruge de bedste Midler, og tillige den fuldkomneste Mægt til at anvende alle muelige Midler.

At Gud er alvils, kan vi ogsaa lære: 1. af Verdens skønne og hensigtsmessige Indretning; 2. af Verdensbegivenhedernes vise Bestyrelse, forsaa vidt vi kunne ejende og bedomme denne; men ogsaa i de Begivenheder, som vi ikke forstaaer, vide vi dog, at Guds Viisdom virker, fordi vi vide, at han styrer Verden.

Anm. Erkjendelsen af Guds Viisdom er sædeles velgjærende for Menneskene; thi 1) have de Trost i Modgang og Lidelsner, naar de erkjende, at den alvise Gud leder alt til det Gode; 2) maa denne Erkjendelse bringe os til at bruge alle Ting viseligt og vel; thi i den Hensigt ere de os givne af den alvise Gud; 3) minder Guds Viis-

dom os i Særdeleshed om at uddanne vores Sjæleevner, som det Bedste, Gud har givet os, for at vi altid bedre kunne forstaae Guds Visdom og efterligne den baade i vores Hensigter og i vores Handlinger.

Skriftsteder.

1 Tim. 1, 17. Den alene vise Gud være Prism og Mere i al Ewighed. Istr. Rom. 16, 27.

Ps. 104, 24. Herre! hvor mange ere Dine Ejerninger! Du gjorde dem alle viseligen.

Rom. 11, 33. O Rigdoms Dyb baade paa Guds Visdom og Kundskab! Hvor urandsagelige ere hans Domme, og hans Veje uspørlige.

§. 26.

Gud er usoranderlig, det er: hans Væsen er bestandig det samme og bestandig lige fuldkomment.

At Gud er usoranderlig, folger 1. deraf, at han er alfuldkommen og uendelig; thi da han er alfuldkommen, kan han ikke blive fuldkommere; men mindre fuldkommen vil han ikke være; og ingen Ting kan forandre ham: altsaa forandres Gud ingenlunde i sit Væsen og sin Willie. At Gud er usoranderlig, kan 2. ogsaa indsees deraf, at Naturlovene og Fornuftens Love, som Gud har givet, ikke forandres; thi dersom Guds Willie var foranderlig, saa forandrede han ogsaa sine Love.

Anm. 1. Ved Guds Trofasthed forstaaes hans Usoranderlighed i at holde og opfylde givene Forøjtelser. Denne Egenskab harer altsaa til Guds Willies Usoranderlighed.

Anm. 2. Da Gud er usoranderlig og trofast, kunne vi være overbeviste om, at han vil opfylde det, som han har bestemt og forsjættet; og at vi altsaa kunne opnære den Fuldkommenhed og Lyksalighed, hvortil vi ere

bestemte af Gud; og endelig, at vi kunne opnære Fuldkommenhed og Salighed paa den Maade, som Gud har anvisst og gabenbaret.

Skriftsteder.

Jac. 1, 17. Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ingen forandring eller Skygge af Omstiftelse.

Ps. 102, 26-28. Du grundfestede Jordnen, og Himmelene ere Dine Hænders Ejerning. De skulle forgaae; men Du bestaaer; de skulle alle ødesomme Blædebon; Du skal omstifte dem som en Blædning, og de skulle forandres. Men Du bliver den samme, og Dine Aar endes ikke.

1 Moseb. 8, 22. Saalænge Jordnen er til, skal Sæd og Høst, Kulde og Hede, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke ophøre.

1 Cor. 10, 13. Gud er trofast, som skal lade Eder fristes over Eders Formue, men skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang saaledes, at I der Kunne kaale.

2 Thess. 3, 3. Herren er trofast, som skal styrke Eder og bevare Eder fra det Onde.

1 Jos. 1, 9. Dersom vi bekjende vores Synder, er han (Gud) trofast og retsærdig, at han forlader os Synderne og renser os fra al Uretsærdighed.

§. 27.

Gud er hellig, det er: han vil ikke kun det, som er fuldkomment og godt, og han afskyer det Onde. Guds Hellighed er altsaa hans Willies ubetingede Fuldkommenhed, som bestaaer deri, at han elsker det Gode, fordi det er godt og velgjærende, og afskyer det Onde, fordi det er ondt og fordærvelig.

At Gud er hellig, folger af hans Alfuldkomme-
nhed; thi da Gud er alfuldkommen, maa hans
Villie ogsaa være alfuldkommen eller hellig; men
dersom Gud ikke var hellig, var han heller ikke fuld-
kommen; thi Villiens Fuldkommenhed er den væ-
sentlige Deel af aandelig Fuldkommenhed.

At Gud er hellig, kunne vi desuden indsee af
følgende Grunde: 1. maa Gud være hellig, fordi
han er hele Verdens høieste Lovgiver og Dommer;
2. maa Gud være hellig, fordi han har nedlagt
Samvittighed hos alle Mennesker. Thi Samvit-
tigheden fordømmer vore slette Hensigter og Hand-
linger uden alt andet Hensyn; men da Samvittig-
heden tillige virker uvilkærlig og ofte imod Mens-
neskets Villie, er den Guds egen Stemme i vort
Indre; og den vidner, at Gud er hellig.

Anm. Da Gud er hellig, maae vi 1) stræbe at be-
hage ham ved en god Villie og dydig Vandet, som alene
kan behage den hellige Gud; og dersor bor vi skyde alle
Onde i Tanker, Ord og Gjerninger; 2) kunne vi være
overbeviste om, at Gud kun vil det, som er ret og fuld-
kommen; og at dersor alt, hvad han har budet os, maa
være gode og gavnsligt; og at alt, hvad han har forbudet
os, maa være ondt og forærveligt; 3) vil Gud gjøre
det muligt for os at vorde mere og mere hellige, ligesom
han selv er hellig.

Skriftsteder.

Jac. 1, 13. Ingen sige, naar han fristes: jeg fri-
stes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde; men han
frister ikke heller Nogen.

¹ Petr. 1, 15. Efter den Hellige, som Edet kaldte,
vorder og I hellige i al Omgångelse.

Math. 5, 48. Jesus sagde: Vører fuldkomne, si-
gesom Eders Fader i himlene er fuldkommen.

1 Thess. 4, 5. Dette er Guds Villie, Eders Sel-
liggjørelse.

Ps. 5, 5. Du er ikke en Gud, som haver Lyst til
Uguadelighed; den Onde skal ikke boe hos Dig.

§. 28.

Gud er retfærdig, det er: han uddeler den san-
de Lyksalighed efter enhvers gode Villie og moraliske
Værdighed. Gud belønner altsaa de gode Mennes-
ker, det er: han giver dem den sande Lyksalighed;
og han straffer de onde Mennesker, d. v. s. han ude-
lukker dem fra den sande Lyksalighed.

Da Gud er hellig, maa han ogsaa være rets-
færdig; thi den Hellige vil, at det Gode skal frem-
mes, og at det Onde skal forhindres. Og da Gud er
alvidende, kan han ogsaa være fuldkommen retfær-
dig, da han paa det noeste kender ethvert Menneskes
gode og onde Villie, og enhvers gode eller slette Gjern-
ninger. Og da Gud er almægtig, kan intet hin-
dre ham i at udøye hans Retfærdighed. Heraf fol-
ger, at Gud alene er fuldkommen retfærdig.

Guds Retfærdighed kjendes ogsaa deraf, at
han styrer Tingene i Verden saaledes, at gode Fol-
ger ledsgage gode Hensigter og retskafne Handlinger,
og onde Folger ere forbundne med slette Hensigter
og Handlinger. Dog ere disse Folger mere kjendelige
i Menneskernes indvortes Liv end i deres udvortes Skjeh-
ner; thi de vise sig fornemmelig i Sindets og Sam-
vittighedens Tilstand; men ofte ere de ogsaa kjen-
delige i Menneskernes udvortes Omstændigheder.

Anm. Maar vi betoende, at Gud er retfærdig, maae vi 1) være tilfredse med den Tilstand, hvori Gud sætter os; thi den retfærdige Gud giver enhver, hvad der tjener ham bedst; 2) maae vi satte Lyst til Fromhed og Dyd; thi kun disse Egenskaber agtes og belønnes af den retfærdige Gud; 3) maae vi vogte os for at gjøre Uret mod nogen; thi al Uret vil blive straffet af den retfærdige Gud; 4) maae vi haabe en altid bedre Tilstand, naar vi selv stedse blive bedre; thi den retfærdige Gud vil, at de, som ere de bedste, ogsaa skalde være de lykkeligste.

Skriftstede r.

Ps. 11, 7. Herren er retfærdig, elster Retfærdighed; hans Ansigt beskuer en Retfærdig.

Nom. 2, 6-8. Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger; dem, som ved Bestandighed i god Gjerning, søger Mre og Hæder og Usortenkethighed, et evigt Liv; men dem, som ere gjenstridige, og ikke lyde Sandhed, men adlyde Uretfærdighed; skal vordé Straf og Vrede.

Gal. 6, 7-9. Saer ikke vild: Gud lader sig ikke spotte; thi hvad er Menneske saer, det skal han høste. Thi hvo som saer i sit Rjod, skal høste Forkrænkelse af Rjødet; men hvo som saer i Vanden, skal høste det evige Liv af Vandten. Men naar vi gjøre det Gode, lader os ikke blixe trætte; thi vi skulle ogsaa høste i sin Tid, saafremt vi ikke forsage.

§. 29.

En guddommelig Belønning eller Løn er det Gode, som efter Guds Bestemmelse tilfalder de gode Mennesker; og en guddommelig Straff er det Onde, som efter Guds Bestemmelse rammer de slette Mennesker.

Belønninger og Straffe kaldes naturlige, naar de følge af den menneskelige Naturs Indretning. (f. Ex.

visse Sygdomme, som følge af visse Laster); men de kaldes positive, naar de følge af en umiddelbar guddommelig Bestemmelse. Men baade de naturlige og positive, saavel Belønninger som Straffe, ere bestemte og blive uddelede af den retfærdige Gud, der har indrettet hele Naturen, og som behersker alle dens Kraefter.

Alle de Goder, som kaldes guddommelige Belønninger, høre med til Guds Gaver eller Guds Velgjerninger; thi Gud giver os alle Ting af sin Misskundhed eller Maade, og vi kunne ikke egentlig siges at fortiene noget af Gud, som giver os alle Ting.

Anm. 1. Den Fromme og Dydige belønnes ikke med sandelige Goder; thi disse ere for ringe til at belønne Fromhed og Dyd, som have deres egen indvortes Løn i Glæde og Fred. Dog kan den Fromme og Dydige ogsaa siges i visse Henseender at finde nogen Løn i de timelige Goder.

Thi 1) nyder den Fromme de jordiske Goder med mere Glæde end de slette Mennesker, da han nemlig er klar over dem for Guds Gaver; og da han desuden føler, at han ikke er dem ganske uvoxdig; men denne dobbelte Glæde kan det slette Menneske ikke have; 2) bruger den Dydige de jordiske Goder bedre end de slette Mennesker; og dersor har han mere Gavn af dem og stifter mere Gavn med dem; og folgelig bringe de ham ogsaa langt mere Glæde; 3) besidder den Fromme de udvortes Guder med Sindsroe, og han kan tage dem uden stor Bedrøvelse; men i begge disse Henseender har han Fortrin for de slette og lastefulde Mennesker, som besidde deres Guds med Uro og Belymring, og som ikke kunne finde sig i Tabet deraf, fordi det er deres højest Gode.

Anm. 2. Men de egentlige Belønninger og Straffe ere indvortes og sandelige ligesom alt, hvad der harer

til Menneskets Væsen. De bestaae nemlig 1) i Samvittighedens Fred hos den Fromme og Dydige, og i Samvittighedens Uroe hos den Slette og Lastefulde; 2) i Angelse for sig selv og i andre Menneskers Angelse for den Dydige; og i Foragt for sig selv og i andre Menneskers Foragt for den Lastefulde; 3) i en glædelig Udsigt i Fremtiden for den Gode, som kan haabe stedse at blive lyksaligere; og i en sorgelig Udsigt i Fremtiden for den Onde, som maa vente Straf for sin Undskab; 4) i Bevidsthed om Guds Velbehag for den Fromme, og i Bevidsthed om Guds Mishag for den Slette; men deri indeholdes saavel den høieste Belønning for den Fromme, som den høieste Straf for den Slette.

Disse ere de egentlige guddommelige Belønninger og Straffe, og i disse Uddeling viser Guds Retfærdighed sig for Menneskene.

Skriftsteder.

Ap. Gj. 1., 24. Apostlerne bade og sagde: Du Herre, Fjender alles Hjørter.

Col. 3., 25. Svo som gjør uret, skal saae Vederglag for hvad han gjorde uret; og der er ikke Persons Anseelse.

Luk. 13., 2-3. Jesus sagde: Mene J., at disæ Galilæer, (hvis Blod Pilatus havde udssit), varé Syndere fremfor alle Galilæer, fordi de lede dette? Nei, siger jeg Eder, men dersom J. ikke omvende Eder, skulle J. alle ligesaa omkomme.

Rom. 8., 28. Alle Ting tjene dem til Gode, som elste Gud.

Rom. 2., 9-11. Trængsel og Angest skal være over hvert Menneskes Sjel, som gjør det Onde; men Fre og Hjælp og Fred skal vorde hver den, som gjør det Gode; thi der er ingen Persons Anseelse hos Gud.

§. 30.

Gud er algod, det er: han vil alle sine Skabningers sande Wel. Guds Godhed er altsaa den Egenskab hos Gud, ifølge hvilken han tildeles alle sine levende og følende Skabninger saameget godt eller saamegen Lyksalighed, som de efter deres forskellige Natur og Forhold kunne modtage.

At Gud er god, indsees 1. deraf, at han har skabt alle gode Ting, og han har givet sine levende Skabninger Evne til at nyde de gode Ting og til at glædes derved; 2. deraf, at han har givet Menneskene Evne til at blive dydige og lyksalige; og har givet dem mange Midler til at opnære Dyd og Lyksalighed; 3. især deraf, at han af Kjærlighed til Menneskene har sendt sin Son Jesus Christus til Verden, for at Menneskene ved ham skulde oplyses, forbedres og frelses, og saaledes blive deltagtige i Hellighed og Salighed.

Anm. Da Gud er god, bør vi 1) elste ham som vor kjærlige Fader, og takke ham som vor største Velgiver; 2) bør vi have den Tillid til ham, at han altid vil give os det Gode, som vi behøve, og aldrig lade os savne det Nødvendige; 3) bør vi glæde os over alle Guds Gjerninger; thi da han er algod, gjør han intet uden det, som er godt, eller som tjener til at fremmøde det Gode; og 4) bør vi elste vo're Medmennesker; thi den algode Gud elster alle Mennesker og vil deres Wel; derfor bør vi ogsaa elste dem, og stræbe at fremmøde deres Wel, i det vi bruge Guds gode Gaver til at gavne og glæde dem.

Skriftsteder.

Ps. 145., 9. Herren er god imod alle, og hans Misundhed er over alle hans Gjerninger.

Matth. 5, 45. Jesus sagde: Han lader sin Soel opgaæ over Onde og Gode, og lader regne over Retsfærdige og Uretsfærdige.

Ap. Gj. 14, 17. Han haver ikke lader sig selv uden Vidnesbyrd, i det han gjorde os godt, og gav os Regn og frugtbare Tider af himlen; i det han mættede os med Fæde og vore Hjertet med Glæde.

Nom. 8, 32. Han, som ikke sparet sin egen Son, men gav ham hen for os alle, hvorledes skalde han ikke ogsaa skjenke os alle Ting med ham?

Joh. 4, 9. Derved er Guds Kjærlighed aabenbart iblandt os, at Gud haver sende sin Son den ene baarne til Verden, at vi skulle leve ved ham.

§. 31.

Guds Godhed viser sig imod Menneskene paa mange Maader; og derfor er den ogsaa bleven beævnet med flere Navne.

Guds Godhed imod Syndere kaldes hans Naade, som bestaaer deri, at Gud giver Syndere Kraft til at omvende sig, og Midler til at saliggjøres. Guds Godhed ogsaa hans Naade, fordi Menneskene ikke have fortjent den. Og i den Betydning er al Guds Godhed imod alle Mennesker Naade; thi et Menneske kan ikke siges at fortjene noget af Gud, hvem vi skylder alt.

Guds Godhed mod Trængende og Lidende kaldes hans Barmhjertighed. Guds Barmhjertighed viser sig ogsaa imod alle Mennesker; thi alle Mennesker ere mere eller mindre lidende og trængende; og Gud hjælper dem alle i deres Nød og Træng.

Guds Godhed mod gjenstridige Syndere kaldes hans Langmodighed, som bestaaer deri, at han

vedbliver at være god endogsaæ mod dem, som ikke kjenner paa hans Godhed, men misbruge den. Det er nemlig Guds Billie, at alle skalde forbedre sig og frelses.

Guds Godhed kaldes endelig Kjærlighed, fordi han vil meddele alle det Gode og gjøre os Mennesker delagtige i sin Salighed. Dette er Christendommens etendommelige og høieste Udtryk for Guds Godhed. Thi Kjærlighed er den meest inderlige, levende og virksomme Godhed, hvormed Den himmelske Fader elsker alle sine Øvrn, og hvorved disse igjen bringes til at elsker ham og leve i hans Samfund.

Skriftstede r.

Ps. 145, 8. Vaadig og barmhjertig er Herren, langmodig og af stor Misundhed.

Luk. 6, 36. Jesus sagde: Saa værer da barmhjertige, som Eders Fader og er barmhjertig.

Nom. 2, 4. Foragter Du Guds Godhed og Taalmodighed og Langmodigheds Rrigdom, og veed ikke, at Guds Godhed leder Dig til Omvendelse?

i Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvo som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.

i Joh. 4, 10. Derudi bestaaer Kjærligheden: ikke at vi have elsket Gud, men at han haver elsket os, og haver udsendt sin Son til en Forsoning for vore Synder.

i Joh. 4, 19. Vi elsker ham, fordi han elskede os først.

Tredje Afsnit.

Om Ereenigheden.

§. 32.

Den ene hænde Gud kjenres og tilbedes af os Christne 1. som Faderen, det er: som den, der har skabt alle Ting, og der opholder og bestyrer alle Ting; 2. som Sonnen, det er: Gud, der er aabenbaret i Sonnen Jesus Christus, som vor Frelser og Salig-gjører; 3. som den Hellig-Hånd, det er: Guds Hånd og usynlige Kraft, som oplyser, retfærdiggjør og helliggjør de troende og fromme Mennesker. Alt-saa troe vi Christne paa Gud, som Fader, Son og Hellig-Hånd.

Skriftsteder.

Ephes. 4, 6. Den Gud og Alles Fader, som er over Alle, og ved Alle, og i Eder alle.

Joh. 3, 15. Jesus sagde: Saæ havet Gud elsker Verden, at han havet givet sin Son, den eenbaerne, at hver den, som troer paa ham, ikke skal forrabes, men havde et evigt Liv.

Joh. 14, 26. Jesus sagde: Talsmanden, den Hellig-Hånd, hvilken Faderen skal sende i mit Navn, han skal lære Eder alle Ting, og minde Eder paa alle Ting, som jeg havet sagt Eder.

Math. 28, 19. Jesus sagde: Gader hen, og lærer alle Folk, og dsber dem i Navnet Faderens, Sonnens og den Hellig Hånds.

§. 33.

Gud kaldes Fader i flere Henseender: 1. fordi han er alle Tings Ophav og Skaber, og elsker alle

sine Skabninger med faderlig Kjærlighed; 2. fordi han i Sørdeleshed elsker som Fader de fromme og dydige Mennesker, hvilke deraf ogsaa fortinlig kaldes Guds Børn; 3. fordi han paa en for os ubegribelig Maade eller paa en ganske særegen Maade er Jesu Christi Fader, og har sendt denne sin Søn til Verden, for at han skal frælse Menneskene og gjøre dem til Guds Børn.

Anm. Ved at tænke os Gud som vor Fader, mindes vi om, at vi alle have vor Oprindelse fra ham, og at han elsker os alle som sine Børn, og endelig at han ved Jesus Christus gjør os delagtige i alle gode Gaver og et evigt Liv. Deraf maa tanken om Gud som Fader vække hos os et ydmygt, bærligt og tillidsfuldt Sinder-lag imod Gud.

Skriftsteder.

1 Joh. 3, 1. See, hvor stor Kjærlighed Faderen har bevist os, at vi skaltes kaldes Guds Børn.

Rom. 8, 15. Apostelen Paulus skriver til de Christne: I annammede ikke en Trældoms Hånd efter til Frygt; men I annammede en sonlig Udtakrels Hånd, i hvilken vi raabe: Abba, Fader! Denne Hånd vidner med vor Hånd, at vi ere Guds Børn.

§. 34.

Alle fromme og dydige Mennesker kaldes Guds Børn, fordi de ere Gud velbehagelige og ere barnligt findede imod ham. Men i en udmarket betydning kaldes Jesus Christus Guds Søn; thi han var både det fuldkomneste Menneske, og tillige et guddommeligt væsen. Han var nemlig fra Evighed hos Gud, og var kommen fra Gud paa en umiddelbar Maade og anderledes end de andre Skabninger og

Mennesker. Derfor kaldes han ogsaa Guds eenbaarsne og Guds elskelige Søn.

Anm. Naar vi betænke, at Jesus Christus er Guds Son, da saae vi fuldkommen Tillid til ham, som vor Lærer og Frelser, og vi opfyldes af levende Kjærlighed til Gud, som har sendt sin Son til vor Frelse og Saliggjørelse. Ogsaa vide vi da, hvad vi have at gjøre for at blive Guds velbehagelige Børn, nemlig at efterligne Jesus Christus og at elske og lyde Gud af ganske hjerte.

Skriftsteder.

Joh. 17, 5. Jesus sagde i Bon til Gud: Herliggjør Du mig og nu, Fader! hos Dig selv med den Herlighed, som jeg havde hos Dig; for Verden var.

Joh. 1, 18. Evangelisten Johannes skriver: Ingen har nogen Tid seet Gud; den eenbaerne Son, som er i Faderens Skjod, han haver kundgjort det.

Joh. 10, 30. Jesus sagde: Jeg og Faderen vi ere eet.

Hebr. 1, 3. Han (Christus) er Guds Herligheds Glands og hans Dædens udtrykte Billeder.

Joh. 5, 23. Jesus sagde: Alle skulle øre Sonnen, ligesom de øre Faderen. Hvo som ikke ører Sonnen, ører ikke Faderen, som ham udsendte.

§. 35.

Guds Aand virker alt det Gode i Menneskets Sjel; derfor siges ogsaa i den hellige Skrift fortrinlige Mennesker, enten de saa være Propheter eller Kunstnere eller førdeles fromme og dydige Mennesker, at have Guds Aand eller at drives af Guds Aand.

Men de høieste aandelige Guder, som ere Troe og Grab og Kjærlighed, ved hvilke Menneskene helliggjores eller oploftes over den sandelige Verdens Forsengelighed og Ureenhed, og blive deel-

agtige i Guds Rige, gives Menneskene ved Christus og hans Lære; og derfor lærer den hellige Skrift, at Guds Aand eller den hellige Aand virker især ved Christendommen og paa de Christne.

De Christne modtage den hellige Aand af Gud ved Christus; hvilket den hellige Skrift udtrykker saaledes, at den hellige Aand udgaer fra Faderen og sendes af Sonnen.

Anm. Det er af høieste Vigtighed for os Mennesker, som ere strobelige og endelige Skabninger, at vi vide, at Guds Aand, som er uendelig og almægtig, virker i os og med os til vor Oplysning, Forbedring og Frelse; ligesom ogsaa, at denne guddommelige Medvirkning bliver os tildeelt, naar vi troe paa Jesus Christus, vor Frelser, og naat vi stræbe at leve efter hans hellige Lære. Thi først naar vi vide dette, have vi fuldkommen Dived om, at vi kunne opnaa fuldkommenhed og Salighed; og da kunde vi tillige det Middel og den Kræft, som fører os dertil, nemlig Troen paa Guds Son og den hellige Aands Bistand.

Skriftsteder.

2 Petr. 1, 21. Apostelen Peder siger om Propheterne: De hellige Guds Mænd talede, drevne af den Hellige Aand.

Joh. 15, 26. Jesus sagde: Naar Talsmanden kommer, hvilken jeg skal sende Eder fra Faderen, den Sandheds Aand, som udgaer fra Faderen, da skal han vide om mig.

1 Cor. 3, 16. Vide I ikke, at I ere Guds Tempel, og Guds Aand boer i Eder.

1 Cor. 2, 12. Vi have ikke annammet Verdens Aand, men den Aand, som er af Gud, paa det vi kunde kende, hvad der er skjenket af Gud.

Cit. 3, 5-6. Gud frelsede os ved Igjensødelsens
Bad og fornyselsen i den Hellige Aand, hvilken han ha-
ver rigeligen udst over os ved Jesum Christum vor
Særre.

§. 36.

Den bibelske Lære om Gud, som Fader, Son
og Hellige Aand, har foranlediget det Udrykt Tre-
nighed, som bruges for at betegne, at vi Christne
maa tænke os det ene guddommelige Væsen som tres-
dobbelt i Væsen og Virken.

Dette udtrykkes ogsaa saaledes i den christelige
Kirkes Lære, at der i den ene sande Gud ere tre
Personer, som ere indbyrdes lige i Evighed og Magt,
og som, skjent forskellige, dog ere uadskillelige fore-
neede. — Ved denne Lære ophøves Guds Enhed in-
genlunde; thi de tre Personer ere ikke tre Guder;
men det er den ene sande Gud, som aabenbarer sig
i de tre Personer, Faderen, Sonnen og den Hellige
Aand.

Anm. 1. Vigtigheden af Treenighedslæren bestaaer
iær deri, at vi skulle vide, at det er den samme evige
og algode Gud, som har ståbt os og holder os; den
samme, der har gadenbaret sig for os i sin Son Je-
sus Christus; og den samme, der virker med sin hellige
Aand til at helliggøre og saliggøre os!

Anm. 2. Ogsaa er Treenighedslæren vigtig i en an-
den Henseende, fordi den nemlig minder os om det Ube-
gribelige i Guds Væsen, og hyder os iær at være op-
mørsomme paa Guds Ejerninger og Velgjerninger imod
os, hvilke kunne henføres til Skabelsen, Frelsen eller Sa-
liggjørelsen og den dermed sammenhængende Helliggjørelse
og Deelagtighed i det evige Liv.

Anm. 3. Den rette christelige Lære paa Fader, Son
og Helligaand er udtrykt paa den reneste og klareste Maade
i det Apostoliske Symbolum eller de tre Troens Artikler:
1. Jeg troer paa Gud Fader, Himmelens og Jordens
almægtige Skaber. 2. Jeg troer paa Jesus Christus,
hans eneste Son, vor Særre, som er undsangen af den
hellige Aand, fød af Jomfru Maria, piint under Pon-
tius Pilatus, korsfæstet, død og begravet, nedstegen
til Underverdenen, paa tredie Dag igjen opstanden fra de
Døde, opfarens til Himmelten, siddende ved Guds den
almægtige Faders høje Haand, derfra han skal komme
at dømme Levende og Døde. 3. Jeg troer paa den hel-
lige Aand, at der er en hellig almindelig Kirke, de Hel-
liges Samfund, Syndernes Forladelse, Legemets Op-
standelse og et evigt Liv.

Tjedre Afsnit.

Om Skabelsen, Opholdelsen og
Bestyrelsen.

§. 37.

Gud er Verdens Skaber, d. e. Gud er den, som
har givet Verden dens Tilværelse og Indretning. At
Skabe er nemlig at frembringe en Ting baade i Hen-
seende til Materie og Form. Og Ordet at skabe kan
egentlig kun bruges om Gud alene.

Verdens Skabelse er den Virkning, hvor ved
Gud frembragte Verden. Denne maa stede blive ube-
gribelig for endelige Væsener; thi kun den uendelige
Gud kan Skabe; men de endelige Væsener, som ere

Skabte, forstaae ikke, hvorledes enten de selv, eller de andre Ting skabtes.

Anm. 1. Ved Verden forstaaes her alt det, som er udenfor Gud, eller som ikke er Gud, det er: alt det, som er endeligt og skabt. Men det Ord Verden tages ogsaa i flere Betydnninger; thi undertiden betegner det blot Jordkloden, f. Ex. "Jesus kom til Verden;" undertiden alle Mennesker paa Jorden, f. Ex. "Christus kom for at frelse Verden;" og endelig betegner det ogsaa de slette og verdsligsindede Mennesker, f. Ex. "Verden hader de Gode."

Anm. 2. Det vedtagne Udtryk, at Verden er Skabe af Inter, vil sige, at der for Skabelsen ikke var nogen Materie til, hvorfaf Verden kunde blive skabt; men at Gud baade har frembragt Materien og givet den sin Form og Indretning.

Anm. 3. Nogle, som ikke antage, at Verden er skabt af Gud, have meent, at der har været en evig Materie, som Gud har dannet. Men dette er urigtigt; thi var Materien uskabt og evig, da var den ogsaa et selvstændigt og guddommeligt Væsen, hvilket er urimeligt. Og var Materien skabt og evig, da var Gud indskranket ved den, hvilket ikke kan bestaae med Guds uendelige Fuldkommenhed.

Anm. 4. Andre have meent, at Verden var emaneret eller udskydt af Guds-Væsen, ligesom Straalerne udskyde fra Solen. Men ogsaa denne Mening, som kaldes Emanationslæren, er urigtig; thi i dette Tilfælde maatte man tænke sig Gud som et legemligt Væsen; men dette kan ikke bestaae med den hellige Skrifts Lære eller med funde Forestillinger om Gud.

Anm. 5. Andre antage Panteismen, som er den Mening, at hele Verden selv er Gud. Men denne Mening strider ogsaa mod den hellige Skrift; og den er ikke alene i sig selv falske, fordi den antager en materiel og usuld-

kommen Gud; men den er ogsaa yderst farlig, fordi den opnører Forskjellen mellem Gudt og Dødt og undergraver Moralitetens Grundvolb.

Anm. 6. Disse og flere mislykkede forsøg, som Menneskene have gjort paa at forklare Verdens Oprindelse og Tilværelse, besætte endnu mere vor Troe paa den hellige Skrifts Lære, at Verden er Skabt af Gud, og skabt af intet. Thi endskjont vi heller ikke kunne begribe denne Skabelsess Maade, saa kunne vi dog forstaae, at denne Lære er den ene rigtige; thi den evige og almægtige Gud kan frembringe, hvad han vil; og han alene har kunnet skabe Verden.

Skriftsteder.

Moseb. 1, 1. I Begyndelsen skabte Gud himmel og Jorden.

Up. Gj. 17, 24. Gud, som havde gjort Verden, og alle Ting, som ere derudi, han, som er himmellens og Jordens Herre, boer ikke i Templer, gjorte med Hænder.

Hebr. 11, 3. Ved Troe forstaae vi, at Verden er blevet beredt ved Guds Ord, saa at de Ting, som sees, ere blevne af dem, der ikke var tilsyne.

§. 38.

Vi Mennesker kunne hverken begribe Skabelsens Maade, som ligger udenfor vor Forstands Grændser, ikke heller vide dens Begyndelse, fordi denne ligger udenfor Dagens Grændser; men det, som vi kunne vide, og som er os vigtigt at vide om Skabelsen, lærer den hellige Skrift os. Og denne Lære indeholder i følgende Sætninger:

1) Verden er blevet til ved Guds almægtige Kraft, og Gud er Verdens Skaber; 2) at alt det, som Gud skabte, var saare godt; deraf følger, at alle

skabte Ting enten i sig selv eller i visse Henseender ere gode og hensigtsmæssige, og at ingen skabt Ting i sig selv og i alle Henseender er ond og skadelig; 3) at Mennesket er Guds ypperste Skabning her paa Jorden, og at det skal herske over de øvrige Skabninger, og stræbe at ligne Gud, i hvis Billede det er skabt.

Anm. Læren om Verdens Skabelse af Gud er høist vigtig: 1) fordi vi først da kunne have fuldkommen Tilid til Gud, naar vi vide, at han har skabt Verden; thi først da vide vi, at han har Verden fuldkommen i sin Magt og kan regjere den efter sin Willie; 2) fordi vi først da kunne glæde os over vor egen og over de andre Møseners tilværelse, naar vi vide, at alle Ting ere skabte af Gud i den viseste og bedste Hensigt; 3) fordi vi først da kunne have et grundet Haab om et evigt Liv, naar vi vide, at vort Liv og alt det Gode kommer fra den evige Gud.

Skriftsteder.

¹ Moseb. 1, 3. Gud sagde: bliv Lys! og der blev Lys.

Ps. 33, 9. Han talede, og det skete; han bød, saa stod det der.

¹ Moseb. 1, 31. Gud saae alt det, som han havde gjort, og sae! det var saare godt.

¹ Moseb. 1, 26-27. Gud sagde: lader os gjøre et Menneske i vort Billede; efter vor Lignelse. Og de skulle herske over Havets fiske, og over Himmelens fugle, og over Øvæget, og over den hele Jord, og over alt Kryb, som kryber paa Jorden. Og Gud skabte Mennesket i sit Billede, i Guds Billede skabte han det; Mand, og Øvnde skabte han dem.

§. 39.

Bed Verdens Opholdelse forstaes den Virkning af Gud, hvorved han lader de skabte Ting vedblive at være til, saa at de ikke forstyrres eller tilintetgjøres.

At Verden opholdes af Gud, kan man slutte sig til paa tvende Maader:

1) alt, hvad der ikke har sin tilstrækkelige Grund i sig selv, men i en anden Ting, kan heller ikke bestaae ved sig selv, men bestaaer ved den Kraft, hvori det har sin Grund. Nu har Verden ikke sin Grund i sig selv, men i Gud; deraf kan den ikke bestaae uden ved hans Kraft, det er: Verden maa oppholdes af Gud, dersom den skal bestaae.

2) Da Gud har skabt Verden, folger deraf, at han ogsaa vil op holde den, da hans Værk ellers blev tilintetgjort. Deraf kan Verdens Opholdelse ogsaa betragtes som en fortsat Skabelse, hvorefter alle Ting blive til middelbart, da de derimod ved den første og egentlige Skabelse blev til umiddelbart ved Guds Kraft.

Ogsaa lærer Erfaring os, at de skabte Ting vedligeholdes og blive i den Orden, hvori de fra Besyndelsen af vare satte.

Anm. 1. Gud op holdet ligesaa vel enhver enkelt Ting og ethvert enkelt Møsen, som den hele Verden; thi det Hele bestaaer af alle de enkelte Dele tilsammantagne; og deraf kan det Hele ellers den hele Verden ikke op holdes uden derved, at enhver enkelt Ting i Verden op holdes.

Anm. 2. Den Overbevisning, at Gud op holder Verden, er vigtig, fordi den giver os 1) den Tillid til Gud, at han vil op holde os med alle vores væsentlige

Krofster og tillige de Midler, som vi behove til at virke fornuftigt og til at leve lyksaligt; 2) giver den os især Lyst til at udvile vore Anlæg og Evner, da de op holdes af Gud, for at vi kunne opnaae Fuldkommenhed og Salighed.

Skriftsteder.

1 Moseb. 8, 22. Saalænge Jordens er til, skal Sæd og Høst, Kulde og Hede, Sommer og Vinter, Dag og Nat ikke ophøre.

Joh. 5, 17. Jesus svarede: Min Fader arbeider indtil nu, og jeg arbeider.

Ap. Gj. 17, 28. I ham leve og røres og ere vi.

Ap. G. 17, 25. Gud tjenes ikke af Menneskers Hænder, som den, der harer noget behov; eterdi han selv giver Alle Liv og Aande og alle Ting.

§. 40.

Naar der tales om levende Skabninger, siger man ikke allene, at Gud opholder dem, men ogsaa at han forsørger dem; og derved forstaaes, at han giver dem alt, hvad der behoves til deres Fornødenhed og Lyksalighed, hver efter sin Art.

I Særdeleghed sørger ddg. Gud for Menneskene; thi han har begavet dem med høiere Anlæg og Evner end de andre levende Skabninger; og han giver dem flere baade legemlige og især aandelige Goder end de andre Skabninger; og endelig har han givet dem en høiere og evig Bestemmelse, og han leder dem saaledes, at de kunne naae denne deres Bestemmelse.

Skriftsteder.

Ps. 145, 16. Alles Øine vogte paa Dig, og Du giver dem deres Spise i sin Tid; Du oplader din Haand og mætter alt det, som lever, med Velsignelse.

Matth. 6, 26. Jesus sagde: Seer til himmelens fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sankte ikke i Landet, og Eders himmelstæ Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de.

Matth. 6, 30. Blæder Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag og i Morgen kastes i Ovnens, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende!

Ps. 104, 14. Han lader Græs groe for Øræget, og Uter til Menneskenes Tjeneste, for at fremføre Brød af Jorden.

§. 41.

Verdens Bestyrrelse er den Virkning af Gud, hvorved han leder alt, hvad der skeer i Verden til det bedste Maal, og sørger for, at alle Væsener kunne naae den Bestemmelse, hvortil de ere skabte.

At Gud saaledes bestyrer Verden, følger af Skabelsen og Opholdelsen; thi da Gud har skabt Verden, og da han opholder den, og da han, som er alvis og algod, intet unyttigt virker: saa er det vist, at han ogsaa sørger for, at alle Ting i Verden bringes til at naae deres Bestemmelse, og at alle Begivenheder maae fremme hans Hensigt med Verden. Dersom Verden ikke bestyredes saaledes, da var baade dens Skabelse og dens Opholdelse hensigtslös; hvilket ingenlunde kan antages om den alvise Gud.

Menneskeslægtens Historie kan ogsaa lære os, at Menneskeslægten, trods alle Bildfarelser og Omvæltninger, i det Hele gaaer frem i Fuldkommenhed. Og mange Menneskers egen Erfaring kan ogsaa lære dem, at hvad der medte dem i deres Liv, enten det var sorgeligt eller glædeligt, i Grunden har tjent til at befordre deres sande Wel, naar de kun selv sagte dette.

Anm. Maat vi have den Overbevisning, at Gud bestyrer Verden, da have vi 1) Trost og Haab i Mod og Fare, fordi vi vide, at alle Ting staae under Guds Herredomme, og at alle Begivenheder maae til sidst faae et godt Udsald; 2) have vi Lyss til at arbeide for at gisre Guds Willie, da vi vide, at alle Ting maae rette sig efter hans Willie, og at enhver god Bestraebelse velsignes af Gud og har gode Folger, om vi endogsaa ikke tydeligt see dem; 3) faae vi Sindroee og Hengivenhed i Guds Willie; thi naat vi vide, at den alvidende og algode Gud bestyrer alle Begivenheder, da kunne vi være rolige og ubelymrede, om endog alle Ting gaae imod vores Onsker; og vi kunne overlaade alt det, som ikke staer i vor Magt, til Guds Forsorg; thi hans Magt er uimodstaaelig, og hans Willie er den bedste.

Skriftsteder.

Math. 11, 25. Jesus sagde: Jeg priser Dig, Fader, Himmelens og Jordens Herre.

Math. 10, 29-31. Jesus sagde: Sælges ikke jo Spurve for en Penning? Og ikke een af dem falder paa Jorden uden Eders Faders Villie. Ja endog alle Eders Hovedhaar ere talte. Frygter deraf ikke; I ere bedre end mange Spurve.

Math. 26, 39. Jesus sagde: Min Fader! er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig! Dog ikke, som jeg vil, men som Du vil.

1 Cor. 15, 58. Mine kjære Brødre, bliver faste, ubevægelige, frugtbare altid i Herrrens Hjerning, vi dende, at Eders Arbeide er ikke forsængeligt i Herren.

§. 42.

Web Forsynet forstaaes den guddommelige Virksomhed, som indbefatter baade Verdens Opholdelse og dens Bestyrelse.

Forsynet væger ikke blot over Verden i det Hele, men over enhver enkelt Ting og over enhver enkelt Begivenhed i Verden, saa at intet kan være til, og intet kan skee i Verden, uden at Gud vil det og lader det befordre sine vise og gode Hensigter. Deraf staer ogsaa alle Menneskers Liv og Krofster, Tilstand og Handlinger under Guds Herredome og Varetægt.

Det guddommelige Forsyn tillader vel ofte at det onde skeer i Verden; men deels satter det Grandser for det Ondes Fremgang og deels udsleder det gode Folger deraf. Deraf maa endog det onde i Verden befordre Guds gode Hensigter, endførndt det ofte synes at ville forhindre eller forstyrre disse.

Anm. 1. Dog er det onde ikke desto mindre ondt og skadeligt, og enhver ond Handling er strafværdig, om den endog ved Forsynets Styrke saar et godt Udsald.

Anm. 2. Guds Bestyrelse af Verden opnæver ikke Menneskenes frie Villie. Thi Gud hindret eller winger ikke Menneskenes Forfæller eller Beslutninger; men dertil lader han Menneskene have deres Frihed. Detimod væger han over, at de onde Beslutninger ikke naae deres Maal, og at de onde Foretagender enten forhindres eller befordre det Gode. Og paa den anden Side sorger han for, at de gode Beslutninger og Bestraebelser naae deres Maal, såvel her i Tiden, som især i Ewigheden.

Skriftsteder.

Rom. 11, 36. Af ham (Gud) og ved ham, og til ham ere alle Ting; ham være Mre i Ewighed!

2 Cor. 3, 5. Ikke at vi ere dygtige af os selv til at udtaenke noget, som af os selv; men vor Dygtighed er af Gud.

Philip. 2, 13. Gud er den, som virker i Eder baade at ville og at udrette, efter sit Velbehag.

1 Petr. 5, 5-6. Gud staer de Højsærdige imod, men de Ydmyge giver han Haade. Dersor ydmyger Eder under Guds vældige Haand, at han maa ophøie Eder i sin Tid.

1 Moseb. 50, 20. Joseph sagde til sine Brødre: I tænkte onde imod mig; men Gud vidste at vende det til det Gode, for at gjøre det, som nu står, for at holde mange Folk i Live.

§. 43.

Mod Læren om et guddommeligt Forsyn har man gjort afskillige Indvendinger, som næsten alle ere Folger enten af Uforstand eller af Misforstaelse; og dersor kunne de let gjendrives. Den Deel af Religionslæren, som med Hornuftgrunde gjendriver baade Klægerne over Forsynet og Benegtselsen af et Forsyn, har man kaldet Theodicee. (af θεος og δικη).

A. For det først have nogle meent, at det var uverdigt for den alvise og almægtige Gud at skabe en Verden, som behovede at op holdes, og som ikke kunde bestaae ved sig selv. Men dette er en Misforstaelse; thi intet, som er skabt, kan bestaae ved sig selv. Naar altsaa Gud vilde skabe, saa maatte han ogsaa ville op holde det Skabte; og var det værdigt for Gud at skabe Verden, saa maa det ogsaa være ham værdigt at op holde den.

B. For det andet have nogle meent, at det var usommeligt for den uendelige og alfuldkomne Gud, at sørge for alle, endog de ringeste Skabninger, og at bestyre alle, endog de ubetydeligste Begivenheder. Men denne Indvending grunder

sig ogsaa paa en Misforstaelse. Thi 1) er alt i Verden sat noie forbundet, at intet i Grunden er ringe eller ubetydeligt, da enhver enkelt Ting og Begivenhed bidrager til det Heles Fuldkommenhed; og 2) ejendes Guds Uendelighed og Alfuldkommenhed just deraf, at han sørger med samme Blisdom og Godhed for det Mindste som for det Største, og udstrækker sin Misundhed til alle sine Skabninger.

C. For det tredie have nogle især, ved at tage Hensyn til det Onde i Verden, fundet Indvendinger mod Troen paa et Forsyn.

Det Onde kaldes det, som strider imod Mensenes Natur og svækker deres Kræfter, og som forstyrrer deres Fuldkommenhed og Lyksalighed. Dette kan være svende Slags: det, som svækker vores physiske Kræfter og forstyrrer vor udvortes eller sandfælige Lyksalighed, kaldes physiskt Ondt, (sandfæltigt eller timeligt Ondt). Og det, som svækker vores aandelige Kræfter og forstyrrer vor indvortes Lyksalighed, kaldes moralisk Ondt, (aandeligt eller væsentligt Ondt).

Dersom det nu er sandt, at der er mest ondt i Verden, da var dette en farlig Indvending imod vor Troe paa et Forsyn. Thi da kunde man slutte saaledes: Dersom den alvise, algode og almægtige Gud bestyrede Verden, da vilde han ikke tillade, at saameget ondt fandtes deri; men nu findes der mest ondt i Verden; altsaa kan Gud ikke bestyre Verden.

Herimod kan man først bemærke, at Klagerne over det Onde i Verden ere overdrevne; thi 1) ansees meget for ondt, som ikke er det; f. Ex. Storm, Kulde, Hunger og Tørst, o. s. v. 2) ere mans

ge Ulykker Folger af Menneskenes Daarskaber og Laster, men disse Ulykker kunne ikke tilskrives Forsyнет; 3) ere Menneskene af Medlidenhed tilbørlige til at forestille sig det Onde, der møder andre, som værre end det i sig selv er; og ligeledes ere de mere tilbørlige til at klage over det Onde, der møder dem selv, end til at omtale det Gode, som de nyde; og i Almindelighed omtales det Gode, som det Sædvanlige og Naturlige, langt mindre end det Onde, der gjør mere Opsigt, just fordi det ikke er, som det bør være; 4) medføre næsten alle Ulykker gode Folger, der ofte fuldkommen opveie den Skade, som hine forvolde; f. Ex. Uveir, Sygdom, Trang o. s. v.

Heraf sees, at de physiske eller udvortes Under ofte holdes for flere og værre, end de i sig selv ere. Men det er alligevel uregtigt, at der findes mange physiske eller udvortes Under i Verden.

Men hvad disse Under angaaer, da kan man gjendrive Indvendingen, som deraf tages, ved følgende Grunde:

1) ere disse Under, næsten alle, nødvendige Folger af endelige og indskrankede Væseners Natur; thi saadanne Væsener maae nødvendig blive til, forandres, libe og ophøre at være til; og derfor ere Smarter, Sygdomme og Død uundgaaelige. Men det, som er nødvendigt, og som ikke kan tænkes borte fra skabte Væsener, afgiver ingen grundet Indvending mod Troen paa et Forsyn, naar ikun et saadant Onde leder til et høiere Gode.

2) ere Menneskene ikke bestemte til blot at nyde Livets Behageligheder eller blot til sandfælighed

Lyksalighed; men de ere bestemte til at tænke forsigtigt og til at handle rigtigt, og til åndelig Fuldkommenhed og Lyksalighed. Maar det nu kan vises, at de physiske Under i Verden bidrage meget derfor, da er Indvendingen ganske gjendrevet. Thi det, som forbedrer Menneskene, og som leder dem til deres Bestemmelse, stemmer overens med Guds Willie, og det er ikke virkelig ondt.

At physiske Under bidrage til Menneskenes Uddannelse og Forbedring, kan man saaledes overbevises om:

1) Mangel og Modstand bringe Menneskene til at udvikle og bruge deres Kræfter; men uden Hindringer og Modgang henfælde de til Virksomhed og Dorskhed; 2) Trang og Lidelser knytte Menneskene nærmere til hverandre, saa at de mere elste hverandre og mere arbeide for hverandre; altsaa forbedrer Trang og Lidelse Menneskenes Sind og befordrer deres sande Lyksalighed; 3) Smarter og Tab lære Menneskene, at de ikke kunne sætte deres Tillid til de synlige og sandfælige Ting, og at de ikke kunne finde sand Lyksalighed deri; men hvis Menneskene ikke lært dette, vilde de blive altfor sandfælige og jordiske; 4) timelige Ulykker og legemlige Lidelser minder Menneskene om at tragte efter de evige og dædelige Goder, som ikke kunne beroes dem; og saaledes lede Lidelser Menneskene til Viisdom og sand Lyksalighed.

Af disse Grunde tilsammentagne indse vi altsaa, at de physiske Under ere baade nødvendige og gavnlige for Menneskelægten. Folglich ere de ikke virkelige Under; og desfor kunne de heller ikke ansæres

som Indvendinger mod Læren om Guds Forsyn. Men vortimod maae de physiske Ønde, naar vi betragte deres Hensigt og Følger, bestyrke vor Troe paa det guddommelige Forsyn.

D. Den Indvending mod Forsynet, som tas-
ges af det moralske Ønde eller Synden og dens
Følger, synes den farligste: thi det synes ingenlunde
at kunne bestaae med den hellige og gode Guds vise
Bestyrelse af Verden, at saa mange Mennesker for-
derves og blive ulyksalige ved Synden.

Men denne Indvending kan gjendrives saaledes:

1) maa Synd og Laster kunne findes hos sandselige Fornuftvaesener, som kunne misbruge deres frie Willie. Men Forsynet vil ikke beroeve Menneskene den frie Willie; thi saa varer de ikke mere Mennesker eller fornuftige Væsener; 2) ere Synder og Laster vel fordærvelige for Synderen selv; men de medføre ofte gavnlige Følger for andre Menneskere; deels fordi mange fatte Ufrygt for det Ønde ved at see dets foragtelige Væsen og dets fordærvelige Følger; og deels fordi mange øves i Guds frygt og Dyb ved at stribe mod det Ønde for at frelse sig selv og andre fra Fordærvelse; 3) maa man betenke, at Menneskenes Liv ikke endes med den jordiske Tilverelse, men skal fortsættes i Ewigheden. Der kunne Menneskene altsaa opnaae den Fuldkommen-
hed og Salighed, som de ikke opnaae her paa Jorden, men hvortil de her skulle dannes under Forsynets Be-
lebning og Styrelse. Altsaa kan det moralske Ønde heller ikke rokke vor Troe paa Guds Forsyn.

E. Endelig har man for det femte paastaaet,
at det Misforhold, som finder Sted mellem Dyd
og Lykke, mellem Last og Ulykke, strider mod Læ-
ren om det guddommelige Forsyn. Men ogsaa dette
er urettigt; 1) fordi Dyden ikke skal lønnes med
udvortes Lykke, ligesom Lasten ikke skal straffes med
Ulykke; men Dyden har sin Len i indvortes Gober,
ligesom Lasten har sin Straf i indvortes Plager; og
deri finder intet virkeligt Misforhold Sted; 2),
fordi de Lidelser, som de Dydige ofte maae udhol-
de her paa Jorden, tjen til at rense deres Sind og
til at styrke deres Dyd, saa at disse Lidelser maae
kjendes for gavnlige saavel her i Tiden, som især
med Hensyn til Ewigheden; 3) fordi der er et andet
Liv, hvori en fuldkommen retsfærdig Gjengjeldelse
finder Sted.

Anm. 1. Da nu alle Indvendinger mod Læren om
Guds Forsyn ere ugrundede og falske, saa følger deraf,
at Trivl om det guddommelige Forsyns Styrelse ere ugrund-
ede og syndige, og at Klager derover ere formastelige.

Anm. 2. Erfaring lærer ogsaa, at fromme og gode
Mennesker ikke klage over Forsynet; men de, som klage,
ere for det meste enten de Egenkjærlige og Sovmodige,
som mene, at Forsynet ikke gjor nok for dem; eller de
Misundelige og Skadefroe, som mene, at Forsynet fører
bedre for andre end for dem; og endelig alle de daarlige
og slette Mennesker, som ved egen Brode ere blevne ulyk-
lige, men som ville give den saa kalde Skjebne. Gylde-
derfor.

Skrifstæder.

Ps. 37, 5. Vælt din Vei paa Herren, og forlad
dig paa ham; han skal gjøre det.

1 Petr. 5, 7. Ræster al Eders Sorg paa Gud; thi
helt haver Omsorg for Eder.

Hebr. 12, 6. Hjem Herren elster, den revser han,
og han tugter haardeligen hver Son, som han antager sig.

Hebr. 12, 11. Al Aarselse, medens den er nærværende,
synes ikke at være til Glæde, men til Bedrøvelse; men siden giver den igjen dem, som derved ere sve-
de, Retfærdigheds salige frugt.

Rom. 8, 18. Jeg holder for, at den nærværende
Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som
skalaabnabares paa os.

2 Cor. 4, 17-18. Vor Trængsel, som er stakket
og let, stasser os en over al Maade stor, evig Væge
af Herlighed; i det vi ikke ansee de synlige Ting, men
de usynlige; thi de synlige ere timelige, men de usynlige
ere evige.

§. 44.

Den guddommelige Verdensregering er lige-
saa ubegribelig for Mennesker som Verdens Skabelse;
thi vi kunne hverken overskue det Hele i sin
Sammensætning, ikke heller kunne vi erkjende enhver
enkelt Begivenheds sidste Hensigt. Det maa der-
for vere os noet, at vide, at der er et guddommeligt
Forsyn, og at Gud regjerer Verden med Viisdom
og Godhed. Dertil bør vi sætte vor hele Villid, og
yogte os for at domme for Tiden.

Anm. 1. Gud virker paa Naturen ved Naturens
Kraester, og paa Menneskene ved Menneskernes Kraester.
En saadan Virkning af Gud kaldes middelbar, fordi den
fejer ved Midler. Umiddelbare Virknings af Gud kaldes
Mirakler, hvilke dog ikke feje uden Midler, men ved
usædvanlige eller overordentlige Midler. Saadanne Mi-
rakler have fundet Sted, naar Guds Forson vilde indføre
noget nyt eller overordentligt i Verden; f. Ex. ved Men-

nesfestlægtens Skabelse og første Uddannelse og ved Christus
dommens Stiftelse.

Anm. 2. Naar vi sige, at Gud virker ved Naturen
Kraester og efter dens Love paa Verden, saa er denne
Virkning hervor ikke mindre guddommelig eller Gud til-
hørende og afhængig af ham; thi alle Naturens Kraes-
ter og alle dens Love ere fra Gud, og de kunne kun virke
ved hans Kraft og efter hans Villie.

Skriftstæder.

Rom. 11, 33-34. Hvor urandsagelige ere hans
Domme, og hans Veie usporlige! Thi hvo haver kjend
Herrens Sind? eller hvo var hans Raadgiver?

Esaias. 55, 8-9. Mine Tanker ere ikke Eders Tan-
ker, og Eders Veie ere ikke mine Veie, siger Herren.
Thi som himmelen er højere end Jorden, saaledes ere
mine Veie højere end Eders Veie, og mine Tanker end
Eders Tanker.

1. Cor. 5, 6. Dommer ikke noget før Tiden, ind-
til Herren kommer, som og skal føre for Lyset der, som
er skjult i Mørket, og abenbare Hjerternes Raad.

§. 45.

Troen paa Engle, som ere højere aandelige Bes-
sener, grunder sig vel for en Deel 1) paa den Menigh, at
Gud behovede saadanne Mellemvæsener til at
bestyre Verden, og til at udføre sin Villie i Verden; 2)
paa den Forestillingsmaade, at Menneskene tank-
te sig Gud som en jordisk Regent, omgivet af en
stor Skare Djævere, der omringede hans Throne; 3)
paa den naturlige Tilbøjelighed, som Menneskene havde
til at ansee enhver virkende Kraft for en Person.

Disse Grunde forklare blot, hvorfor Menneskes-
ne ere tilbøjelige til at antage Engles Tilbøjelighed og Virk-

somhed; men der givs ogsaa andre Fornuftgrunde, som gjøre det høist rimeligt, at der ere Engle til, hvorved vi forstaae aandelige eller fornuftige Væsener, som ere skabte af Gud, og ere af en højere Natur end Menneskene. Men hvorvidt, eller hvorledes de virke paa Jorden, kan ikke indsees af Fornuftgrunde.

De Fornuftgrunde, som tale for højere aandelige Væseners Tilværelse, ere især følgende: 1) er det ikke rimeligt, at vor Jord, som er een af de mindre Verdenskloster, skulde alene være behoet af fornuftige Væsener, men det er sandsynligt, at de andre større Verdenskloster ogsaa ere behoede, og det af fuldkommere Væsener, end Menneskene her paa Jorden ere; 2) synes det rimeligt, at den alkuldkomme og almægtige Gud har funnet skabe fuldkommere og højere Væsener end jordiske Mennesker; men det Gode og Fuldkomne, som han kan, det vil han vistnok ogsaa: derfor er det høist sandsynligt, at Gud virkelig har skabt aandelige Væsener af en langt højere Natur, end Menneskene her paa Jorden ere.

Bed Fornuftslutninger kunne vi ikke vide mere om højere aandelige Væsener, end at det er rimeligt, at de ere til. Men den hellige Skrift, baade det G. og det N. T., taler om Engle, der ere højere aandelige Væsener, som udfører Guds Willie i Verden. *)

*) Paa hebraiske hedder en Engel נֶשֶׁר paa Græsk ἄγγελος, af hvilket sidste Ordet Engel er dannet. Baade det hebraiske og det græske Ord betyder egentlig et Sendebud eller et Bud.

Vi kunne derfor ikke omtvivle deres Tilværelse og Virksomhed; men hvad Englenes Virknings paa Verden angaaer, da læser den hellige Skrift, at de have virket med ved overordentlige Begivenheder, og at de i Almindelighed ere virksomme for det Godes Besordring i Verden.

Dog sees det klart af Bibelen selv, at Navnet Engel ofte bruges i uegentlig Betydning. Thi i Bibelen kaldes undertiden store eller ubekjendte Naturkraæster Engle. Og de Egennavne, som tillegges nogle Engle, f. Ex. Gabriel og Raphael o. s. v., synes at tilskjendegive, at disse ere Personifikationer af guddommelige Kraæster og Virknings. Derfor er det rimeligt, at Udtynket Engel paa mange Steder i Bibelen betegner en Virkning af Guds Aand og Ualmagt, og undertiden et Menseske, som sendes af Gud for at forkynde og udføre hans Willie. Saaledes anvender Christus selv Navnet Engel paa Johannes den Dober. Matth. II. 10. Men paa mange Steder er det ogsaa klart, at der tales om Engle i egentlig Betydning.

Anm. 1. Troen paa Engle som de, der ere fuldkommere aandelige Væsener i en bedre Verden, er vigtig og velgjørende for Menneskene; thi denne Troeaabner ogsaa os Udsigt til en højere Fuldkommenhed i en bedre Verden, og den nærer vort Haab om Forening med gode aandelige Væsener, som vi skulle blive lige, og med hvem vi skulle leve i evig Salighed.

Anm. 2. Tapken om Engle som de, der ere Guds Sendebud, er ogsaa velgjørende: thi det gør vor Tillid til den almægtige Guds Hjælp mere levende, naar vi truse os Gud at nedsende sine Engle til vor Christ og Frelse.

Og dette er intet Bedrag; thi Gud sender os virkelig Kraft og Hjælp paa mange underfulde Maader.

Anm. 3. Dog maa denne Forestilling ikke udarte til Overtroe, saa at vi vente overnaturlig Hjælp i enhver Nød og Fare; istedetfor at vi skulle bruge de Midler, og anstrengne de Kræfter, som Gud har givet os; og saaledes erholde Hjælpen ved Guds Bistand.

Skriftsteder.

Luk. 20, 35-36. Jesus sagde: De, som agtes værdige til at faae Deel i hin Verden og i Opstandelsen fra de Døde, tage hverken til Mgte, eller hortgistes. De kunne jo ikke mere døe; thi de ere Engle lige.

Joh. 1, 52. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: fra nu af skulle I see Himmelens aabnet, og Guds Engle fare op, og fare ned over Menneskets Søn.

Matth. 26, 53. Jesus sagde til Apostelen Peder: Mener Du, at jeg nu ikke kunde bede min Fader, at han skulle tilstille mig mere end tolv Legioner Engle.

Matt. 18, 10. Jesus sagde: Seer til, at I ikke foragte een af disse Småa; thi jeg siger Eder: deres Engle i Simlene see altid min Faders Ansigt, som er i Simlene.

Hebt. 1, 14. Her siges om Englene: Ere de ikke alle tjenede Aander, udsendte til Hjælp for dem, som skulle arve Salighed?

§. 46.

I den hellige Skrift omtales to Slags Engle. Nogle ere gode, d. e. lydige mod Gud, hellige og velsindede mod Menneskene. Andre ere onde, d. e. ulydige mod Gud og ilbesindede mod de andre Skabninger.

At onde Engle ere til, er ligesaa sandsynligt, som at gode Engle ere til. Thi sjældt Englene ere

fuldkomnere end Menneskene, saa ere de dog ikke altsaa fuldkomne; og derfor kunne de synde, og altsaa blive onde. Og jo hoiere deres Kræfter ere, desto hoiere kan ogsaa deres Ondska og onde Virksomhed stige.

Derimod er det ikke sandsynligt, at den algobe Gud skulle tillade dem at skade Menneskene ufora skyldt. Men vi kunne med Visshed antage, at de enten ikke kunne skade Menneskene, eller at de kunne skade de slette og fordærvede Mennesker, som selv overgive sig til dem, eller som nære onde Lyster og Henfigter.

Den øverste eller værste af de onde Engle kalbes Djævelen. (Paa Græsk δαρβολος, paa Hebraiske זָבָב). At denne de onde Alanders Fyrste er til, kan ligesaa lidet omtvivles, som at de onde Engle ere til. Men hvad dette Væsens Virkninger angaaer, da maae vi haade efter den hellige Skrift og efter fornuftig Eftertanke antage det samme, som om de onde Engle i Almindelighed nemlig, at dette onde Væsen vel kan friste, men ikke skade Menneskene, med mindre de selv ville det Onde.

I øvrigt sees det klart af den hellige Skrift, at Udtrykkene Djævelen og onde eller urene Alander bruges paa mange Steder som Personificationer af det Onde i Verden, og det haade af det physiske og især af det moralske Onde. Dette sees saavel af flere Steder, som især deraf, at Christus siges i den hellige Skrift haade at være Kommen til Verden for at tilintetgjøre Djævelens Gjerninger, og for at frelse Menneskene fra Fordærvelse og evig Fordommelse. Thi deraf er det indlysende, at Djævelens Gjerninger ere det samme som Synden og dens

Følger. Undertiden kaldes ogsaa et onde Menneske en Djævel, f. E. Judas Ischariotes, Joh. 6, 70.

Anm. 1. Den Mening, at en ond og skadelige Hærste for de onde Aander virker alt det Onde i Verden, synes dels at være kommen deraf, at Menneskene ikke kunde indse, at de skadelige Ting i Verden kunde have deres Oprindelse fra Gud; og derfor antog de et ondt Væsen som disse Tings Øphav; og dels er den kommen deraf, at man ikke kunde forståe sig de første Menneskers første Synd, uden ved at antage, at de varer forførte af en ond Aand. Men saavel de skadelige Tings Tilværelse, som de første Menneskers Syndefald, kan forstås paa anden Maade i Overensstemmelse med Bibelens Lære. Dog et det vel at mørke, at alt det Onde til sidst er grundet i en ond eller ureen Aand (*τρεπα τον ηγούς εις αναρροτόν*), eller i en ond eller ureen Villie, som er eens med Djævelens Villie.

Anm. 2. Den bibelske Lære om de onde Engle, som lide deres fortjente Straf, er vigtig; thi deraf sees, 1) at højere Aandsgaver ikke frigjortes for Guds retsfærdige Straf og ikke kunne gjøre nogen lykselig, naar de ikke ere forenede med en god Villie; 2) bliver vor Afflyde for Synden mere levende, naar vi tenke os denne personificeret i et ondt Væsen, der stræber at fordærve os, men som vi kan og bør modståa.

Anm. 3. Ingen behøver at frygte for Djævelens Mage; thi den hellige Skrift lærer tydeligt, at Gud beskytter alle dem, som stole paa ham, og at intet kan skade Menneskene mod Guds Villie. Hvo som altsaa frygter Gud, har ikke noget at frygte.

Anm. 4. Ingen kan undskyde sin Synd med Djævelens Fristelser eller Indskydelser; thi Menneskene have fri Villie, og den hellige Skrift lærer udtrykkelig, at vi kunne modståa Djævelens Angreb eller Fristelserne til det Døde.

Skriftstæder.

2 Petr. 2, 4. Gud sparet ikke de Engle, som synede, men nedstyrrede dem til Selvede og overantvordede dem i Mørkets Lænker, at forvares til Dommen.

1 Joh. 3, 8. Svo som gør Synd, er af Djævelen; thi Djævelen synder fra Begyndelsen.

Matth. 25, 41. Christus vil sige til de Onde paa Dommens Dag: Gaar bort fra mig I forbandede! i den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle.

1 Joh. 3, 8. Dertil er Guds Son aabenbaret, at han skal affasse Djævelens Gjerninger.

Jac. 1, 13. Ingen sige, naar han fristes: jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde; men han frister heller Ingen. Men hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjærlighed.

Ephes. 6, 11. Ifører Guds fulde Rustning, at I kunne være mægtige til at staare mod Djævelens snejdige Anslab.

Jac. 4, 7. Værer Gud underdanige; staar Djævelen imod, saa skal han flye fra Eder.

Rom. 8, 31. Er Gud for os, hvo kan da være imod os.

Andet Kapitel.

Om Menneskets moralske Natur og Bestemmelse.

Første Afsnit.

Om Menneskets moralske Natur.

§. 47.

Blandt de levende Skabninger, vi kjenne, er Mennesket den ypperste, fordi det alene har Fornuft og fri Villie.

Saaledes som Mennesket lever paa Jorden, bestaer det af tvende Dele, nemlig: den indvortes og usynlige Deel, der udgjor dets egentlige Æsen, og som kaldes Sjelen; og den udvortes og synlige Deel, som kaldes Legemet. Dette sidste er kun at betragte som Sjelens Bolig eller Klædning, eller rettere som det Organ, hvorpaa Sjelen virker i den sandelige og materielle Verden.

Skriftsteder.

Math. 10, 28. Jesus sagde: Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke slaae Sjelen ihjel.

Sal. Prædik. 12, 7. Støvet (Legemet) maa komme til Jorden igjen, som det var før; og Aanden maa komme til Gud igjen, som gav den.

Anm. 1. Det menneskelige Legeme ligner det Dyrliske deri, at det fødes, næres og vokser, vades og dør; men det er dog langt ædlere og fortroligere end Dyrenes Legeme. Thi 1) har Mennesket en opreist Stilling og Gang, hvorfra det oploftes over Jorden og Dyrene; 2) har Mennesket et fjsønnere Hoved og et aabent Ansigt, der er ligesom Sjelens Billeder, og som udtrykker Sindelag og Gølesler ganske anderledes end hos Dyrene; 3) kan det menneskelige Legeme holde ud under alle Himmel-egne, og det kan ernæres ved alle Slags Fodemidler; men Dyrene ere for det meste indskrænklede til visse Himmellegne og til visse Næringsmidler; 4) have Menneskene alene Hænder med saa fin Gølesle og saa megen Voielighed, at de derved kunne udføre de mest skarpe Arbeider; 5) har det menneskelige Legeme et Sprog- eller Tale-Organ, formedelst hvilket Sjelen ved forstaelige Lyd kan udtrykke sine tanker og Gølesler; 6) er det ogsaa et Fortøj ved det menneskelige Legeme, at det saa langsom vokser og udvikles; thi derved blive baade Sjel og Legeme tilpassede til at dannes og øves i en lang Tid, og til at udvilles i en hoi Grad.

Anm. 2. At Menneskets Legeme ikke udgjør Menneskets Æsen, og ikke er Mennesket selv, kan man indseee af flere Ting: 1) af Sovnen, i hvilken Legemet vel intet sandser; men Sjelen er dog virksom i Dromme; 2) af den vilkaarlige Brug, som Sjelen imod Legemets Lust kan gjøre af Legemet til strengt Arbeide; ja Sjelen kan endog lade Legemet mishandles og oposfres ligesom en anden udvortes Ting; 3) deraf, at Legemet kan være sygt og afkastet, medens Sjelen er sund og Kraftfuld, og omvendt; 4) deraf, at Legemet stedse forandres, da dog Mennesket bliver det samme; thi endskjønt der efter omrent ti Aars Tid er intet mere tilbage af det forrige

Legeme, er dog Mennesket eller Sjelen sig bevidst, at det er det samme Menneske; 5) af den Strid, som ofte finder Sted mellem Legemets Lyster og Sjelens Uttraaer; i hvilken Strid Sjelen viser sig som et fra Legemet forskelligt Væsen, der hører til en højere Verden og lyder en højere Lov end den legemlige Natur.

Anm. 3. Menneskets egentlige Væsen er dets Vand. Denne er uforgengelig eller udsødelig og virker som For-nuft og fri Villie. I sin Forbindelse med Legemet kaldes vor Vand Sjelen.

Anm. 4. Sjelen tillægger vi tre Hovedevner, fordi den virker fortrinlig paa tre Maader: 1) Erkjendelses-Evnen, som er Evne til at satte og hjælpe Tingenes Beskaffenheder, Væsen og Hensigt; 2) Følelses-Evnen, som er Evne til umiddelbart at fornemme sin egen Tilstand og sit Forhold til andre Væsener; (Erkjendelses-Evnen og Følelses-Evnen tilsammantagne udgjøre Fornusten, som er baade Evne til at erkjende Tingenes Væsen og Evne til at fornemme vort Forhold til Tingenes Væsen eller til det højeste Væsen.) 3) Begjerrings-Evnen eller Villien, som er Evne til at stræbe efter det Væsentlige (stræbe efter Forbindelse med det højeste Væsen) og til at virke efter fornustige Hensigter. (Villien kan derfor ogsaa kaldes den stræbende og virkende Fornust).

Anm. 5. Disse Sjelens tre Hoved-Evner maa ikke tænkes som bestaaende adskilte fra hverandre; thi de udgjøre tilsammantagne den fornustige Sjel eller Menneskets aandelige Væsen.

Anm. 6. Disse Evner synes at virke saaledes: ved Erkjendelsesevnen indseer vi det Sande og Rette; ved Følelsesevnen fornemme vi, at dette er godt og skjønt; og ved Villien beslutte vi at vælge og at udfore det, som er sandt og ret, godt og skjønt.

Anm. 7. Villien er altsaa den vigtigste Sjæle-Evne, thi ved den kunne vi vælge og stræbe at udfore det Gode,

og derved kunne vi blive gode Mennesker. Den, som har en god Villie, er et godt Menneske; men de andre Sjæle-Evner have først noget sandt Værd, naar de ere forbundne med en god Villie.

§. 48.

De Sjæle-Evner, som ere forenedé med Menneskets Villie og som umiddelbar virke paa den, kaldes Menneskets moralske Evner.

De moralske Evner ere: 1) Følelse for Ret og Uret eller moralsk Følelse, hvilken Følelse bestaaer deri, at vi umiddelbar og uden alt andet Hensyn agte det, som er ret og godt, og paa samme Maade for-agte det, som er uret og slet, og det baade hos os selv og hos andre Mennesker.

2) Villiens Frihed (fri Villie eller moralsk Frihed), som bestaaer i Evne til at beslutte og handle overensstemmende med det, som vi erkjende for ret og godt, og i Kraft til at afflyse og modstaae det, som strider derimod.

Mærk. Villiens Frihed kan ogsaa kaldes Selvbestemmelsesevne; thi den er en Evne, hvorved Mennesket selv bestemmer sig for eller mod en vis Handling. Den kan ogsaa kaldes Uafhængighed af sandselig Lyst og af udvortes Evang; thi den er en Evne, som kan bestride og overvinde den sandselige Lyst og dyriske Drist, og den kan ikke bores af nogen Evang. Ingen kan tvinges til at ville; derti er Mennesket frit.

3) Samvittighed, som er Evne til umiddelbar at bedømme vor Villie, vores Hensigter og Handlinger efter Guds Villie og Lov. Samvittigheden medfører en inderlig Tilfredshed, naar vores Hensigter

og Handlinger stemme med Guds Lov og Willie, men Uroe og Utilfredshed, naar de stride derimod.

Da Samvittigheden virker uvilkaarlig og ytrer sig uden vor Opfordring og ofte imod vort Ønske, kan den med Rette kalbes Guds egen Stemme i vor Sjels Ænderste. Den virker deraf ogsaa hos alle Mennesker, som kjende Gud; men hos de forhædte eller ligegyldige Mennesker, som ikke frygte Gud, kan den til en Lid være uvirksom, og siges da at sove.

Anm. 1. At Menneskernes Villie er fri, det viser deels Samvittigheden, der bebreider os vor Ørde som vor egen Skyld; og deels Guds Ord, som opfordrer os til at gjøre det Gode og til at skyde het Onde; vi maae altsaa have fri Willie i begge Henseender.

Anm. 2. Paa vor Villies Frihed er vores Handlingers Tilregnelse grundet, hvilken ellers ikke kunde finde Sted. At tilregne et Menneske noget, er nemlig, at erkende et Menneske for fri Aarsag eller Ophav til en Beslutning eller en Handling.

Anm. 3. At Menneskene ere moralske Væsener, vil egentlig sige, at de have Følelse for Ret og Uret og fri Villie, og at deres Hensigter og Handlinger kunne tilregnes dem.

Skriftsteder.

Nom. 2, 14. Efterdi Hedningene, som ikke have Loven, gjøre af Naturen Lovens Gjerninger, da ere de, enddog de ikke have Loven, dem selv en Lov. De vise Lovens Gjerning streeven i deres Hjerter, i det deres Samvittighed vidner med dem, og Tankerne indbyrdes anklage, eller og forsøre hverandre.

Nom. 12, 9. Haver Afsky til det Onde, hanger fast ved det Gode.

I Joh. 3, 21. I Elsfelige, dersom vort Hjerte ikke fordammer os, have vi Frimodighed til Gud.

S. 49.

Mennesket er skabt i Guds Billedede; thi Menneskets Sjel er et aandeligt Væsen, der har Liighed med Guds Væsen. Denne Liighed med Gud viser sig især i Menneskenes Fornuft og frie Villie; og den tales mere og mere ved disse Evners Misbrug. Men den kan fornyles ved Omvendelse fra Synden og ved Troe paa Christus. Deraf gør man Forskjel paa det medfødte eller medskabte Guds Billedede i Mennesket, og paa det fornynede eller forhvervede.

Anm. Det medfødte Guds Billedede findes hos alle Mennesker, forsaavidt de alle have Fornuft og fri Villie; men det fornynede findes kun hos dem, som have omvendt sig fra Synden og træte efter Helliggjørelse. De sidste kalbes ogsaa nye Mennesker eller gjenfødte Mennesker og Guds Born.

Skriftsteder.

I Moseb. 5, 27. Gud skabte Mennesket i sit Billed; i Guds Billede skabte han det; Mand og Kvinde skabte han dem.

Ephes. 4, 22-24. I skulle aflagge det gamle Menneske efter den forrige Omgångelse, hvilket fordærves ved bedragelige Lyster; men fornyses i Eders Sinds Land, og iføre det nye Menneske, som er skabt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed.

S. 50.

Menneskets Evner kaldes perfectible, fordi de altid kunne blive mere og mere fuldkomne.

De legemlige Evner ere mindst perfectible; thi de sprekkes ved Brugen og oploses omfider ganske.

Men vores aandelige Evner kunne udvikles uden Øphør eller Grænse: vor Erfjendeske kan nemlig altid blive mere tydelig og omfattende, vor Følelse altid mere reen og levende, vor Villie altid mere stærk og hellig, — Derfor er Mennesket stillet til at opnåe en uendelig Fuldkommenhed og evig Salighed.

Skriftsteder,

Math. 5, 48. Jesus sagde: Værer fuldkomne, ligesom Eders Fader i himlene er fuldkommen.

Philip. 3, 12. Ikke at jeg haver allerede grebet det, eller er allerede fuldkommen; men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, efterdi jeg og er greben af Christo Jesu.

Undet Afsnit.

Om Menneskenes Bestemmelse.

§. 51.

Bed Menneskets Bestemmelse forstaaes den Hensigt, hvori det er skabt, eller den Fuldkommenhed, som Mennesket efter Guds Villie skal opnåe.

Da Mennesket bestaaer af to Dele, Sjel og Legeme, saa har det ogsaa en dobbelt Bestemmelse, nemlig en evig eller himmelsk og en timelig eller jordisk. Men da Menneskets egentlige Væsen er den fornuftige Sjel, saa folger deraf, at Sjelens Fuldkommenhed eller aandelig Fuldkommenhed ogsaa er Menneskets egentlige og evige Bestemmelse.

§. 52.

Menneskets timelige eller jordiske Bestemmelse findes, naar man betragter de Forhold eller Forbindelser, i hvilke Mennesket er sat her paa Jord. Disse Forhold ere: Mennesket lever paa Jordfloden; Menneskets Sjel er forenet med et Legeme; Mennesket lever i Forbindelse med flere Mennesker.

Deraf folger, at Menneskenes timelige og jordiske Bestemmelse bestaaer i folgende: 1) at Mennesket hænder og bruger Jordens Guder og anvender dem, paa den bedste Maade efter Skaberens Hensigt; 2) at det udviller og over Legemets Kræfter saaledes, at Legemet bliver et brugbart Redskab for Sjelen; 3) at det lever i Akgteskab og opdrager Børn; 4) at det lever som Borger i en Stat, hvilken er en Forbindelse mellem Mennesker under følelads Love og Dyrighed, og som sigter til at befordre deres følelads Befærd, Fuldkommenhed og Lyksalighed.

§. 53.

Menneskets jordiske Bestemmelse har sin bestemte Grænse, thi alle jordiske Ting forgaae: Vor Legeme oploses, vore huuslige og borgerlige Forhold ophøves ved Døden, og dermed har vor jordiske Bestemmelse Ende.

Men Menneskets himmelske eller aandelige Bestemmelse er evig, ligesom Sjelen er evig. Og denne bestaaer 1) i en fuldkommen Sandheds Erfjendelse, der ogsaa kaldes Viisdom og sand Oplysning; 2) i en fuldkommen reen og hellig Villie, som kaldes Dyd eller Retfærdighed og Hellighed,

3) i Bevidsthed om eller Følelse af Fuldkommens-
hedens Tilstand, hvilken ogsaa kaldes Salighed eller
Guds Fred og Sjelens Fred.

Anm. 1. Viisdom, Dyd og Salighed udgjøre det
sande Gode eller det højest Gode (det absolute Gode);
thi de have Værd i sig selv, og de være til evig Lid. Men
de andre gode Ting, som tjene til det sande Godes Besor-
dring, f. Ex. Sundhed og Formue, kaldes timelige Goder
eller lavere Goder (relative Goder), fordi de kun være til
en Lid, og fordi deres Værd ikke ligger i dem selv, men i
deres rette Brug.

Anm. 2. Det jordiske Liv kæbes med Nette en Præ-
vestand eller en Forberedelse til det himmelske Liv. Der-
for bor ogsaa vojt Liv her paa Jorden anvendes som en
saadan Forberedelse; thi ellers var vor Tilværelse her uden
Hensigt og Nytte.

Skriftsteder.

Matth. 16, 26. Jesus sagde: Hvad gavner det
Mennesket; om han vinder den ganse Verden, men ta-
ger Skade paa sin Sjel.

Matth. 6, 23. Jesus sagde: Søger først Guds Rige
og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting til-
lægges Eder.

Matth. 6, 19-20. Jesus sagde: Samler Eder ikke
Liggendepta paa Jorden, hvor Mol og Rust fordærver,
og hvor Tyve bryde ind og stjele. Men samler Eder
Liggendepta i Himmelten, hvor hverken Mol, ei heller
Rust fordærver, og hvor Tyve ikke bryde ind, ei heller
stjele.

¹ 1 Tim. 2, 4. Gud vil, at alle Mennesker skulle
blive salige, og komme til Sandheds Erkendelse.

¹ Petr. 1, 15. Efter den Hellige, som Eder kaldte,
vorder og I hellige i al Omgångelse.

¹ Thess. 4, 3. Dette er Guds Villie, Eders Hellig-
giørelse.

§. 54.

Det, som egentlig giver Mennesket Værd
og gjør det tilfreds med sig selv, er en god Villie;
og deraf følger, at vor Villie fornemmelig maa fuld-
kommengjøres eller helliggjøres. Dertil udfordres fra
Menneskets Side Dyd, som er den Styrke i Villien,
hvorved vi folge Guds Bud og modstaae syndige Til-
bøieligheder og Tillokkelser.

Anm. Dydens opbevarede Værd indses saaledes:
1) er det ved Dyd alene, at Mennesket viser sig værdigt
til at have Fornuft og ret Villie; uden Dyd blive disse
høje Evner paa en uværdig Maade misbrugte; 2) blive
vi ved Dyd opbevare over Lykkens Omverlinger; thi
Dyden kan ikke børves os ved udvortes Tilfølde; men
den følger os og gør Mennesketagt værdigt og lyksaligt i
enhver Tilstand; 3) ved Dyd bevare vi en god Samvit-
tighed, som skønker os Tilfredshed med det Nærværende
og giver os et godt Haab for det Tilkomende.

Skriftsteder.

Matth. 5, 8. Jesus sagde: Salige ere de rene af
Hjertet; thi de skulle see Gud.

Matth. 6, 20. Jesus sagde: Samler Eder Liggen-
depta i Himmelten, hvor hverken Mol, ei heller Rust for-
dærver, og hvor Tyve ikke bryde ind, ei heller stjele.

¹ Joh. 3, 21. I Elskelige! dersom vort Hjerte ikke
fordammer os, have vi Frimodighed til Gud.

§. 55.

Man gjør Forskjel paa Dyden og en Dyd;
thi Dyden er den gode og sterke Villie; men en enkelt
Htring eller Netning deraf kaldes en Dyd. Dyden
er altsaa kun een; nemlig den gode Villies Styrke;
men der gives flere Dyder, eftersom det dydige Ein-

delag viser sig i flere Forhold og paa flere Maader. En Handling, som foretages med et dydigt Sindelag, kaldes ogsaa en dydig Handling.

Anm. 1. Forskellen mellem Dyd og Hellighed bestaaer deri, at Hellighed er Villiens høieste Guldkommenhed eller absolut moralst Guldkommenhed; men Dyd er Villiens overveiende Styrke til at gøre det Gode. Hellighed er en gudsdommelig Egenskab, som ikke kan tillægges Menneskene. Men den menneskelige Dyd, som altid er usindkommen, er en bestandig tilsnærmelse til Hellighed eller Straaben derefter.

Anm. 2. Ved Moralitet forstaar man Sindelagets Overensstemmelse med Guds Villie; men ved Legalitet forstaas handlemaadens Overensstemmelse med Loven uden Hensyn til Sindelaget. En legal Handling kan ofte være umoralst, og ved den blotte Legalitet bliver et Menneske ikke bedre.

Skriftsteder.

Matth. 7, 17-19. Jesus sagde: Hvert godt Træ bærer gode Frugter; men et raaddent Træ bærer onde Frugter. — Deraf skulle I kjenne dem af deres Frugter.

Hebr. 12, 4. Straaber efter Fred med hver Mand og efter Hellighed, uden hvilken Ingen skal see Herren.

§. 56.

Der gives Grader i Dyd, og disse beroe paa følgende: 1) paa Villiens større eller mindre Keenhed, som bestaaer i, at man vil det Gode for dets egen Skyld, eller forbi det er Guds Villie; 2) paa Villiens Bestandighed, som viser sig deri, at man i alle Henseender og under alle Omstændigheder vil det Gode; og 3) paa Villiens Virksomhed eller Færdighed i at udøve det Gode. Jo renere, bestandigere og

virkssommere Dyden eller den dydige Villie er, desto høiere er Dydens Grad, og omvendt.

Anm. Når man vil bedomme Graden i enkelte Dyder og enkelte dydige Handlings Værd, maa man se paa Fristelsernes Beskaffenhed, paa Hinderingers Styrke og paa Opmuntringers og Tilsyndelsers Indflydelse; thi jo flere og større de første ere, og jo farre og mindre de sidste ere, desto større er en Dyd eller en dydig Handling. Dog kommer Villiens Keenhed og Bestandighed fremfor alt i Betragtning; og deraf maa man være vaersom i at domme om Graden i Dyd, og helst overlade Dommen til ham, som kender alles Hjerter.

Skriftsteder.

Matth. 5, 8. Jesus sagde: Salige ere de rene af Hjertet; thi de skulle see Gud.

Matth. 10, 22. Jesus sagde: Den som bliver bestandig indtil Enden, han skal blive salig.

Matth. 7, 11. Jesus sagde: Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaae i himmerigets Rige, men den, som gør min Faders Villie, som er i Simele.

Mark. 12, 43-44. Jesus sagde til sine Disciple: Sandelig siger jeg Eder, at denne fattige Enke har lagt mere deri, end alle de, som lagde i Kisten. Thi de lagde alle af deres Oversflod; men denne lagde af sin Fattigdom alt det, hun havde, hendes ganse Ejendom.

1 Cor. 4, 5. Dommer ikke Noget for Tiden, indtil Herren kommer, som og skal føre for Lyset det, som er skjult i Mørket og aabenbare Hjerternes Raad; da skal hver vederfares sin Lov af Gud.

§. 57.

En Handlings moralst Værd beroer paa Handlings Beveggrund, d. v. den Stemning eller Es-

lelse i Sindet, som vor Billie følger i vores Beslutninger og Handlinger. En Bevæggrund er reen, naar den fremkommer af Agtelse for det Gode i sig selv eller af Kjærlighed til Gud; og de Handlinger, som deraf følge, ere reen moraliske eller dydige; men en Bevæggrund er ureen, naar den opkommer af Egennyte og blot sandelig Lyst; og de Handlinger, som deraf følge, ere ikke moraliske gode eller dydige.

De Bevæggrunde til Dyd og gode Gjerninger, som Christendommen fordrer og fremkalder, ere alle rene; thi de ere 1) Kjærlighed til Gud, vor himmelske Fader, som er den Alfuldkomne; 2) Kjærlighed til Jesus Christus, Guds Søn og vor Fræsler, som er Guds Herligheds Glæds og rette Willede; 3) Kjærlighed til vore Medmennesker, Guds Børn og vore Brødre, som alle ere skabte i Guds Willede; 4) Haab om et evigt Liv og evig Salighed, som er den fuldkomne Besiddelse af det sande Gode.

Anm. Alle disse christelige Bevæggrunde til Dyd og gode Gjerninger indeholder Kjærlighed til Gud og det sande Gode, og ere altsaa rene; og deraf følger, at Christendommen leder Menneskene til sand Dyd og til virkelig gode Gjerninger.

Skriftsteder.

¹ Joh. 5, 3. Dette er Kjærlighed til Gud, at vi holde hans Bud; og hans Bud ere ikke svære.

Joh. 14, 15. Jesus sagde: Dersom I elsker mig, da holder mine Besalinger.

Gal. 6, 7. Farer ikke vild; Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske faaer, dette skal han og hoste. Thi hvo som sager i sit Bjæd, skal hoste Forkrænkelse af Bjædet; men hvo som faaer i Handen,

skal hoste det evige Liv af Handen. Men naar vi gjøre det gode, lader os ikke blive trætte; thi vi skulle og hoste i sin Tid, saafremt vi ikke forsage.

Luk. 14, 13. Jesus sagde: Naar Du gør et Gjestebud, da hyd Fattige, Kræblinger, Halte, Blinde; saa skal Du være salig; thi de have intet at berale deraf; men det skal igjengives Dig i de Retsærdiges Opstandelse.

Math. 6, 2. Jesus sagde: Naar Du giver Almisse, skal Du ikke lade blæse i Vasene for Dig, som Hyllelere gjøre i Synagoger og paa Gader, paa det de kunne øres af Menneskene; sandelig siger jeg Eder, de have deres Lon borte.

§. 58.

Kjærlighed til Gud og vor Næste er efter Christi Lære den almindelige og høieste Grund til en moralisk Tænkes og Handle-Maade. Dette christelige Moralprincip er udtrykt i det Bud: Du skal elsker Gud over alle Ting og din Næste som dig selv.

Dette øverste christelige Bud har Fortrin for alle andre Moralprinciper, og det er i mange Henseender det bedste: 1) befordres derved en reen og ubesværrt Dyd, da Bevæggrunden tages af Kjærlighed til det sande Gode; 2) opfyldes Menneskene, ledede af dette Bud, deres Pligter med Lyst og ikke af Twang; og deraf opfyldes de dem bedre og med mere Glæde; 3) føle Menneskene sig ved at følge dette Bud i en Kjærlig Forening med Gud og med gode Menneskere; og derved erholsme de høiere Kræfter, ædelvere Glæder, og deres hele Liv faaer et høiere Værd; 4) fordi Gud er Kjærlighed, og Kjærlighed er al-

Fuldkommenheds Grund; jo mere vi derfor leve og virke i Kjærlighed, desto mere leve vi i Gud, desto fuldkommere ere vi, og desto saligere blive vi.

Anm. Da Kjærlighed til Gud og vor Næste er Grunden til al christelig Dyd; saa følger deraf, at christelig Dyd i den hellige Skrifst øste kaldes Kjærlighed (*ayarr*) og Guds frygt eller Fromhed (*æwætæa*), ligesom at Læst og Udyd kaldes Ugudelighed (*ææwæta*).

Skriftsteder:

Math. 22, 37-39. Jesus sagde: Du skal elste Herren, Din Gud, i Dit ganse Hjerte, og i Din ganse Sjel, og i Dit ganse Sind. Dette er det første og store Bud. Men det andet er ligesom dette: Du skal elste Din Næste som Dig selv.

1 Joh. 4, 22. Dette Bud have vi af ham, at den, som elster Gud, skal og elste sin Broder.

Joh. 13, 35. Jesus sagde: Derpaa skulle Alle kjenne, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.

Math. 7, 12. Jesus sagde: Alt, hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gører I ogsaa mod dem; thi saadan er Loven og Propheterne.

Rom. 13, 8, 10. Oliver Ingen Noget skyldige, uden dette, at elste hverandre; thi hvo som elster den Aanden, haver opfyldt Loven.—Kjærligheden er Lovens Fylde.

2 Joh. 4, 16. Gud er Kjærlighed, og hvo som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.

Eredie Affsnit.

Om Menneskenes Pligter.

§. 59.

Ethvert Sindelag og enhver Handling, som hører med til vor Bestemmelse, og som altsaa Guds Willie

kræver af os, er vor Pligt. En Pligt er altsaa en ten en Sindsstemning eller en Handling, hvortil vi efter Guds Willie ere forbundne. Men en Forplig- telse er et vist Forhold eller et vist Lofte, hvorfaf Plig- ter følge.

Anm. 1. Man inddeler Pligterne 1) i Rets- eller **Tvangspligter**, der ere de, som andre kunne affordre eller aftvinge os, og i Dyd- og Godhedspligter, der ere de, som beroe paa vor egen gode Willie. f. Ex. at give Skat, er en Tvangsplicht; at give Almisse, en Godhedspligt.

2) i fuldkomne eller ubetingede (absolute) Pligter, der ere de, som paaligge os under alle Omstændigheder, f. Ex. at lyde Gud; at afsky Logn; og i usfuldkomne eller betingede (hypothetiske) Pligter, der ere de, som kun under visse Forudsætninger ere Pligter, f. Ex. at undervise sine Medmennesker.

3) i almindelige Pligter, der paaligge alle Mennesker, f. Ex. at elste Gud; og i særegne eller besynderlige, som paaligge Menneskene i visse Forhold, f. Ex. at elste sine Forældre.

4) i positive Pligter, der paaligge os ifolge en Bestilling eller et positivt Bud, f. Ex. at ære sine Forældre; og i negative Pligter, som paaligge os ifolge et Forbud eller et negativt Bud, f. Ex. at man ikke maa stjæle.

Anm. 2. Herved maa erindres, at disse forskjellige Inddelinger af Pligter ikke medfører en Forskjel i Pligterne selv; thi en usfuldkommen Pligt, f. Ex. er ligesaa fuldt en Pligt som den fuldkomne Pligt, naar nemlig den Betingelse finder Sted, under hvilken den er Pligt.

§. 60.

Da vores Pligter ere os paalagte ved Guds hellige Willie og ere nødvendige Betingelser for Opnaaelsen af vor Bestemmelse, saa følget deraf, at alle vores Pligter maae være os hellige og vigtige;

og enhver Overtrædelse deraf er Synd. Men naar en Handling er umuelig for os, da ej den ikke mere en Pligt.

Man falder det Collision eller Strid mellem Pligter, naar een Pligt synes at ophæve en anden eller at gjøre det umueligt, at opfylde den. Forsaa-vidt denne Strid ikke er indbildt, kommer den deraf, at Menneskene ikke paa en Gang kunne udføre alle de Handlinger, hvortil de føle sig forpligtede.

S. 61.

Men da een Pligt ligesaa lidet kan stride mod en anden, som Guds Villie kan stride mod sig selv, saa kommer al Strid eller Collision mellem Pligter egentlig deraf, at man ikke tydelig nok indseer, hvad der til enhver Tid nærmest er Pligt; thi naar man har indset dette, da er Striden forsvunden.

Til at finde den egentlige Pligt ledes rebelige Mennesker sikkert ved Samvittighedens Mindelser; men følgende Regler kunne ogsaa tjene dertil:

1) man undersøge, hvad der egentlig er Pligt efter Guds Villie, og hvad der kun er menneskelig Vedtægt. F. Ex. at pleie en Syg, maa ikke forsommes for at iagttagte en udvortes Skit.

2) overvej man, hvilken Handling man i Gieblikket maa foretage, og hvilken der kan opflettes. F. Ex. at slukke en Ildebrand og at holde Gudstjeneste.

3) maa man betænke, om man ikke ved at anvende Tid og Kræfter rigtigen kan opfylde

de Pligter, som synes at stride mod hverandre. F. Ex. at man baade kan arbeide og fornsie sig; at man baade kan øve Legemets og uddanne Sjelens Kræfter.

4) maa man overveje, om man ikke har flere Forpligtelsesgrunde til een Handling end til en anden; thi den Pligt, hvortil Forpligtelsesgrundene ere flest, bør foretrækkes. Saaledes bør en fuldkommen Pligt foretrækkes for en usfuldkom- men; f. Ex. at sige Sandhed og at gjøre Ret, foretrækkes for at vise en Høflighed eller Freliheds. En hæregen Pligt bør foretrækkes for en almindelig, naar de ellers ere af lige Art, f. Ex. man bør hjelpe sine Forældre for enhver anden. En Retspligt maa ofte foretrækkes en Dydsplicht; f. Ex. man bør betale sin Gjeld, forend man uddeler Gaver til andre. Gie- medet bør foretrækkes for Midlet; f. Ex. man bør bevare sin Dyd og Ære, om man endog skal opoffre sin udvortes Lykke og Formue.

Anm. Naar man samvittighedsfuldt folger disse Regler, vil Strid mellem Pligter ikke ofte kunne forvirre os. Men dersom man ikke kan finde, hvilken der mellem flere muelige Handlinger er Pligt, da bør man enten aldeles ikke handle, (quod dubitas, ne facias) dersom nemlig Handlingen kan utsættes; eller man bør efter sin Samvittighed og i Tillid til Gud gjøre det, som Gieblik- ket synes mest at kræve eller at tilbyde.

Skriftsteder.

Matth. 23, 23. Jesus sagde til Pharisæerne: I give Tiende af Mynte og Dild og Kummene, og efterlade de Ting, som sovære ere i Loven, Dom og Barmhjæ-

tighed og Troe. Disse Ting burde man at gjøre, og ikke forsømme de andre.

Apost. Gj. 5, 29. Peder og Apostlerne svarede og sagde: Man bør adlyde Gud mere end Menneskene.

Joh. 12, 8. Jesus sagde til Judas: Fartige have I altid hos Eder; men mig have I ikke altid.

Mark. 2, 27. Jesus sagde: Sabbaten blev til for Menneskets Skyld, ikke Mennesket for Sabbatens Skyld.

Rom. 14, 23. Alt det, som ikke er af Troe (d. e. af Overbevisning om, at det er ret efter Guds Villie), er Synd.

§. 62.

Med Hensyn til dem, mod hvem vi have Pligter, inddeltes Pligterne i tre Slags, nemlig i Pligter mod Gud, Pligter mod os selv og Pligter mod vor Næste eller mod andre Mennesker. Pligterne mod vor Næste inddeltes igjen i almindelige Pligter, som vi have mod alle Mennesker, og i besynderlige Pligter, som vi have mod visse Mennesker i visse Forhold.

Anm. 1. Da alle vore Pligter ere grundede i Guds Villie og skulle iagttages for Guds Skyld, kunne alle Menneskets Pligter ogsaa med Rette kaldes Pligter mod Gud. Men da alle vore Pligter ogsaa ere nødvendige for at opnæae vor Bestemmelse og altsaa ogsaa bør opfyldes for vor egen Skyld, saa kunne alle vore Pligter ogsaa kaldes Pligter mod os selv. Og da vi skulle elsker vore Medmennesker ligesom os selv, men dette kun skeer, naar vi opfylder alle vore Pligter, saa kunne alle vore Pligter i en vis Henseende kaldes Pligter mod vore Medmennesker.

Anm. 2. Dette er vigtigt at bemærke, fordi vi deraf see, at vi skylder baade Gud og os selv og vore

Medmennesker, at opfyldে enhver af vore Pligter, og at vi synde ikke alene mod Gud, men ogsaa mod os selv og vore Medmennesker ved at overtræde hvilkensomhelst af vore virkelige Pligter. G. Cr. At sige Sandhed, er nærmest en Pligt mod vor Næste; til hvem vi tale og som vi skylder Sandhedens Meddelelse; men det er ogsaa en Pligt mod Gud, fordi han har huet os at tale Sandhed; og det er endelig en Pligt mod os selv, fordi vi ved Usandhed nedværdige os selv, og tage vore Medmenneskers Tillid. Hvo som altsaa forsærlig siger Usandhed eller lyver, han synder ikke alene mod sin Næste, men ogsaa mod sig selv, og mod Gud.

Anm. 3. Vi have kun Pligter mod dem, som have en fornustig Villie, eller som i det mindste maae tænkes at have den. Thi de andre Væsener have ingen fornustige Zensigter, som ved frie Handlinger skulle befordres. Derfor have vi ikke egentlig Pligter mod Dyrerne eller de livløse Ting.

Anm. 4. Men da baade Dyrerne, Planterne og de øvrige livløse Gjenstande ere skabte af Gud, da de alle have et vist Værd i sig, og udgjøre hver sit Led i Skabningens Kjede, og de tjene Menneskene til megen Nutte; saa have vi Pligter med Hensyn til dem saavel imod Gud, som imod os selv og vore Medmennesker. Thi vi bør bruge og behandle alle Dyr og alle Ting efter Guds Villie og Menneskenes Gavn.

Anm. 5. Et kort Begreb af Menneskernes Pligter indeholderes i de ti Bud, som Gud ved Moses gav det israelske Folk. De tre første Bud indeholder Pligterne mod Gud: 1) Du skal ikke have andre Guder! 2) Du skal ikke rage Din Guds Navn forsængeligen! 3) Du skal helligholde Søvledagen! De øvrige syv Bud indeholder Pligterne mod vore Medmennesker; thi Pligterne mod os selv kunne indbefattes under Pligterne mod Gud og vor Næste: 4) Du skal ære Din Fader og Din Modter! 5)

Du skal ikke slaae ihjel! 6) Du skal ikke bedrive Hoer!
 7) Du skal ikke stjæle! 8) Du skal ikke sige falske Vidnes-
 byrd imod Din Næste! 9) Du skal ikke begjere Din Næ-
 stes Hustru! 10) Du skal ikke begjere Din Næstes Hustru,
 Svend, Pige, Fx, eller hvad hans er.

Plogterne mod Gud.

S. 63.

Vi skulle være og tilbede Gud, fordi han er helsig og alfuldkommen. At være Gud er nemlig at er-
 kjende hans uendelige Fuldkommenhed; og den Sinds-
 stemning, hvori dette skeer, kaldes *Wrefrygt* for
 Gud.

At tilbede Gud, er at være saa albeles gjennem-
 trængt af *Wrefrygt* for Gud, at vort Sind oploftet
 sig til ham som den Alfuldkomne og Evige, enten
 i inderlig Følelse eller ved lydelige Ord. Da Tilbes-
 delse er en Folge af *Wrefrygt* for Gud, saa folger
 deraf, at vi ikke maae tilbede noget Menneske eller
 nogen Ting, men ikun Gud alene.

Anm. 1. *Wrefrygt* for Gud leder os 1) til at lyde
 hans Villie og indgiver os Afflye for al Overtrædelse;
 2) opvarrer den Religionsiver, d. e. Iver for at udbrede
 Kundskab om Gud og Lydighed mod ham; 3) bringer den
 os især til at være samvittighedsfulde i at afslægge og
 holde *Led*.

Anm. 2. *Wrefrygt* for Gud forstaaes et Loftes eller et Udsagns
 hositidelige Bekræftelse, som skeer ved at kalde den alviden-
 de og hellige Gud til Vidne. Dens Hellighed og Uvrede-
 lighed er altsaa grundet paa *Wrefrygt* for Gud; thi hvo
 som erer og frygter Gud og kalder Gud til Vidne paa sit
 Udsagn eller sit Lofte, han beveges ved sin *Wrefrygt* for

Gud til ikke at sige andet, end hvad han veed at være
 sandt, og til ikke at indgaae eller love andet, end hvad
 han kan og vil holde, og endelig til at holde dette sam-
 vittighedsfuldt. Saaledes gør *Wrefrygt* for Gud Eden
 paalidelig og Sagen vis.

Anm. 3. Det var bedre og mere overeensstemmende
 med Christi Lære, at Menneskene aldeles ikke brugte
Led; men da de fleste Mennesker ere saa letindig, at
 de behøve at mindes om den Alvidendes Allestedsnærværelse,
 naar de skulle bringes til at tale sandt og holde Ord, maa
Led ansees for at være nødvendig til at befordre Sand-
 færdighed og Trostskab iblandt Menneskene.

Anm. 4. Paa Grund heraf gives der to Slags *Led*:
 Vidne-*Led*, hvorved man forpligtes til at tale Sandhed,
 og Trostskabs-*Led*, (hvortil Embeds-*Led* hører), hvorved
 man forpligtes til at holde sit Ord eller Lofte.

Anm. 5. *Wrefrygt* for Gud maa paa den anden
 Side udrydde af vort Sind, 1) Ulydighed mod Guds
 Villie og al Ugudelighed i Tanke, Ord og Gjerning;

2) maa den udelukke Religions-Spotterie, som er
 bestaaet til at gjøre Religion og religiose Gjenstande latterlige,
 og især maa den forvage al Gudsbespottelse, som
 bestaaer i Uttringer, der robe Foragt for Gud eller Had til
 ham og Trods imod ham. Thi Religionsspotterie og Guds-
 bespottelse kan ikke finde Sted uden hos dem, som ikke have Fo-
 lelse for Religionens Hellighed, eller hos dem, som ere saa
 fordærvede, at de ønske, de kunde udslette al Tanke om Gud;

3) maa den afholde os fra at sværge letindigen eller
 at bruge *Led* i daglig Tale, thi det kan ikke bestaae med
Wrefrygt for Gud, at man nævner hans hellige Navn
 uden Eftertanke, eller at man paafalder det ved de ube-
 tydeligste Anledninger;

4) maa den forhindre Meeneed, som er en *Led*, hvor-
 ved man bekræfter et Udsagn, der ikke er sandt, eller et

Øste, som man ikke vil holde. En Meeneder viser, at han mangler aldeles Erfrygt for Gud; thi han lyver for den alvidende Guds Asyn, og han bruger det allerhelligste Navn som et Skjul for sin Ondsæk, og som et Middel til at gjøre andre Mennesker Skade.

Skriftsteder.

Matth. 4, 10. Jesus sagde: Du skal tilbede Herren, Din Gud, og tjene ham alene.

Ps. 111, 10. Herrens Frygt er Viisdoms Begyndelse (d. e. Kilben eller Grunden til Viisdom).

Joh. 28, 28. Herrens Frygt er Viisdom, og at vige fra det Onde, er Forstand.

Matth. 5, 34. 37. Jesus sagde: Jeg siger Eder, at I skulle aldeles ikke svørge. Men Eders Tale skal være ja, ja, nei, nei; men hvad der er over dette, er af det Onde.

2 Moseb. 20, 7. Herren sagde: Du skal ikke tage Herrens, Din Guds Navn forsængeligen; thi Herren vil ikke holde den ustraffet, som tager hans Navn forsængeligen.

§. 64.

Kjærlighed er levende Glæde over det Gode og inderlig Lyst til at meddele andre det Gode og til selv at deeltage deri. Kjærlighed til Gud er altsaa Glæde over Guds uendelige Godhed og Fuldkommenshed og derhos Lyst til at blive deelagtig i disse hans Egenskaber ved at bestue og efterligne dem.

Da Gud er det bedste og fuldkomneste Væsen, bør vi elské ham over alle Ting.

Kjærlighed til Gud viser sig 1) deri, at vi glæde os ved at tænke paa ham, og at vi gjerne syskelsætte os med denne Tanke; 2) deri, at vi glæde

os ved at betragte hans Gjerninger, der alle vidne om hans Viisdom og Godhed; 3) deri, at vi villig og ivrig stræbe at gjøre hans Villie, for at blive værdige til hans Welbehag; 4) deri, at vi oprigtig elské det, som Gud elsker, og altsaa deri, at vi elské vore Medmennesker, hvilke han tilsammen antager sig med uendelig Kjærlighed.

Skriftsteder.

1 Joh. 4, 19. Vi elské ham, fordi han elskede os først.

Matth. 22, 37. Jesus sagde: Du skal elské Herren, Din Gud, i Dit ganske Hjerte, i Din ganske Sjel, og i Dit ganske Sind. Dette er det første og store Bud.

Philip. 4, 4. Glæder Eder i Herren altid; atter siger jeg: glæder Eder!

1 Joh. 5, 3. Dette er Kjærlighed til Gud, at vi holde hans Bud; og hans Bud ere ikke svære.

1 Joh. 4, 21. Dette Bud have vi af ham, at den, som elsker Gud, skal og elské sin Broder.

§. 65.

Taknemmelighed er den Kjærlighed, vi skylder vores sande Welgjørere for deres Welgjerninger. Men da Gud beviser os saa mangfoldige og saa store Welgjerninger, og beviser os dem alle af sin Godhed og Maade uden vor Fortjeneste, saa skylder vi ham den høieste Taknemmelighed; thi han er vor høieste Welgjøster.

Anm. Taknemmelighed mod Gud viser sig 1) deri, at vi erkjende, at vi modtage alle gode Ting som Gaver af Gud; 2) deri, at vi stjælle paa, at Guds Gaver ere mange og store og lange overgaae vor Fortjeneste; 3) deri, at vi anvende Guds Gaver i den hensigt, hvori

de gives os; men saaledes anvendes Guds Gaver, naar vi ved deres Brug stræbe at blive altid bedre Mennesker og besluite os paa at gjøre vel imod andre, som behøvs hjælp; og dertil kommer, at vi behåndle Dyrerne, som ere stafte til vor Ejendom, med Mildhed og Skænsel.

Skriftstæder.

Jal. 1, 17. Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Eyenes Fader.

Ephes. 5, 20. Siger altid Gud, og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Christi Navn.

§. 66.

Kjærlighed til Gud som vor høieste og bedste Lovgiver er Lydighed mod ham. Lydighed mod Gud er altsaa Willighed til at følge Guds Bud af Kjærlighed til ham.

Da Guds Villie er den høieste og helligste, ere ogsaa hans Love de meest forpligtende og de viseste og bedste, og dersor bør vi lyde ham og lyde ham villigen.

Denne Lydighed mod Gud bliver os kærere og lettere, naar vi betænke 1) at alle Guds Bud sigte til vor Gavn, og ere ikke at ansee som trykken-de Indskrænkninger, men som kærlige Beledninger til Frihed og Fred; 2) at vi ikke kunne opnæae det sande Gode eller sand Lyksalighed uden ved at lyde Gud; thi alle Ting maae rette sig efter den almægtiges Villie, og hvad der strider imod den, bliver til intet.

Skriftstæder.

Apostl. Gjern. 5, 29. Peder og Apostlerne sagde: Man bør adlyde Gud mere end Menneskene.

Jerem. 4, 11. Herren sagde: Lyder min Ros, og gjører alt det, som jeg haver budet Eder, og I skulle være mit Folk, og jeg vil være Eders Gud.

Matth. 7, 21. Jesu sagde: Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaae i himmeriges Rige, men den, som gør min Faders Villig, som er i himlene.

Sal. Præd. 12, 13. Frygt Gud, og hold hans Bud; thi det bør ethvert Menneske at gjøre.

1 Joh. 2, 17. Verden forgaaer, og dens Lyst; men hvo som gør Guds Villie, bliver til evig Tid.

§. 67.

Tillid til Gud er Kjærlighed til Gud som Verdens almoe og almægtige Bestyrer, eller den faste Over-bevissning, at Gud bestyrer hele Verden med Viisdom og Godhed, og at han leder alle Begivenheder til det bedste Maal saavel for alle som for hver især.

Da Gud bestyrer Verden saaledes, skyldes vi ham saadan Tillid; og hvo som ikke har denne Tillid til Gud, rober derved enten Uvidenhed eller Selvslogskab og daartlig Selvtillid, som om han kunde styre bedre end den Alvise.

Med Tillid til Gud er Hengivenhed i Guds Villie noie forbunden. Thi Hengivenhed i Guds Villie er det Sindelag, hvormed vi rette vor Villie efter Guds Villie og overlade vor Skæbne ganse til hans Bestyrelse. Tillid til Gud viser sig mere i vores Foretagender og Bestræbelser; men Hengivenhed i Guds Villie viser sig mere i Lidelser og Ulykker.

Anm. 1. Tillid til Gud og den dermed forenede Hengivenhed i hans Villie giver os 1) Sindsroe og Til-

fredshed under alle Skjebner og i alle Livets Forhold; 2) Haab om en bestandig bedre Fremtid, som Gud bereder for alle, der stræbe at vorde bedre og fuldkommere; 3) Mod til under alle Omstændigheder, at opsynde vor Pligt og stræbe fremad til vort sande Maal; thi den, som har Tillid til Gud, og som veed, at han gør Guds Villie, veed ogsaa, at han har den Almægtige paa sin Side; dersor giver Tillid til Gud et uovervindeligt Mod.

Anm. 2. Tillid til Gud betrygger os ikke alene mod fortærende Misfornsielse med det Nærørende og mod ængstende Fryge for det Tilkomende; men den forebygger ogsaa Fædelig Selvtillid, som saa ofte forleder Menneskene til at foretage sig Ting, der ere over deres Lyner og som strider mod Guds Villie.

Anm. 3. Imod den ægte Tillid til Gud strider den daarlige og overtroiske Tillid, som bestaaer deri, at en Menneske venter Guds Hjælp, uden selv alvorlig at ville det Gode eller uden selv at ville virke dersor. Denne Tillid er falsf, da Gud kun vil besordre det Gode, og kun vil hjælpe dem, som arbeide for den gode Sag; og den er Fædelig, fordi den baade forleder Menneskene til daarlige Foretagender, og paa den anden Side til Urvirkshed og Ligegyldighed mod deres Pligter.

Skriftsteder.

Sal. Ordsp. 3, 5-7. Forlad Dig paa Herren af Dit ganste Hjerte; men forlad Dig ikke fast paa Din Forstand. Tænk paa ham paa alle Dine Veie, og han skal styre Din Gang ret. Vær ikke viis i Dine egne Sine; men frygt Herren, og viig fra det Onde.

Nom. 8, 28. Vi vide, at alle Ting tjene dem til Gode, som else Gud.

Matth. 26, 39. Jesus sagde for sin Lidelse: Min Fader! er det mueligt, da gaar denne Balk fra mig! Dog ikke som jeg vil, men som Du vil.

Nom. 8, 31. Et Gud for os, hvo kan da være imod os.

Ps. 118, 6. 8. Herren er med mig; jeg vil ikke frygte; hvad kan et Menneske gjøre mig? — Det er bedre, at forlade sig paa Herren, end at stole paa Mennesker.

1 Petr. 5, 7. Raster al Eders Sorg paa Gud; thi han haver Omsorg for Eder.

Matth. 4, 7. Jesus sagde: Du skal ikke friste Herren, Din Gud.

§. 68.

Med. Tillid til Gud og Hengivenhed i hans Villie følger 1) Tilfredshed, som er den Sindssemning, hvori man er fornøjet med sine Vilkaar og sin udvortes Tilstand; 2) følger deraf Noisomhed, som er Tilfredshed med Lidet eller Tilfredshed med en udvortes Tilstand, som har mange Mangler.

De fleste Menneskers Tilstand er saaledes, at de maae noies med Lidet eller med det Nedswendige, og ingen veed, om han erholder Meget, eller hvorlonge han beholder det Overflodige; dersor bør alle beslitte sig paa Tilfredshed og Noisomhed; thi uden dem maatte de fleste Mennesker enten blive vindesyge og rovgjerrige eller leve misfornøiede og bekymrede.

Anm. Menneskene kunne vænne sig til Noisomhed, naar de betænke: 1) at de timelige Goder ikke ere det sande Gode, men istun Midler til dets Besordring; og at Mangel ofte er mere tjenlig til Menneskernes Uddannelse og Forbedring end Oversflod; 2) at de timelige Goder let kunne tabes, medens vi leve, og at de maae forlades, naar vi døe; og dersor kunne de ikke give os nogen sikker eller varig Lyksalighed; 3) at de timelige Goder

ofte forstyrre Menneskenes Sind og afdrage dem fra at træte efter det sande Gode, og at de altsaa ofte mere forhindre end befordre sand Lyksalighed; 4) at den sande Lyksalighed, som bestaaer i Dyd og indvortes Tilsførsel, ikke beroer paa Overflodighed af udvortes Goder; thi den Dydige, som er tilsførs med Lidet, er langt lyksaligere end den Udydige, som besiddes meget og behovet meget.

Skriftsteder.

Hebr. 13, 5. Eders Vandl være uden Gjerrighed! Noies med det, I have; thi Gud haver selv sagt: jeg vil ingenlunde slippe Dig, og ingenlunde forlade Dig; saa at vi kunne sige med fric Mod: Herren er min Hjelper, jeg vil ikke frygte.

¹ Tim. 6, 6-8. Vistnok er Guds frygt med Osisonhed en stor Vinding. Thi vi have intet bragt med til Verden; det er da aabenbart, at vi heller ikke kunne bringe noget ud deraf. Men naar vi have Fods og Klæder, skulle vi dermed lade os nse.

Lob. 4, 21. Frygt ikke, min Søn, fordi vi ere blevne fattige. Du har meget, naar Du frygter Gud, og viger fra al Synd, og gør det, som er behageligt for ham.

Sal. Ordsp. 15, 16. Lidet er bedre med Herrens Frygt, end meget Gods, naar der er forstyrrelse derhos.

Luk. 12, 15. Jesus sagde: Ingens Liv bestaaer i at have oversledigt Gods.

Luk. 12, 34. Jesus sagde: Hvor Eders Liggende er, der vil ogsaa Eders Hjerte være.

§. 69.

Med Tillid til Gud og Hengivenhed i hans Villie folger 3) Taalmodighed, som er Sindsstyrke til at uholde Sorger og Lidelser, og det uden at tage

Mobet eller Lysten til det Gode, og uden at klage over Forsynet.

Taalmodighed er nødvendig for alle Mennesker, fordi de alle maae lide mere eller mindre; og derfor er det alle Menneskers Pligt at øve sig i denne Dyd. Dertil ledes vi ogsaa, naar vi betenke, 1) at Utaalmodighed ikke formindsker Lidelserne, men gjør dem større, og at Utaalmodighed altsaa ikke alene er unyttig, men ogsaa skadelig; 2) at Utaalmodighed er Mennesket uverdig; thi et Menneske kan og har ved Sjælsstyrke overvinde eller udholde udvortes Lidelser.

Men det er især Religionens Kraft, som styrker Menneskene til Taalmodighed; 1) nemlig den Tillid til Gud, at han giver os Styrke til at bære de Byrder, som han paalægger os; 2) den Overbeviisning, at enhver Lidelse maa tjene til at forbedre vor Villie og styrke vor Sjel, og altsaa til at befordre vort sande Vel; 3) og endelig Tanken om Jesu Lidelser; thi da Jesus, vor guddommelige Monster, taalte sine Lidelser, skjøndt uskyldig, med Roe og Hengivenhed i Guds Villie, saa maae vi derved styrkes til at lide ligesom han, og tillige fatte det Haab, at vor Lidelse skal omvendes til Glæde, ligesom hans.

Skiftsteder.

Sal. Præd. 7, 14. Vær ved godt Mod paa en god Dag, og vær tilsførs med en ond Dag; thi Gud har gjort denne ligesom him.

1 Cor. 10, 13. Gud er trofast, som skal ikke lade Eders fristes over Eders Formue, men skal gjøre baade Christelsen og dens Udgang saaledes, at I det kunne taale.

2 Cor. 4, 17. Vor Trængsel, som er stærket og let, støffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed; i det vi ikke ansee de synlige Ting, men de usynlige; thi de synlige ere timelige; men de usynlige ere evige.

Nom. 8, 18. Jeg holder for, at den nærværende Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os.

1 Petr. 2, 20-21. Dersom I, naar I gjøre godt, og lide dersor, ere taalmelige, dette finder Maade for Gud. Thi dertil ere I kaldte, efterdi Christus haver og liidt for os, efterladende os et Eksempel, at I skulle efterfølge hans Godspor.

§. 70.

Det Sindelag, hvormed Menneskene opfyldte alle deres Pligter af Kjærlighed til Gud og med Tillid til ham, kaldes Religiøsitet (eller sand og levende Troe, Frimhed og Guds frygt). Den, som besjæles af dette Sind, siges i den hellige Skrift at vandre for Gud; thi derved forstaaes at fatte alle sine Forsætter og at udføre alle sine Handlinger som for den alvidende Guds Afsyn.

Mod denne sande og levende Troe strider Vantroe, som er Mangel af Troe, og som bestaaer i den Sindsstemning, at et Menneske ikke vil antage det, som efter Skriften og Fornuften er sandt om Gud og vor Afhængighed af ham.

Vantroe kaldes theoretisk, naar den er en Vidfarelse i Forstanden; og denne kan igjen enten bes-

staae i at forkastes eller at betvivle al Religiøs Sandhed, og da kaldes den Atheisme; eller den kan bestaae i at betvivle eller at forkaste den aabenbarede Religiøs og især Christendommens Sandhed, og da kaldes den Naturalisme.

Vantroe kaldes praktisk, naar den bestaaer i Uvlighed til at efterleve Religionens Forkrifter, forenet med Lyst til at benægte Religionens Sandhed. Den praktiske Vantroe kaldes ogsaa Irreligiøsitet. Begge Slags Vantroe ere for det meste forenede hos det samme Menneske; dog kunne de og findes adskilte, fordi Menneskene undertiden af en naturlig Følelse handle bedre, end de tanke; ligesom de ofte handle slettere, end de erkjende, at de burde.

Mod den sande Troe strider ogsaa Overtroe, hvilken er en Troe, som antager noget, der ikke kan bestaae med den sande Troe, eller som blander det Falske med det Sande. Da nu den sande Troe tillægger Gud alle Fuldkommenheder og viser ham alene Tilbedelse, saa folger deraf, at Overtroen tillægger Gud menneskelige Ufuldkommenheder og sandselig Tilbøjeligheder og antager flere Væsener eller Ting end Gud for tilbedelsessværdige.

Anm. 1. Ved Vantroe benægtes og forkastes den sande Troe; men ved Overtroe forvantes og fordærves den sande Troe. Dersor ere de begge fordærvelige og bør bekæmpes som den sande Religiøs Fjender. Dog kan Overtroe undertiden være uskadelig, naar den nemlig forener med sand Troe vel urigtige, men uskadelige Meninger. Derimod er Vantroe altid fordærvelig.

Anm. 2. Overtroe kommer for det meste af Uvidenhed og sandselig Tænkemaade; men Vantroe kommer for

det meste af onde Vilbseligheder og en fordærvet Willie. Derfor er Oplysning og Landsdannelsel det bedste Mittel mod Overtroe, ligesom moralst Forbedring eller sædelig Dannelsel er det bedste Mittel mod Wantroe.

Anm. 3. En Udtartning af sand Religiositet er Religionsoermerie, der bestaaer i den Wildfarelse, at et Menneske sætter Religionens Vøsen i vilkaarlige Indbildninger og dunkle Foelleser, uden at rette disse efter Skriftenes Kære eller Forstiens Forstifter. Religionsoermerie bliver til Fanatismus, naar Wildfarelsen gaaer saa vidt, at Menneskene indbilde sig, at de maae bruge Vold og Evang for at bringe andre til at antage deres egne Religion-Meninger og Skitse. Fanatismus er en Slags Afstandighed.

Skriftsteder.

a Moseb. 17, 1. Hæren sagde til Abraham: Jeg er den almægtige Gud; vandre for mit Ansigt, og vær oprigtig.

1 Cor. 10, 31. Hvad enten I øde, eller I drikke eller hvad I gjøre, da gjører Alt til Guds Ære.

Philip. 3, 18-19. Mange vandre, hvilke jeg ofte haver sagt Eder, og endnu siger med Taarer, at være Christi Korses Fjender, hvis Ende er Fordærvelse, hvis Gud er deres Bud, og hvis Ære er i deres Skjendsel, hvilke tragte efter de jordiske Ting.

Ps. 14, 1. Daaren siger i sit Hjerte: der er ingen Gud.

Joh. 7, 7. Jesus sagde: Verden hader mig, fordi jeg bidden om den, at dens Gjerninger ere onde.

Joh. 3, 19. Jesu sagde: Lyset er Kommet til Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset; thi deres Gjerninger varre onde.

Pligterne mod os selv.

§. 71.

Alle vores Pligter mod os selv kunne bedst indbefattes under Kjærlighed til os selv, som er Glæde over vor aandelige Natur og vor heile Bestemmelse, og derhos Lyst til at udvikle vores Evner og til at maae vor Bestemmelse.

Denne Kjærlighed til os selv forudsætter Agtelss for os selv, som er en klar Bevidsthed om, at vi ere fornuftige Væsener, der ere bestemte til Fuldkommenhed og Lyksalighed.

Af disse to Pligter, at vi skulle elske os selv og at vi skulle agte os selv, kunne alle vores Pligter mod os selv udledes; thi ved at agte os selv erindre vi, hvad vi ere og hvad vi bør være; og ved at elske os selv stræbe vi med Lyst og Fver at være det, som vi bør være.

Anm. Mod den sande Kjærlighed til os selv strider Egenkjærlighed (Egoisme), som er Kjærlighed til vort sandelige Væsen og udvortes Vel uden Hensyn til andre Menneskers Vel og til vort eget aandelige Vel. Egenkjærlighed er ligesaa fordærvelig, som sand Kjærlighed til sig selv er velgjorende; thi Egenkjærlighed bringer os 1) til at stride mod Guds Willie, da den Egenkjærlige intet vil opstre for at opfylde Guds Willie eller sine Pligter; hvorfor han er missfornoiet med Guds Bestyrrelse og ulydig mod Guds Bud; 2) bringer den os til at have og fornærme vores Medmennesker; thi den Egenkjærlige vil vinde Fortrin og Fordele paa andres Bekostning, hvilke han misunder, dersom de have noget forud for ham selv, og forsager, dersom de staae tilbage for ham; 3) bringer den os til at forspilde vort sande Vel eller vor sande

Lvksalighed; thi den bringer os til at træte efter udørtes og forsøgelige Ting og til at forsømme det aandelige og egentlige Gode.

Egenkærigheden er saaledes Menneskets farligste Fjende, og det saavel fordi den er fordævelig i sine Følger, som fordi den er saare vanskelig at vakte sig for.

Skriftsteder.

Math. 22, 39. Jesus sagde: Du skal elſte Din Næste ligesom Dig selv.

1 Joh. 3, 1. Seer, hvor stor en Kærighed Gaderen har bevist os, at vi skulle kaldes Guds Børn.

Math. 10, 31. Jesus sagde: I ere bedre end mange Spurve.

1 Cor. 3, 16. Vide I ikke, at I ere Guds Tempel, og Guds Aand boer i Eder.

Luk. 9, 23-24. Jesus sagde: Hvo som vil komme efter mig, skal fornegte sig selv, og daglig tage sit Kors paa sig, og følge mig; thi hvo som vil frelse sit Liv, skal miste det; men hwo som mister sit Liv for min Skyld, han skal frelse det.

Philip. 2, 4. Enhver see ikke paa Sic; men Enhver ogsaa paa Andres.

§. 72.

Med vor Agtelse for os selv maae vi forene Ydmyghed, som er en levende Følelse af, at vi have alt af Guds Maade, og at vi ere ikke saa gode og fuldkomne, som vi burde være.

Ydmyghed er enhver sand Christens væsentlige Dyd og Hjønneste Smykke; thi den 1) bevarer vor Kærighed til Gud; da den Ydmyge fører, at han skylder Gud alt; 2) bevarer den vor Kærighed til vor Næste; thi den Ydmyge hol-

der sig ikke for bedre end andre Mennesker og forlagerer dem ikke, men elsker dem som sine Brødre; og 3) beforderer den vor Fremgang i Dyd og Fuldkommenhed; thi den Ydmyge erkjender, at han staaer tilbage og bør gaae frem i Fuldkommenhed.

Det Modsatte af Ydmyghed er Hovmod, som bestaaer deri, at man tilskriver sig selv sine Fortrin, og for meget stoler paa dem, og derhos ikke erkjender sine Mangler. Naar Hovmod gaaer saa vidt, at et Menneske for sine Fortrins Skyld troer sig besviet til at foragte og fornærme andre, kaldes den Overmod. Ligesom Hovmod er det Modsatte af Ydmyghed, saa har den ogsaa de modsatte Følger.

Paa den anden Side maa Ydmyghed ikke ubarte til Ringeagt for eller Misfjendelse af os selv, som bestaaer i Mangel af Agtelse for vores fornuftige Unlæg og vor hoie Bestemmelse; og endnu mindre maa den blive til Nederdrægtighed eller Nedrighed, som bestaaer i Foragt for vor hoiere Natur og Bestemmelse. Nedrighed viser sig især deri, at man foretrækker sandselig Lyst og smudsig Fordeel for Dyd og Pligt, og ganske tilsidesætter de sidste for de første.

Anm. Med Ydmyghed er Beskedepnedd nie beslagtet; thi Beskedenhed er Willighed til at tilstaae sine egne Mangler og Fuldkommenheder, og derhos til at erkjende andres Fortrin og Fuldkommenheder. Ydmyghed viser sig mere i vort Forhold til Gud, og Beskedenhed i vort Forhold til vores Medmennesker; men den, som er ydmyg mod Gud, er ogsaa beseden mod Mennesker. Ligesom Hovmod er det Modsatte af Ydmyghed, saaledes er Stolthed det Modsatte af Beskedenhed.

Skriftsteder.

Matth. 11, 29. Jesus sagde: Tager mit Tag paa Eder, og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet, saa skulle I finde Svile for Eders Sjele.

1. Petr. 5, 5. Smykker Eder med Ydmyghed; thi Gud staer de Høffærdige imod; men de Ydmyge giver han Naade.

I Joh. 1, 18. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os.

1 Cor. 4, 7. Hvo giver Dig Fortrin? Og hvad haver Du, som Du ikke haver annammet? Men dersom Du og haver annammet det, hvi roser Du Dig, som Du ikke havde annammet det.

§. 73.

Pligterne mod os selv kunne inddeltes 1) i de Pligter, som vi have i Henseende til vor Sjel; og disse inddeltes atter i de Pligter, som vi have i Henseende til vores intellectuelle Evner, eller Forstandens Evner, og i de Pligter, som vi have i Henseende til vores moraliske Evner; 2) i de Pligter, som vi have i Henseende til vort Legeme; og 3) i de Pligter, som vi have i Henseende til de udvortes Goder eller vort timelige Welfaerd.

Vore Pligter i Henseende til Sjelens Evner.

§. 74.

De Pligter, vi have i Henseende til vores intellectuelle Evner, ere deels negative og bestaae deri, at vi vogte os for, at vores Sjel-Evner ikke svækkes og sloves hverken ved formegen eller ved for lidens

Unstrengelse, og at de ikke forvildes og overspændes ved Lidenskaber og Indbildunger, som hindre Forstiens Brug.

Deels ere Pligterne med Hensyn til disse Evner positive, - og disse bestaae i, at vi udvikle og ud-danne disse Sjel-Evner saameget muligt og i det dette Forhold. Dertil hører 1) at vi maae streebe efter Cultur, som er en saadan Udvikling af vores Sjel-Evner, at vi blive duelige til at fatte, hvad der er sandt og godt og skønt; 2) at vi maae trægte efter Oplysning, som er Erkjendelse af de for alle Mennesker vigtige Sandheder, fornemmelig Erkjendelse af Guds Willie og Menneskets Pligter og Bestemmelse.

Anm. Denne Bestrebelse for Udbannelse har vel ikke sandt Værd, naar den grunder sig paa Lyst til at bli-ve fuldkommen og til at gjøre Guds Willie; og denne Lyst bør være den egentlige Drivefjeder i al Aandsbannelse; men derhos bør man ogsaa betænke, at sand Aandsbannelse skaffer os en renere, højere og varigere Glæde end al anden jordisk Besiddelse eller Nydelse.

Skriftsteder.

Gal. Ordsp. 2, 6. Herren giver Viisdom, og af hans Mund kommer Erkjendelse og Forstand.

1. Cor. 14, 20. Brædre! vorder ikke Børn i Forstand; men værer Børn i Ondskab; i Forstand derimod værer fuldvorne.

Math. 10, 16. Jesus sagde: Vorder snilde som Slanger, og eensoldige som Duer.

Rom. 16, 19. I skulle være vise til det Gode, og eensoldige til det Onde.

2. Petr. 3, 18. Voyer i vor Herres og Frelzers Jesu Christi Naade og Kundskab.

§. 75.

Da Menneskenes Evner ere indskrænkede, og da alle ikke kunne virke paa en Maade, er det nødvendigt, at ethvert Menneske har sin Virkekreds eller sin Stand, hvorfedt forstaaes en vis Stilling i det menneskelige Selskab, i hvilken man skal anvende sine Kræfter paa en vis Maade til følelses Velfærds Befordring. Vor Virkekreds kaldes ogsaa vor Rald, forfaavidtsom den er den Stilling, hvortil vi ere kalbede eller bestemte af Gud; og enhver Virkekreds bør egentlig grunde sig paa et guddommeligt Rald, som vi enten føle hos os selv (indvortes Rald), eller som medbødes os ved andre (udvortes Rald).

Ved at vælge sin Virkekreds bør man see
 1) paa sine Anlæg og Evner, og derefter vælge den Virkekreds, hvortil man er eller kan blive mest duelig;
 2) paa sin Lyst og Tilbørelighed, da man iblandt flere Virkekredse, hvortil man kunde være lige duelig, bør vælge den, hvortil man føler mest Lyst; 3) paa Forældres og Panners Raad og Ønske, da disse ofte bedst kunne bedømme, hvortil man er duelig; og
 4) paa den Lytte, man i en vis Virkekreds kan stille, da vi iblandt flere Virkekredse, imellem hvilke Valget vokler, bør vælge den, hvori vor Virksamhed er mest nødvendig og kan blive mest nyttig.

Naar man har valgt sig en Virkekreds, bør man uddanne sine Evner paa den Maade og i den Grad, som den valgte Stands Bekkaffenhed fordeet. Thi ellers kunde man ikke opfylde de Pligter, som den valgte Stand medfører; og naar man er uduelig til sin valgte Virkekreds, forsvinner

man ikke alene sine Pligter; men man hindrer endogsaa andre, som kunde have været dueligere bortil, fra at opfylde dem. Dette gjelder især om de højere Virkekredse og om offentlige Embeder.

Saqvel imedens man uddanner sig til en Virkekreds, som naar man allerede er kommen deri, bør man vise Flid og Arbeidsomhed; thi fun-derved kan man blive duelig til at opfylde sine Pligter og siden virkelig opfylde dem. Flid er nemlig Lyst til at benytte sin Tid omhyggeligt og vel, og til at udvile sine Kræfter rigtigt; og Arbeidsomhed er den Dyb, hvorfedt vi anvende, og anstrengne vores Kræfter for at opfylde vores Pligter, og for at udføre eller frembringe noget nyttigt og gavnligt.

Anm. 1. Flid og Arbeidsomhed ere meget vigtige i flere Henseender; thi 1) udviles derved vores Evner og vores Kræfter forstiges og styrkes; 2) opfylde vi derved vores Pligter, som ikke kunne opfyldest uden Flid og Anstrengelse; 3) give vi vores Medmennesker ved vores Arbeider og Bestræbelses; 4) undgaae vi de Laster og Ulykker, hvori Lediggang styrter Mennesken.

Anm. 2. Lediggang eller Ørkesselskab er en Tillstand, hvori Menneskene enten ikke udvile og anstrengne deres Kræfter, eller hvori de anvende dem til unyttige Forstagender. Folgerne af Lediggang ere: 1) at Sjelens Evner sløvs og blive bestandig mere uduelige; 2) at man bliver utilfreds med sig selv og kieder sig ved sin Tillstand; 3) at man kommer i Træng og Nød og sommaer ille at hjælpe sig ud deraf; 4) at man forsæder til Laster, for at forstaae sin Utilfredshed og Kjeddomhed, og til Forbrydelser for at afhjælpe sin Træng og Nød.

Skriftsteder.

Nom. 12, 7. Høve vi et Embede, da lader os tage være paa Embedet.

1 Petr. 4, 10. Som Enhver haver saet en Maadegevæ, saa tjener hverandre dermed, som gode Sunsholdere over Guds mangestags Maade.

Ephes 5, 16. Rjsber den beleilige Tid.

Joh. 9, 4. Jesus sagde: Mig bør at gjøre hans Gjerninger, som mig haver udsendt, saalænge det er Dag; Natten kommer, da ingen kan arbeide.

§. 76.

Da Menneskenes egentlige Fuldkommenhed og sande Værd bestaaer i deres Villies Godhed og Styrke, bør vi især uddanne vores moraliske Lovner; og uden disses Uddannelse er al anden Dannelsel ikke alene uden sandt Værd, men endog til Skade.

Til denne moraliske Uddannelse hører især 1) at vi erkjende vores Pligters Hellighed og Vigighed, fordi de ere os paalagte ved Guds Villie, og fordi vi alene ved at opfylde dem kunne opnaae vor Bestemmelse;

2) at vi stedse ere villige til at gjøre Guds Villie og til at opfylde vores Pligter af Kjærlighed til Gud og til vor Næste;

3) at vi bevare en levende Følelse af Ret og Uret, saa at vi stedse bedomme enhver Handling efter Guds Lov, og at vi især i vor egen Samvittighed bedomme vores egne Handlinger efter Guds Villie;

4) at vi bestandig stræbe at beherske vores Tilhøieligheder, Lidenstaber og Affecter ved Gor-

nusten efter Guds Villie, saa at vi ikke af hem lade os henvise til Synd og Uret.

5) at vi øve os i at udføre Guds Villie eller vor Pligt trods alle indvortes eller udvortes Hindringer; thi derved opnaae vi den sande Sjælstrykke, som modstaaer Fristelser og Villokkeller, og det Mod, som ringeagter Farer og roligt stræber frem til det rette Maal.

Skriftsteder.

Joh. 8, 31-32. Jesus sagde: Dersom I blive i mit Ord, ere I sandelig mine Disciple, og I skulle forstaae Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder frie.

Math. 5, 48. Jesus sagde: Varer fuldkomne, ligesom Eders Fader i himmelen er fuldkommen.

Hebt. 12, 14. Stræber efter Fred med hver Mand, og efter Hellighed, uden hvilken Ingen skal se Herren.

Math. 5, 29-30. Jesus sagde: Dersom Dit høire Øje forårger Dig, sag riv det ud, og fast det fra Dig. Og om din høire Haand forårger Dig, hug den af, og fast den fra Dig.

Hebr. 13, 6. Vi kunne sige med frit Mod: Herren er min Hjælper; jeg vil ikke frygte; hvad kan et Menneske gjøre mig?

Apostl. Ch. 20, 24. Apostelen Paulus siger: Jeg agter intet, holder og ikke mit Liv selv dyrebart, paa det jeg kan fuldkomme mit Lov med Glæde og den Tjeneste, som jeg haver annammet af den Hære Jesu.

§. 76.

I blandt de Tilhøieligheder, som Menneskenne især bør beherske, er Kjønsdriftens Tilfredsstillelse yderst vigtig og alvorlig at betragte, deels fordi denne Drifts Bestemmelse er saa vigtig, deels fordi dens Misbrug er saa fordærvelig, og endelig fordi

saa mange Mennesker domme, tale og handle yderst letsindig i den Henseende.

Den Dyd, hvorved Kjønsdriften behøves overensstemmende med Guds Willie og med Driftens Hensigt, kaldes Kydshed; men Ukydshed er en herskende Tilbositelighed til at tilfredsstille Kjønsdriften uden Hensyn til Driftens Hensigt. Utugt kaldes enhver Handling eller Uttring, som strider imod Kjønsdriftens fornuftige og sædelige Beherskelse; men Blufærdighed er en levende Følelse af, at Kjønsdriftens blot dyrlige Uttring og Tilfredsstillelse er Mennesket uoverdig og syndig. Denne Følelse er af Skaberen nedlagt i Menneskets Æsæn som Kydshedens Bogter og Beskyrmer.

Anm. 1. Kydshed er en ypperlig Dyd, og at være Kydshed er en hellig Pligt for ethvert christeligt Menneske, og det især af følgende Grunde; 1) maa Kjønsdriften Hensigt, som er Menneskessægtens Forplantelse, være ethvert Menneske ærværdig og hellig; og dersor bør Kjønsdriften Tilfredsstillelse skee overensstemmende med denne vigtige Hensigt; 2) fordi det er dyrligt og uoverdig for et Menneske at være Slave af en blot dyrlig Lyst, som Kjønsdriften er, naar den ikke styres efter sin Hensigt; 3) fordi Menneskene ved Ukydshed blive Slaver af andre nedtige Mennesker, hvis Nedskaber de ere, eller ogsaa de bruge andre Mennesker som Nedskaber til en dyrlig Lysts Tilfredsstillelse, hvilket strider aabenbar mod Guds Willie og Menneskets Bestemmelse og Pligter; 4) fordi Kjønsdriften, ligesom de andre Drifter, forstærkes eller ophidses, jo mere den føles, og forleder saaledes til Udsvoerelser, som nedbryde baade Sjæls og Legeims Kræfter og besmitte eller forstyrre Menneskets hele Æsæn, hvorfor denne Last i den hellige Skrift især kaldes

Ureenhed; 5) fordi Ukydshed er en Aarsag til, at mange Mennesker blive fordervede og ulykkelige; thi de, som ere forsørte til Utugt, forfører igjen andre, og de af saadanne Forbindelser avlede Born savne for det meste tilborlig Pleie og ordentlig Opdragelse; 6) fordi Ukydshed og Utugt besmitter eller forjager den sande eller rene Kjærlighed mellem Mand og Kvinde, som ellers i Egtesstanden er Menneskets bedste Lyksalighed her paa Jorden.

Anm. 2. Da Ukydshed er saa farlig, bør man især vogte sig for denne Last, og dertil kunne følgende Midler tjene: 1) at man væger med Blufærdighed over sine Tanker, Ord og Gjerninger, saa at man skammer sig ved og undskyder ukydse Tanker, og utugtige Ord og Handlinger; 2) at man bevarer stedse Tanken om Guds Alvidenhed levende og erindrer, at Ukydshed og al Ureenhed er ham veberstyggetlig og kan ikke undgaae hans strafende Retfærdighed; 3) at man altid tænker paa noget godt og er syselsat med noget gavnligt; thi saaledes er man betrygget mod urene Tanker og Lyster; 4) at man skyer slet Selstab, hvor Kydshed spottes og utugtige Ord hores, og derimod søger godt Selstab, hvor Følelse for Menneskenes sande Værd og Wel fortænger urene Tanker og forargelige Ord; 5) at man skyer Læsning af saadanne Bøger, som frembringe utugtige Billeder i Sjælen og vække urene Lyster i Hjertet, og derimod læser saadanne, som nære gode Tanker, og som fremstiller Odd og Kjærlighed i deres Reenhed og guddommelige Glands.

Skriftsteder.

1 Cor. 6, 19-20. Vide I ikke, at Eders Legeme er den Hellig Aands Tempel, som er i Eder, hvilken I have af Gud, og at I ikke ere Eders egne? Thi I ere dyrekjøbte; ører dersor Gud i Eders Legeme og i Eders Aand, hvilke høre Gud til.

1 Cor. -6, 9-10. Farer ikke vildt! hverken Skjørlevnere, et heller Hoertkærle — skulle arve Guds Rige.

Ephs. 5, 3-5. Horerie og al Ureenhed eller Gjerrighed nævnes end ikke iblandt Eder, som det sommerde Hellige, og ublu Væsen og gjækkelig Snak eller letfærdig Skjemt, som alt er utilbørsligt; men hellere Taksigelse. Thi dette vide I, at ingen Skjørlevner eller Ureen eller Gjerrig, hvilken er en Afgudsdyrker, har ver Arv i Christi og Guds Rige.

Math. 5, 28. Jesus sagde: Hver den, som seer paa en Kvinde for at begjøre hende (os med ureen Begjergelighed), harer allerede bedrevet Hoer med hende i sit Hjerte.

Math. 5, 8. Jesus sagde: Salige ere de Xene af Hjertet; thi de skulle see Gud.

§. 78.

Pligter i Henseende til Legemet.

Vort jordiske Liv er os givet, for at vor Sjel her paa Jordens stal uddannes og modnes til et høiere Liv; derfor er det jordiske Liv et vigtigt Gode, og som et saadant bør det bevares og anvendes; og Livet bør ikke opoffres, naar de høiere Pligter, for hvis Skyld Livet er os givet, fordrer denne Opoffrelse.

Herimod stridende er Selvmord, som er en Handling, hvorved et Menneske med Forsæt gjør Ende paa sit Liv. Selvmord strider mod Guds Villie og Menneskets Pligter; thi 1) har Gud nedlagt i alle levende Væsener og i alle fundt folgende Mennesker en sterk Lyst til at leve, og derved har han tilkjendegivet sin Villie, at vi skulle bevare vort Liv; 2) rober det en utilbørslig Mistillid til

Forsynet, at man ikke vil udholde Livets Plager og Byrder, endstjændt de sendes os i den viseste Hensigt, og have de gavnligste Virkninger, naar de bæres med Taalmod; 3) strider det mod Kjærlighed til vore Nedmennesker, at man vil forkorte sit Liv; thi vort Liv bør anvendes ikke blot til Gavn for os selv, men ogsaa for andre; og derfor er Selvmord især en pligtstridig Handling for den, hvis Pligt det er at forsørge andre; 4) er det høist daarligt, at man vil hortkastedet nærværende Visse, som Gud har givet os, for at erholsme noget tilkommende uvist, som vi ikke selv kunne tage; 5) skulle vi leve for at opfyldte vores Pligter her paa Jorden efter Guds Villie; den, der altsaa vil opfylde sin Pligt, han vil ogsaa leve; men enhver bør ville opfylde sin Pligt, altsaa bør enhver ogsaa ville leve. Hvo som altsaa ikke vil leve, saa længe Gud vil, han vil ikke opfylde sin Pligt, og han er derfor en grov Synder.

Anm. 1. Selvmord er altsaa en stor Synd; men derfor bør man ikke dømme haardt om enhver Selvmorder; thi manges Selvmord er mere en følge af Sindssvaghed eller Forrykthed end af Forsæt; og disse ere derfor mere at belrage, end at fodsamme. Dog er det paa den anden Side vist nok, at selv denne Sindssvaghed og Forrykthed ofte ere Folger af et lastværdigt Sind og et pligtstridigt Forhold, og forsaavidt kan Selvmordet tilregnes dem som en forsægt forbrydelse.

Anm. 2. De Selvmordere, som omtales i den hellige Skrift, være deels fordærvede Mennesker, som Achitophel og Judas, deels fortvivlede, som Kong Saul og Stokmesteren i Philippo, (Apost. Gj. 16, 27); allerede deraf see vi, at Selvmord kan betragtes som en følge enten

af Fordærvelse eller af Fortvivelse, altsaa af en moralisk Fejl, som burde bekæmpes eller forebygges.

Anm. 3. En pligtskyldig Oposfrelse af Livet er ikke Selvmord; thi den, som opoffrer sit Liv for at opfylde sine Pligter, han vil ikke forsærlig ende sit Liv; men han vil opfylde sin Pligt, og han overlader det til Forsyнет, om han derved skal tilslætte sit Liv, eller ikke.

Anm. 4. Livet er nemlig ikke det høieste Gode, men det er kun en Betingelse for et Middel til at opnære høiere Goder; naar altsaa disse høiere Goder, Sandhed, Ret og Ønd, ikke kunne opnæaes eller forsvarer, uden at Livet oposfres, da bør det oposfres; thi Livet har intet Værdi, naar det ikke bruges efter sin Hensigt.

Skriftsted er.

Nom. 14, 7-8. Ingen af os lever sig selv, og ingen dør sig selv; thi baade, dersom vi leve, leve vi i Herren; og dersom vi dør, dør vi i Herren; dersor enten vi leve, eller vi dør, ere vi i Herrens.

Gal. Ordsp. 19, 8. Den, som har et Hjerte, elsker sit Liv; han bevarer sin Forstand for at see Gudt.

1 Cor. 6, 19. I ere dyrekjøbte; ører dersor Gud i Eders Legeme og i Eders Aand, hvilke høre Gud til.

Joh. 15, 13. Jesus sagde: Ingen harer større Kjærlighed end denne, at En sætter sit Liv til for sine Venner.

¹ Joh. 3, 16. Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han (Christus) harer sat sit Liv til for os. Ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brødrene.

Math. 16, 25. Jesus sagde: Hvo som vil frelse sit Liv, skal miste det; og hvo som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det.

§. 79.

I Henseende til vort Legeme er det vor Pligt at sørge for, at vort Legeme kan være saa bængbart et Redskab, som mueligt for vor Sjel; og

at Sjælens Virksomhed ikke skal hindres ved Legemets Svaghed eller Uvwelighed.

Dersor bør vi 1) vogte os for det, som er skadeligt for Sundheden; 2) bør vi stræbe at afhjelpe Sygdomme ved tjenlige Midler; 3) bør vi uddanne og hærde vort Legeme, saa at det bliver dygtigt til at forrette Arbeide og stærkt til at udholde Besværligheder; 4) bør vi sørge for Legemets Anstand og Ønde!

Anm. 1. Anstand er et saadant udvortes Væsen, som vækker Agtelse, fordi det udtrykker et ædelt og dydigt Sindelag; og Ønde er et saadant udvortes Væsen, som vækker Velwillie, fordi det udtrykker et ædelt og kjærligt Sindelag.

Anm. 2. Baade Anstand og Ønde beroe egentlig paa det gode og dydige Sindelag, som de forudsatte og tilljendegive, og uden hvilket de ere kun Forstillelse eller et forsængeligt Skin. Vi sørge for Legemets Anstand og Ønde, bør dersor begynne med, at man danner sit Sind godt og dydt; men dog kan saavel Anstand som Ønde understøttes meget ved fornuftig Omsorg for en passende og reenlig Klædedragt og for Legemets sommelige Stiller og Bevægelser.

Anm. 3. Sundhed er den Tilstand, hvori vor Sjel har alle vort Legems Kræfter til sin frie og uhindrede Brug; men Sygdom er den Tilstand, hvori enten hele Legemet eller visse af dets Lemmer ikke ere brugbare som Redskaber for Sjælens Virksomhed.

Anm. 4. Endstjoudt det folger af sig selv, at Sygdom er et Ønde, og Sundhed et Gode, saa er dog Sundhed kun et relativt Gode, ligesom Sygdom et relativt Ønde; thi Sygdom eller Sygelighed kan ofte vække eller styrke Menneskenes Sjælkræfter, i det Sjælen vænnes til at virke med farre Midler og til at beherske sit Legeme.

Og paa den anden Side kan bestandig Sundhed underiden bidrage til at gjøre Sjelen til Legemets Slave, fordi ingen Smerte eller Legemlig Svaghed, vækker Sjelen til at stride mod Legemets Lyster og til at beherske dem.

Skriftsteder.

Cit. 30, 15. Sundhed og Selbred er bedre end alt Guld, og et stærkt Legeme end overmaade meget Gods.

Nom. 12, 17. Besitter Eder paa hvad der er godt for alle Menneskers Asyn.

1 Thess. 4, 10-12. Vi formane Eder, Brødre, at søge Mre i at leve stille, og varetage Hver sin Gjerning, og arbeide med Eders egne Hænder, saa som vi have budet Eder, paa det I maae omgaaes sommeligen med dem, som ere udenfor og ikke trænge til nogen.

§. 80.

Et vigtigt Middel til Sundhebens Bevarelse er Maadelighed, som er den Dad, hvorved Næringsdriften beherskes saaledes, at vekun nyde saamegen og saadan Næring, som er forneden og tjenlig til at styrke Legemets Kræfter og til at forfriske Sindet. Umaadelighed er derimod den Last, som viser sig deri, at et Menneske nyder mere og anden Næring end den, som er forneden og tjenlig, og det i den Grad, at baade Sjel og Legeme derved skækkes.

Naar Umaadelighed viser sig i Nydelsen af Spise, kaldes den Fraadserie; og naar den bestaaer i overdrevnen Nydelse af stærke eller berusende Drikke, kaldes den Drukkenstab.

Anm. At besitte sig paa Maadelighed, er plige, 1, fordi vi ved Maadelighed bevare baade Legems og Sjels Sundhed; derimod nedbryder Umaadelighed begge

Dele; 2, fordi vi bør bruge Guds Gaver i den Hensigt, hvori de ere os givne, nemlig til vor egen og andres Hornsbenhed, men ved Umaadelighed spildes Guds Gaver til Skade baade for os selv og for andre; 3, fordi Umaadelighed ikke alene gjør Sjelen til en Slave af Legemets Lyster; men den Umaadelige forsalder ogsaa til andre Laster, som forstyrre baade hans egen og andre Menneskers Lyksalighed. Dette sidste gjælder især om Drukkenstab.

Skriftsteder.

Luk. 21, 34. Jesus sagde: Vogter Eder, at Eders Hjerter ikke nogen Tid besvøres med Fraadserie og Drukkenstab.

1 Petr. 2, 11. Jeg formaner Eder som Fremmede og Udlandinge; at I holde Eder fra Kjædelige Lyster, som stride mod Sjelen.

1 Cor. 10, 31. Hvad enten I æde, eller drikke, eller hvad I gjøre, da gjører alt til Guds Mre.

Pligter med Hensyn til vor udvortes Belsærd.

§. 81.

Ethvert fornuftigt og christeligt Menneske bør strebe at erholde og at bevare udvortes eller borgerlig Frihed, som er Uafhængighed af andre Menneskers vilkaarlige Villie, eller Rettighed til at handle efter egen Overbevisning om det, som er ret og godt.

Anm. 1. Den borgerlige eller udvortes Frihed, som ogsaa kaldes den personlige Frihed, maa ikke forvirres med den moralske eller indvortes og aandelige Frihed, hvormod der er talt ovenfor §. 48.

Anm. 2. Sin moralske Frihed har et Menneske aldrig opgive eller indstrække; thi det vilde være det samme

som at opgive sin menneskelige Værdighed; men den personlige Frihed bør undertiden indstønkes saaledes, at vi med fri Willie rette vor Handlemade efter andre Menneskers Willie, som ere enten Øvrighedspersoner og Foresatte eller Forældre og Venner; thi deels maa disses Willie antages for visere og bedre end vor egen, og deels er Underkastelse og Lydbighed nødvendig for at vedligehalde Orden og Fred i det borgerlige Selskab.

Anm. 3. Kun den, som har merest Friheds, har Ret til personlig Frihed; thi den, som ikke af sig selv vil det Gode, bør ikke have Magt til at folge sin egen Willie. Deraf folger, at personlig Frihed ikke kan tilstaaes Børn, som endnu ikke have Fornuftens fulde Brug, ej heller Afsindige, som have mistet Fornuftens Brug, og endelig heller ikke Forbrydere, som misbruge deres Fornuft og Frihed.

Skriftsteder.

1 Cor. 7, 11. Er Du kalder som Træl det bekvime Dig ikke; men kan Du blive fri, da vælg hellere dette.

1 Cor. 7, 23. I ere dyrekøbte; vorder ikke Menneskers Trælle.

1 Petr. 2, 16. Apostelen siger om de Christne, at de ere frie, dog ikke som de, der have Friheden til Ondskabs Skul, men som Guds Tjenere.

Joh. 8, 36. Jesus sagde: Dersom Sonnen (Guds Son) saaer frigjort Eder, skulle I være virkeligen frie.

§. 82.

Bed udvortes Ære forstaaes andre agtværdige Menneskers Mening om os, at vi have gode Hensigter og Duelighed til at udføre dem.

Saadan Ære bør attræaes og bevares, 1, fordi den giver vores Medmennesker Tillid til

os, saa at de ville lade sig lede og hjelpe af os; 2, fordi den skaffes os vores Medmenneskers Velvillie, saa at de ville hjelpe os i vores Foretagender og hjelpe os ud af vores Fortegnigheder; 3, fordi den bestyrker os i gode Forsetter og gode Bestræbelser; naat vi nemlig see, at Menneskene skønne paa vores Bestræbelser og have Tillid til os, blive vi mere tilskyndede til at være gode og virke godt.

Anm. 1. Den udvortes Ære er tom og uden Værd, naat den ikke er grundet paa indvortes Ære, som er den Bevidsthed eller indre Foelse, at vi ere retsindige og agtværdige Mennesker. Dersor bør vi aldrig trachte efter udvortes Ære uden indvortes Ære, det er uden at besidde Redelighed og Duelighed.

Anm. 2. Da Menneskene ofte feile i deres Domme om Dyd og Duelighed, saa folger deraf, at mange nyde udvortes Ære uden at fortjene den, og omvendt. Men ogsaa af denne Grund maa vi ikke agte den udvortes Ære for høit eller anse den for et Gode i sig selv; derimod maa den indvortes Ære, som er grundet i Samvittighedens Vidnesbyrd og i Bevidstheden om den alværende Guds Velbehag være os desto helligere, og kjærere.

Anm. 3. Den der attræer den udvortes Ære som et Middel til at udføre sine gode og gavnlige Hensigter, er ørekjær, og Ørekjærhed er en Dyd, fordi den er grundet i Lyst til at udføre det Gode i gode Hensigter og ved rigtige Midler. Men den som attræer den udvortes Ære enten som et Gode i sig selv eller som et Middel til at udføre slette og egennyttige Hensigter, kaldes ørgjerrig; og Ørgjerrighed er en Last.

Anm. 4. Rangsyge er en usoflunstig Tragten efter den udvortes Æres blotte Tegn. Ærens Tegn, som Liter og Ordener, have aldeles intet Værd, naat den Ære, som de skulle betegne, mangler; derimod kunne Ærens

Tegn paa en agtværdig og ærværdig Mand have Nærd, fordi de gjøre andre Mennesker opmærksomme på ham, og minde ham selv om hans Pligter.

Anm. 5. Forsængelighed er Lyst til at øres for ubetydelige Fortrin og udvortes Goder, som ikke bidrage noget til sand Ære. Forsængelighed er, ligesom Mangsyge, daarslig og stadelig, saavel fordi den volder Menneskene mange unyttige Sorger, både naar den næres, og naar den ikke tilsfredsstilles; som fordi den vækker Misundelse blandt Menneskene, da Menneskene meest misundte hverandre Ærens Tegn og den falske Ære, hvilke meest falde i Minene; og endelig især fordi den udsletter Felelsen af sand Ære.

Skriftsteder.

Cit. 41, 12. Vær omhyggelig for et godt Navn; thi det er mere varigt for Dig end tusinde store Statte af Guld.

1 Cor. 9, 15. Det var mig bedre at døe, end at Nogen skulle gjøre min Kæs til interet.

2 Cor. 8, 21. Vi beslritte os paa det Gode, ikke alene for Herren, men ogsaa for Menneskene.

Philip. 4, 8. Hvad som helst der er sandt, hvad der er ærbart, hvad der er retsædigt, hvad der er reent, hvad der er elskeligt, hvad der har godt Lov, enhver Dyd og enhver Hæder: derpaa giver Agt.

Joh. 12, 43. Evangelisten siger om dem, som af Menneskefrygt ikke turde bekjende deres Troe paa Christus: De elskede Menneskene Ære mere end Guds Ære.

Philip. 3, 19. Apostelen siger om de Wantro og La-stefulde: Deres Ære er i deres Skændsel, hvilke trakte efter de jordiske Ting.

Gal. 5, 26. Lader os ikke have Lyst til forsængelig Ære, saa at vi trodse hverandre og bære vind mod hverandre.

§. 83.

Formedest Legemets Fornødenheder og fordi vi leve og virke i den legemlige Verden, behøve vi en vis Deel af de udvortes og sandelige Ting sadvel til Legemets Brug som til Redskaber for vor Virksomhed. Dérfor er det et Menneskes Pligt, at bestrebe sig for at erhverve sig Eiendom, hvorved man forstaar den Deel af de udvortes sandelige Ting, som vi have udelukkende Ret til at bruge.

Maar vor Eiendom er tilstrækkelig til at afhjelpe vores Fornødenheder og til at skaffe os Begvemmeligheder, kalbes den Formue; men en endnu højere Grad af Formue kalbes Rigdom, som er oversledig Formue. Efter Rigdom har man ikke trakte; men desom Rigdom gives os, bør den bruges rigtig. Derimod bør man stræbe at erhverve sig Formue; thi Formue er et vigtigt jordiske Gode, og det ikke allene for at vi kunne opholde vort Liv og forsørge en Familie, men ogsaa for at vi kunne hjelpe vores trængende Medmennesker og at vi kunne anskaffe de Midler og bidrage til de Anstalter, hvorved Menneskenes sande Dannelse og Lyksalighed befordres.

I Henseende til Formue er det altsaa vor Pligt; 1. at vi stræbe at erhverve os Formue ved Flid og Arbejdsmæd i vort lovlige Kalb; 2. at vi vedligeholde vor Formue ved Sparsomhed, hvorved uforndig og unyttige Udgifter undgaaes, og ved Guusholderisckhed, hvorved forstaas Orden i Formuens Bestyrelse, og Omsorg for, at Ubgivterne afganges efter Midlerne; 3. at vi anvende vor Formue med

Klogskab og Viisdom, saa at vi bruge vor Formue til Gavn baade for os selv og for andre.

Anm. 1. I Henseende til Erhvervelsen af Formue feiler ikke alene den Dovne og Uvirkomme, som ikke stræbe at erhverve sig noget, men ogsaa den Gjerrige, som er den, der anseer Formue og Rigdom for et ubetinget Gode. Gjerrighed leder nødvendig til Ubarmhjertighed og Uretsfærdighed mod andre Mennesker, og den medfører Ligegyldighed og Følesløshed for det sunde Gode.

Anm. 2. I Henseende til Vedligeholdelsen af Formue feiler ikke alene den Uordenlige og Odsle, som tilfætter eller spilber sin Formue uden nogen fornødig Hensigt og uden Nytte, men ogsaa den Barrige, som er den, der er uvillig til at gjøre de nødvendige Udgifter, og som søger at gjøre sine Udgifter mindre og færre, end de behøves. Barrighed medfører Utilfredshed og Ubarmhjertighed mod Trængende, og endelig forvolder den endogsaa Tab; thi den, som vil spare for meget, taber derved som oftest et vigtigere, enten timeligt eller aandeligt Gode.

Anm. 3. I Formuens Anvendelse feiler baade den Uppige, der blot betragter og anvender sin Formue som et Middel til behagelige Nydelses, og den Overdaadige, der bruger sin Formue til overdrevne Pragt og Veslevnet. Uppighed og Overdaadighed ere lastværdige Fejl, ikke alene fordi de medfører Hornuksens Misbrug; men ogsaa fordi de robe og nære uordenlige sandselige Lyster, hvorfra mange fordærvelige Easter udspringe. Modsat Overdaadighed er Tørvelighed, som er den Dyb, hvor ved man indskrænker sine Hornsdenheder og Nydelses inden Nedvendighedens og Sommelighedens Grænser.

Skriftsteder.

1 Thess. 4, 10-12. Vi formane Eder, Brødre, at føge Mre i at leve stille, og varetage Hver sin Gjerning, og arbeide med Eders egne Hænder, saa

som vi harvt budet Eder, paa det I maae omgaes sommeligen med dem, som ere udensor, og ikke trænge til Nogen.

Ephes. 4, 28. Apostelen formaner Enhver til at arbeide og gjøre noget godt med Hænderne, paa det han kan have at meddele dem, som have behov.

1 Tim. 5, 8. Dersom Nogen ikke haver Omsorg for sine Egne, og mest for sine Huusfolk, den haver negret Troen, og er værre end en Vantroe.

Luk. 12, 15. Jesus sagde: Vogter Eder for Gjerrighed; thi Ingens Liv bestaaer i at have overslodigt Gods.

Luk. 12, 34. Jesus sagde: Hvor Eders Liggendefæ er, der vil og Eders Hjerte være.

1 Tim. 5, 9-10. De, som ville vorde rige, falde i Fristelse og Snare og mange daarlige og stadelige Besjeringer, som nedskænke Menneskene i Ødelæggelse og Fordærvelse; thi Pengegjerrighed er en Rød til alt Ondt.

1 Tim. 6, 17-19. Forkydnd dem, som ere rige i den nærværende Verden, at de ikke hovmøde sig, ei heller sætte Haab til den uvisse Kiugdom, men til den levende Gud, som giver os rigeligen alle Ting at nyde; at de gjøre godt, blive rige i gode Gjerninger, gjerne give, meddele, samle sig selv et Liggendefæ en god Grundvold for det Tilkomende, at de kunne grie det evige Liv.

§. 84.

Fornsielser ere de Nydelses og Sysler, hvormeb vi i vore Fritimer vedberqøge og forsfriske Sjel og Legeme.

Fornsielser skulle tjene til at sysselsætte os, naar vi ere i den Tilstand, at vi ikke kunne arbeide og heller ikke kunne aldeles hvile; men desuden ere Fors

noiselser nyttige, fordi de forfriske og styrke vore Kroester, og fordi de bringe os til mere levende at sejonne paa Guds Godhed, naar vi glade nyde hans Gaver, og endelig fordi de gjøre os mere velvillige mod vore Medmennesker, med hvem vi nyde og dele Guds Gaver.

Forlystelsessyge falbes det lastværdige Sindeslag, at man higer efter Fornisielser, blot for Nydelsens Skuld, og at man holder ingen Maade i deres Nydelse. Forlystelsessyge er en forærvelig Last, saavel fordi den gjør Menneskene følesløse for de sande Glæder, som ogsaa fordi den spilder Tid og Kroester og Formue, der burde anvendes til Arbeide og Nutte, og fordi den medfører Utilfredshed og Kjedomshed, eftersom et Menneske dog ikke altid kan forlyste sig, og endelig fordi den gjør Alderdommen til en sorgelig Tid, da enten alle Forlystelser ere udstomte og ikke mere fornøie, eller ikke mere kunne nydes.

Anm. 1. I Valget af sine Fornisielser maa man vogte sig for det Slags Forlystelser, som i sig selv ere utiladelige og uanständige, og ligeledes for dem, som skade Sundheden ellet som medtage for megen Tid og Formue. Derimod bør man vælge saaddanne, som, i det de forfriske og styrke Legemets Kroester, tillige uddanne og oplive Hånd og Hjerte; men disse bestaae i maadeholden Nydelse af Naturens Gaver, i Betragtning af dens mangfoldige Ejendomme og Schönheder, i Besvuelse og Nydelse af Kunstens Værker og Virkninger, og endelig i øde og uskyldige selfstabelige Glæder.

Anm. 2. Vore Fornisielser blive os dobbelt behagelige, naar vi nyde dem deels som Frugter af vort Arbeide

og deels som Gaver af Gud; thi saaledes glæde vi os ikke blot ved Fornisielsen selv, men ogsaa ved dens Kilde.

Skriftsted er.

Sal. Præd. 11, 9. Glad Dig Du Unge i Din Ungdom, og lad Dit Hjerte være vel tilmoden i Din Ungdoms Dage; og følg Dit Hjertes Veje og Dine Gines Syn; men viid, at for alle disse Ting vil Gud føre Dig for Dommen.

2 Petr. 2, 13. Vellyst søge de i daglig Overdædighed; en Skamplet og Skændsel ere de.

1 Joh. 2, 15-17. Elsker ikke Verden, ikke heller de Ting, som ere i Verden! Dersom Nogen elsker Verden, er Faderens Kjærlighed ikke i ham. Thi alt det, som er i Verden, Kjædets Lyst og Ginenes Lyst og Livets Hoffærdighed, er ikke af Faderen, men af Verden. Og Verden forgaaer og dens Lyst; men hvo som gjer Guds Villie, bliver til evig Tid.

1 Tim. 4, 4-5. Al Guds Skabning er god, og Intet er at forskyde, som annammes med Taksigelse; efterdi det helliges ved Guds Ord og Bøn.

Pligterne mod vor Næste.

§. 85.

Ligesom alle Pligter mod os selv ere indbefattede i de twende, at vi skulle agte os selv og elsker os selv, saaledes ere ogsaa alle vore Pligter mod vor Næste indbefattede i Agtelse for ham og Kjærlighed til ham.

Da vore Medmennesker ere fornuftige Væsener ligesom vi, og da de ere bestemte til samme Fuldkommenhed og Lyksalighed, som vi, saa følger deraf, at vi bør agte og elsker dem ligesom os selv. At agte vore Medmennesker, er nemlig at erkjende

dem for fornuftige Væsener, der ere bestemte til Fuldkommenhed og Lyksalighed; og at elske vore Medmennesker; er at glæde os over deres gode Anlæg og høje Bestemmelse og at stræbe at befordre deres Fuldkommenhed og Lyksalighed.

Anm. 1. Den spør ogter og elsker sin Næste, maa bestille Retfærdighed og Godhed. Retfærdighed er den Dyd, hvorved vi tilstaae enhver sin Ret og fornærme ingen. Godhed eller Velvillie er det hjerlige Sindelag, som bringer os til at befordre andres Vel, forsaavidt vi kunne, ligesom vort eget. Naar denne Godhed gaaer ud paa at befordre andres sande Vel, da er den det samme som sande Hjærlighed til andre; men gaaer den ud paa at fose andres urigtige Ønsker eller paa at taale strafværdige Fejl, da er den kun Svaghed eller Ligegyldighed for det Gode, og da er den ingen Dyd.

Anm. 2. Retfærdighed og Godhed forenede taldes Menneskehjærlighed, som indbefatter alle de Dyrder, der kunne vise sig i Menneskenes Forhold til hverandre. Menneskehjærlighed er modsat og maa udlætte Misundelse, som er Misundelse over andres Velgaaende, og Skadesfryd, som er Glæde over andre Menneskers Uheld, og især Menneskehed, som er Foragt for Mennesker, forenet med Lust til at skade dem. Disse Laster indeholde Spiret til alle de Forbrydelser, som Menneskene kunne begaae imod hverandre.

Skriftsteder.

Matth. 7, 12. Jesus sagde: Alt, hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører I ogsaa mod dem; thi saadan er Loven og Propheterne.

Matth. 18, 30. Jesus sagde: Seer til, at I ikke foragte Len af disse Små!

Matth. 22, 39. Jesus sagde: Du skal elske Din Næste som Dig selv.

1 Joh. 4, 20:21. Dersom Nogen siger: jeg elsker Gud, og hader sin Broder, han er en Logner; thi hvo som ikke elsker sin Broder, som han haver set, hvorledes kan han elsker Gud, som han ikke haver set? Og derte Bud have vi af haan, at den, som elsker Gud, skal og elsker sin Broder.

Luk. 6, 32. Jesus sagde: Dersom I elske dem, som Eder elsker, hvad Tak have I deraf? Thi Syndere elske og dem, som dem elsker.

Jak. 2, 8:9. Dersom I fuldkomme den Kongelige Lov efter Kristen: Du skal elske Din Næste som Dig selv, gjøre I vel; men dersom I ansee Personer, gjøre I Synd.

1 Joh. 3, 18. Lader os ikke elsker med Ord, et helter med Tunge, men i Gjerning og Sandhed.

§. 86.

Ligesom vi have i tredobbelts Henseende Pligter mod os selv, saaledes ogsaa mod vor Næste. Vi have nemlig 1) Pligter i Henseende til vor Næstes aandelige Væsen eller hans Sjel, og det saavel i Henseende til dens intellectuelle som moralske Evner; 2) i Henseende til hans sandelige Væsen eller hans Legeme; og 3) i Henseende til de udvortes eller timelige Goder.

§. 87.

I Henseende til vore Medmenneskers intellectuelle Evner er det vor Pligt at sørge for vore Medmenneskers Kultur og Oplysning, saa at de kunne lære at kjende deres Pligter og Bestemmelse.

Dersor bør vi deels vogte os for, at vi ikke hinore dem i Sandheds Erkjendelse ved at ude-

lukke dem fra Undervisning og fra Sandhedens Kilder, og at vi heller ikke bibringe dem falske Foresætninger og Meninger, hvorved de afdrages fra Sandhedens Erkendelse; og deels bør vi strebe saavæl at berigtnige deres Vildfarelser, som at undervise dem om, hvad der er sandt og godt; og vi bør vise os sanddrue og oprigtige mod dem.

Anm. 1. At lyve er med Forsæt at yttre noget, som er usandt, eller at sige noget, som man ikke mener, i den Hensigt at mislede andre Mennesker. Logn, er altsaa et Udsagn over en Uttring, som er forsætlig falskt, og hvis Hensigt er at forlede andre.

Anm. 2. At lyve er pligtstridigt; thi 1) maae vi ikke hindre andre i Brugen af deres Frihed ved at bibringe dem urigtige Foresætninger; 2) rober Logn enten Freiheit, naar man ikke bor sige Sandhed, eller en slet Villie, naar man lyver for at skade andre eller for at vinde en Fordeel, men begge Dele ere pligtstridige; 3) fordi den, som lyver, mister sine Medmenneskers Agtelse og Tiltroæ, og soækker endog Tiltroæ og Tillid mellem Menneskene indbyrdes, da een, som lyver, opvæller den Frygt eller Mistroæ, at andre maakee ogsaa lyve. Dette er Lognens værste Folge; thi Tiltroæ og Tillid mellem Menneskene, er Grundvorden for Menneskenes Samfund. Logn ophæver dersor al sand Forbindelse eller Fortrolighed mellem Menneskene.

Anm. 3. Sanddrue er den, som mener, hvad han siger; og oprigtig er den, som siger, hvad han mener. Sanddrue bør enhver altid være; thi man maa aldrig lyve; men oprigtig skal man kun være, naar man bor sige sin Mening; thi naar man ikke bor sige sin Mening, kan man tie.

Anm. 4. Det Modsatte af Sanddruhed er Lognagtighed; og det Modsatte af Oprigtighed er 1) Falsched,

som bestaaer deri, at man siger eller ytrer andet end det, som man mener og vil; og 2) Forstillelse, som bestaaer deri, at man vil skule sine slette Hensigter, og tillægge sig bedre Hensigter, end man har. Falsched og Forstillelse ere ligesaa forægtelige som Lognagtighed; deels fordi de komme af et slet Sindelag, som man søger at skule; og deels fordi de altid medføre Logn.

Skrifsted der.

Joh. 8, 52. Jesus sagde: I Skulle forståee Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder frie.

Ephes. 4, 25. Afslægger Logn, og taler Sandhed, Sver med sin Næste, eserdi vi ere hverandres Lemmer.

Col. 3, 9. Lyver ikke for hverandre, I som havé affort det gamle Menneske med dets Gjerninger.

Joh. 3, 20-21. Jesus sagde: Enhver, som gjør ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulle overbevises ham. Men hvæ som ever Sandhed, kommer til Lyset, at hæns Gjerninger maae blive aabenbarede; thi de ere gjorte i Gud.

i Petr. 3, 10. Den, som vil elske Livet, og see gode Dage, skal stille sin Tunge fra ondt, og sine Læber, at de ikke tale Sviig.

i Moseb. 17, 1. Herren sagde til Abraham: Vandre for mit Ansigt, og vær oprigtig.

Joh. 2, 24. Evangelisten siger i Anledning af, at mange vel troede paa Jesu Navn: Men Jesus selv betroede sig ikke til dem, fordi han kendte alle.

§. 88.

Nædlogn kældes en Usandhed, som formedes af Omstændighederne maa ansees for nødvendig. Men ogsaa fra Nædlogn bør man afholde sig; thi 1) ~~at~~ Usandhed neppe nogensinde nødvendig, da man kan tie, naar man ikke bor sige Sandheden; 2)

fordi Nødlogn let forlede til egentlig Logn, da man altid kan indbilde sig, at Omstændighederne gjøre det nødvendigt at sige Usandhed; 3) fordi Nødlogn sveækker vor Tiltroe ligesom al anden Logn; thi man kan ikke vide, hvorofte den, der undertiden lyver, kan troe sig berettiget til at lyve.

Anm. Da kun den Usandhed, som siger med Forsæt og i den lastværdige Hensigt at mislede andre fornustige Mennesker, er Logn, saa folger deraf, at der kan gives Tilfælde, hvori et Menneske kan sige en Usandhed uden at lyve. Disse Tilfælde ere for det meste følgende: 1) naar et Menneske har mistet fornustens Brug, 2) naar et Menneske formedelst Sygdom til en Tid ikke kan taale at høre den fulde Sandhed; 3) naar et Menneske var saa oprort af Lidenstaber, at han vilde misbruge Sandhedens Meddelelse; 4) naar et Menneske spørger om noget, som han ikke fornustigtvis kan forlange at vide, f. Ex. en Fjende i Krig. I saabanne Tilfælde kan Usandhed være tilladelig; thi Sandhedens Meddelelse vilde være usornuftig og unyttig eller skadelig. Men ellers bør man vugte sig for al Usandhed endogsaa i Smaating eller i Spsg; thi Overgangen fra det Smaa til det Store er let.

§. 89.

I Henseende til vore Medmenneskers moralske Natur have vi deels den negative Pligt, at afholde os fra alt, hvad der kan hindre deres Fremgang i Gudsfrægt og Dyb; altsaa maae vi ikke lede dem i Vildfarelse om deres Pligter og Bestemmelse, ikke sveække deres Agtelse for det, som er helligt og guddommeligt, og ikke vække onde Lyster hos dem, og endelig ikke forlede dem til slette Handlinger enten ved Førsærelse eller ved Forargelse.

Deels have vi den positive Pligt, at gjøre alt, hvad der kan befeste vore Medmennesker i Dyb og Gudsfrægt; altsaa bør vi forsøge deres Kundskab om Gud og hans Willie; vi bør vække deres Agtelse for alt, hvad der er sandt og ret og godt; vi bør opslive deres Kjærlighed til Gud og Mennesker; og vi bør opmunstre og veillede dem til et dydigt Levnet saavel ved Formaninger som især ved et godt Eksempl.

Anm. 1. Forargelse er en saadan pligtstridig Opsæt, hvorved man giver andre Mennesker Anledning til Vildfarelse og Synd. De Mennesker, som mest øres og agtes, kunne skade meest ved Forargelse, fordi deres Eksempler meest følges; og dersor bør især Forældre, Øvrighedspersoner og andre Foresatte og dannede Mennesker vogte sig for at give Forargelse.

Anm. 2. Det modsatte af Forargelse er et godt Eksempl, som er en saadan Opsæt, ved hvis Efterligning Menneskene blive vise og gode. Da ethvert Menneske kan, naar han oprigtig vil, opfylde sin Pligt, saa kan ogsaa ethvert Menneske i sin Kreds give et godt Eksempl; og dette bør enhver Christen gjøre, fordi Eksemplet virker mere end Lærdom og Formaninger, og disse sidste ere endogsaa frugtessløse uden hint.

Skriftsteder.

Matth. 23, 13. Jesus sagde til Pharisærerne og de Skriftkloge: Dee Eder, I Hykler! fordi I tillukke Simmeriges Rige for Menneskene; thi I gaae ikke derind; og dem, som ville gaae ind, tillade I der ikke.

1 Thess. 5, 11. Formaner hverandre, og opbygger den ene den anden.

Jac. 5, 19-20. Brødre! dersom nogen iblandt Eder er fare i vild fra Sandheden, og Nogen omvendes

ham, den vide, at hvo som omvender en Synder fra hans Veis Vildsarelse, han frelser en Sjel fra Døden, og skjuler Synders Mangfoldighed.

Luk. 15, 10. Jesus sagde: Der bliver Glæde hos Guds Engle over een Synder, som omvender sig.

Luk. 17, 1-2. Jesus sagde til sine Disciple: Det er umueligt, at Forargelser ei skulde komme; men veden, ved hvilken de komme! Det var ham bedre, om en Mollesteen blev hængt om hans Hals, og han blev fastet i Savet, end at han skulde forarage een af disse Småa.

Matth. 5, 16. Jesus sagde: Lader saa Eders Lys flinne for Menneskene, at de see Eders gode Gjerninger, og ære Eders Fader, som er i Himlene.

Rom. 12, 17. Beslitter Eder paa hvad der er godt for alle Menneskers Uasyn.

S. 90.

Af de samme Grunde, som vort eget Liv er vigtigt, er ogsaa vore Medmenneskers Liv og Sundhed vigtige Goder; og derfor have vi deels den negative Pligt, ikke at skade deres Liv eller Helsbred hverken ved Vold eller ved at unddragte dem vor Hjælp og Omsorg; deels have vi den positive Pligt, at vedligeholde deres Liv og Sundhed ved Omsorg og Pleie, saavidt det er muligt.

Anm. 1. Mord skaltes den Handling, hvorved et Menneske forsærlig gør Ende paa et andet Menneskes Liv. Denne Forbrydelse er høist strafværdigt, 1) Fordi den rober Ringeagt for Mennesker og Menneskers Liv; og derfor strider Mord imod een af de første Pligter, som er Agtelse for Menneskenaturen; 2) Fordi den rober Mangl af Menneskekærlighed; thi en Morder vil beroeve sin Næste alt det Gode, han kan beroeve ham, og vil gjøre

ham al den Glæde, som et Menneske kan gjøre det andet: og 3) Fordi den er et farligt Brud paa den lovlige Orden iblandt Mennesker; thi en Morder udriver et heelt Led af Menneskernes Samfund, og overtræder i den ene Handling al borgerlig Lov, i det han verstatligt beroer et Menneske alle sine borgerlige Rettigheder, og berover de andre Mennesker de Rettigheder, de have i Henseende til den Myrdede. Dersor er et Mord, mere end noget anden Forbrydelse, en Forbrydelse mod det hele menneskelige Samfund.

Anm. 2. Mord er altsaa en Forbrydelse, der er ligeaas strafværdig for det slette Sindelag, Forbrydelsen forudsætter, som for de farlige Virkninger, den medfører; og dersor er der bestemt Livstraf for en Morder baade i guddommelige og menneskelige Love.

Skriftsteder.

2 Moseb. 20, 13. Herren sagde: Du skal ikke ihjelstaa.

1 Moseb. 9, 6. Herren sagde: Hvo som udosser Menneskers Blod, ved Mennesket skal hans Blod udses; thi Gud gjorde Mennesket i sit Billed.

S. 91.

Udvores Frihed eller personlig Frihed tilkommer ethvert Menneske, som har Fornuftens fulde Brug; og derfor bør den ikke beroes nogen, saazlænge han ikke misbruger den og ved denne Misbrug gør sig uverdig til Frihed. Dersor er det vor Pligt, at lade ethvert fornuftigt Menneske handle efter sin Overbevisning om det, som er ret og godt, og at lade ham indrette sin Tilstand i Livet efter hans egne tilladelige Ønsker. Og derfor må det ene Menneske ikke ville påatvinge det an-

det sine Meninger; og den ene maa ikke twinge den anden til en Handling eller en Handlemaade, som den anden misbilliger eller affyter; og endelig maa den ene ikke paansde den anden en Tilstand eller Stilling i Livet, hvortil den anden har Ulyst, eller for hvilken han har Affyte.

Anm. 1. Herimod strider ikke alene al Slags Vold og al uretsærdig Tvang, men ogsaa Intolerantse, som er den Mening, at man maa bruge Magt og Tvang for at bringe andre Mennesker fra deres Vildfarelser. Intolerantse er selv en Vildfarelse, fordi den Intolerante mener, at Vildfarelser kunne udryddes med Magt og Vold, da de dog ialt kunne udryddes ved Oplysning og Undervisning; og Intolerantse er desuden høist farlig, saavæl fordi Vildfarelser forsøges og udbredes, naar de voldsomt bekæmpes; som ogsaa fordi man ofte anseer for Vildfarelse, hvad der er Sandhed, hvorfaf folger, at den Intolerante ofte kan forfolge Sandhedens Bekjendere.

Anm. 2. Et Christeligt Menneske bør derfor være tolerant. Men denne Tolerantse bestaaer i det vise og hjærlige Sindelag, at man bærer over med de mindre skadelige og mindre aabenbare Vildfarelser, og paa den anden Side, at man besfrider de egentlige og aabenbare Vildfarelser, deels ved overbevisende Grunde og deels med hjærlig Overtalelse.

Skriftsteder.

1 Petr. 5, 2-3. Apostelen skriver saaledes til de Eldste i Menigheden: Dogter Guds Hjord — ikke som de, der ville herske over Herrens Arv, men som Monstre for Hjorden.

Mark. 10, 43-45. Jesus sagde: Hvo som vil blive stor iblandt Eder, skal være Eders Tjener; og hvo som vil blive den øpperste iblandt Eder, skal være Alles

Tjener. Thi og Menneskets Søn er ikke kommen for at lade sig tjene; men for at tjene, og at give sit Liv til en Gjenlossnings Betaling for Mange.

Rom. 14, 1. Antager Eder den, som er skræbelig i Troen, og dømmer ikke hans Meninger.

Rom. 15, 1. Vi, som ere stærke, bør bære over med de Svages Skræbeligheder, og ikke behage os selv.

Gal. 6, 1. Brødre! dersom et Menneske bliver overilet af nogen Brost, da hjælper ham tilrette, I Aandelige, med Sagmodigheds Aand; men see til Dig selv, at ikke og Du bliver frister.

§. 92.

Vore Medmenneskers Åre maae vi ikke forærme, og det hverken ved vore Tanker, ikke heller ved vor Tale og Opsørfel. Deraf folger, 1) at vi maae ikke være mistroiske eller mistænkelige mod dem uden Grund, og at vi ikke maae bedomme deres Hensigter og Handlinger ubbilligt; 2) at vi ikke maae være uhøflige imod dem i Ord eller Opsørfel; 3) at vi ikke maae bestkjæmme dem eller drive Spot med dem, for at gjøre dem latterlige eller foragtelige; 4) at vi ikke maae være dadelsyge ø: tilbørlige til at finde Fejl hos vore Medmennesker og til at gjøre disse Fejl bekjendte; og 5) at vi ikke maae bagtale dem ø: i deres Frawærelse gjerne omtale deres Fejl og derhos paadigte dem Fejl, som de ikke have.

Anm. 1. Mistænkelighed er Tilbørlighed til uden Grund at tillægge vore Medmennesker slette Hensigter og Handlinger. Mistænkelighed bør skydes; thi denne Tilbørlighed er enten en følge af en Svaghed, som bør overvindes; eller af en ond Samvittighed, hvorved man formoder samme Fejl hos andre, som man selv har; og den

førleder os til at bedomme og behandle vore Medmennesker ubillige og uretfærdigt.

Anm. 2. Ved Spot forstaaes en Uttring, enten i Ord eller Handling, som sigter til at gjøre andre Mennesker latterlige eller foragtelige. At spotte, er stridende mod et hjærligt Sindelag; thi Spot resber i Ullmindelighed Skadesfryd, og den forvolder vel de Savage Krenkelse, men den forbedrer sjeldent. Isædetfor at spotte, bør man, naar det behøves, ligefrem irtetsette, formane og dadle.

Anm. 3. Dadlesyge og Bagtalelse ere ligesaa foragtelige for den onde Villie og det ukjærlige Sindelag, hvori de ere grundede, som de ere straffoldige for den Skade, de kunne forvolde, da de kunne børste andre Mennesker deres Agtelse og Ere og deres hele timelige Velstård.

Skriftsteder.

Matth. 18, 10. Jesus sagde: Seer til, at I ikke foragte Len af disse Små; thi jeg siger Edér: deres Engle i Jimlene ses altid min Faders Ansigt, som er i Jimlene.

Matth. 9, 4. Jesus sagde til de Skriftloge, som uden Grund havde slette Tanker om ham: Spi tænke I sagt onde i Eders Hjertor?

Röm. 14, 10. Spi dommer Du Din Broder? Eller Du, hvi foragter Du Din Broder? Vi skulle jo alle fremstilles for Christi Domstol.

Matth. 7, 1. Jesus sagde: Dommer ikke, at I skulle ikke dommes; thi med hvad Dom I domme, skulle I dommes.

Ephes. 4, 31. Al Bitterhed og Hidsighed og Vrede og Skrigen og Bespottelse blive langt fra Eder med al Ondskab.

Jal. 4, 11. Taler ikke ilde om hverandre, Brødre! Svo som taler ilde om sin Broder og dommer sin Broder, taler ilde om Loven og dommer Loven.

S. 93.

De positive Pligter, vi have i Henseende til andres Ere, indbefattes i den Regel, at vi skulle tænke og tale vel om alle, som ikke aabenbar opfører sig ilde, og at vi skulle være mere tilbørelige til at undskyde andre end til at dadle dem, naarlige Lejlighed til begge Dele gives. — Desforuden bør vi saavel i vor Tale som i vor Opførelse vise os høflige mod vore Medmennesker, det er: vi bør i Ord og Adfærd vise andre den Agtelse og Ere, der tilkommer dem, baade som Mennesker og efter det Forhold, hvori de staae til os.

Anm. Dersom vi enten forsættig eller usorsættig have fornærmet andres Ere ved bestemmende Uttringer, bør vi give dem Vredestatning, hvilken givs der ved, at vi tilstaae vor Forseelse og tilbagekalde vores Uttringer.

Skriftsteder.

Nom. 13, 7. Betaler Alle, hvad I ere dem skyldige: — den, som I ere frygt skyldige, frygt; den, som Ere, Ere.

3. Moseb. 19, 32. For den Graahærdede skal Du reise Dig og hædre den Gamle, og Du skal frygte Din Gud.

Petr. 2, 17. Ere alle, elster Broderstabet; frygter Gud, erer Kongen.

S. 94.

Da vore Medmenneskers Formue er et vigtigt Gode, saa have vi i den Henseende følgende tre Pligter: 1) at vi ikke paa nogen utilbørlig Maade maae formindské andres Formue; 2) at vi, saavidt muligt, sørge for, at andre kunne erhverve sig

Formue, samt at de kunne vedligeholde og forsøge deres Formue; og derfor kunne vi sørge deels ved at skaffe dem Dugelighed til Arbeide, deels ved at skaffe dem Arbeide, og deels ved at gaae dem tilhærende med Raad og Daad; 3) at vi give gylsdig Erstatning, dersom vi have formindsket, beskadiget eller tilgnet os nogens Ejendom.

Anm. 1. Pligtstridige Handlinger i Henseende til vor næstes Formue ere fornemmelig 1) Røverie, som er en Handling, hvorved man paa en voldsom Maade frataager sin næste hans Ejendom; 2) Tyverie, som er en Handling, hvorved man paa en hemmelig Maade og uden Eierens Samtykke herser ham hans Ejendom; og 3) Bedragerie, som er en Handling, hvorved man paa en listig Maade faaer Eierens Samtykke til at formindsker hans Formue eller berøve ham hans Ejendom.

Anm. 2. Til Pligterne i Henseende til vores Medmenneskers Formue henviser ogsaa, at vi tilbagebetale Laan i rette Tid, og tilbagelevere det Laante i ubeskadiget Tilstand; dette er fortrinlig vor Pligt, naar Laanet er en Tjeneste, som er beviist os; ligeledes, at vi betale dem, som arbeide for os, deres fortjente Lon i rette Tid; og dette er saa meget mere Pligt, som saadanne Arbeidere for det meste ikke kan, naar de ikke faae deres Lon.

* Skrifte der.

Math. 10, 19. Du skal ikke stjæle; — Du skal ikke besvige.

1 Cor. 5, 9-10. Farer ikke vild! — Hverken Tyve, ei heller Gjerrige, — ei Røvere, skulle arve Guds Rige.

1 Thess. 4, 6. Ingen skal undertrykke eller forforsde sin Broder i nogen Handel; thi Herren er en Genvær over alt Saadant.

Rom. 13, 7. Detaler Alle, hvad I ere dem Styldige,

Jac. 5, 4. Se! Arbeidernes Lon, som høfede Eders Marker, hvilken I have forholdet dem, Kriger, og Høftfolkenes Raab er kommet ind for den Herre Jeboths Øren.

§. 95.

Da Ejendom er en vigtig Fornodenhed for alle Mennesker, og da nogle Mennesker ikke selv kunne erhverve sig den nødvendige Ejendom: saa er det de Menneskers Pligt, som have overflodig Formue, eller som dog have noget tilovers, at meddele saadanne Trængende det, som er fornødnet til Livets Ophold.

Virkelige Trængende eller Nødslidende ere de, som hverken have, ikke heller kunne skaffe sig det Fornødne til Livets Ophold. Og saadanne ere 1) fader- og moderløse Born, som Forældrene intet have efterladt, og som formedelst deres spæde Alder ere ganske hjelpelose; 2) svage Gamle, som ikke have funnet samle noget Forraad for Alderdomstiden, og som ikke mere kunne arbeide, eller som ved deres Arbeide ikke kunne erhverve de forste Fornodenheder; 3) fattige Syge, som intet Overflud have fra deres sunde Dage, og som nu intet kunne erhverve formedelst deres Sygdom; og 4) undertiden Kraftfulde Folk, som formedelst tilstøbende Ulykker for en Tid manglet Fornødne til Livets Ophold baade for dem selv og for deres Familie.

Disse fire Slags Mennesker ere virkelig trængende, og disse er det især en Christens Pligt at hjælpe, naar Gud giver ham Evne og Lejlighed her til. Willighed til at hjælpe saadanne Nødslidende kal-

bes Velgjørenhed; men skal denne være en sand Dyd og stiftet sand Nutte, maa den være grundet i christelig Kjærlighed, og ikke reise sig af Forsængelighed; og den maa være forenet med Klogstab, og ikke udøves i blinde eller uden Valg.

Anm. 1. Den, som vil virkelig gjøre vel, maa helst opføge de Nødliidende, som trænge og lide ubekendte af Mennesker; deels fordi deres Trang og Hjælpeløshed er størst, saasom ingen ellers hjælper og afhjælper dem; og deels fordi saadanne Trængende formedelst deres blye og retsindige Tænkemaade ere mere værdige til hjælp end de paatængende Betydere.

Anm. 2. Dersom man ikke hjælper de Trængendes virkelige Trang, bor man ikke blidthen uddele de Gaver, som man er villig til at opoffre; men man bor enten først erkendige sig om enhver Trang og Værdighed, eller man bor overlade sine Gaver til det offentlige Forsorgelsesvæsen, hvilket allexpede de første Christne ogsaa gjorde. Naar man ikke tagtager dette, kan Velgjørenhed stå mere Skade end Gavn; thi den kan befordre Lediggang og Laster; og naar man hjælper de Uværdige, hindres man ofte fra at hjælpe de mere Værdige og egentlige Trængende.

Skriftsteder.

Luk. 6, 36. Jesus sagde: Værer barmhjertige, som Eders Fader og er barmhjertig.

Hebr. 13, 16. Glemmer ikke at gjøre vel og at meddele; thi saadanne Øffere behage Gud vel.

Jak. 1, 27. En reen og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne, at besøge Faderløse og Unker i deres Trængsel, at bevare sig selv ubesmittet af Verden.

Matth. 6, 1. Jesus sagde: Vogter Edet, at J ikke give Eders Almisse for Menneskene, for at ansees af

dem, ellers have J ikke Løn hos Eders Fader, som er i Simlene.

i Joh. 3, 17. Den, som harer denne Verdens Gods og seer sin Broder lide Mangel, og lukker sit Hjerte for ham, hvorledes bliver Guds Kjærlighed i ham.

Matth. 25, 40. Christus vil paa Dommens Dag sige til de Barmhjertige: Hvad J have gjort mod Men af disse mine mindste Brødre, have J gjort mod mig.

§. 96.

Pligter mod vor Næste i Henseende til vores Forhold til ham i det Hele.

Føruden de Pligter, som vi have imod vor Næste i Henseende til hans Sjel og hans Legeme og hans udvortes Befærds, gives der ogsaa nogle Pligter, som nærmest paaligge os med Hensyn til de Forhold, hvori vi staae med hverandre som Mennesker. Disse Pligter syde, ligesom de andre Pligter, af den Hovedpligt, at vi skulle else hverandre, og de Dyder som vise sig i disse almindelige Forhold, ere egentlig Utter af Menneskekjærlighed.

Da Menneskene ikke kunne leve sammen og ingen Aftaler eller Forbindelser kunne indgaae med hverandre, naar de ikke kunne troe hverandre, saa er det nogle af vores vigtigste Pligter med Hensyn til vores Forhold til Menneskesamfundet, at vi skulle være trofaste, ærlige og ordholdne.

Trofasthed er det Sindelag, som baade er Kjærligt og bestandigt, og som man derfor kan stole paa; og den, som har dette Sindelag, er trofast; Ærlighed er det Sindelag, som med rene og gode Hensigter

forener oprigtig Bestrebelse for at udføre disse sine Hensigter.

Ordholdenhed er den Trofasthed, som viser sig i at holde give Nøster og i at opfylde indgangne Forpligtelser. Vi bør være ordholdne, thi ellers bedrage vi vores Medmennesker; men for at vi kunne være ordholdne, maae vi ikke love eller indgaae andet end det, som er ret, og som vi med al muelig Wished kunne vide, at vi kunne holde og opfylde.

Skriftsteder:

Joh. 10, 11-13. Jesus sagde: Jeg er den gode Syrde; den gode Syrde sætter sin Liv til for Saarene. Men Leiesvenden og den, som ikke er Syrde, hvilken Saarene ikke høre til, seer Ulven komme, og forlader Saarene, og flyer; og Ulven røver dem og adspreder Saarene. Men Leiesvenden flyer, fordi han er Leiesvend, og har ikke Omsorg for Saarene.

Math. 10, 25-33. Jesus sagde: Zvo som vil beskynde mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene. Men hvo som vil negte mig for Menneskene, den vil jeg og negte for min Fader, som er i Himlene.

Gal. Præd. 5, 4. Gold-hvad Du lover. Det er bedre, at Du intet lover, end at Du ikke holder det, som Du lover.

§. 96.

Menneskene ere bestemte til at leve og virke med hverandre for at befordre deres fællessels Vel; derfor bør de vugte sig for at komme i et fiendtligt Forhold til hverandre, i hvilket de hindre hverandres Virksomhed og Welfærd.

Det er derfor Pligt at bestrebe sig for at holde Fred med alle Mennesker. Ved Fred i denne betydning forstaaes den Tilsand mellem to eller flere Mennesker, i hvilken den ene ikke strider imod den anden, og den ene ikke hindrer den anden i hans tilladelige Virksomhed.

Ogsaa er det Pligt at beslitta sig paa at bevare Enighed, som er det Sindelag hos to eller flere Mennesker, at de ville strebe med fælless Kræfter at befordre de samme gode Hensigter. — Den Dyb, som viser sig i at bevare og fremme Fred og Enighed, kaldes Fredsommelighed.

Anm. 1. For at vi kunne bevare og fremme unsærlig Fred og Enighed, maae vi have et Ejærligt Sind og gode Hensigter; thi den, som vil det Gode og vil det paa en rigtig Maade, han lever i Fred og Enighed med alle gode og retsindige Mennesker, som ville det samme paa den samme Maade. Derfor er det sande christelige Sind ogsaa den sande Fredsommelighed. — Derimod er et ukjærligt eller egenkjærligt og ondt Sindelag en Kilde til al Strid og Klandstab; thi den, som elsker kun sit eget, maa stride mod alle, som ville noget ædlere og højere, og den, som vil det Onde, maa bestrides af de Gode.

Anm. 2. De Dyder, som den Fredsommelige udsver for at stiske og bevare Fred og Enighed, ere fornemmelig: 1) Sagtmadighed, som er en Sindsstyrke til at taale For nærmelser uden at forbittres, og til at følge Sandhed og udsve Met uden at henrives til lidenskabelig Hestighed; 2) Beskedenhed, som er Willighed til at tilstaae sine egne Usfuldsommeligheder og til at erkjende andres Fortrin; 3) Willighed, som er Beredwillighed til at eftergive noget af den strenge Nets Fordringer, naar andres Lær og Omstændigheder fordre dette; 4) Overbærenhed, som er Willighed til at oversee andres Svagheder og Fejltri, naar

de ellers i det hele ere retsfudige og egtværdige; og 5) Tjenstagtighed, som er Beredvillighed til, endog med Opoffrelse af Tid og Formue, at ahhjelpe andres sieblæffelige Krang og at opfylde deres tilladelige Ønsker.

Skriftsteder.

Matth. 5, 9. Jesus sagde: Salige ere de fredsommelige; thi de skulle kaldes Guds Børn.

Rom. 12, 18. Dersom det er muligt, da haver Fred med alle Mennesker, saavidt det staer til Eder.

2 Cor. 13, 11. Haver eet Sind, værer fredsommelige, og Kjærlighedens og Fredens Gud skal være med Eder.

Philip 2, 4. Enhver see ikke paa sit, men enhver ogsaa paa andres.

Matth. 5, 5. Jesus sagde: Salige ere de Sagtmelige.

Luk. 14, 11. Jesus sagde: Hver den, sig selv op hoier, skal fornedes; og hvo sig selv forneder, skal ophoies.

Philip. 2, 3. Intet af Lyst til Trætte eller forfængelig Were! Men agter i Ødmynghed hverandre høiere end Eder selv.

§. 97.

Modsat Fred og Enighed er Fjendskab, som er det Sindelag eller den Tilstand mellem to eller flere Mennesker, at den ene hader og søger at skade den anden.

Et saabant fjendtligt Forhold bør vi strebe at forebygge ved Fredsommelighed; men er det ikke muligt, da bør vi formilde det eller ganske ophæve det ved Forsonlighed, som er Beredvillighed til at tilgive For nærmelset og til at forglemme Fjendskab.

Dersom vor Fjende, det er den, som ubillig harer os og søger at skade os, uagtet vor Forsonlighed, beholder og udviser et fjendtligt Sindelag imod os, maae vi dog som Christne ikke have ham igjen; men vi skulle elste endog vor Fjende; thi har er ogsaa et Menneske og vor Næste.

Den Pligt, at elste vo're Fjender, der synes saa vanskelig, maa falde en Christen letttere, naar han betænker 1) at vi selv behøve Tilgivelse baade hos Gud og Mennesker; og at Kun den Forsonlige kan haabe Tilgivelse; 2) at den, som hader os uden Marsag og uretfærdig skader os, er i Grunden meest at beklage; thi han skader sig selv meest, da det er værre at gjøre Uret, end at lide Uret; 3) at Gad og Fjendskab, naar de næres i vo'r Hjerte, forstyrre vor Sindsroe og Lyksalighed; og 4) at Kjærlighed og Forsonlighed ere de bedste Midler til at bevæge en Fjendes Hjerte og til at gjenvinde hans Ven-skab; da derimod Ukjærlighed og Uforsonlighed gjøre Fjendskabet stedse mere bittert og forbæveligt for begge Parter.

Anm. 1. Det christelige Bud, at vi skulle elste vo're Fjender, vil ikke sige, at vi skulle elste dem ligesom vo're Venner, eller at vi skulle vise dem samme underlige Ven-vilie og virksomme Deeltagelse som vo're Venner; thi dette er ikke muligt, og det lærer Christendommen ikke. Men det vil sige, at vi ikke maae have vo're Fjender og ikke sige at skade dem igjen; og at vi paa den anden Side skulle gjøre alt for at forsones med dem og besordre deres Velsærd, saavidt det er os muligt.

Anm. 2. Endskindt vi ikke maae have vo're Fjender, saa bør vi dog have en ond Villie og onde Hensigter, og

vogte os for eller stride imod den, som har saadanne Hensigter; thi et saadant Menneske er ikke blot vor fjende eller et enkelt Menneskes fjende; men han er alt det Godes eller Guds og Menneskers fjende. Dersom altsaa et Menneske vil forfalske Sandheden, vil nedbryde Sædelighed og forstyrre sand Lyksalighed, da bor vi hæde hans onde Villie og stride imod hans slette Bestræbeler. Men i det vi med al Ivær gjøre dette, bor vi tillige arbeide paa hans Forbedring; thi det er en Christens hellige Pligt og høieste Glæde, at frelse et Menneskes Sjel.

Skriftsteder.

Eph. 4, 6. Bliver I vrede, da synder ikke; Sølen gaae ikke ned over Eders Forternelse.

i Petr. 3, 9. Betaler ikke Ondt med Ondt, eller Skjældsord med Skjældsord; men overtimod velsigner, vidende, at I dertil ere kaldte, at I skulle arve Velsignelse.

Math. 5, 44-45. Jesus sagde: Elster Eders Fjender, velsigner dem, som Eder forbade, gører dem godt, som Eder hæde, og beder for dem, som gjøre Eder Skade og forfølge Eder; paa det I skulle vorde Eders Faders Born, som er i Himlene; thi han lader sin Soel opgaae over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige.

Rom. 12, 20. Dersom Din Fjende hungrer, giv ham Mad; dersom han tørster, giv ham Drikke; thi naar Du det gjør, samler Du gloende Kul paa hans Hoved. Lad Dig ikke overvinde af det Onde, men overvind det Onde med det Gode.

Math. 6, 14-15. Jesus sagde: Forlade I Menneskene deres Overtrædelser, skal Eders himmelske Fader og forlade Eder; men forlade I ikke Menneskene deres Overtrædelser, skal Eders Fader ikke heller forlade Eders Overtrædelser.

i Petr. 1, 3. Apostelen siger om Jesus: Han skjændte ikke igjen, der han blev overskjændet, truede ikke, der han leed; men overgav det til ham, som dømmer retsædelsen.

Fjerde Afsnit.

Om Menneskenes moralske Ufuldkommenhed og Fordærvelse, eller om Synden.

§. 98.

Saavel alle Tidsalderes Erfaring og hvært enkelt Menneskes egen Bevidsthed, som den hellige Skrifts udtrykkelige Ord lære, at Menneskene her paa Jordene ikke ere saa gode og fuldkomne, som de burde være, og at de her paa Jordene altsaa ikke opnaae den fuldkommenhed og Sædighed, hvortil de ere bestemte.

Tos alle Mennesker ytrer sig nemlig deels i saadan Svaghed i Villien til det Gode, og deels saadanne Tilbøjeligheder til det onde, at de ofte følge deres egne sandselige og ufornuftige Lyster mere end Guds Villie og Fornuftens Love. I denne moralske Svaghed og i disse onde Tilbøjeligheder bestaaer Menneskenes moralske Ufuldkommenhed og almindelige Fordærvelse.

Skriftsteder.

i Moseb. 8, 21. Herren sagde: Menneskets Hertes Paafund er onde fra hans Ungdom af.

Sal. Præd. 7, 20. Der er ikke et Menneske retsærligt paa Jorden, som gør godt, og ikke synd.

Nom. 5, 12. Synden kom ind i Verden ved et Menneske, og Døden ved Synden, og saaledes trængte Døden igjennem til alle Mennesker, i det de syndede alle.

I Joh. 1, 8. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os.

Nom. 3, 23. Alle have syndet, og dem flettes Kæde for Gud.

§. 99.

Menneskets almindelige Fordærvelse har deels indvortes Grunde, som ligge i Menneskets eget Væsen, og deels udvortes Grunde, som ligge i de Forhold, hvori de leve i Verden.

De indvortes Grunde ligge i Menneskenes sandelige Natur og deres Egenkærslighed; thi endførsyndt Menneskene have Fornuft til at erkende, hvad der er sandt og ret og godt, og de have fri Villie til at vælge det Rette og Gode, saa bliver det dog altid mueligt for dem at følge de sandelige, egennyttige og usornuftige Begjeringer, og derved at handle imod Guds Villie og Fornuftens Love.

Men denne Muelighed bliver saa let og saa almindelig til Virkelighed, 1) fordi Menneskene komme til Verden næsten som blot sandelige Væsener, og i deres første Levetid drives og ledes de næsten alene af sandelig Lyst eller Ulyst; 2) fordi de sandelige Lyster have allerede faaet et betydeligt Herredømme over Menneskene, forend deres Fornuft bliver udviklet og deres fornuftige Villie bliver

virksom; og 3) fordi de sandelige og egennyttige Begjeringer ere heftige, og gaae ud paa noget synligt og nærværende; men de ødle og fornuftige Ultraaer ere mere rolige og gaae ud paa noget, som er aandeligt, usynligt og tilkommende.

Anm. 1. Af disse Grunde folger, at den moraliske Fordærvelse er muelig og let bliver almindelig; men deraf folger ikke, at den er undvendig og uundgæelig. Thi Gud har givet Menneskene Fornuft og fri Villie til at beherske deres sandelige Natur.

Anm. 2. Menneskene kunne ikke undskynde deres moraliske Fordærvelse dermed, at deres sandelige Begjeringer ere saa stærke og heftige; thi Samvittigheden lader ethvert Menneske, som ikke allerede er fordærvet, føle, at han burde og kunde have behersket sine sandelige Lyster og onde Tilbøjeligheder. Men disse Begjeringer ere just saa stærke og heftige, fordi Fornuftens ved deres Hestighed skal vælges til at beherske og styre dem, og fordi Sjelen skal udvilles og styrkes ved at beherske dem.

§. 100

Den indvortes Strid mellem Menneskets dobbelte Natur kaldes i den hellige Skrift Strid mellem Aanden (zo πνευμα) og Kjødet (η σαρξ). Og efter den hellige Skrifts Lære Kommer den moraliske Fordærvelse eller Synden deraf, at Kjødet eller den sandelige Natur og Begjering vinder Seier over Aanden eller den fornuftige Natur.

Dette ligger ogsaa i den hellige Skrifts Lære om Syndefaldet, hvorved forstaaes de første Menneskers første Synd. Thi endførsyndt Fortællingen om Syndefaldet i sine enkelte Dele kan forklares forskjelligt, saa bliver dog Hovedsagen deri og den egentlige Me-

ning heraf denne: De første Mennesker forledeedes af en sandelig Lyst, som de kunde, men ikke ville bekæmpe, til at overtræde Guds Bud.

Anm. 1. At Djævelen har forsørt de første Mennesker til at synde, læres ikke udtrykkelig i den hellige Skrift. Men da alt Onde tilskrives Djævelen, fordi det Onde er Djævelens Væsen, bliver ogsaa det moraliske Onde kaldt Djævelens Werk. Christus lærer, at alt det Onde udgaaer fra Menneskenes Indre, Marc. 7, 21-23, og Apo-stelen Jacob skriver, at enhver fristes af sin egen Begjærlighed, Jac. 1, 14.

Anm. 2. Dog maa det vel erindres, at Menneskene ved at synde virkelig gjøre Djævelens Gjerninger, i det de komme i Strid med Gud, og at de ved Synden komme i Djævelens Magt, i det de blive Slaver af onde Lyster, som beherske dem med en frygtelig Magt. Deraf taldes de Onde ogsaa Djævelens Børn, og alt moralst ondt vor bekæmpes som Djævelens Gjerning.

Anm. 3. Menneskenes almindelige Syndighed taldes Arvesynd. Arvesynd er altsaa alle Menneskers medfodte eller arvede Tilbisielighed til at synde. Men egentlig Synd, som en handling, der foretages med Bevidsthed og fri Willie imod Guds Willie, kan ikke taldes arvelig eller være medfødt.

Anm. 4. Dertilmod kan Syndighed, eller Tilbisielighed til at synde, taldes arvelig eller Arvesynd; thi 1) fødes vi med Legemet og dets sandelige Lyster, i hvilte Nærelighed og Anledning til Synden ligger, og forsaaavidt fødes vi med den syndige Natur eller arve den; 2) er det høist rimeligt, at ikke alene den sandelige Natur i Almindelighed, men at ogsaa visse sandelige Tilbisieligheder i Særdeleshed gaae fra Forældre over paa deres Børn.

Skriftsteder.

Nom. 7, 22-23. Apo-stelen siger ligesom i alle Menneskers Navn: Jeg harer Lyst til Guds Lov ester det indvortes Menneske; men jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider imod mit Sinds Lov, og tager mig fangen under Syndens Lov, som er i mine Lemmer.

Nom. 8, 7. Rjødets Sands er Hjendstab imod Gud; thi den er ikke Guds Lov underdanig, ikke heller kan den være det.

Gal. 5, 17. Rjødet begjærer imod Aanden, men Aanden imod Rjødet, og disse ere hinanden modsatte, saa at J ikke kunne gjøre; hvad J ville.

Jac. 1, 13-14. Ingen sige, naar han fristes: jeg fristes af Gud; thi Gud fristes ikke af det Onde; men han frister heller Ingen. Men Enhver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begjærlighed.

Mark. 7, 21-23. Jesus sagde: Indvortes af Menneskenes Hjerte udgaae onde Tanker: Hoer, Skjærevnet, Mord, Tyverie, Gjerrighed, Ondstab, Sviig, Uteerlighed, et ondt Øie (o: Misundelse), Gudsbespotelse, Sovmod, Usorstandighed: alle disse onde Ting udgaae indvortes fra, og gjøre Mennesket ureent.

¹ Moseb. 3, 4-6. Slangen sagde til Oxinden: J skulle ingenlunde døe; thi Gud veed, at paa hvilken Dag J øde deraf, da skulle Eders Øine oplades, og J skulle blive som Gud til at hjælde godt og ondt. Og Oxinden saae, at Træet var godt at øde af, og at det var heel lysteligt at see til, og et onskeligt Træ til at saae forstand af. Og hyn tog af dets Frugt og aad, og hun gav sin Mand ogsaa med, og han aad.

Joh. 3, 6. Jesus sagde: Hvad som er født af Rjødet, er Rjød; og hvad som er født af Aanden, er Aand.

§. 101.

De udvortes Grunde til Menneskenes moraliske Fordærvelse ere deels almindelige, hvilke meer eller mindre have Sted for mange Mennesker til alle Tider og Steder, og deels besynderlige, hvilke ere egne for visse Stillinger og Tilstande i Menneskenes Liv; og forskellige i de forskjellige Tidsalder.

Blandt de almindelige udvortes Grunde til Menneskenes moraliske Fordærvelse kunne især nævnes: 1) en slet eller forsømt Opdragelse; thi ved en mangelfuld Opdragelse blive de onde Tilbøjeligheder ikke undertrykte, og den fornuftige og gode Willie bliver ikke udviklet; 2) Mangel paa rigtig Undervisning; thi af en mangelfuld Undervisning folger, at Menneskene blive enten uvivende eller vildsærende i de vigtigste Sandheder og Erordomme; 3) slette Eksempler Nængde og Magt; thi af slette Eksempler lære Menneskene tidlig at hjende og at taale slette Handlinger, og vænnes derved endog til at ynde og følge en lastværdig Lanke- og Handlemade.

Blandt de besynderlige kan man især nævne: 1) en hoi Grad af Armod eller af Riigdom, af hvilke den første forleder mange til Nedrighed, Falschedhed og Forbrydelser, og den sidste til Hovmod og Overdaadighed; 2) de Fordomme, som vedhænge visse Stænder, og de Fristelser, som følge med visse Stillinger i det borgerlige Selskab. §. Ex. at nogle Mennesker formedelest deres Stand holde sig for bedre end de andre og ringeagte andre. At nogle Møringsveje og Embeder give megen Anledning og Tilskyndelse til Bedragerie og Uredelighed; 3) Fejl i de borger-

lige og Kirkelige Indretninger. §. Ex. Despotie, hvorved alle Undersætter blive Slaver af et andet Menneskes vilkaarlige Luner, eller Anarchie, hvorved al Ret forstyrres, og Bold og Swig hersker; Hierarchie, hvorved Menneskenes Tro og Samvittighed gisres afhængig af andre Menneskers Vilkaar eller Myndighed; en blot ceremoniel og udvortes Gudstjeneste, hvorved Religionen hindres fra at virke paa Menneskenes Indreste, og dens Udvælse bliver enten en tom Skik, eller et fordærvligt Middel til at berolige en ond Samvittighed.

Anm. Maar man betragter baade de indvortes og udvortes Grunde til Menneskenes moraliske Fordærvelse, maa man tilstaae, at de ere mange og mægtige, og man maa føle, at det er usvendigt, at der anvendes kraftige Midler derimod, dersom Menneskene skulle frelses og beraves fra Fordærvelsen.

Skriftstæder,

1 Cor. 15, 33. Forsørg ikke; ond Omgang fordærver gode Sæder.

2 Tim. 3, 13. Onde Mennesker og Bedragere sare frem til det Værre; de forføre og forføres.

Sal. Ordsp. 22, 15. Dørlighed er bunden til den Unge's Hjerte; Tugtens Riis skal drive den bort fra ham.

Sal. Ordsp. 30, 8-9. Agur beder: Giv mig ikke Armod eller Riigdom; men uddeel til mig mit beskikkede Brød; at jeg ikke maaskee skulde mørttes, og fornegte Dig, og sigte; hvo er Herren? og at jeg ikke skulde blive arm og stjæle og forgride mig paa min Guds Navn.

Mark. 10, 24. Jesus sagde: Hvor vanskeligt er det, at de, som forlade sig paa Riigdom, kunne komme ind i Guds Rige!

Alt det Ummoraliske i Menneskenes Sind, saas vel deres Svaghed i at gjøre det Gode, som deres Tilbeielighed til at gjøre det Onde, kaldes Synden. En Synd er derimod en Handling, hvorved et Menneske med Bevidsthed og fri Willie overtræder Guds Bud eller sin Pligt.

Anm. 1. Synder inddeltes 1) Med Hensyn til den, mod hvem Handlingen nærmest udøves, a. i Synder mod Gud, b. i Synder mod os selv, og c. i Synder mod vor Næste. Men det kan ogsaa siges med Mette, at enhver Synd er en Synd imod Gud; thi Guds Bud overtrædes ved enhver Synd; og enhver Synd kan ogsaa kaldes en Synd mod os selv, fordi enhver Synd er til Stade for vor Sjels Fuldkommenhed og Fred; endelig kan enhver Synd ogsaa kaldes en Synd mod vor Næste, fordi enhver Synd gør os mindre stillede til at opfylde vores Pligter mod vor Næste.

Anm. 2. 2) inddeltes Synder efter Forsættets Beskaffenhed a. i forsærlige eller Ondskabs Synder, naar nemlig en Synd begaaes med Forsæt og ond Willie; og b. i Skræbeligheds eller Svagheds Synder, naar nemlig en Synd begaaes af Letsindighed eller i Overlæslelse.

Anm. 3. 3) inddeltes Synder efter Maaden, hvor paa Synden begaaes, a. i Synder i Tanker og Begjæring, naar nemlig Synden bestaaer enten i syndige Tanke, som man nærer og ikke udrydder, eller i syndige Lyster og Altræaer, hvori man finder Behag; b. i Synder i Ord og i Gjerning, naar nemlig Synden bestaaer enten i at sige eller i at gjøre noget, som strider mod Guds Willie og vor Pligt.

Anm. 4. 4) inddeltes Synder efter det overtrædte Buds Beskaffenhed a. i Esterladelses synder, naar nemlig en Synd bestaaer deri, at man ikke folger eller opfylder et positivt Bud eller en Besaling; og b. i Overtræ-

delsessynder, naar nemlig en Synd bestaaer deri, at man handler mod et negativt Bud eller et Forbud.

Skriftstede r.

1 Joh. 3, 4. Svo som gjør Synd, begaaer og Overtrædelse af Loven, og Synden er Lovens Overtrædelse.

Jak. 4, 17. Svo som veed at gjøre Gødt, og gjør det ikke, ham er det Synd.

Matth. 9, 11. Jesus sagde til Pharisæerne: Svi tænke I saa onde i Eders Hjertet?

Matth. 12, 34. Jesus sagde: Hvorledes kunne I tale godt, I som ere onde? Thi af Hjertets Overslighed taler Mundten.

Matth. 12, 35. Jesus sagde: Menneskene skulle gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørlige Ord, som de have taler.

§. 103.

Al Synd er noget ondt, fordi al Synd strider imod Guds Willie. Men Synd kan tilregnes et Menneske, fordi en Synd er en Handling, som foretages med Bevidsthed og med fri Willie. Detfor medfører enhver Synd ogsaa Brøde eller Skyld, og derfor medfører Straf.

Anm. 1. Brøde er nemlig Uværdighed til at nyde et Gode, som man frivillig forlaster, og Skyld er Værdighed til at lide et Onde, som man frivillig pådragter sig; men det Onde, hvortil man saaledes har gjort sig skyldig, er Straf. Da enhver Synd strider imod Guds Willie, da den kan tilregnes Menneskene; og altsaa medfører Brøde og Skyld; saa medfører enhver Synd ogsaa en guddommelig Straf.

Anm. 2. Syndens Strafværdighed og Fordærve- lighed bestaaer især deri, 1) at den, som synder, udelukker sig fra Guds Velbehag; 2) den, som synder, handler

imod sin Bestemmelse, og udelukker sig selv fra den Fuldkommenhed og Liighed med Gud, hvortil Menneskene ere skabte; 3) den, som synder, mister Samvittigheds Rose og forstyrrer sin indvortes Lyksalighed og Sjælfred; 4) den, som synder, bliver meer og meer en Slave af onde Lyster og Lidenskaber, saa at han endog mister Brugen af sin frie Villie, og taber al Lust og Kraft til at leve og virke efter Guds og Hornuftens Bud.

Anm. 3. Heraf sees, at Synden udelukker Menneskene fra det høieste Gode, i det den børver Menneskene Guds Velbehag, Sjælens Fuldkommenhed og Fred og endelig børver dem Kraft og Dualighed til det Gode. Saaledes børver Synden Menneskene alle sande Goder; og dersør er Synden det høieste Onde eller det sande Onde.

Anm. 4. Endskjont al Synd er fordærvelig og strafværdig, saa gives der dog Grader i Syndens Storhed og Strafværdighed. Disse Grader børve især paa følgende: 1) paa Fristelernes Mængde og Styrke; thi en Synd, som begaaes efter liden Fristelse, er større end den samme Synd vilde være, naar Fristelserne bertil være mange og stærke; 2) paa Digtigheden og Mængden af de Bevæggrunde, som man har til at opfylde sin Pligt; thi den, som har mange og stærke Bevæggrunde til at opfylde sin Pligt, synder mere ved at overtræde sin Pligt end den, som havde færre Bevæggrunde; 3) paa Forsættets større eller mindre Modenhed; thi den, som længe kan overlægge og udtanke en ond Handling, er en større Forbryder end den, der begaaer samme Handling uden foregaaende Overlæg; 4) paa de forudseelige Folgers Bestrafning; thi den, som forud kender eller forud har beregnet de skadelige Folger af en slet Handling, er mere straflydig end den, som begaaer samme Handling uden at kende dens Folger.

Anm. 5. Fornemmelig børve dog Graderne i Syndens Strafværdighed paa den klarere eller dunklere Be-

vidshed om Pligt og paa den meer eller mindre frie Vilie, hvormed et Menneske hver Gang handler; og dersør kan ikke Menneskets egen Samvittighed og den alværende Dommer fuldkommen bedømme en Synds Strafværdighed.

Skriftsteder.

1 Joh. 3, 8-10. Hvo som gjør Synd, er af Djævelen; thi Djævelen synder fra Begyndelsen. Hver den, som er født af Gud, gjør ikke Synd. Deraf kendes Guds Born og Djævelens Born; hver den, som ikke gjør Retfærdighed, er ikke af Gud, og hvo som ikke elsker sin Broder.

Joh. 8, 34. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: hver den, som gjør Synd, er Syndens Træl.

Rom. 6, 23. Syndens Sold er Døden.

Pf. 32, 10. Der ere mange Smærter for den Onde; men den, som forlader sig paa Herren, ham skal Haade omringe.

Rom. 2, 9. Trængsel og Angest skal være over hvert Menneskes Sjel, som gjør det Onde.

1 Joh. 3, 21. Dersom vort Hjerte ikke fordommer os, da have vi Frimodighed til Gud.

Joh. 19, 11. Jesus sagde til Pilatus: Den, som overleverede mig til Dig, haver større Synd.

Luk. 12, 47-48. Jesus sagde: Den Tjener, som veed sin Herres Villie, og ikke bereder sig, og ikke gjør ester hans Villie, skal faae mange Zug. Men den, som ikke veed det, og gjør hvad der er Zug værd, skal faae lidet Zug. Thi enhver, hvem Meget er givet, hos ham skal man søge Meget; og hvem Meget er betroet, af ham skal man kræve Mere.

1 Cor. 4, 3-4. Apostlelen Paulus siger: Mig er det faare lidet at dommes af Eder, eller af en menneskelig Ret; ja jeg dommer mig end ikke selv. Vel veed jeg

intet med mig selv; dog er jeg dermed ikke retsædiggjort; men Herren' er den, som mig dommer.

§. 104.

Alle Mennesker ere Syndere; thi ingen er hellig eller fri for Fejl. Men de dydige Mennesker kæmpe imod deres onde Tilbøieligheder. De, som ikke kæmpe derimod, blive lastefulde. Thi en Last er en herskende ond Tilbøielighed eller en herskende Tilbøielighed til at synde.

Anm. 1. Synd er det modsatte af Hellighed; men Dyd er det modsatte af Last. Deraf indsees, at Menneskene ikke egentlig kunne kaldes hellige, fordi ingen er uden Synd, og at de dog kunne være dydige, naar de kæmpe imod de onde Tilbøieligheder; men Menneskene blive lastefulde, naar de lade sig beherske af een eller flere Laster.

Anm. 2. I Synderes og især i lastefulde Menneskers moraliske Tilstand findes der følgende Forskjelligheder:

1) Skræbelighed eller Svaghed, som er Mangel paa kraftig Willie til at beherske de onde Tilbøieligheder og til at udføre de gode Forsætter. De Svage eller Skræbelige have dog en hedre Willie; og derfor er deres moraliske Tilstand mindre slet, og deres Forbedring er mindre vanskelig.

2) Sikkerhed eller Tryghed i Synden, som er den Wilbefarelse, at Synderen anseer sine Synder og Overtrædelser for ligegyldige og ikke strafværdige eller farlige. Den, som er sikker eller tryg i Synden, har ingen moralisk Følelse og agter ikke Samvittighedens Stemme; derfor er hans moraliske Tilstand slet og hans Forbedring høist vanskelig.

3) Forhærdelse eller Forstørrelse i Synden, som er den Tilstand hos Synderen, hvori Synden er blevet ham saa kjær en Vane, at han ikke vil forbedre sig. Den Forhærdedes moraliske Tilstand er aldeles fordærvet og forventet; og hans Forbedring er umulig; thi den, som ikke

vil forbedres, kan ikke forbedres, eftersom Forbedringen maa komme fra den frie Willie.

4) Syllerie, som er den Sindsbestaffenhed hos en Synder, at han besträber sig for at synes gudsrygtig og dydig, skjont han er ugudelig og lastefuld. Syllerens moraliske Tilstand er slet, fordi hans Sindslag er falskt, og han vil bedrage med Skinnet af det Gode; og hans Forbedring er vanskelig, fordi han allerede vil synes god og gudsrygtig, og derfor ikke besträber sig for at blive det; og desuden er Syllerie høist farligt og skadeligt for andre Mennesker; thi hyklet Guds frygt og Dyd gør ofte den øgte Fromhed og Dyd mistænkt og svækker Tilliden der til, hvorfor Syllerie er skadeligere og fordommeligere end aabenbar Lastefuldhed. Derfor dødlede Christus Syllerie med største Strenghed.

Skriftsted er.

Math. 26, 41. Jesus sagde: Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse! Aanden er vel redebon, men Kjødet er skræbeligt.

Rom. 7, 22-23. Jeg havør Lyst til Guds Lov efter det indvortes Menneske; men jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider imod mit Sinds Lov og tager mig fangen under Syndens Lov, som er i mine Lemmer.

Rom. 2, 3-6. Tænker Du, o! Menneske, at Du skal undslye Guds Dom? — Eller foragter Du hans Godheds og Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom, og veed ikke, at Guds Godhed leder Dig til Omvendelse? Men efter Din Haardhed og Dit ubodsædige Hjerte samler Du dig selv Vrede (o: Straf) paa Vredens og Guds retsædige Doms Aabenbarelses Dag. Thi han skal betale Enhver efter sine Gjerninger.

Math. 13, 15. Dette folks Hjerte er blevet forhærdet, og med Ørene høre de tungt, og deres Øine have de tilsult, paa det de ikke skulle komme til at see

med Minene, og høre med Brene, og forstaae med Hjertet, og omvende sig.

Math. 23: 13; 14. Jesus sagde: Vee Eder, I Kristkloge og Phariseer, I Sykkere! fordi I tillukke Gimmeriges Rige for Menneskene; thi I gaae ikke derind, og dem, som ville gaae ind, tillade I det ikke. Vee Eder, I Kristkloge og Phariseer, I Sykkere! fordi I opæde Enkers Huse, og paa Skremt bede længe; derfor Kulle I faae des haardere Dom.

Tredie Kapitel.

Om Menneskenes Frelse og Saliggjørelse ved Jesus Christus.

Første Afsnit.

Om Jesu Christi Person, Lebnet og Lære.

§. 105.

Christendommen, eller Jesu Christi Aand og Lære og hans Indstiftelser, er det kraftigste og ene tilstrækkelige Middel til at føre Menneskeslægten fra sin Fordærvelse og til at lede den til at næae sin Bestemmelse, andelig Fuldkommenhed og Salighed. Thi Christendommen indeholder alt, hvad Menneskene behøve til deres Oplysning, Forbedring og Frelse, da den nemlig indeholder den rene guddommelige Sandhed, og tillige meddeler en høiere guddommelig Kraft til at følge Sandhed og til at opnaae Salighed.

Anm. 1. Mange Ting og Omstændigheder kunne overbevise os om Jesu Christi guddommelige Oprindelse og Basen, og overtyde os om Forsynets overordentlige Medvirken ved hans Sendelse og Værk.

For det førstes og fremstod Jesus blandt det jødiske Folk i Palæstina. Dette er vigtigt og mær-

feligt 1) fordi dette Land laae omtrent midt i den da
bekjendte Verden og stod i forbindelse med mange Lande; derfra kunde Christendommen altsaa lettest udbredes; 2) var dette Folk det eneste, som havde Troen paa en sand Gud; derfor kunde dette Folk bedst imodtage den ene sande Guds Ubsendte; 3) havde Propheterne hos dette Folk forudsagt en guddommelig Frelserens Komme og derved opvalt Forventninger, som maatte forberede Menneskene til at imodtage ham; 4) havde dette Folk en Kristelig overleveret guddommelig Aabenbaring, som Jesus kunde legge til Grund for en Deel af sin Lære og sine Indsifte.

Anm. 2. For det andet var den Tidsperiode, hvori Jesus kom til Verden, saa særdeles stikket til hans Læres Antagelse og Udbredelse, at Forsynets Styrelse ogsaa deri er umiskendelig. Thi 1) folgte ikke alene Jøderne, men ogsaa de hedeniske Folk paa den Tid en mærlig Trang til en Forbedring af deres Religion og Gøder; thi Fordærvelsen havde naaet en frygtelig Hoide, og de gamle Religioner kunde ikke berolige Menneskernes angstede Sind; 2) var der iblandt Jøderne selv opkommet Strid om Religionsmeninger, hvilken Strid deels maatte giøre mange uvise om den gamle Læres rette Betydning, og deels maatte stemme deres Sind for den nye; 3) var det jødiske Folk undertrykt af Romerne, hvis Herredomme var dem forhadt, og dersor ventede det med desto større Angsel den lovede Frelser, (Messias); 4) stod næsten hele den bekjendte Verden paa den Tid under Romerne's Herredomme; og dersor kunde Christendommen lettere udbredes paa den Tid end paa enhver anden, i hvilken flere Riger fiendtlig modstode hverandre; 5) var Johannes den Dober fort for Jesu Fremtrædelse fremstaet som den forventede Frelserens Forgjænger, og han beredede Frelseren Vei, deels ved at forkynde hans Komme, og deels ved at opfordre sine Samtidige til Omvendelse og Forbedring.

Johannes den Dobers Person og Ejerning er sacre mærlig, 1) fordi allerede adskillige Omstændigheder ved hans Fødsel havde bebudet ham som Frelserens Førsler; 2) fordi det jødiske Folk ventede, at en Prophet skulde fremstaae, forend Messias selv kom (Math. 17, 10-15); 3) fordi hans hele Liv og Levemaade udmerkede ham som en ualmindelig Mand, der havde et førseglet guddommeligt Kald at udføre; 4) fordi han dopte alle, der henvendte sig til ham, og ved denne Daab mindede Menneskene om den Sjelens Menseligt eller den Reenhed i Sinder, som fordres af dem, der ville troe paa Christus og frelses ved ham.

Anm. 3. For det tredie ere Jesu Fødselomstændigheder især at mærke. Thi 1) blev han undfangen af en ugift Jomfru ved Guds almægtige Kraft. Det er denne Omstændighed ubegribelig for Mennesker; men derfor er den lige troværdig, baade fordi den fortælles i den hellige Skrift, og fordi det er saare forståeligt, at han, som ialt var et overordentligt Menneske, ogsaa var det i sin Oprindelse; 2) blev hans Fødsel bebudet paa en overordentlig Maade, saavel for hans Moder som for flere; og hans Fødsel selv var ledsgaget af flere Omstændigheder, der valte overordentlige Forhaabninger om dette nyfødte Barn; 3) stemmede adskillige Omstændigheder ved hans Fødsel overeens med Propheternes Forudsagn og Folgets Forventninger. Saaledes fødtes Jesus af Davids Slægt, i Bethlehem, Davids Stad, og medens Jerusalems Tempel endnu stod. Alt dette stemmede overeens med Propheternes Forudsagn. 4) er det Navn, som blev givet ham paa den ottende Dag efter hans Fødsel, mærkværdigt, saavel fordi det blev givet ham efter en guddommelig Indskylde, som fordi det i sig selv er betydningsfuldt; thi Navnet Jesus betyder en Frelser.

Anm. 4. Foruden det, at baade det Land og den Tid, hvori Jesus fødtes, og de Omstændigheder, som

ledsagebe hans Fødsel, maae henlede Dymørksomheden paa ham, som den, der var Guds Søn og Menneskehedens Frelser, fortjener det ogsaa at bemærkes, at han allerede i sin spøde Barndom erkendtes som en saadan af flere fromme Mennesker og vise Mænd paa den Tid, og at han frygtedes og esterstræbtes som en saadan af den herskende Herodes.

Skriftsteder.

Hebr. 1, 1. Efterat Gud fordum havde talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene ved Propheterne, saa haver han i disse sidste Dage talet til os ved Sonnen.

Gal. 4, 4. Der Tidens Sylde kom, udsendte Gud sin Søn, født af en Kvinde, født under Loven.

Luk. 1, 35. Engelen sagde til Maria: Den Hellige And skal komme over Dig, og den Høiestes Kraft skal oversyge Dig; dersor skal og det Hellige, som skal fødes af Dig, kaldes Guds Søn.

Math. 1, 21. Hertens Engel sagde til Joseph: Frygt ikke for at annamme Din Gustru Maria; thi det, som er avlet i hende, er af den Hellige And. Men hun skal føde en Søn, og Du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder.

J. 106.

Efter Jesu Fødsel have vi ingen paalidelige Efterretninger om hans Barndom og Ungdom, undtagen disse tvende: at Joseph, som imidlertid var blevet gift med hans Moder Maria, flygtede med ham til Egypten, da Herodes den Store lod Værene i Bethlehem døbe i den Tanke, at han saaledes kunde rydde Messias af Veien; og at Jesus i sit tolvte Åar fulgte sine Forældre til Jerusalem

for at helligholde Maaßfesten, ved hvilken Lejlighed han lagde tydeligt for Dagen, baade at han havde en for hans Alder overordentlig Forstand og Viisdom, og at han var sig klart bevidst, at han var Guds Søn. Sovrigt er hans Ungdomsliv os ubekjendt; men det er upaatvibelsig blevet anvendt som en stille og alvorlig Forberedelse til det store Kuld, som han havde at udføre.

Jesus trædte først offentlig frem, da han var tredive Aar gammel. Først lod han sig døbe af Johannes den Døber. Ved denne Daab vilde han offentlig indvies til det guddommelige Kald, som han nu skulde tiltræde; og derved helligede han ogsaa denne Handling, som han siden selv indstiftede for sine Bekjendere; og tillige blev han ved sin Daab høitidelig erklæret for at være Guds Søn.

Strax efter sin Daab blev Jesus underkastet adskillige Fristelser i Indeas Ørk. Ved disse Fristelser flettes hans rene og faste Villie paa Prove, og han seirede i Proven. Han overvandt nemlig alle de Fristelser, som vilde forlede ham til at bruge sine guddommelige Kræfter enten til sin egen sandfelige Fordel eller til at erhverve et glimrende Navn ved skolte Fortagender eller til at slappe sig et udbredt udvortes Herredomme i Verden. Han overvandt saaledes alle de Fristelser, som saa let drage Menneskene fra Gud og Dyd og Pligt; og han gik med et reent, ydmygt og helligt Sind til sit store Værk. — Fortellingen om Jesu Fristelse er ogsaa vigtig for alle Christne, fordi den lærer dem, saavel hvilke Fristelser enhver har at he-

kæmpe, som hvorledes man skal overvinde dem, nemlig ved at forlade sig paa Gud og ved at erindre hans Bud.

Da Jesus begyndte at lære, talte han deels til alle dem blandt Folket, som vilde høre ham, og deels valgte han sig tolv Disciple, som han daglig omgikkes, og som han underviste mere fortroligt og fuldstændigt, for at de baade kunde ret dannes ved hans Exempel og dybt gjennemtrænges af hans Lære; thi disse havde han udseet og bestemt til at være hans Vidner blandt Menneskene og til at udbrede hans Lære i Verden.

Anm. Jesu Læreforedrag eller Læremøde udmerede sig: 1) ved Fættelighed, saa at han gjorde de høje Sandheder indlysende endog for de Enfolbigste; 2) ved den Viisdom og Skansel, hvormed han bestandig indrettede sin Tale efter Tilhørernes Hatteevne og Tarv; 3) ved en Inderlighed og Hjertelighed, som tydelig viser, at hans Ord kom fra hans Hjertes Inderste, og som gjorde, at hans Ord igjen maatte gaae til Tilhørernes Hjertet; 4) ved den Kraft og Frimodighed, som er Sandheden egen, og hvormed han rolig angreb enhver menneskelig Wildfarelse og ubekymret lærte den guddommelige Sandhed; og 5) ved den Seihed i Tanker og Udtryk, som op løfter Sjælen over det jordiske Livs Indskrænkninger og Mangler og sylder den med Erbedighed og Begeistring for det, som er helligt, og evigt.

Skriftsteder.

Matth. 3, 16—17. Der Jesus var døbt, steg han strax op af Vandet; og se! Simlene aabnedes for ham, og han saae Guds Aand fare ned som en Due, og komme over ham. Og se! der kom en Røst

fra Simlen, som sagde: denne er min Søn, den Elste-lige, i hvilken jeg haver Behagelighed.

Matth. 7, 28. Og det begav sig, der Jesus havde fuldendt disse Ord (den saakaldte Bjergrørdien), forundrede Folket sig saare over hans Lærdom; thi han lærte dem som den, der havde Myndighed, og ikke som de Skriftsloge.

Joh. 7, 46. Ærkepræsternes Tjenere, som skulle give Jesus, da han talte i Templet, turde ikke, men undskyldte sig med at sige: Aldrig haver et Menneske taler saaledes, som dette Menneske.

Joh. 25, 27. Efterat Jesus havde sagt, at den hellige Aand skulle vidne om ham, sagde han til sine Disciple: Men ogsaa J skal vidne; thi J være med mig fra Begyndelsen.

Joh. 15, 15. Jesus sagde til sine Disciple: Jeg kalder Eder ikke længere Tjenere; thi Tjeneren veed ikke, hvad hans Herre gjør; men Eder haver jeg kaldet Venner; thi alt det, som jeg haver hørt af min Fader, haver jeg kundgjort Eder.

Merk. Flugten til Egypten fortelles af Matth. 2, 13—15. Om Jesus i Templet fortæller Luk. 2, 41—52. Fristelsen fortæller Matth. 4, 1—11. De tolv Apostlers Navne findes hos Matth. 10, 2—4, ist. Luk. 6, 14—16.

§. 107.

Naar vi endog betragte Jesus blot som Menneske, da see vi i ham det fuldkomneste Monster for Menneskelskægten; thi han var Hellig i sit hele Forhold og uden Synd.

Anm. 1. Iblandt Jesu Fuldkommenheder maae vi især bemærke dem, som udgjøre alle Dydres Grundvold, nemlig 1) hans bestandige Lydighed mod Gud og hans

fuldkomne Zengivenhed i Guds Villie; thi han levebe
allene for at gjøre Guds Villie, og han underlaistede sig
villig enhver Lidelse, som denne fordrede af ham; 2) hans
rene og levende Menneskejærlighed, da han bestandig
og ivrig virkede for at afhjælpe Menneskenes tímelige og
aandelige Mod og for at befordre deres sande og evige
Wel; 3) hans Ydmyghed og Sagtmadighed; thi han
segte ikke sin egen Ere, men gav Gud allene Eren; og
han viste sig mild mod de Skrælige og overbærende
mod de Feilende; 4) hans Standhaftighed og Selvbee-
herskelse; thi han modstod og overvant alle de Fristelser,
som modte ham, og alle de Hindringer, som lagdes ham
i Veien, og det uden at henrides af Lidenskabelighed og
uden at hensalde til Modløshed.

Anm. 2. Jesus var hellig og uden Synd, og der-
for er han vort fuldkomneste Monster; men da han derhos
var et sandt Menneske, og var delagtig i den for alle føl-
leds menneskelige Natur, så kan dette Monster efterlignes
af os, skjønt vi ikke kunne blive ham lige.

Skriftsteder.

Joh. 8, 46. Jesus spurgte sine Fjender: Hvo af
Eder kan overbevise mig om nogen Synd?

1 Petr. 2, 22. Apostelen Peder udner om Jesus: Han
haver ikke gjort Synd; der blev og ikke funden
Sviig i hans Mund.

Matth. 26, 39. Jesus sagde i Bon til Gud: Min
Fader er det mueligt, da gaa denne Ralk fra mig!
Dog ikke, som jeg vil; men som Du vil.

Joh. 15, 11 — 13. Jesus sagde til sine Disciple:
Denne er min Besaling, at I skulle elste hverandre,
ligesom jeg haver elset Eder. Ingen haver større
Kærlighed end denne, at En sætter sit Liv til for sine
Venner.

Matth. 11, 29. Jesus sagde: Tager mit Nag paa
Eder og lærer af mig; thi jeg er sagtmadig og ydmyg
af Hjertet: saa skulle I finde Svile for Eders Sæle.

Joh. 5, 30. Jesus sagde: Jeg kan slet intet gjøre
af mig selv; ligesom jeg hører, dommer jeg, og min
Døm er retfærdig; thi jeg søger ikke min Villie, men
Faderens Villie, som haver udsendt mig.

Matth. 4, 10. Jesus sagde til Fristeren: Viig bort,
Satan! thi der er skrevet: Du skal tilbede Herren,
Dim Gud, og tjene ham alene.

1 Petr. 2, 23. Apostelen Peder siger om Jesus! Han
sfjendte ikke igjen, der han blev overskjendet; han
truede ikke, der han leed, men overgav det til ham,
som dommer retfærdeligen.

Hebr. 4, 15. Vi have en saadan Øpperste-Præst
(Christus), som er forsøgt i alle Ting i lige Maade,
dog uden Synd.

1 Tim. 2, 5. Der er een Gud, og een Midler
mellem Gud og Menneske, det Menneske Christus
Jesus.

§. 108.

Jesus Christus var ikke blot Menneske, men
tillige et guddommeligt Væsen; derfor kaldte han sig
selv baade Menneskets Son, som den der var et
sandt Menneske, og Guds Son, som den der havde
en evig guddommelig Natur.

Jesus Christus var nemlig deels udgaet fra
Gud, paa en umiddelbar eller føregen Maade, og
deels var hans Villie og Virksomhed aldeles guddom-
melig eller aldeles eens med Guds Væsen og
Villie. Dersor kaldes han ogsaa Guds eenbaarne
Son og Guds elskelige Son (vios πατερος og
vios ἀγαπητος).

Anm. 1. Jesu Christi guddommelige Natur kan især bevises deels af hans Mirakler eller Undergjerninger, og deels af hans Lære og hans Udsagn om sig selv.

Jesus havde Kraft til at gjøre Mirakler; men Mirakler eller Undergjerninger ere saadanne Gjerninger, som først blive forstaelige, naar de umiddelbar tilskrives Gud. Saadanne Gjerninger nemlig, som ikke kunne antages for simple Virkninger af Naturens Kræfter, og som ikke kunne være Virkninger af menneskelig Kunst, men som aabenbart og umiddelbart besordre det Gode eller Guds Villie, kunne hensores og har hensores til den almægtige Guds egen umiddelbare Indvirkning.

Saadanne Gjerninger eller Mirakler gjorde Christus; og disse Gjerninger vise altsaa, at Guds Kraft virkede i ham og ved ham. At Jesu Mirakler ikke varer bedragterist Blendværker, det er klart 1) deraf, at han forrettede dem uden al Egennytte, blot til Gavn for andre; 2) deraf, at de varer såa mange, og de udøvedes paa de forstjelligste Steder og blandt mange Mennesker, af hvilke en stor Deel vare hans Fjender; 3) af Apostlernes simple Fortælling om dem; thi de fortælle ligesrem, hvad de havde set og hørt, og de vare underlig overbeviste om disse Gjerningers umiddelbare Udspring fra Guds almægtige Kraft; 4) af Jesu egne Utrninger om dem; thi han sagde, at Gud gjorde disse Gjerninger ved ham, og at disse Gjerninger vidnede om, at Gud havde sendt ham.

Vi kunne derfor være overbeviste om, at Jesus havde en guddommelig Kraft til at gjøre Mirakler; og at han gjorde disse Mirakler for at give Menneskene et sandligt Bevis paa hans guddommelige Natur og for hans Sendelse fra Gud.

Skriftsteder.

Joh. 5, 36. Jesus sagde: De Gjerninger, som Faderen harer givet mig at fuldkomme, disse Gjerninger

som jeg gjør, vidne om mig, at Faderen harer udsendte mig.

Joh. 10, 38. Jesus sagde: Om J end ikke ville troe mig, da troer Gjerningerne; paa det J kunne kende og troe, at Faderen er i mig, og jeg i ham.

Joh. 3, 2. Nikodemus, en Øverste blandt Foderne, sagde til Jesus: Meester! vi vide, at Du er en Lærer, kommen fra Gud; thi ingen kan gjøre de Tegn, som Du gør, uden Gud er med ham.

Apost. Gj. 10, 38. Apostelen Peder siger om Jesus: Han drog omkring og gjorde vel, og helbredede alle, som vare overvædede af Djævelen; thi Gud var med ham.

Anm. 2. Om Jesu Læres Guddommelighed er handlet §. 7.

Jesu egne Udsagn hevise ogsaa hans guddommelige Natur og Sendelse, og det baade fordi hans hele uskyldige Liv og Levnet og hans Forudsigelser om hans egen Skjebne sætte hans Sanddruhed udenfor al Twivl, og fordi han selv alene kunde vide og sige, hvem han var, hvortra og hvorfor han var kommen. Nu har Jesus sagt om sig selv:

1) at han havde været hos Gud fra Ewighed; Joh. 17, 5. Jesus sagde: Helliggør Du mig og nu, Fader, hos Dig selv med den Herlighed, som jeg havde hos Dig, før Verden var.

2) at han var Messias og Guds Søn; Matth. 26, 63. Den Øpperste-Præst sagde til Jesus: jeg besvæger Dig ved den levende Gud, at Du siger os, om Du er den Christus, den levende Guds Søn. Jesus sagde til ham: Du harer sagt det. Ifr. Luk. 22, 70. Matth. 16, 16. Joh. 4, 25-26.

3) at han var udsendt af Gud til Menneskenes Frelse. Joh. 3, 16-17. Jesus sagde: saaledes harer Gud elset Verden, at han harer givet sin Søn den enbaarne, at hyer den, som troer paa ham, ikke skal

fortabes, men have et evigt Liv. Thi Gud have ikke sendt sin Søn til Verden, at han skal domme Verden; men at Verden skal blive salig ved ham.

4) at han alene kjendte Gud og de guddommelige Ting fuldkommen. Matth. 11, 27. Jesus siger: alle Ting ere mig overgivne af min Fader; og ingen kjender Sonnen, uden Faderen, og ingen kjender Faderen, uden Sonnen; og den, som Sonnen vil det aabenbare. Istr. Joh. 6, 46.

5) at den, som havde set ham, havde set Gud; hvoraaf folger, at han var den usynlige Guds fuldkomne Billede. Joh. 14, 9. Jesus sagde til Philippus (som havde sagt: Herre, viis os Faderen, og det er os nok): Zvo mig have set, have set Faderen; hvorledes siger Du da: viis os Faderen?

6) at Gud var med ham og i ham, og at Gud virkede ved ham. Joh. 14, 10. Jesus siger: Troer Du ikke, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig? De Ord, som jeg taler til Eder, taler jeg ikke af mig selv; men Faderen, som bliver i mig, han gjør Gjerningerne. Istr. Joh. 10, 37—38.

7) at han og Faderen være eet Væsen, og at han skulle tilbedes ligesom Faderen. Joh. 10, 30. Jesus sagde: Jeg og Faderen vi ere eet. Joh. 5, 23. Jesus sagde: alle skulle øre Sonnen, ligesom de øre Faderen. Zvo som ikke ører Sonnen, ører ikke Faderen, som ham udsendte.

8) at han gik tilbage fra Jorden til sin Fader, fra hvem han var udgaet. Joh. 16, 28. Jesus sagde: Jeg udgik fra Faderen, og kom til Verden; jeg forlader Verden igen, og gaar til Faderen.

9) at han vilde være med sine Bekjendere eller med dem, som troede paa ham, indtil Verdens Ende. Matth. 28, 20. Jesus siger: See! jeg er med Eder alle Dage, indtil Verdens Ende. Matth. 18, 20. Jesus siger: Hvor-

to eller tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.

Anm. 3. Med det, som Christus har sagt om sig selv, stemme hans Apostlers Udsagn om ham fuldkommen overeens. Men da disse, som i omrent tre Aar bestandig havde fulgt ham, kjendte ham nose, saa maae deres Udsagn have megen Vægt.

Apostelen Peder sagde til Christus selv: Du er Christus, den levende Guds Søn. Matth. 16, 16. Og i sit Brev, i Petri 2, 22, siger han om ham: Han gjorde ikke Synd, og der blev ikke funden Svolig i hans Mund.

Apostelen Johannes siger: Joh. 1, 14. Ordet (λόγος, det guddommelige Ord eller det guddommelige Væsen) blev Kjæd (et Menneske) og boede iblandt os, og vi saae hans Herlighed, en Herlighed, som den Enbaernes af Faderen, fuld af Næade og Sandhed. Og i sit Brev, i Joh. 5, 20. Vi vide, at Guds Søn er kommen og have givet os Forstand, saa at vi kjende den Sande (o: den sande Gud); og vi ere i den Sande, i hans Søn Jesu Christo. Denne er den sande Gud og det evige Liv.

Apostelen Paulus, som vel ikke havde fulgt Jesus, medvets han levede paa Jorden, men havde siden faaet Kunstdæk om ham af Jesu Discipler, og desuden havde modtaget en højere guddommelig Aabenbaring, siger om Christus, Col. 2, 9. I ham boer al Guddommens Sylde legemlig. Istr. Phillip. 2, 6—11. I Brevet til Hæbreerne siges om Christus: Han er Guds Herligheds Glæds og hans Væsens udtrykte Billede.

Saaledes er det saa vel af Jesu Mirakler som af hans Udsagn klart, at han er Guds Søn, som blev sendt til Verden til Menneskenes Frælse.

Skrifsteder.

Joh. 8, 14. Jesus sagde: Om jeg end vidner om mig selv, er mit Vidnesbyrd sandt; thi jeg veed, hvor-

fra jeg kom, og hvor jeg gaaer hen; men I vide ikke, hvorfra jeg kommer, og hvor jeg gaaer hen.

Joh. 8, 18. Jesus sagde: Jeg er den, som vidner om mig selv, og Faderen, som udsendte mig, vidner om mig.

Philip. 2, 8—11. Apostelen siger om Jesus: Han blev lydig indtil Døden, ja Korsets Død. Dersor har ver og Gud høit ophsier ham, og skjentet ham et Navn, som er over alt Navn; at i Jesu Navn skal hvort Kne se sig; deres i Himmelten, og paa Jordene og under Jorden, og hver Tunge skal bekjende, at Jesus Christus er en Herre til Gud Faders Ere.

§. 109.

I Jesu Christi Person var der en Forening af den guddommelige og den menneskelige Natur, saa at Jesus' vel var et sandt Menneske, men tillige et sandt guddommeligt Væsen. Hans Guddommelighed viser sig især i hans Hellighed; thi han gjorde aldrig Synd; og i hans Ufeilbarhed; thi han talede altid Sandhed; og i hans Guddoms Kraft; thi han gjorde Mirakler eller Undergjerninger.

Anm. 1. Det er høist vigtigt, at vi vide og troe, at Jesus Christus ikke blot var et Menneske, men er tillige et guddommeligt Væsen; 1) fordi vi, først naar vi troe dette, kunne have fuldkommen Tillid til ham og holde hans Lære for en fuldkommen guddommelig Aabenbaring; 2) fordi vi da have i hans Person et fuldkomment Billede af den usynlige Gud, saa at vi see Gud i ham, og staae i Samfund med den evige himmelske Fader ved hans eenbaerne elstelige Son; 3) fordi vi derved overbevises om, at en Forening mellem den guddommelige og menneskelige Natur er mulig, og at denne Forening bliver virkelig i os, naar vi opfyldes og ledes af Christi Vand, som er Guds hellige Vand, der lever og virker i alle dem, som

troe paa Christus, og forvisser dem om et evigt Liv i Samfund med Gud.

Anm. 2. Derimod er det haade uvigtigt at vide, og unyttigt at undersøge, hvorledes de tvende Naturer have været forenede i Christi Person; thi deels har dette ingen Indflydelse paa sand christelig Tro; og deels maa denne Forenings-Maade isalige sin spægne Natur nødvendigvis være ubegribelig for ethvert Menneske.

Skriftsteder.

1 Tim. 3, 15—16. Sandhedens Piller og Grundvold og uden Modsigelse stor er den Gudsrygtigheds Hemmelighed: Gud er aabenbaret i Kjød; er retsærdig gjort i Aaland, seet af Engle; prædiket iblandt Hædnings-ger, troet i Verden, optagen i Hærlighed.

Rom. 9, 5. Af Fædrene er Christus efter Kjødet (o: som Menneske havde han en menneskelig Oprindelse), han, som er Gud over altting, høilovet i Ewighed.

Joh. 5, 23. Jesus sagde: Alle skulle øre Sønnen, ligesom de øre Faderen. Hvo som ikke ører Sønnen, ører ikke Faderen, som ham udsendte.

Joh. 6, 40. Jesus sagde: Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sønnen, og troer paa ham, skal have et evigt Liv; og jeg skal opreste ham paa den yderste Dag.

§. 110.

Jesu velgjørende Mirakler, hans Læres indtrængende Kraft og hans uskyldige Vandel stakkede ham vel mange Tilhørere og mange Tilhængere. Men mange opbragtes ogsaa imod ham og blev hans Fjender, og det især Folgets Øverster og Skriftsloge.

Der var adskillige Grunde til det Hæd, hvor med Jesus blev forfulgt; thi Folket var misfornisit

med, at Jesus ikke vilde være en jordisk Konge eller verdslig Regent, som de haabede Messias skulle være; Pharisæerne forbittredes især, fordi han angreb deres Vildfarelser og Laster uden Persons Unseelse; de nationalstolte Jøder kunde ikke fordrage, at han vilde kalde alle Mennesker til Guds Rige, som de meente var dem forbeholdt; og Præsterne frygtede for at miste deres Unseelse og Indtræter, naar de gamle Ceremonier og Offre blevet affkaffede. Derfor havde Jesus saa mange Fjender; og deres Hat var desto mere bittert, jo mere ubbilligt det var, og jo mindre han agtede derpaa.

Jesu Fjender stræbte forgjøves at drage hans Tilhørere fra ham, og deres listige Forsøg paa at fange ham ved Spørgsmål mislykkedes ogsaa. Da de imidlertid ikke valde gribel- og mishandle ham uden Anledning, efterdi de frygtede for Folket, som hengte ved ham, saa underkjøbte de Jesu egen Discipel, den pengegjerrige Judas, til at forraade og overlevere ham til dem. Jesus blev nu greben paa et affides liggende Sted; og skjønt han kunde ved sin guddommelige Kræft have undgaet sine Fjenders Efterstræbelser, saa vilde han dog ikke unddragte sig fra de Lidelser og den Død, som han efter Guds Willie skulle underkaste sig.

Bed leiede falske Vidner sagte Jesu Fjender at gjøre ham mistankt for Gudsbespottelse og for Oprør mod Keiseren; men da dette heller ikke lykkedes dem, erklarede de ham dog for skyldig til Døden, fordi han selv sagde, at han var Guds Søn. Derpaa formaaede de den Romerske Landshøvding,

Pontius Pilatus, som dog selv erklarede Jesus for uskyldig, til at lade ham bespotte, mishandle og Korsfæste.

Jesus talte alle Fornærmelser og Lidelser med Frimodighed og Rosighed; og de meest uforkyldte, de haanligste og smerteligste Lidelser afspresede ham ingen bitter Præring og ingen mismodig Klage. Evertimod bad han Kærlig og forsonlig for dem, som naglede ham til Korset; og tillidsfuld besalede han sin Aand i sin himmelske Faders Hænder, da han døde.

Jesu Forhold og hans Udsagn under hans Forhør og Lidelse bære Præg af en guddommelig Natur; og desforuden ere der flere Omstændigheder ved hans Korsfæstelse og Død, som vise os det Guddommelige i hans Person og i hans Virksomhed her paa Jorden. Et usædvanligt Mørke udbredte sig over Landet, da Jesus var korsfæstet; Forhænget i Templet brast itu, da Jesus havde udgivet Aanden; et Jordskjælv aabnede mange Gravene, og den Romerske Søvedsmand, som havde Vagt ved Korset, udraabte, betagen af Forundring over det, som han hørte og saae: Sandelig, denne var Guds Søn.

Da Jesus var død, gjennemborede een af de Romerske Stridsmaend hans Side med et Spyd, for at de kunne overbevises om, at han var død. Derpaa tillod Landshøvdingen, at Jesus blev begraven paa en hæderlig Maade i en Klippegrav; men for Sikkerheds Skyld blev Stenen for Graven forseglet, og Graven blev bevogtet af Romerske Krigsfolk.

Skrifsteder.

Joh. 8, 46. Jesus spurgte sine Fjender: Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd?

Luc. 19, 47 — 48. Jesus lærte daglig i Templet. Men de Øpperste-Præster og Skriftkloge og de Øverste for Folket sogte at omkomme ham. Og de fandt ikke, hvad de skulde gjøre; thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham.

Math. 26- 53. Jesus sagde til Peder, som vilde forsvare sin Lærer og Herre med Sværdet: Mener Du, at jeg nu ikke kunde bede min himmelske Fader, at han skulde tilskaffe mig tolv Legioner Engle?

Luc. 23, 24. Jesus sagde, da han nagledes til Kors: Fader! forlad dem; thi de vidé ikke, hvad de gjøre.

Luc. 23, 46. Jesus udraabte, da han døde: Fader! i dine Hænder besøler jeg min Aland.

§. III.

Paa den tredie Dag aabnedes alligevel Graven ved et Fordskælv; og Jesus opstod fra de Døde, ligesom han selv havde forudsagt. Derefter viste han sig levende for sine Apostle og for mange flere Disciple; og disse overbevistes om, at han var den Korsfæstede, men igjen opstandne Jesus Christus.

I fyrrække Dage opholdt han sig endnu her paa Jordens blandt sine Disciple; og i den Tid forklarede han dem tydeligere Hensigten af sin Sendelse og sin Lidelse, bestyrkede deres Tro og Haab, bød dem at lære og døbe alle Folk, og han lovede dem sin altid nærværende Bistand og Hjælp.

Anm. Ved Jesu Opstandelse er 1) hans guddommelige Sendelse og Natur blevet endnu mere stadsættet; thi denne overordentlige Begivenhed er et guddommeligt.

Bidnessbyrd om Sandheden af hans Udsagn om sig selv; 2) er derved de Christnes Tillid til Jesus og til hans Læres Sandhed blevet bestyrket; thi han havde selv forudsagt sin Opstandelse; 3) er vort Haab om Sjelens Udsadelighed derved blevet bestøret; thi ligesom Gud opreste Christus, saaledes kan han ogsaa opreste os til et nyt Liv.

Skrifsteder.

Math. 20, 18 — 19. Da Jesus sidste Gang drog op til Jerusalem, sagde han til sine Disciple: See! vi reise op til Jerusalem, og Menneskets Søn skal overantvordes de Øpperste-Præster og Skriftkloge; og de skulle fordømme ham til Døden, og overantvorte Ledningene ham at bespottet oghudstryge og korsfæste; og paa den tredie Dag skal han opståe. Ift. Math. 16, 21.

¹ Cor. 15, 5 — 8. Jan (Christus) opstod den tredie Dag, efter Skrifterne; og han blev seet af Kephas, derefter af de Tolv; derpaa blev han seet af mere end femhundrede Brødre paa een Gang, af hvilke de fleste endnu ere i Liv, men nogle ere og henvovede. Derefter blev han seet af Jakobus, dernæst af alle Apostleerne.

¹ Petr. 1, 21. Gud opreste ham fra de Døde og gav ham Hærlighed, saa at Eders Troe og Haab maa være til Gud.

¹ Cor. 6, 14. Gud har haade oprestet Herren, og skal opreste os formedest sin Kraft.

§. II.

Fyrrække Dage efter sin Opstandelse blev Jesus optagen til Himmelten. Denne Begivenhed kaldes Christi Himmelfart.

Vi kunne ligesaa lidet begribe denne Begivenhed som det øvrige Underfulde og Guddommelige i Jesu Liv og Person; men vi kunne vel indsee, at Guds almægtige Kraft kan forvandle et jordisk Lægeme saaledes, at dette, uden at skilles fra Sjelen, tilligemed denne kan oplestes til Mandernes Verden; og en saadan Forvandling kunne vi med god Grund antage ved Christi Himmelfart.

At denne Begivenhed virkelig har fundet Sted, fremlyser tydeligt saavel af Mennethers Overbevisning og Efterretning herom, som ogsaa af den Glæde, det Haab og det Mod, som beslede Apostlerne efter den Tid.

Anm. Christi Himmelfart er en vigtig Begivenhed, 1) fordi den ganske tilintetgjorde Tanken om, at Christus skulle være en jordiske Konge; 2) fordi den fremstiller et stjært Exempel paa, at et Menneske, efterat have opsyldt sin jordiske Bestemmelse her i Verden, gaaer over til sin himmelske i en bedre Verden; 3) fordi den bestyrker den christelige Overbevisning, at Jesus Christus er gaaet tilbage til Gud, fra hvem han var kommen, og at han evig lever og virker i Samfund med Gud.

Skriftsteder.

Mark. 16, 19. Da blev Herren, efterat han havde talet med dem, optagen til Himmelten, og satte sig hos Guds hoire Haand.

Luk. 24, 50 — 52. Da Jesus havde fort sine Disciple ud til Bethanien, oploste han sine Hænder og velsignede dem. Og det skete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem og soer op til Himmelten. Og de tilbade ham, og vendte tilbage til Jerusalem med stor Glæde.

Apostl. Gi. 1, 9. Og der han dette havde sagt, blev han optagen, i det de saae derpaa, og en Sky tog ham bort fra deres Vine.

Joh. 16, 28. Jesus sagde: Jeg udgik fra Faderen, og kom til Verden; jeg forlader Verden igen, og gaaer til Faderen.

Joh. 20, 17. Jesus sagde ester sin Opstandelse: Jeg farer op til min Fader, og Eders Fader, og til min Gud, og Eders Gud.

§. 113.

Ester sin Himmelfart sidder Jesus Christus ved sin himmelske Faders hoire Haand, det er: han virker med guddommelig Almagt baade i Himmel og paa Jorden. Derfor kaldes han Herren.

Som saadan vaager han vel usynlig, men dog nærværende, over sin Menighed, befordrer sin Læres Udbredelse, giver sine sande Bekjendere Land og Mod til at overvinde alle Hindringer, og sorger for Menneskenes Frelse og Saliggjørelse. Og som saadan vil han engang høitidelig aabenbare sig for Menneskene som alles retfærdige Dommer, der belønner og straffer enhver efter sine Gjerninger.

Anm. Navnet Christus (Χριστος, Χristos) betegner Jesu Værdighed som Menneskenes aandelige Herre og Konge.

Skriftsteder.

Math. 26, 64. — Jesus sagde til det høie Raad: Nu herefter skulle I see Menneskets Son sidde hos Kraftens hoire Haand, og komme i Himmelens Skyer.

Ap. Gi. 5, 31. Peder og Apostlerne sagde: Denne (Jesus) havet Gud ophejet til en Fyrste og Frelser, ved

sin høire Haand, at give Israel Omvendelse og Syndernes Forladelse.

Apostl. Gj. 2, 36. Apostelen Peder sagde: Alt Israels Huus skal visseligen vide, at denne Jesum, hvem I Korsfæstede, havet Gud gjort baade til en Herre og Christum.

Joh. 13, 13. Jesus sagde til sine Disciple: I kalde mig Mester og Herre; og I tale ret; thi jeg er det.

Math. 28, 18, 20. Jesus sagde: Mig er givet al Magt i himlen og paa Jorden. — See! jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

2 Cor. 5, 10. Os bør alle at aabenbares for Christi Domstol, at Enhver kan faae efter det, som fleet er ved Legemet, efter det, som han havet gjort, enten Gud eller Ondt.

Apostl. Gj. 10, 42. Apostelen Peder siger om Jesus Christus: Han havet budet os at prædike for Folket, og at vidne, at han er den af Gud bestemte Levendes og Dødes Dommer.

§. 114.

Ti Dage efter Christi Himmelfart fulgte en Begivenhed, som kaldes den hellige Aands Sendelse eller Udgrydelse, og som vidner om Christi himmelfæ Virksomhed, efterat han havde forladt Jorden. Ved denne Begivenhed, som fandt Sted under mærkelige Optrin i Naturen og med et betydningsfuldt Særsyn, indgaves Apostlene Aand og Kraft fra det Høje til at forkynde Jesu Lære og til at udbrede hans Rige.

Anm. 1. At denne Begivenhed virkelig har fundet Sted, kunne vi vide ikke alene af den troværdige Fortælling derom, men ogsaa af Jesu Forsettelse om den Hellig-Aands Sendelse til sine Apostle, og endelig af den

Forandring, som viste sig i Apostleernes Virkemaade og Gjerninger fra den Dag af.

Anm. 2. Og denne Begivenhed var nødvendig og vigtig; thi 1) var det nødvendigt for Apostlene, at de ved denne underfulde Virkning overbevisits om, at Christus var med dem, og at han vilde give dem Aand og Kraft til at overvinde alle Verdens Farer; 2) var det nødvendigt for deres Tilhørere og for alle Christne, at de kunde troe, at Guds og Christi Aand virkede i Apostlene og ledede dem til al Sandhed.

Skriftsteder.

Luk. 24, 49. Jesus sagde til Disciplene kort før sin Himmelfart: I skulle blive i Jerusalems Stad, indtil I blive iførte med Kraft af det Høje.

Ap. Gj. 2, 1 — 4. Og der Pentekostens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen til sammen. Og der kom pludseligen en Lyd af himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganste Huus, hvori de sadde. Og der viste sig for dem Tunger, som af Ild, der fordelede sig og satte sig paa enhver af dem. Og de blev alle opsyldte af den Hellig-Aand, og begyndte at tale med andre Tungemaal, estersom Aanden gav dem at sige.

Undet Afsnit.

Om Jesu Fortjeneste af Menneskene.

§. 115.

Jesus Christus kaldes vor Frelser eller Frelsøer, fordi han befrier (forleser) de troende Mennesker fra alt det sande Onde, nemlig Synden og dens ulykkelige Folger, og meddeler dem det sande

Gode, nemlig Sandhedens Erkendelse, sand Kjærlighed, Kraft til Helliggjørelse, og den evige Salighed.

Anm. Dette har Jesus udrettet deels ved sin Lære, deels ved sit Eksempel, og deels ved sin Lidelse og Død; og han adretter det bestandig, fordi han altid virker med sit Ord, sin Aand og sin himmelske Kraft.

Skriftstedex.

Matth. 1, 21. Herrens Engel sagde til Joseph: Du skal kalde hans Navn Jesus; thi han skal frelse sit Folk fra deres Synder.

Luc. 2, 10. Engelen sagde til Hyrderne: Eder er i Dag en Frelser født, som er den Herre Christus i Davids Stad.

Cor. 1, 30. Jesus Christus er blevet os Visdom fra Gud, og Kærfærdighed og Helliggjørelse og Forlæsning.

Matth. 28, 20. Jesus sagde: See! jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

Philipp. 3, 20. Vort Borgerstab er i Simlen, hvorfra vi og forvente Frelseren, den Herre Jesus Christum.

§. 116.

Bed sin Lære har Jesus givet Menneskene tilfredsstillende Kundskab 1) om Guds Væsen og Villie og om den Maade, hvorpaa han vil dyrkes.

Joh. 4, 24. 2) om Menneskenes Bestemmelse til aandelig Fuldkomnenhed og Salighed, samt om

de Pligter, Menneskene have at iagttagte for at næae deres Bestemmelse; 3) om Sjelens Uddelighed og et evigt Liv.

Anm. Christus har saaledes lært Menneskene, hvad de skulle troe, og hvad de bør gjøre, og hvad de kunne haabe. Men dette indebefatter alt, hvad Mennesker mest behøve at kjenne og vide. Kundskaben derom er den sande Oplysning, som er en klar Erkendelse af de Sandheder, hvorved Menneskene blive vise og gode og salige. Dersor talder Jesus sig ogsaa Sandheden og Verdens Lys.

Skriftstedex.

Joh. 8, 12. Jesus sagde: Jeg er Verdens Lys; who som folger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have Livets Lys.

Joh. 14, 6. Jesus sagde: Jeg er Veien og Sandheden og Livet; der kommer ingen til Faderen uden ved mig.

Joh. 6, 47. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Who som troer paa mig, haver et evigt Liv.

§. 117.

Bed sit Eksempel har Jesus givet Menneskene et fuldkomment Dydsmonster, d. e. et sagbart Levnet, hvori den fuldkomne Dyd eller Hellighed er udtrykt og fremstillet til Efterlignelse.

Anm. Dette Eksempel er ikke alene vigtigt, fordi det stadsæster og oplyser Jesu Lære; men ogsaa fordi Henstender: 1) fordi vi deraf see, at Hellighed eller fuldkommen Dyd kan forenes med den menneskelige Natur; og vi opvækkes til at stræbe derefter; 2) fordi vi deraf see, pac hvad Maade vi skulle stræbe efter Fuldkommenhed og Hellighed, nemlig ved Selvfornegelse og ved en ubetinget Lydighed mod Gud og Hengivenhed i hans Villie; 3) fordi Dyden bliver ret elsværdig, naar den sees fuldendt hos et Menneske, som vi maae beundre og elsker; og 4) maa dette Eksempel vække Lust til Efterlignelse, fordi man gjerne efterligner det, som man beundrer og elsker. Jesu Eksempel er dersor usigelig vigtigt og virkeligt til Menneskernes Forbedring og Helliggjørelse.

Skriftsteder.

Joh. 15, 15. Jesus sagde til sine Disciple: Jeg haver givet Eder et Eksempel, at, ligesom jeg gjorde mod Eder, skulle og I gjøre.

Joh. 15, 12. Jesus sagde: Denne er min Besfaling, at I skulle elste hverandre, ligesom jeg haver elset Eder.

Matth. 11, 29. Jesus sagde: Tager mit Uag paa Eder, og lærer af mig; thi jeg er sagtmodig og ydmig af Hjertet: saa skulle I finde Hviile for Eders Sjæle.

Matth. 16, 24. Jesus sagde til sine Disciple: Vil nogen komme efter mig, han fornegte sig selv, og tage sit Kors, og folge mig.

1 Petr. 2, 21. Christus haver og liidt for os, esterladende os et Eksempel, at I skulle esterfolge hans Fodspor.

§. 118.

Bed sin Lidelse og Død har Jesus erhvervet os Synds Forladelse eller Besfrielse fra vore Synder og deres Straf.

Jesus leed og døde for Menneskenes Synders Skyld, som baade han selv og hans Apostler have vidnet. Men at Gud vilde sende sin eenbaarne Son til Verden og hengive ham i Døden for Synderes Skyld, det er det høieste Pant paa Guds Maade og Kjærlighed, som vil alle Menneskers Frelse. Derfor giver Jesu Lidelse og Død os den fuldeste Forvisning om Syndsfirsladelse, naar vi virkelig troe paa ham.

Skriftsteder.

Matth. 20, 28. Jesus sagde om sig selv: Menneskets Son er ikke kommen for at lade sig tjene, men for

selv at tjene, og at give sit Liv til en Gjenløsning for Mange.

1 Tim. 2, 5-6. Der er een Gud og een Midler mellem Gud og Menneskene, det Menneske Christus Jesus, som gav sig selv til en Gjenløsning Betaling for Alle.

1 Cor. 15, 3. Christus døde for vore Synder efter Skrifterne.

Matth. 26, 28. Jesus sagde ved den hellige Nadveres Indstiftelse: Dette er mit Blod, det nye Testamente, hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forladelse.

Joh. 3, 16. Jesus sagde: Saal haver Gud elset Verden, at han haver givet sin Son, den Eenbaarne, at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortæbes, men have e evigt Liv.

Anm. 1. Dette læres ogsaa i den hellige Skrift, naar det hedder, at vi blive retsfærdiggjorte ved Jesu Blod, d. e. ved hans Lidelse og Død. Thi at vi blive retsfærdiggjorte, vil sige, at vi faae det rette og Gud velbehagelige Sindelag. Jesu Lidelse og Død giver os nemlig baade Afsky for Synden, for hvilken han leed og døde, og en levende Kjærlighed til Gud, som hengav sin Søn til vor Frelse.

Skriftsteder.

Rom. 5, 8-9. Gud beviser sin Kjærlighed mod os derved, at Christus døde for os, da vi endnu varer Syndere; saameget mere skulle vi dersor, nu retsfærdiggjorte ved hans Blod, frelses ved ham fra Vreden.

2 Cor. 5, 21. Den, som ikke vidste af Synd, haver Gud gjort til Synd (et Syndoffer) for os, paa det vi i ham skulle vorde retsfærdige for Gud.

Luc. 24, 47. Jesus sagde: At der i hans Navn skulle prædikes Omvendelse og Syndernes Forladelse for alle Folk.

Anm. 2. Af samme Grund kaldes Jesu Død ogsaa et Offer eller et Forsoningsoffer for vores Synder; men dette Udtryk "Offer" bruges 1) fordi Jesus ved sin Opoffrelse for os virkelig aabner os Adgang til den Syndsforladelse, som Menneskene tilform mente at kunne erhælde ved Øffre; og dersor er den forsøgte Jesus det sande Syndoffer; 2) fordi han ved sin Opoffrelse for Synden har gjort alle andre Syndoffer eller Sonoffre overflodige og affastet dem; og dersor er han at betragte som det sidste og altid gjældende Syndoffer.

Anm. 3. Med Hensyn dertil kaldes Jesus selv Forsoneren, og hans Fortjeneste kaldes Forsoningen. Ved Jesus forsones vi nemlig med Gud, d. e. vi forvisses om Guds Naade og Kjærlighed, og vi satte Eillid og Kjærlighed til Gud. Men uden Troen paa Jesus Christus maa Menneskene leve i Urvished om Guds Naade, eller i Frygt for Guds Vrede, og altsaa i et Slags Strid eller Fjendskab med Gud. Dersor siger ogsaa den hellige Skrifft, at Jesus har forligt Menneskene med Gud.

Anm. 4. Hvordan vigtig denne Lære om Syndsforladelse og Forsoning for Christi Skyld er, kan ethvert Menneske, som kender Syndens Magt og Virkninger, bedst mærke i sit eget Indre. Og hvor megen Trang Menneskene til alle Tider have følt til at forvisses om Guds Naade og Syndsforladelse, det læter Menneskeslægtens Historie; thi af den ses vi, at Sonoffre og Bodosvæser have været almindelige hos alle Folk. Men Christus har først tilfredsstillet denne Trang ved sin Opoffrelse for Menneskenes Frælse, og derved forligt Menneskene med Gud.

Anm. 5. Forsoningens Naade og Urvighed kan ikke tilfulde begribes af den menneskelige Forstand; thi Forsoningen er en Virkning af Guds ubegribelige Kjærlighed. Men just denne ubegribelige Kjærlighed og underfulde Naade, som har aabenbaret sig ved Christi Opoffrelse for vor

Skyld, giver os fuld Urvished om Guds Naade og om Syndernes Forladelse for Christi Skyld.

Skriftsteder.

Hebr. 10, 14. Med eet Offer havør han (Christus) for stedse fuldkommen forsonet dem, som helliggjøres.

1 Joh. 2, 1-2. Vi have en Talsmånd hos Faderen, Jesum Christum den Retfærdige; og han er en Forsoning for vores Synder; dog ikke alene for vores, men ogsaa for den ganse Verdens.

2 Cor. 5, 17-18. 20. Dersom Nogen er i Christo, da er han en ny Skabning; det Gamle er forbiganget, se! Alt er blevet nyt. Men alt dette er af Gud, som forligte os med sig selv ved Jesum Christum, og gav os Forligelsens Tjeneste. — Vi bede i Christi Sted: Iader Eder forlige med Gud!

Rom. 5, 10. Dersom vi blev forligte med Gud formedelst hans Sons Død, der vi vare Fjender, da skulle vi meget mere, efterat vi ere forligte, frelses ved hans Liv.

1 Joh. 1, 7. Dersom vi vandre i Lyset, ligesom han (Gud) er i Lyset, have vi Samfund med hverandre, og Jesu Christi hans Sons Blod renser os fra al Synd.

Rom. 5, 23-25. Alle have jo syndet, og dem fattes Vre for Gud; og de blive retfærdiggjorte uforstykldt af høns Naade ved den Forlossning, som er i Christo Jesu, hvilken Gud havør fremstillet til en Forsoning formedelst Troen paa hans Blod.

Rom. 8, 32. Han, som ikke spredte sin egen Søn, men gav ham hen for os alle, hvorledes skulde han ikke ogsaa skjenke os alle Ting med ham?

§. 119.

Da Jesus ved sin Lidelse og Død har forvisset Menneskene om deres Synders Forladelse, naar de

omvende sig og troe paa ham, saa har han derved paalagt dem en desto større Forpligtelse til at omvende sig og til at troe paa Grelseren, som har lidt og er bleven forsøkt for dem. Og ligesom Christus ved sin Lidelse og Død fornegtede sig selv og oposerede sig selv for Menneskenes Skyld, saaledes skulle vi ogsaa ved dette hans Exempel styrkes til at fornegte vores egne Begjeringer og til at opoffre alle Ting og Livet selv af Kjærlighed til vores Medmennesker, naar deres sande Vel maatte forbre sigt et Offer.

Ved sin Lidelse og Død har Jesus Christus stadfæstet sin Lære og stiftet et nyt Forhold mellem Gud og Menneskene. Derfor kaldes han ogsaa den nye Pagts eller det nye Testamentes Midler; og hans Blod kaldes den nye Pagts eller det nye Testamentes Blod. Derved sigtes ogsaa til den gamle Pagts eller den mosaiske Religions Stiftelse og Indvielse, som var skeet ved Offerdyrenes Blod.

Skriftsteder.

1 Cor. 6, 20. Apostelen skriver til de Christne: I ere dyrekjæbte; ører dersor Gud i Eders Legeme og i Eders Hånd, hvilke høre Gud til.

2 Cor. 5, 15. Christus døde for alle, at de som leve, skulle ikke fremdeles leve sig selv, men ham, som er død og opstanden for dem.

1 Joh. 3, 16. Derpaa have vi kjendt Kjærligheden, at han havet sat sit Liv til for os. Ogsaa vi ere skyldige at sætte Livet til for Brødrene.

Math. 26, 28. Jesus sagde: Dette er mit Blod, det nye Testamentes (Blod), hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forladelse.

Hebr. 8, 6. Jan (Christus) haver satet en saa meget ypperligere Tjeneste (end Moses), som han og er Midler for en bedre Pagt, hvilken er grundet paa bedre Forhættelser.

G. 120.

Forvisningen om Syndsforladelse, Forpligtelsen til Omvendelse fra Synden og til christelig Kjærlighed, samt den nye Religions Stadfestelse og Indvielse ere Hovedhensigterne og Hovedvirkningerne af Jesu Lidelse og Død.

Men desuden har Jesus ved sin Lidelse og Død 1) givet det høieste Monstret paa Lydighed imod Gud og Hengivenhed i Guds Villie; 2) har han derved givet det skønneste Exempel paa Taalmodighed og Standhaftighed under Lidelser; 3) har han ved denne sin Lidelse og Død, som maatte gjøre et stærkt og uudsletteligt Indtryk paa hans Disciple, styrket og begejstret deres Mod til at tale alt og vove alt for hans Sag; 4) har han derved viist, at den Retfærdige ofte maa lade sig næse med at faae Spot og Lidelse og Døden til Løn for sine gode Bestrebelser her i Verden; men at Gud dog lader hans Bestrebelser lykkes, og at han kan vente en bedre Løn i en anden Verden; og 5) har han endelig derved esterladt sig et uudsletteligt Minde om sin Kjærlighed i alle Christnes Sjæle, som maa nære deres Kjærlighed til ham, deres Grelser og Forsoner.

Skriftsteder.

Philip. 2, 8. Apostelen siger om Christus: Jan blev lydig indtil Doden, ja Korsets Død.

Math. 26, 39. Jesus bad og sagde: Min Fader! er det muligt, da gaae denne Kalk fra mig! Dog ikke, som jeg vil, men som Du vil!

1 Petr. 2, 23. Apostelen siger om Christus: Han skjendte ikke, der han blev overkjændet; han truede ikke, der han leed; men overgav det til ham, som dømmer retsædelsen.

Hebr. 12, 2-3. Vi see hen til Troens Begynder og Fulder Jesum, hvilken istedet for den Glæde, han havde for sig, leed taalmodeligen Korset, i det han foragtede Forhaanelsen, og sidder nu ved den høire Side af Guds Throne. Betragter den, som har ved taalmodeligen lidt en saadan Modsigelse af Syndere imod sig, at I ikke blive trætte og forsage i Eders Sjæle.

Joh. 12, 32. Jesus sagde om sin Korsfæstelse: Naar jeg bliver ophevet fra Jorden, vil jeg drage alle til mig.

1 Petr. 4, 13. Som I ere deelagtige i Christi Lidelse, saa glæder Eder, at I og ved hans Helligheds Aabenbarelse skulle glæde og fryde Eder.

Ephes. 5, 25-26. Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den, pas det han kunde hellige den.

§. 121.

Alt det, som Jesus ved sin Lære, ved sit Levnet og ved sin Lidelse og Død har udrettet til Menneskernes Oplysning, Forbedring, Frælse og Saliggjørelse, kaldes hans Fortjeneste.

Formedelst denne hans Fortjeneste, hvormed ingen menneskelig Fortjeneste eller Velgjerning kan lignes, og formedelst hans guddommelige Natur, skynde vi ham Taknemmelighed, Afrefrygt og

Tillid, saa at vi bør 1)ære og lyde ham som vor guddommelige Lærer og aandelige Herre; 2) stræbe at efterfolge og efterligne ham som det fuldkomneste Menneske og vort himmelske Monster; 3) elske ham og forlade os paa ham som vor guddommelige Frelser og evige Forsoner.

Skriftsteder.

Apostl. Gj. 4, 12. Apostelen Peder vidner om Christus: Der er ikke frelse i nogen anden; thi der er og ikke noget andet Navn under Himmelnen givet blandt Mennesker, ved hvilket vi skulle vorde frelste.

Math. 10, 32-33. Jesus sagde: Hvo som vil bekjende mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himmelne. Men hvo som vil negte mig for Menneskene, den vil jeg og negte for min Fader, som er i Himmelne.

Math. 10, 37-38. Jesus sagde: Hvo som elsker Fader eller Moder mere end mig, den er mig ikke værd; og hvo som elsker Son eller Datter mere end mig, er mig ikke værd. Og hvo som ikke tager sit Kors og følger efter mig, er mig ikke værd.

Joh. 14, 23. Jesus sagde: Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og min Fader skal elſſe ham, og vi skulle komme til ham, og tage Bolig hos ham.

Hebr. 7, 24. Han (Christus) kan fuldkommelig gjøre dem salige, som komme til Gud formedelst ham, efterdi han lever altid til at træde frem for dem.

Hebr. 13, 8. Jesus Christus et i Gaar og i Dag den samme, ja til evig Tid.

T r e d i e A f s n i t :

Om Tro, Omvendelse og Helliggjørelse.

§. 122.

Christendommen, d. e. alt det, som Christus har lært, gjort og indstiftet, tilligemed Virkningerne og Folgerne deraf, kaldes Guds saliggjørende Naade; fordi Christendommen er Menneskene givet af Guds Naade, og fordi den leder Menneskene ved Guds Naade til Salighed.

Det Gode eller den salige Tilstand, hvortil Menneskene inddbydes og komme ved Christendommen, kaldes Guds Rige eller Christi Rige eller Himmelens Rige, (Himmerige eller Himmerigets Rige).

Gud siges at kalde Menneskene til sit Rige, naar han giver dem Anledning eller Opfordring til at an-tage Christi Lære og til at optages i Christi Menig-hed. Et saadant guddommeligt Kalb er udgaet til alle de Mennesker, iblandt hvilke Christendommen for-hyndes.

Anm. Guds Rige eller Himmelens Rige (*βασιλεία των οὐρανῶν*) er den Tilstand, hvori Guds Willie seer, og hvori Fuldkommenhed og Salighed findes. Men Udtrykket bruges baade om den christelige Menighed eller det christelige Religionssamfund, fordi Menneskene ved dette ind-vies og dannes til at vorde Borgere i Guds Rige; og om Tilstanden efter dette Liv i en højere Verden, fordi det er først i denne Tilstand, at Guds Rige sees i al sin Her-lighed.

S k r i f t s t e d e r .

Lit. 2, 11-14. Guds saliggjørende Naade er aaben-barer for alle Mennesker, som opører os, at vi skulle forsage Ugadelighed og de verdslige Begjeringer, og leve tugtelig og retsfærdelig og gudlig i denne Verden; forventende det salige Haab og den store Guds og vor Frelsers Jesu Christi Hærligheds Aabenbarelse, som gav sig selv hen for os, at han maatte forløse os fra al Uretsfærdighed, og rense sig selv et Eiendoms folk, nidi-kjært til gode Ejerninger.

2 Tim. 1, 8. Gud frelste os, og kaldte os med et helligt Kalb, ikke efter vore Ejerninger, men efter sit eget Forsæt og Naaden, som er os givne i Christo Jesu fra evige Tider.

Matth. 3, 2. Johannes den Døber prædikede i Ju-dea Ørk og sagde: Omvender Eder; thi Himmeriges Rige er kommet nær.

Matth. 4, 17. Jesus begyndte at prædike og at sige: Omvender Eder; thi Himmeriges Rige er kommet nær.

Matth. 5, 10. Jesus sagde: Salige ere de, som lide Forsølgelse for Retsfærdigheds Skyld; thi Himmeriges Rige er deres.

Luk. 17, 20-21. Jesus sagde: Guds Rige kommer ikke saaledes, at man kan vide derpaa; de skulle heller ikke sige: see her, eller see der er det; thi see Guds Rige er inden i Eder.

Rom. 14, 17. Guds Rige er ikke Mad og Drikke, men Retsfærdighed og Fred og Glæde i den Hellig Land.

§. 123.

De Betingelser, under hvilke vi faae Deel i Christi Begjerninger og i Guds Rige, ere Troe og Omvendelse.

Den christelige Troe er en levende Overbe-viisning om, at Jesus Christus er Guds Son, og at

hans Lære er gubdommelig Sandhed, og at vi ved at troe paa ham blive evig salige.

Anm. 1. Uden Troen paa Christus tages undertiden i den mere indstørkede Bemærkelse, at derved forstaaes den fuldkomne Tillid til Jesus Christus, at han frelser os fra Synden og gjør os salige. Dette er ogsaa Hovedsagen i Troen; men denne Tillid til Jesus Christus kunne vi først have, naar vi vide, at han er Guds Son, og naar vi hænde hans gubdommelige Person og Lære.

Anm. 2. Uden Troe er det umuligt at heelstage i Christi Velgjerninger og i Guds Rige. Thi man maa være overbevist om, at dette Rige er til, og at det kan vindes, af os, forend man kan ville stræbe derefter; og forend man virkelig kan stræbe derefter, maa man hænde Veien dertil, og have Tillid til Veilederen, som er Christus. Dersor fordør Christus ogsaa, at Menneskene skulle troe paa Gud og troe paa ham.

Skriftsteder.

Mark. 16, 16. Jesus sagde: Svo som troer og bliver døbt, skal blive salig; men hvo som ikke troer, skal blive fordømt.

Joh. 6, 40. Jesus sagde: Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sonnen, og troer paa ham, skal have et evigt Liv; og jeg skal opreise ham paa den yderste Dag.

Hebr. 11, 6. Uden Troe er det umuligt at behage Gud; thi det bør-den, som kommer frem for Gud, at troe, at han er til, og at han bliver deres Velonner, som føge ham.

Hebr. 11, 1. Troen er en Bestandighed i det, som haabes, en fast Overbeviisning om det, som ikke sees.

Joh. 14, 1. Jesus sagde: Troer paa Gud og troer paa mig.

§. 124.

Troen paa Christus frembringer et reent og Kjærligt Sind og en dydig Vandel. Thi den, som virkelig troer paa Christus, Guds Son, der er sendt til Menneskenes Frelse, bliver opfyldt af Kjærlighed til Gud og sin Næste. Men denne Kjærlighed viser sig i gode Gjerninger og i en dydig Vandel. Derfor frembringer den christelige Troe et Kjærligt Sind og en dydig Vandel.

Anm. 1. Denne Troe, som saaledes er virksom i Kjærlighed og gode Gjerninger, er den faste og levende Troe.

Anm. 2. Naar Troen derimod ikke er virksom i Kjærlighed og gode Gjerninger, faldes den død. Men en død Troe er egentlig ikke Troe; men den er enten en kold Kundskab, eller en ligegyldig Mening, eller en tom Bekjendelse, eller blot en sværmerisk Følelse, eller endelig stammeligt Hyllerie. Men dersom Troen ikke er andet, saa er den ikke Troe; og denne saakaldte Troe er ikke alene aldeles unyttig til Salighed, men endog, hvis den er Hyllerie, høist fordærvelig.

Anm. 3. Den hellige Skrift lører, at Menneskene frelses eller saliggjøres ved Troe, og ikke ved Gjerninger. At det maa være saaledes, kunne vi indsee af folgende Grunde: 1) fordi vore Gjerninger først ere gode, naar de følge af de Bevæggrunde, som den christelige Troe indeholder, nemlig af Kjærlighed til Gud, til Christus og til vore Medmennesker; 2) fordi vore bedste Gjerninger ere fuldkomne, og kunne hverken skaffe os nogen Fortjeneste eller udsette vor Wrude; 3) fordi vort Sindelag kan være godt og vor Villie god, endskjønt vi ikke saae Leilighed til at udrette synderligt eller til at udøve gode Gjerninger; men den, som har den næst levende Troe og den bedste Villie, er det bedste Menneske, enten han saa faaer mere

eller mindre Lejlighed til at udøve gode Gjerninger. Menneskene retfærdiggjøres og saliggjøres altsaa ikke ved Gjerninger, men ved Troen, som frembringer Øyd og gode Gjerninger.

Skriftsteder.

Joh. 14, 23-24. Jesus sagde: Om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord; og min Fader skal elsker ham, og vi skulle komme til ham, og tage Bolig hos ham. · · · · · Zvo mig ikke elsker, holder ikke mine Ord; og det Ord, som J' høre, er ikke mit, men Faderens, som mig haver udsendt.

Matth. 7, 21. Jesus sagde: Ikke Enhver, som siger til mig: Herre! Herre! skal indgaae i Himmeriges Rige; men den, som gør min Faders Villie, som er i Himmel.

1 Cor. 15, 2. Savde jeg al Troe, saa at jeg kunde flytte Hjerlege, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg Intet.

Gal. 5, 6. I Christo Jesu gjelder hverken Omstjærelse eller Forhud, men Troen, som er virksom ved Kjærlighed.

Jak. 2, 26. Ligesom Legemet er dødt uden Aand, saaledes er og Troen død uden Gjerninger.

Rom. 3, 28. Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger.

Ephes. 2, 8. Af Naade ere J' frelste formedelst Troen, og det ikke af Eder, der er en Guds Gave.

§. 125.

Dersom Troen var bestandig saa virksom i Menneskene, som den burde være, vilde Menneskene ved den alene retfærdiggjøres og saliggjøres. Men da Synden er virksom og mægtig i alle Mennesker, er Omvendelse ogsaa nødvendig.

Med Omvendelse forstaaes den Forandrings i Menneskets Sind, at det fatter Afskye for Synd og al Uret, faaer Kjærlighed til Gud og Lyst til at gjøre hans Villie.

Anm. Omvendelse kaldes i den hellige Skrift ogsaa Gjenfødsel eller Fornyelse; og den, som er omvendt, kaldes gjensidt eller et nyt Menneske. Disse tvende billedelege Udtryk betegne, at et Menneske ved Omvendelsen bliver et ganske andet Menneske i moralst. Henseende. Thi ved Omvendelsen bliver Menneskets Sindeligg og Villie, hvori et Menneskes inderste Væsen og egentlige Værd bestaaer, der Modsatte af, hvad det tilforn var. Thi Egenkjærligheden og Lysten til Verdens Daarlighed og Forsængelighed overvindes og viger; men Kjærligheden til Gud og Lysten til de evige Guder opfylder og gjennemtrænger Menneskets hele Sind og Væsen.

Skriftsteder.

Matth. 18, 3. Jesus sagde: Sandelig siger jeg Eder: uden J' omvender Eder, og blive som Born, komme J' ingenlunde ind i Himmeriges Rige.

Apostl. Oj. 3, 19. Apostelen Peder siger: Fatter et andet Sind og vender om, at Eders Synder maae være udslettede.

Joh. 3, 3. Jesus sagde: Uden nogen bliver født paany, kan han ikke see Guds Rige.

Ephes. 4, 23-25. J' skulle afslægge det gamle Menneske efter den forrige Omgjængelse, som fordærves ved bedragelige Lyster; men fornyes i Eders Sinds Aand, og iføre det nye Menneske, som er stukt efter Gud i Sandhedens Retfærdighed og Hellighed.

§. 126.

Til sand Omvendelse hører 1) at man erkender sine Synder; men man erkender sine Syn-

der, naar man indseer, at man har handles imod Guds Willie; og derved gjort sig uværdig til hans Maade og Velbehag; 2) at man angrer sine Synder; men man angrer sine Synder, naar man føler sig ydmyget ved den Bevidsthed, at man har handlet imod Guds Willie, og naar man tillige er bedrovet derover; 3) det alvorlige Forsæt, at man vil skyne Synden og beslirte sig paa at giøre Guds Willie i alle Ting. Dette Forsæt tilligemed den deraf følgende Forbedring kaldes Omvendelsens Frugter.

Anm. 1. Hvo som rigtig erkjender sin Synd, maa ogsaa, hvis han ikke er ganske forbedret og uden al Følelse for Pligt, angre den; men hvo som angrer sin Synd, maa ogsaa satte det Forsæt at forbedre sig; thi ellers var hans Fortrydelse ikke opniget.

Anm. 2. Hos en troende Christen kan Angeren ikke gaae over til Fortvivelse, saa at Synderen skalde opgive alt Haab om Syndsforgivelse og tage alt Mod og al Lyst til Forbedring. Thi en sand Christen veed, at der er Syndsforgivelse for den angerfulde og bødsædige Synder, og at Guds hellige Aand selv kommer dem til Hjælp, som villo omvende og forbedre sig. Hos dem derimod, som ikke have denne Troe, kan Angeren let blive til Fortvivelse, der ytrer sig deels som en Fortværdelse i Synden, deels som en Ufindighedstilstand, hvori den Ulykkelige kun tørker paa den unndgaelige Straf; og deels forårsager den Selvmord, fordi den, som har levet ilde, og som mangler Mod til at føre et bedre Liv, bliver kjed af Livet.

Anm. 3. Med Anger maa man ikke forverle 1) Frygt for Straf; thi denne Frygt kan finde Sted uden Anger, 2) ikke heller Værgrelse over, at en slet Handling ikke lyedes; thi denne Værgrelse rober just Lyst til det Onde og kan ikke bestaae med Anger; 3) ikke heller Bedrøvelse

over Syndens smertelige og fordærvelige Virkninger og Folger; thi den som blot bedrøves over sin Synds onde Folger, men ikke over Synden selv, angrer ikke sine Synder. Den sande Anger er ogsaa en Bedrøvelse, men over Synden, ikke blot over dens Folger. Anger kaldes ogsaa Fortrydelse, som dog betegner Anger i en ringere Grad eller over mindre Fejlstrin.

Skiftsteder.

Luk. 15, 18-19. Jesus lader i Lignelsen den fortabte Son, da han gik i sig selv og kom til Erkjendelse sige: Fader! jeg havet syndet mod Himmelnen og for Dig, og er ikke længer værd at kaldes Din Son.

2 Cor. 7, 10. Bedrøvelsen efter Gud virker Omvendelse til Salighed, som ikke fortrydes; men Verdens Bedrøvelse virker Død.

1 Joh. 1, 9. Dersom vi bekjende vores Synder, da er Gud trofast og retsædlig, at han forlader os Synsderne, og renser os fra al Uretsædighed.

Matth. 3, 8. Johannes den Døber sagde: Bærer Omvendelsens værdige frugter. Jfr. Ap. Gj. 24, 20.

§. 127.

Saalenge som Menneskene have Fornuftens Brug, og altsaa kunne erkjende deres Synder og angre dem, saalenge kunne de ogsaa omvende sig og forbedre sig; derfor er en sildig Omvendelse vel mulig; men den er 1) usikker, fordi intet Menneske veed, hvor længe han beholder Livet og Fornuftens Brug; 2) er den dobbelt vanskelig, fordi Synder og Laster, som ere blevne til Vane, hænge fast ved Sjelen, og ere langt vanskeligere at aflægge, end de onde Tilbetseligheder, som endnu ikke have faaet Magt over Villien; 3) er den ufuldkommen, fordi den, som omvender

sig sildigt, ikke faaer den fornedne Tid til at indhente det Forsomte, eller til at befæstes i det Gode; 4) er den mere udsat for Tilbagefald, fordi den syndige Vane, som een Gang har faaet Magt, let kan fortrænge det bedre Forsæt, som endnu ikke er befæstet.

Heraf folger, at enhver Synder bør stræbe at omvende sig i Tide, og at enhver idelig bør tænke og arbeide paa sin Forbedring. Dertil opfordres vi ogsaa baade ved Christi Lære, som begynder med at fordre Omvendelse, og ved den Betenkning, at vi behøve alle vores Kæmper og al vor Tid for at opnaae vor Bestemmelse. Ingen kan altsaa for tidlig blive viis og god.

Anm. Den tidlige Omvendelse har følgende Fortrin for den sildige: 1) er den ikke usikker eller uvis, da den ikke opstættes til den uvisse fremtid; 2) er den mindre vanskelig, fordi de onde Tilbøreligheder, som endnu ikke ere blevne til Vaner, lettere kunne behæftes og udryddes end gamle indgroede Hell; 3) kan den blive mere fuldstændig, fordi den lever os mere Kraft og mere Tid til at arbeide mod de onde Lyster og til at befæstes i det Gode; 4) er den mindre udsat for Tilbagefald, hvorved forstaaes Tilbagevendelse til det forrige syndige Levnet. Men et saadant Tilbagefald er høist farligt, fordi det gør en ny Omvendelse ligesaa usikker, og ofte gør en sand Omvendelse umulig.

Skriftsfeder.

Gal. Præd. 12, 1. Tænk paa Din Skaber i Din Ungdoms Dage, medens de onde Dage endnu ikke komme, og Aarene komme, om hvilke Du skal sige: jeg haver ikke Lyst til dem.

Luk. 12, 20. Jesus sagde i Sagnet om den, som tryg vilde leve i Vellyst og Overslod: Du Daare! i denne Nat kræves Din Sjel af Dig.

Matth. 25, 23. Jesus sagde: Vaager; thi I vide hverken Dag eller Time, paa hvilken Menneskers Son kommer.

Matth. 25, 29. Jesus sagde: Enhver, som haver, ham skal gives, og han skal have til Overslod; men hvo som ikke haver, ham skal endog frøtages det, som han haver.

Hebr. 6, 4-5. Det er umuligt, at de, som en gang ere oplyste, og som have smagt den himmelfste Gave, og ere blevne delagtige i den Hellig Land, og have smagt Guds gode Ord, og den tilkommende Verdens Kæmper, og falde fra, etter kunne fornyles til Omvendelse.

Sirach. 18, 23. Nødmyg Dig, førend Du bliver svag; og viis Omvendelse i den Tid, da Du endnu kan synde.

Matth. 4, 17. Jesus begyndte at prædike og at sige: Omvender Eder; thi Himmerigets Rige er kommet nær.

§. 128.

Naar et Menneske har omvendt og forbedret sig, er dog en bestandig fortsat Forbedring nødvendig. En saadan stadig og uafbrudt Fremgang i christelig Dyd kalbes Helliggjørelse; thi den er en bestandig Nærmedelse til Hellighed.

Anm. En saadan Forbedring er nødvendig, naar vi ville naae vor Bestemmelse, thi der gives ingen Stilstand i vor moraliske Tilstand; 1) fordi al menneskelig Dyd er i flere Henseender usfuldkommen, og Fuldkommenhed kan ikke opnaaes ved bestandig Straaben og stadig Fremgang; 2) fordi de sandselige Lyster og de onde Tilbøreligheder

blive bestandig ved at ytre sig og at friste til Synd; derfor maae de bestandig bestrides og beherskes; thi ellers faae de Overhaand og herste.

Skriftsteder.

1 Thess. 4, 3. Dette er Guds Villie, Eders Helliggjørelse.

2 Petr. 3, 18. Vor er i vor Færrer og Frelsers Jesu Christi Naade og Rundskab.

2 Cor. 7, 1. Esterat Apostelen har sagt, at Gud vil antage sig de Gudsrygtige og Mene, som sine Børn, siger han: Dersor, efterdi vi have saadanne Forættelser, I Elstelige, lader os rense os selv fra al Kjedets og Aands Besmittelse, og fuldende vor Helliggjørelse i Guds Frygt.

Matth. 25, 29. Jesus sagde: Enhver, som haver, ham skal gives, og han skal have til Overslod; men hvo som ikke haver, ham skal endog fratages det, han haver.

Gal. 6, 9. Naar vi gjøre det Gode, lader os ikke blive trætte; thi vi skulle og høste i sin Tid, saafremt vi ikke forsage.

Luk. 9, 26. Jesus sagde: Ingen, som lægger sin Haand paa Ploven, og seer tilbage, er vel stillet til Guds Rige.

S. 129.

Helliggjørelsen er Guds Værk i Mennesket. Og det ikke alene fordi vi have alle vores Kræfter og Evner af Guds Godhed; men ogsaa fordi Guds hellige Aand virker ved den levende Troe i vore Hjertter og giver os Lyst og Kraft til Omvendelse og Helliggjørelse.

Anm. 1. Læren om Guds og den hellige Aands Medvirkning til vor Forbedring og Helliggjørelse er sædeles vigtig; thi derved overbevises vi 1) om, at vi aldrig skulle mangle Kraft til Omvendelse eller Evne til at forbedres og helliggjøres, efterdi den almægtige Guds Aand og Kraft virker i os og med os til dette Niemed; 2) om at Helliggjørelsen, som ikke er mulig at opnaae for endelige og frelselige Mennesker ved deres egen Kraft, dog er mulig, fordi Guds evige og almægtige Aand og Kraft besørger den.

Anm. 2. Endskjont Guds Aand virker til vor Forbedring og Frelse, maa dog Mennesket selv virke med; thi ellers finder den guddommelige Virkning ikke Sted og harer ikke Frugt; fordi Gud 1) ikke trænger noget Menneskes Villie med sin Almagt; thi derved vilde Villiens Frihed ophøre; 2) kan et Menneskes Forbedring ikke finde Sted, naar Mennesket ikke selv vil; thi Forbedringen begynder just med den Beslutning eller det Forsæt, at man vil strebe at blive bedre. Dette Forsæt eller denne Beslutning vælkes visstok ved Guds Aand; men Mennesket maa selv holde Forsættet fast og udføre det ved Guds Aands Bistand.

Anm. 3. At Menneskene kunne og skulle virke til deres Sjels Forbedring og Frelse, lærer den hellige Skrif tysdeligt; thi den opfordrer Menneskene til at omvende og forbedre sig. De maae altsaa kunne omvende og forbedre sig ved Guds Bistand. Og derhos lærer den hellige Skrif, at Menneskene kunne modstaae den Hellig Aand og forspilde dens velgjørende Virkninger. Altsaa er Menneskets Villie virksom ved hans Helliggjørelse; og det kommer an paa Mennesket selv, om han vil omvende og forbedre sig eller ikke. Men, uden Guds ellet den Hellig-Aands hjælp kan ingen omvendes eller forbedres; thi det er Gud, som virker alt i alle.

Skrifsteder.

Philip. 2, 13. Gud er den, som virker i Eder
baade at ville og at udrette, eftersit Velbehag.

2. Cor. 6, 16. I ere astvættede, I ere helliggjorte,
I ere retfærdiggjorte, ved den Herres Jesu Navn, og
ved vor Guds Hånd.

Luk. 11, 13. Jesus sagde: Dersom I, som ere onde,
vide at give Eders Børn gode Gaver, hvor meget
mere skal den himmelske Fader give dem den Hellige
Hånd, som bede ham derom.

Rom. 5, 5. Guds Kjærlighed er udest i vores Hjer-
ter ved den Hellige Hånd, som er givne os.

Luk. 18, 27. Paa det Spørgsmål: hvo kan da
blive salig? svarede Jesus: Hvad som er umueligt for
Mennesker, det er mueligt for Gud.

2 Tim. 1, 14. Bevar det Gode, som er nedlagt
hos Dig, ved den Hellige Hånd, som boer i os.

Philip. 2, 12. Arbeider paa Eders egen Salig-
gjørelse med Frygt og Hæven.

Math. 4, 17. Jesus sagde: Omvender Eder; thi
Himmeriges Rige er kommet nær.

Math. 23, 37. Jesus sagde: Jerusalem! Jerusalem!
som ihjelstaaer Propheterne, og stener dem, som
ere sendte til Dig: hvor ofte vilde jeg forsamlert Dine
Børn, ligervis som en Hane forsamlert sine Kyllinger
under sine Vinger! Og I vilde ikke.

Apost. Gj. 7, 51. Den hellige Stephannus sagde til
Jøderne: I modstænge altid den Hellige Hånd.

1 Thess. 1, 19-23. Udslykker ikke Hånden. For-
ægter ikke Prophetier. Prøver alle Ting, beholder det
Gode. Skyer det Onde under alle Skikkeler. Men
han selv, den Fredens Gud, hellige Eder ganske og
aldeles!

§. 130.

Det Middel, hvorved den Hellige Hånd især
virker til Menneskenes Oplysning og Helliggjørelse, er
Guds Ord, det er: den guddommelige Åabenbaring
af Sandheden og af Guds Willie, som indeholdes i
den hellige Skrift, og fornemmelig i det Nye Testa-
mentes Bøger.

Dette Guds Ord giver os deels Undervis-
ning om vores Pligter; og de Dele af den hellige
Skrift, som indeholde Læren om vores Pligter og deres
Overtrædelse, kaldes Loven; deels giver det os Ope-
lysning om Guds Raad og Foranstaltninger til
vor Frelse og Saliggjørelse; og de Dele af den
hellige Skrift, som handle om Menneskets Frelse og
Saliggjørelse, kaldes Evangelium. Guds Ord læs-
rer os dersor, baade hvad vi bør gjøre, for at
blive salige, og hvad Gud gjør dersor, eller hvor-
ledes vi blive salige ved Guds Maades Virkninger og
Foranstaltninger.

Anm. 1. Naar Guds Ord virkelig skal besordre vor
Forbedring og Helliggjørelse, da maa det 1) læses eller
hores som Guds Ord, eller som evig og ubedragelig Sand-
hed, hvortil vi kunne have fuldkommen Tillid; 2) maa det
læses eller hores med Lyst til Forbedring eller med god
Willie; thi kun den gode Willie esser det gode Hjerte vil
modtage Guds Ord; 3) maa det læses eller hores med
Estertanke; thi man maa adskille det, som er Hovedsagen,
fra Bitingen; og man maa anvende Sandheden paa sit eget
Sind og Levnet, og dersor overveje den nose.

Anm. 2. Naar Guds Ord saaledes læses eller hores
med fuldkommen Tillid, med oprigtig Andagt og med
fornuftig Estertanke, da virker det med en guddommelig
Kraft til Menneskets Oplysning og Forbedring. Thi man

føler sig derved tiltalt af Guds hellige Mand, og man modtager deraf en Undervisning, som giver fuld Bis-
hed, en Formaning, som vækker og renser Villien, og en Trost og Beroligelse, som er opnøjet over al Livl og
Grygt. Og saaledes meddelede Guds Ord en himmelst
Kraft til at satte og følge Sandhed, en hellig Lyst til at
gjøre Guds Villie, og et saligt Haab om et evige Liv.

Skriftsteder.

² Tim. 3, 15—17. Du hænder fra Barndom af den hellige Skrift, som kan gjøre Dig viis til Salighed ved Troen paa Christum Jesum. Den hellige Skrift er inddræft af Gud, og nyttig til Lærdom, til Overbe-
visning, til Kettelse, til Optugtelse i Retsærdighed; at det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, dygtig-
gjort til al god Gjerning.

Luk. 11, 28. Jesus sagde: Salige ere de, som høre Guds Ord, og bevare det.

Luk. 8, 15. Jesus sagde i Lignelsen om Sædemanden: Det i den gode Jord ere de, hvilke, naar de høre Ordet, beholde det i et smukt og godt Hjerte og bære Frugt i Taalmodighed.

Matth. 7, 24, 26. Jesus sagde: Hver den, som hører disse mine Ord, og gjør efter dem, den vil jeg ligne ved en forståndig Mand, som byggede sit Huus paa en Klippe. — Og hver, som hører disse mine Ord, og gjør ikke efter dem, skal lignes ved en daarlig Mand, som byggede sit Huus paa Sand.

Jal. 1, 22. Vorder Ordets Gjørere, og ikke alene dets Gjørere, med hvilket I bedrager Eder selv.

Ps. 119, 11. David siger: Jeg gjemte Dit Ord i mit Hjerte, at jeg ikke skulle synde imod Dig.

¹ Petr. 1, 25. Herrens Ord bliver evindeligen; og dette er det Ord, som er forkyndt for Eder.

S. 131.

Et af de Midler, hvorved Menneskene selv kunne befordre deres Forbedring og Helliggjørelse, er Selvprøvelse, som er den Eftertanke, Menneskene anvende paa at undersøge deres moraliske Tilstand og at kjende deres moraliske Svagheder og Fejl.

Bed en upartisk Selvprøvelse kommer man til Selvkundskab, som er Kundskab om sin moraliske Tilstand, især om sine moraliske Svagheder og Fejl.

Denne Kundskab er, næst efter Kundskab om Guds Villie, den vigtigste for et Menneske; thi uden denne kan man ikke arbeide paa sin Forbedring og ikke dannes sig efter Guds Villie.

Bed Selvprøvelse vænner man sig ogsaa til Aars-
vaagenhed med sig selv, som er den omhyggelige Op-
mærksomhed, man henviser paa sine egne Tilbøjeligheder, Hensigter og Handlinger. Uden en saadan Aars-
vaagenhed er et Menneske hvert Djeblit utsat for at synde af Egenkærlighed eller af Letfindighed, og for at henrides af sandelig Lyst og heftige Lidenskaber.

Skriftsteder.

² Cor. 13, 5. Randsager Eder selv, om I ere i Troen; prøver Eder selv.

Matth. 7, 3-5. Jesus sagde: Hvi seer Du Skjæ-
ven, som er i Din Broders Øie; men Bjælken i Dit Øie bliver Du ikke vær? Eller hvorledes siger Du til Din Broder: Lad mig drage Skjæven ud af Dit Øie; og see der er en Bjælke i Dit Øie; Du Dienskab! drag først Bjælken ud af Dit Øie, og da kan Du see til at uddrage Skjæven af Din Broders Øie.

Matth. 26, 41. Jesus sagde: Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse! Aanden er vel redebon; men Kjødet er frosbeligt.

¹ Petr. 5, 8. Værer ødrue, vaager! Thi Eders Modstander, Djævelen, gaaer omkring som en brokende Lov, søgerende, hvem han kan opsluge.

§. 132.

Et andet Middel, hvorved Menneskene kunne befordre deres Forbedring og Helliggjørelse, er religiøs eller gudelig Betragtning og moralst Betragtning.

Religiøs Betragtning bestaaer i en from Beskuelse af Guds Gjerninger og i en stille Tænken over Guds Bestyrelse af Verden og over Christendommens Wesen og Virkninger. Ved en saadan Betragtning ville Menneskene allevegne finde Spor af Guds Allmagt, Viisdom, Godhed og Gnade, og derved styrkes i Tillid og Hengivenhed i Guds Villie og i Kjærlighed til ham.

Moralst Betragtning bestaaer i alvorlig Eftertanke over Menneskets Bestemmelse, over Dyds og Helligheds Verd og over de sandelige Tings Forgængelighed. Ved en saadan Betragtning ledes Menneskene til at agte deres Pligter, uden hvis Opfyldelse deres Bestemmelse ikke kan opnaaes; og ledes til at elske Dyden, som det Gode, der har Verd i sig selv og ikke kan fratas dem udenfra; og de styrkes til at ringe agte jordiske Fordele eller sandelig Lyst og tilmelige Tab, som noget, der ikke i sig selv er vigtigt, og som ikun varer en kort Tid; og endelig vennes de derved til at betragte Døden ikke som et Ønde i

sig selv, men som en Overgang til et bedre Liv, hvori det Gode skal opnaaes, som vi her strebe efter.

Skrifst eder.

Matth. 6, 28-30. Jesus sagde: Betragter Lillerne paa Marken, hvorledes de vore; de arbeide ikke, spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa klædt som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende!

Rom. 11, 33. O Rigdoms Dyb haade paa Guds Viisdom og Kundstab! Hvor urandsagelige ere hans Domme, og hans Veie usporlige!

¹ Joh. 3, 1. Seer, hvor stor en Kjærlighed Faderen haver bevist os, at vi skulle kaldes Guds Born.

¹ Joh. 2, 15-17. Elster ikke Verden, ikke heller de Ting, som ere i Verden. Dersom Nogen elster Verden, da er Faderens Kjærlighed ikke i ham. Thi alt der, som er i Verden, Kjødets Lyst, og Sinenes Lust, og Livets Høfferdighed, det er ikke af Faderen, men af Verden. Og Verden forgaer, og dens Lust; men hvo som gjør Guds Villie, bliver til evig Tid.

Hebr. 9, 27. Det er Menneskene bestikket, en gang at dse, men derefter Dommen.

¹ Petr. 1, 24-25. Alt Kjød (Menneskets hele sandelige Wesen) er som Græs, og al Menneskets Herlighed som Græssets Blomster; Græsset visner og Blomsteret derpaar falder af; men Herrens Ord bliver evindeligen.

Joh. 16, 33. Jesus sagde til sine Disciple: Dette haver jeg taler til Eder, paa det I skulle have Fred i mig. I Verden skulle I have Trængsel; men værer frimodige, jeg haver overvundet Verden.

§. 133.

Et tredie Middel, hvorved Menneskenes Forbedring og Helliggjørelse befordres, er Bonnen. Ved Bonn forstaaes vore Tanke og Følelsers umiddelbare Henvenndelse til Gud.

Der gives flere Arter af Bon, hvilke bencøvnes efter den Tanke eller den Følelse, som er den meest hæftende i Bonnen, nemlig: 1) Lovsang og Tilbedelse er den Bon, som udtrykker Erefrygt for Guds Storhed og Hellighed, og Glæde over hans Kjærighed og Maade; 2) Takkebon, som er den Bon, der udtrykker Taknemmelighed for Guds store og mange Gaver og Velgjerninger; 3) Begjerings eller Bedes bon, som er den Bon, der udtrykker en Trang eller et Ønske. Naar dette sidste Slags Bon udtrykker andres Trang eller Ønske, som vi yttre paa deres Begne, kaldes den Forbon.

Skriftsteder.

Philip. 4, 6. Vører ikke bekymrede for noget, men i alle Ting lader Eders Begjeringer fremsøres for Gud i Paakaldelse og Bon, med Taksigelse.

¹ Tim. 2, 1-2. Jeg formaner først for alle Ting, at der gjøres ydmyge Begjeringer; Bonner, Forbonner, Taksigeler for alle Mennesker, for Konger og for alle dem, som ere i Høihed, at vi maae leve et roligt og stille Levnet i al Guds frygtighed og Erbarhed.

Anm. 1. Som oftest ere alle disse Arter af Bon forenede i een og samme Bon; thi naar vi bedr til Gud, da falder det for det meste af sig selv, at vi først love og prise ham, dernæst at vi erindre hans mange Velgjerninger og takke ham, fremdeles, at vi bede om hans Maade og Hjælp

og Velsignelse, og endelig, at vi bede om hans Maade og Velsignelse ogsaa for andre Mennesker.

Anm. 2. Naar en Bon skal være en virkelig Bon og Gud velbehagelig, maa den forrettes med Andagt, som er Sindets Samling fra Adspredelse og dets Henvenndelse til hojere Betragtninger og hellige Gjenstande; og for det andet maa den forrettes med Tillid og Hengivenhed i Guds Villie.

Skriftsteder.

Matth. 6, 6. Jesus sagde: Naar Du beder, da gak ind i dit Kammer, og luk din Dør, og beed til din Fader, som er i Løndom, og din Fader, som seer i Løndom, skal betale Dig aabenbare.

Mark. 11, 24. Jesus sagde: Alt hvad I begiere i Bonnen, troer, at I skulle saae det, saa skal det vederfares Eder.

Matth. 26, 39. Jesus bad og sagde: Min Fader! er det mueligt, da gaae denne Kalk fra mig! Dog ikke, som jeg vil, men som Du vil.

Anm. 3. Naar vi bede til Gud med Andagt og Tillid og Hengivenhed i hans Villie, da formaer vor Bon meget; thi 1) gjør den vor Tanke om Gud mere levende og virksom; 2) vækker den gode Beslutninger hos os og styrker os i gode Forsætter; 3) giver den os Trøst og Haab i Lidelser og Ulykker; 4) styrker den os til at modstaae og overvinde Kristelsar; 5) er Bonnen ogsaa et vigtigt Middel til at bevare et ydmygt og kjærligt Sind, thi den, som beder oprigtigt til Gud, erkjender, at han har alt af Gud, og at han, ligesaavel som andre, traenger til Guds Maade.

Anm. 4. Da Gud er almoechtig og har hele Verden i sin Magt, kan han altid opfyde vor Bon, og give os det Gode, som vi savne, eller afsvende fra os det onde, som vi frygte for, eller allerede føle. Og da det Gode ikke kommer af sig selv, men maa esses og attræses af Menneskene,

forend de kunne modtage det, saa følger ogsaa deraf, at de, som ikke bede, maae savne mange Guder, og lide af mange Under, just fordi de ikke styrke og tænse deres Villie ved Bonnen.

Skriftsteder.

Jak. 5, 16. En Retfærdigs Bon formaaer meget, naar den er alvorlig.

Luk. 21, 36. Efterat Jesus havde talt om de Kristelser og Gjenvordigheder, som forestode, sagde han: Drager og beder til enhver Tid, at I kunne agtes værdige til at undsyste alle disse Ting, som skulle skee, og til at bestaae for Menneskets Son.

Jak. 4, 2-5. I føre Strid og Krig; men I have intet, fordi I ikke bede. I bede og faae ikke, fordi I bede ilde, at I det kunne fortære i Eders Vellyster.

Anm. 5. Da Bonnen er saa vigtig og velgjærende for Menneskene, saa har Christus ogsaa lært os, at vi skulle altid bede; eller at vi skulle i alle vores Anliggender henvende vores tanker og Hørelser til Gud, og Christus har lovet os Bonhørelse eller vor Bøns Opfyldelse, naar vi bede Gud om det Gode, som især er et helligt Sind og Sjelefred; thi dette sande Gode giver Gud altid et hvert Menneske, som inderlig længes og stræber derefter. — Derimod ere de udvortes Goder os ikke altid tjenlige; og dersor maae vi, naar vi bede om dem, bestandig overlade det til Guds Wiisdom at afgjøre, om det er os tjenligt at erholde dem, eller ikke.

Anm. 6. Den Bon, som Jesus Christus selv lært sine Disciple, da de forlangte, at han skulle lære dem at bede, er i alle Henseender et Mønster for en Bon; thi den udtrykker den fuldkomneste Tillid til vor Fader i Himmelten, og den fuldkomneste Hengivenhed i hans Villie; og den indeholder kun Begjering om aandelige og sande Goder, og om saameget af de udvortes Goder, som er nedvendige til Livets Ophold; og desuden er denne Bon

saa kort og indholdsriig, at Herrens Bon ogsaa i den Henseende er et Mønster, som maa advare mod lange og ordige Bonner.

Skriftsteder.

Luk. 18, 1. Jesus sagde sine Disciple en Lignelse derom, at man hør altid bede, og ikke blive træt.

Matth. 7, 7. Jesus sagde: Beder, saa skal Eder gives; søger, saa skulle I finde; banker, saa skal Eder oplades.

Joh. 16, 23. Jesus sagde: Hvadsomhelst I bede Faderen om i mit Navn, det skal han give Eder.

Luk. 11, 13. Jesus sagde: Dersom I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver, hvormeget mere skal den himmelske Fader give dem den Hellig Hånd, som bede ham derom.

Matth. 6, 9-13. Jesus sagde: Saaledes skulle I bede: Vor Fader, Du som er i Himmelne! Helliget vorde Dit Navn! Tilkomme dit Rige! Skee Din Villie, som i Himmelten, saa og paa Jorden! Giv os i Dag vores daglige Brød! og forlad os vor Skyld, som og vi forlade vores Skyldnere! Og leed os ikke ind i Fristelse! Men fri os fra det Onde! Thi Dit er Riger og Magten og Hærligheden i Ewighed! Amen.

Matth. 6, 7-9. Jesus sagde: Naar I bede, da skulle I ikke bruge overslodige Ord, som Hedningerne; thi de mene, at de blive bønhørt for deres mange Ord. Dersor skulle I ikke vorde dem lige; thi Eders Fader veed, hvad I have behov, forend I bede ham derom.

S. 134.

Et virkomt Middel til Menneskenes Forbedring og Helliggjørelse kan saavel Lensomhed som Omgang være.

I Lænsomhed kan man bedre samle sit Sind fra Adspredelse, og mere klart og roligt indsee og føle, hvad der egentligt er det ene Fornødne, som i sig selv tilfredsstiller Menneskets Trang og Længsler. I Ensomhed kan man ogsaa mere uforstyrret erkjende sine Feil og Mangler, og bedre og roligere fatte gode Forsætter. — Men paa den anden Side maa man vogte sig for, at man ikke faaer et saadant Sang til Lænsomhed, at man fatter Afskye for Menneskers Omgang; thi det ene Menneske skal slutte sig til det andet, for at de kunne virke i Samfund og forbedre hverandre.

Ved Omgang med Mennesker kan man ogsaa befæstes i at elske og i at udøve det Gode; og det ikke allene ved Omgang med fromme og gode Mennesker, som viistnok er onskeligt og gavnligst, men ogsaa ved Omgang med slette Mennesker, saafremt den er uundgaaelig; thi ligesom man ved at omgaaes med de Gode og Wise, fatter Bjarlighed til Fromhed og Dyd, og levende erkjender Gudsfrigts og Biisdoms Værd: saaledes fatter man, naar man ikke er altfor svag eller fordærvet, Afskye for Lasterne og mere Mod og Jver til at bestride dem, naar man nobes til at omgaaes med slette Mennesker.

Ved Omgang med alle Slags Mennesker erhverver man sig ogsaa Menneskekundskab eller Kundskab om Menneskenes herskende Tilbøreligheder og almindelige Feil, og deres sædvanlige Tænke- og Handlemaade; men denne Kundskab er uundværlig for den, som vil virke blandt Mennesker til deres Forbedring og sande Wel.

Paa den anden Side maa man i sin Omgang med Mennesker vogte sig for, at man ikke forføres af de daarlige og slette Menneskers Exempel; og man bør derfor, saavidt muligt, skyde de Slettes Omgang. Ogsaa bør man vaage over, at man ikke ved Omgang med andre spilder sin Tid og inddrages i Adspredelser, hvorpaa man glemmer sig selv og Livets vigtigste Formaal. Ved vor Omgang med Menneskene skulle vi altid see paa, baade at vi selv ders ved blive visere og bedre, og at vi strebe at gjøre Andre visere og bedre; thi derfor leve vi.

Anm. Heraf folger, at det undertiden er gavnligt at søge Lænsomhed, og at det paa den anden Side er Pligt at søge og holde Omgang med Mennesker, helst med de fromme og gode, men under visse Omstændigheder ogsaa med de daarlige og slette Mennesker, deels for at man selv mere kan befæstes i det Gode, og deels for at man kan forbedre og redde de andre. I begge Henseender har Christus givet os det fuldkomneste Mønster; thi han søgte ofte Lænsomhed; men han søgte ogsaa Omgang, og skjondt han valgte fromme og gode Mennesker til sine Fortrolige, så skyede han dog ikke Samtale og Omgang med de vildfarende og slette Mennesker, hvilke han ogsaa vilde forbedre og frælse, eller i det mindste bestride.

Skriftsteder.

Sal. Ordsp. 13, 20. Den som omgaaes med Wise, bliver viis; men Daayers Staldbroder bliver fordærvet.

Luk. 6, 12. Evangelisten fortæller om Jesus: Det begav sig i de Dage, at han gik ud til et Bjerg, for at bede; og han blev der Natten over i Bon til Gud.

1. Cor. 15, 33. Forsøres ikke; ond Omgang forærer gode Sæder.

Matth. 10, 16. Jesus sagde til sine Disciple: Værer snilde som Slanger og enfoldige som Duer.

Matth. 5, 16. Jesus sagde: Leder Eders Lys skinne for Menneskene, at de see Eders gode Gjerninger, og ære Eders Fader, som er i Himlene.

Philip. 2, 4. Enhver ses ikke paa Sit, men Enhver ogsaa paa Andres.

§. 135.

Endelig er Den offentlige Gudstjeneste eller, Gudsdyrkelses et virksomt Middel til Menneskets Forbedring og Helliggjørelse. Ved offentlig Gudsdyrkelse forstaaes her Indbegrebet af de Skikke og Handlinger, hvorved de Christne i deres gudelige Forsamlinger tilbede Gud, og bestyrke hverandre i Gudsfrigt og Dyb.

Den offentlige Gudsdyrkelse er vigtig og særdeles virksom til Menneskets Forbedring, 1) fordi den foretages paa et høitideligt Sted, som er helliget Gud og Frelseren; thi paa et saadant Sted adspredes Sindet mindre af Hverdags Sysler og jordiske Sorger; og der kan det bedre oploste sig til Evigheden; 2) fordi fromme Følelser blive mere levende og gode Forsætter mere faste, naar de paa een Gang gjennemtrænge flere og fattes af flere; 3) fordi Forsamlingen af mange forskellige Mennesker i Guds Huus minder om Menneskenes Liighed for Gud, til hvem de alle trænge, og hvem de alle tilbede; 4) fordi Forsamlingen af flere Christne paa et høitideligt Sted fremstiller et Billed af den christelige Kirke eller af Guds Rige her paa

Jorden, hvori Menneskene efter Christi Lære og Empel ære Gud og elske hverandre.

Da den offentlige Gudsdyrkelse er saa vigtig, er det en christelig Pligt, hvis Opfyldelse vi skyldte ikke alene os selv, men ogsaa andre Mennesker, flittig at deltage i den offentlige Gudsdyrkelse, og at vaage over, at alt derved tjener til Opbyggelse.

Anm. 1. De Midler, hvorved Menneskenes Fremgang i Gudsfrigt og Dyb kunne befordres, kaldes Dybens Besfordringsmidler eller Opbyggelsesmidler. Det sidste Udtryk kommer af det N. Testamentes oīxodōper, at opbygge, og oīxodōμη, Opbyggelse, hvilte Udtryk bruges om Menneskenes Fremgang og Bestyrkelse i christelig Troe og Dyb, fordi Menneskene derved dannes eller opbygges til Templer for Guds Aand, det vil sige, blive til Wøsener, hvori en guddommelig Aand boer og virker.

Anm. 2. Læren om Dybens Besfordringsmidler kaldes Afsættik, af αὐστικ, over, fordi den lærer, hvorledes man skal sve sig i Gudsfrigt og Dyb. De Skrifter, hvori saadan Lære indeholdes, kaldes Afsættiske.

Skriftsteder.

Hebr. 10, 24 — 25. Lader os give Agt på hverandre, saa at vi opmuntre hverandre til Kjærlighed og gode Gjerninger, og ikke forlade vor egen Forsamling, som Nogle have for Skik, men formane hverandre.

Joh. 18, 20. Jesus vidnede om sig selv: Jeg havera talet frit for Verden; jeg har altid lært i Synagogen og i Templet, der hvor Jøderne komme tilsammen fra alle Steder, og jeg havar intertalet i Løndom.

Apostl. Gj. 2, 46 — 47. Evangelisten fortæller om de første Christne: Hver Dag vare de varagtigen og samdrægtigen i Templet, og i Husene brøde de Brødret og nøde Maaltidet med Fryd og i Hjertets Lensoldighed, i det de lovede Gud og havde Andest hos alt Folket.

Nom. 14, 19. Lader os trægte efter det, som tjener til Fred og indbyrdes Opbyggelse.

1 Cor. 3, 16. Apostelen siger til de Christne: Vide I Me, at I ere Guds Tempel, og Guds And boer i Eder.

1 Timoth. 4, 7-8. Hv. Dig selv i Guds frygtighed. Thi den legemlige Øvelse er nyttig til Lider; men Guds frygtighed er nyttig til alle Ting og haver Forjættelse for det Liv, som nu er, og for det tilkommende.

Fjerde Afsnit.

Om Christi Indstiftelser.

S. 136.

Christi Indstiftelser ere deels de Indretninger, deels de hellige Handlinger, som han selv har anordnet.

For det Første har Jesus indstiftet Lærestanden, som er den Stand, der skal udbrede Kunckskab om Jesu Lære og befordre christelig Troe og Dyd. Jesus lagde Grunden til Lærestanden eller det christelige Læreembede ved at udvælge og undervise sine tolv Apostler, og disse valgte og indsatte igjen andre Lærere.

Anm. 1. Det er den christelige Lærestands Pligt at forkynde Christendommens Sandheder, saavel Begivenheder og Kjendsgierninger som Lærdomme, for derved at lede deres Medmennesker til sand Troe, til Omvendelse, Helliggørelse og Salighed.

Anm. 2. De ældre Religioners Tjenere var ikke egentlig Lærere, men for det meste Kun Offerpræster og Ceremoniemestere. Deraf gav de heller ikke offentlig Undervisning; men Undervisningen var en privat Sog.

Deraf fulgte, at den store Mængde levede i Uvidenhed om de vigtigste Ting. Men Christendommen forkyndes efter sin Stifters udtrykkelige Besaling for alle Mennesker; derfor har den Fattige, Ensolide og Ninge samme Adgang til Sandhed og Salighed som den Rig og Vise og Høje.

Anm. 3. Da Christus vil, at Sandheden skal seire ved sin egen Kraft, og at Dyden skal ellses for sin egen Styld, har han ikke tillige Lærestanden nogen udørvtes Magt eller verdslig Anseelse. Den christelige Lærestands Virksomhed er aandelig, og den skal kun virke ved aandelige Midler, nemlig ved Undervisning og Formaning og et gode Eksempel.

Skriftsteder.

Math. 28, 18 — 20. Jesus sagde til sine Disciple: Mig er given al Magt i Himmelten og paa Jorden. Gaaer deraf hen og lærer alle Folk, og dober dem i Navnet Faderens og Sonnens og den Hellig Lands. Og lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet Eder. Og see! jeg er med Eder alle Dage, indtil Verdens Ende.

Luk. 24, 47. Jesus sagde: At der i hans Navn Skulde prædikes Omvendelse, og Syndernes Forladelse for alle Folk.

Apostl. Gj. 10, 42. Apostelen Peter sagde om Christus: Han havet budet os at prædike for Folket og at vidne, at han er den af Gud bestemte Levendes og Dødes Dommer.

Math. 20, 25 — 26. Jesus sagde til sine Disciple: I vide, at Folkenes Fyrster herstee over dem, og de Større bruge Myndighed over dem. Men saa skal det ikke være blandt Eder; men hvo som vil være stor blant Eder, han være Eders Tjener.

Joh. 18, 36 — 37. Jesus sagde til Pilatus: Mit Rige er ikke af denne Verden. — Jeg er dertil født

og dertil kommen til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden. Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst.

§. 137.

En christelig Indstiftelse er ogsaa den christelige Kirke eller den christelige Menighed, som er et Samfund af Mennesker, der ere føtenede ved Troen, paa Christus, og som dyrke Gud og føre deres Liv efter Christi Lære. Alle christelige Menigheder tilsammantagne kaldes Christi synlige Kirke; men alle sande Christne tilsammantagne udgjøre Christi usynlige Kirke.

Anm. 1. I Hovedsagen, nemlig i Troen paa Christus som Guds Son og Menneskenes Frelser, ere alle christelige Menigheder enige; thi ellers ere de ikke christelige; men da de for en Deel ere uenige i enkelte Lærdomme, Indretninger og Skikke, saa have de affondret sig i flere forskellige Menigheder eller Kirkelige Samsfund, som udgjøre Christi synlige Kirke.

Anm. 2. Da Christi synlige Kirke bestaaer af Mennesker, har den stedse flere eller farre Usukkommensheder. Dersor kan en Reformation (Kirkesforbedring), undertiden være forneden. En saadan forbedring kan ingenlunde være en forandring af Christendommens Land og Lære, som i sig selv er guddommelig og fuldkommen. Men en Kirkesforbedring maa bestaae deri, at Kirkens Lære, Indretninger og Skikke bestandig mere dannes til at udtrykke Christendommens Land og Væsen, og at Kirkens Medlemmer bestandig mere bringes til at leve efter Christi Lære og Erexempl.

Skrifsteder.

Matth. 16, 18. Jesus sagde til Apostelen Peter, da han havde bekjendt, at Jesus er Christus, den levende

Guds Son: Du er Petrus (en Klippe); og paa denne Klippe (paa en saadan klippefast Troe) vil jeg bygge min Menighed, og Selvedes Porte skulle ikke face Overhaand over den.

Ephes. 5, 23. Christus er Menighedens Hoved, og han er sit Legems Saliggjører.

Ephes. 5, 25-26. Christus elskede Menigheden og hengav sig selv for den, paa det at han kunde hellige den.

Nom. 8, 9. Om Nogen ikke harer Christi Land, denne er ikke hans.

1 Cor. 3, 11. Ingen kan legge en anden Grundvold end den, som lagt er, hvilken er Jesus Christus.

§. 138.

Det paaligger saavel ethvert Medlem af den christelige Menighed som især Menighedens Foresatte at vaage over, 1) at Christi Lære forkynedes reent og usorsaflet; 2) at ingen formenes Adgang til at undervises i Jesu Lære; 3) at de af Jesus Christus indstiftede hellige Handlinger eller Sacramenter forrettes tilbørlig efter hans Lære; og 4) at Hindringerne for christelig Dyd blive rydvede af Beien, og at offentlig Forargelse bliver straffet.

Dersor har den christelige Menighed eller dens Foresatte ogsaa Ret til 1) at fastsætte en vis Regel for den offentlige Undervisning i Christi Lære, (et Symbol, og deraf symboliske Bøger); for at falsk Lære kan forebygges, og Enhed i Troe og Lære vedligeholdes; og 2) Ret til at udøve Kirkezugt, som bestaaer i Straffemidler mod dem, de

lære eller handle imod den christelige Kirkes Lære og Love.

Anm. De Straffemidler, som den christelige Kirke tægt maa anvende, ere ikke positive. Tvangsmidler eller udvortes Straffe, men negative, nemlig den naturlige Udelukkelse af det Samfund, hvis Love og Goder Overtræder ikke agter, men haarer.

Skriftsteder.

Gal. 1, 8. Apostelen Paulus skriver: Dersom endog vi, eller en Engel af himmelen prædiker Eder Evangelium anderledes, end vi have prædiket Eder det, han være en forhandelse.

1 Pet. 1, 25. Herrens Ord bliver evindeligen, og dette er det Ord, som er forknytnt for Eder.

1 Cor. 14, 40. Apostelen skriver om de Christnes Gudstjeneste: Alt skee sommeligen og med Orden.

Matth. 18, 17. Esterat Christus først havde sagt, at man skal forme en Synder under fire Øine, og hvis dette ikke frugter, da i een eller to Vidners Nærverelte, sagde han fremdeles: Men hører han dem ikke, da sig Menigheden det; men hører han ikke Menigheden, da skal han være for Dig ligesom en Hedning og Tolder, (det er: som udelukket af Menigheden).

1 Tim. 5, 10. De som synde, irrettesæt dem for alleas Hasyn, at òg de andre kunne have Frygt.

§. 139.

Daaben er den af Jesus Christus indstiftede hellige Handling, ved hvilken Mennesker optages i Christi Menighed, i det de enten neddyppes i Vand eller overses med Vand i Faderens, Sonnens og den Hellige Hånds Navn.

Daabens Sensigt er 1) at minde Menneskene om den Sindets Renselse, der nødvendig maa foregaae hos den, som vil troe paa Christus og være et Medlem af hans Menighed; 2) at indskærpe Troen paa Faderen, Sonnen og den Hellige Aand, som den sande og fulde christelige Troe; 3) at meddele de Christne den hellige Aands Gave eller den Kraft og det himmelske Sind, som Menneskene erholtde, naar de med et reent Sind troe paa Christus.

Ved Daaben faaeer altsaa et Menneske Adgang til alle Christi Velgjerninger, forvisses om Syndernes Forladelse, Guds Raade og evig Salighed, og forpligtes til at nære et christeligt Sind og til at føre et christeligt Levnet.

Anm. 1. I Christendommens første Tider døbtes ikun vorne Mennesker, som vare underviste i Christendommen, og som selv kunde bejende deres Troe. Men efterhaanden blev Barnedaaben almindelig, da man ønskede saa tidligt, som muligt, at indlemme Menneskene i Christi Menighed. Barnedaaben strider heller ikke egentlig mod Christi Lære; thi han har ikke bestemt noget Alder, hvori Menneskene skulle dobes. Derimod har Jesus selv sagt, at Børn tidlig skalde komme til ham eller ledes til at troe paa ham.

Anm. 2. Barnedaaben er en gavnlig Skit; 1) fordi Børnenes Forældre og Værger ved den forpligtes til at sørge for, at de Øbte undervises i Christendommens Sandheder, og faae en christelig Opdragelse; 2) fordi den minder de Christne om, at de allerede fra deres Livs Begyndelse her paa Jorden ere indviede til Guds og Christi Tjeneste, og at deres hele Liv var føres efter Guds Willie og Christi Lære.

Anm. 3. Som en Folge af Børnedaaben er Konfirmationen blevet indført. Ved Konfirmationen eller Daabens Bekræftelse forstaaes nemlig den høitidelige Handling, hvorved den Christen, der er blevet døbt som Barn, selv gentager og bekræfter den Befjendelse og det Livste, som ved Daaben blev aflagt paa hans Vegne. Da Konfirmationen egentlig er Daabens Fuldbedelse, maa denne Handling ansees for ligesaa vigtig og forpligtende som Daaben selv.

Anm. 4. I Christendommens ældste Tid forrettedes Daaben ved Neddyppeelse i Vand; men med Tiden indførtes en blot Oversøning eller Bestenkning med Vand. Grundene til denne Forandring varde deels den Omstændighed, at Syge undertiden blevet døbte, for at de kunde døse som Christne, deels Rulden i de nordligere Lande, hvor Christendommen indførtes, deels Børnedaabens Indførelse. Thi i alle disse Tilfælde syntes Neddyppeelsen farlig for Liv eller Sundhed.

Anm. 5. Det er kun magtpaalgigende, at Vandet bliver efter Indstiftelsens Mening anvendt ved Daaben som et Symbol eller et betydningsfuldt sandseligt Tegn paa den aandelige Renselse; og derfor maa en Daab, som skeer ved Oversøning eller Bestenkning med Vand, erkendes for ligesaa gyldig som den Daab, der skeer ved Neddyppeelse i Vand.

Skriftsteder.

Matth. 28, 18-20. Jesus sagde til sine Disciple: Mig er given al Magt i Himlen og paa Jorden. Gaar derfor hen og lærer alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens og Sonnens og den Hellige Hånds. Og lærer dem at holde alt det, som jeg harer befatet Eder. Og se! jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.

Joh. 3, 5. Jesus sagde til Nitodemus: Sandelig, sandelig siger jeg Dig: uden nogen bliver født af Vand og Hånd, kan han ikke indkomme i Guds Rige.

i Pet. 3, 21. Daaben er ikke en Renselse fra Kjædets Ureenhed, men en god Samvittigheds Pagt med Gud ved Jesu Christi Opstandelse.

Apostl. Øj. 2, 28. Apostelen Peter sagde: Omvender Eder, og hver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse; og I skulle faae den Hellige Hånds Gave.

Gal. 3, 26-25. I ere jo alle Guds Børn formedelst Troen i Christo Jesu. Thi I, saa Mange, som ere døbte til Christum, have iført Christum.

Mark. 16, 16. Jesus sagde: Hvo, som troer, og bliver døbt, han skal blive salig.

Mark. 10, 14-15. Jesus sagde: Læder de smaa Børn Komme til mig, og formener dem ikke; thi Guds Rige herer saadanne til. Sandelig siger jeg Eder: Hvo som ikke annammer Guds Rige som et lidet Barn, han skal ingenlunde Komme ind i det.

§. 140.

Den hellige Nadvere er den af Jesus Christus indstiftede hellige Handling, ved hvilken de Christne nyde Brød og Vin, som Jesu Legeme og Blod, til hans Thukommelse.

Hensigten af denne Handling er, 1) at de Christne levende skulle erindre sig Jesus og hans Fortjeneste, for at styrkes i Troen paa ham og i Kjærlighed til ham; 2) at de offentlig skulde bekjende sig i for Medlemmer af Christi Menighed, for derved baade selv at mindes om deres Pligter som Christne, og for at minde andre derom; 3) at vi skulle bestyrkes i Broderkjærlighed, i det vi med hverandre og paa lige Maade erindre os vor felles Forlofer og deeltage i hans Welgjerninger; 4) at vi

skulle forvises om Syndsforsladelse, i det vi mindes om Jesu Opoffrelse for vor Skyld; 5) at vi skulle komme i en noie aandelig Forening med Christus, i det vi levende inddes ham og tilegne os hans aandelige Æszen og Kjærlighed.

Anm. Denne hellige Handling kaldes en Nadvere fordi den blev indstiftet om Astenen. Den kaldes Communion (*κοινωνία*), fordi den besætter en Forening mellem Christus og de Christne, og mellem de Christne inddyrdes. Vinen, som nydes ved den hellige Nadveræ, kaldes En nye Pagttes Blod, fordi den minder os om Jesu Lidelse og Død eller hans Blod, hvorfra han stiftede en nye Pagt mellem Gud og Menneskene. Ogsaa sigter dette Udtryk dertil, at den gamle Pagt eller den mosaiske Religion var bleven indstiftet ved Offerdyrenes Blod.

Skriftstæder.

Matth. 26, 26-28. Evangelisten fortæller den hellige Nadveres Indstiftelse saaledes: Der de aade, tog Jesus Brødet, og takkede, brød det, og gav Disciplene det, og sagde: tager, æder; dette er mit Legeme. Og han tog Ralken, og takkede, gav dem den, og sagde: drikker alle deraf; thi dette er mit Blod, det nye Testamenteres Blod, hvilket udgydes for Mange til Syndernes Forsladelse.

Luk. 12, 19. Jesus sagde ved den hellige Nadveres Indstiftelse: Dette gjører til min Thukommelse.

Joh. 6, 56. Jesus sagde: Gvo som æder mit Kjæd og drikker mit Blod, han bliver i mig, og jeg i ham.

1 Cor. 10, 17. Apostelen siger med Hensyn til, at alle ved Nadveren usde af eet Brod: Et Brod, eet Legeme ere vi mange; thi vi ere alle deltagte i det ene Brod.

1 Cor. 10, 16. Velsignelsens Ralk, som vi velsigne, er den ikke Christi Blods Samfund? Det Brod, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund?

Hensigten og Virkningen af den hellige Nadveræ er indlysende nok af den hellige Skrifts Lære derom; men om Meningen af de Udtryk: "Det er mit Legeme" og "det er mit Blod," som findes i Indstiftelsesordene, er der endnu Strid blandt de Christne.

Den catholske Kirke tager disse Ord bogstaveligt og i legemlig Betydning; thi denne Kirke lærer, at Brødet og Vinen ved den hellige Nadveræ virkelig forvandles til Jesu Legeme og Blod. Denne Forvandling kaldes transsubstansiation.

Den reformerte Kirke tager disse Ord billedeligt; og i denne Kirke læres, at Brødet og Vinen i Nadveren betegner Jesu Legeme og Blod.

Den lutherske Kirke tager disse Ord i egentlig Forstand, men i en aandelig Betydning; og i denne Kirke læres, at Jesu Legeme og Blod paa en virkelig og væsentlig, men aandelig Maade, ere nærværende ved den hellige Nadveres Myrdelse og virkelig uddeles til og nydes af de troende Christne.

Anm. 1. Under disse forskellige Forestillingsmaader kan vistnok den hellige Nadveres Hensigt opnaaes, og derfor bor man ikke forkaste nogen af dem som uchristelig; thi enhver af dem kan uden al Tvivl bestaae med et christeligt Sind og befordre christelig Troe og Kjærlighed. Men dog er det uregelmæssigt, at den lutherske Lære om Nadveren er meest bibelfæ, fordi den holder sig til den hellige Skrifts Ord uden at tilsløbesætte deres aandelige Betydning; og desuden faaer denne hellige Handling, naar Ordene tages i denne Mening, mere Liv og Verværdighed.

Anm. 2. Et Menneskes Legeme og Blod eller hans Kjæd og Blod betyder efter Bibelens Sprogspræng hans

Person eller Natur. At nyde Jesu Legeme og Blod, eller, som Christus selv paa et andet Sted har sagt, at øde hans Kjød og drikke hans Blod, vil derfor sige, at komme i en inderlig og virkelig forening med hans Person eller at blive delagtig i hans Natur og at optage hans Liv og Væsen i vort Væsen. Christne skulle altsaa ved den hellige Nadveres Nydelse gjennemtrænges af Jesu Christi hellige Aand, og opsyldes af hans guddommelige Kjærlighed, og saaledes styrkes til det evige Liv.

Kriststeder.

Joh. 6, 54. Jesus sagde: Hvo som æder mit Kjød, og drikker mit Blod, haver et evigt Liv; og jeg skal opreiße ham paa den yderste Dag. Hermed bør sammenlignes 4ode V. i samme Kap., hvor Jesus siger: Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sonnen og troer paa ham, skal have et evigt Liv; og jeg skal opreiße ham paa den yderste Dag.

Joh. 6, 63. Jesus sagde: Det er Aanden, som levende-gjør; Kjødet gavner intet. De Ord, som jeg taler til Eder, ere Aand og Liv.

Nom. 8, 9. Om Nogen ikke haver Christi Aand, denne er ikke hans.

Joh. 13, 35. Jesus sagde: Derpaa skulle alle kjen-de, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjærlighed.

S. 142.

Den hellige Nadvere bør nydes paa en værdig Maade, det er: overensstemmende med sine vigtige Hensigter og Virkninger. Den, som altsaa nyder den hellige Nadvere, for at ihukomme Jesus og hans Fortjenester, for at styrkes i Troen paa ham og i Kjærlighed til ham og til alle Mennesker, for at for-visses om Syndsforsladelse og for at vandre i et

nyt og saligt Levnet ved Jesu Christi Kraft og Maade, han nyder den hellige Nadvere paa en værdig Maade, og han erholder den Belsignelse, som folger dens værdige Nydelse.

Den derimod, som nyder den hellige Nadvere overtroisk eller i den Tanke, at dens Nydelse kan gav-ne ham enten i legemlig eller i aandelig Henseende, sjældt han ikke vil forbedres i Sind og Levnet, nyder den uverdig. Ligeledes nyde ogsaa de den helle-lige Nadvere uverdig, som nyde den letsindig, og anseer den hellige Handling for en ubetydelig Ting eller for en blot udvortes Skik. En saadan Miss-brug af en hellig og høistvigtig Handling er meget strafverdig.

Anm. 1. Da den hellige Nadveres værdige Nydelse er en saa vigtig Sag, saa bør enhver, som vil deeltag i denne hellige Handling, isforveien prøve sig selv, om han har det Sindelag, som udfordres til den hellige Nadveres værdige Nydelse: om han nemlig attræer at styrkes i sin Troe paa Christus, og at besøstes i sand Kjærlighed, om han ønsker at faae Syndsforsladelse, og stræber at være et værdigt Medlem af Jesu Christi Menighed.

Anm. 2. Med den hellige Nadvere forenes i den christelige Kirke tvende andre Handlinger, nemlig Skriftemaal og Absolution. Ved Skriftemaal forstaaes den Bekjendelse, at vi have syndet og trænge til Guds Maade og Syndsforsladelse. Og ved Absolution forstaaes den Hand-ling, hvorved den christelige Lærer eller Præst tilsliger de bøfærdige Christne deres Synders Forladelse for Christi Skyld.

Anm. 3. Hensigten af Skriftemaal er at stemkalde den Selvprøvelse, som bør finde Sted, foreud den hellige Nadvere nydes; men den Bekjendelse af vore Synder, som

Skriftsmaalet medfører, kan ligesaa vel afslægges i Laus-hed, som med lydelige Ord. Hensigten af Absolutionen er at forvisse den bødsfærdige Synder om, at han virkelig erholder Syndsforsladelse og finder Maade hos Gud, naat han med det rette Sind eller paa den værdige Maade nyder den hellige Nadvere. Hverken Skriftsmaalet eller Absolutionen er indstiftet af Jesus Christus selv, men begge Handlinger have dog en christelig Betydning, og de bidrage til, at den hellige Nadvere nydes værdigt og med Belsignelse.

Skriftsted er.

1 Cor. 11, 26. Sac ofte som I æde dette Brød, og drikke denne Kalk, forkynner Herrens Død, indtil han kommer.

1 Cor. 11, 27-29. Hvo som æder dette Brød, eller drikker Herrens Kalk uverdeligen, skal være skyldig i Herrens Legeme og Blod. Men hvært Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet, og drikke af Kalken. Thi hvo som æder og drikker uverdeligen, æder og drikker sig selv til Dom, i det han ikke gør Forskjel paa Herrens Legeme.

1 Joh. 1, 8-9. Dersom vi sige, vi have ikke Synd, bedrage vi os selv, og Sandheden er ikke i os. Dersom vi bekjende vore Synder, er han (Gud) trofast og retfærdig, at han forlader os vores Synder og renser os fra al Uretfærdighed.

Lukas 24, 47. Jesus sagde, at der i hans Navn skulde prædikes Omvendelse og Syndernes Forladelse for alle Folk.

§. 143.

Daaben og den hellige Nadvere kaldes Sakramenter, hvorved forstaaes hellige Handlinger, som ere indstiftede af Jesus Christus, og i hvilke et qande-

ligt og usynligt Gode ved sandelige og synlige Ting tilbydes, og meddeles de Christne til deres Saliggjørelse.

Anm. 1. Det Ord Sakrament, sacramentum, er ikke egentlig bibelsk, og dets Betydning er ikke fuldkommen bestemt; hvorfor dette Ord kan bruges i flere Betydninger. Men i den Betydning, hvori Ordet ovenfor er taget, og hvori det tages i den lutherske og reformerte Kirke, gives der kun trende Sakramenter, nemlig Daabens og Alters Sakramente.

Anm. 2. I den catholske Kirke forstaaes ved et Sakrament enhver i den hellige Skrift befalet handling, hvori noget Synligt og Sandseligt meddeles Menneskene som et Middel til deres Saliggjørelse. Efter denne Bestemmelse antager den catholske Kirke, dog tildeels paa utilstrækkelige Grunde, syv Sakramenter, nemlig: Daaben, den hellige Præstevielsen, Skriftsmaalet eller Boden, Bøgen, Bøtesstanden og den hellige eller sidste Olie eller Salvelse.

Anm. 3. Ligesom Daaben og den hellige Nadvere, fordi de ere hellige og af Christus selv indstiftede Handlinger, med nette kaldes Sakramenter fremfor alle andre Handlinger; saaledes kaldes de ogsaa fortrinligvis Naademidler, fordi de Christne ved dem blive forvissede om Guds Maade og delagtiggjøres i hans Maades Virkninger og Velgjerninger. Men ogsaa kaldes ethvert Middel, som Gud har givet Menneskene til deres Forbedring og Frelse, f. Ex. Guds Ord og Bonnen, et Naademiddel.

Fjerde Kapitel.

Om Sjelens Udsadelighed og det evige Liv.

§. 144.

Sjelens Udsadelighed er den menneskelige Sjels bestandige Tilværelse og Liv efter Døden med Selvbevidsthed.

Jesus Christus har først givet Menneskene fuldkommen. Vished om Sjelens Udsadelighed og et andet Liv; thi han allene kunde vide dette og lære dette med fuldkommen Vished. Derfor kalder han ogsaa sig selv Opstandelsen og Livet.

Denne Vished om Sjelens Udsadelighed og et andet Liv har Christus givet dem, som troe paa ham 1) derved, at han udtrykkelig har lert, at Sjelen er udsadelig, og at der er et andet eller et tilkommende Liv; 2) derved, at han opvalte Døde; thi derved viste han, at Sjelen ikke dør med Legemet, og at den guddommelige Almagt kan fremkalde den til et nyt Liv; 3) derved, at han selv opstod fra de Døde og foer til Himmel; thi derved viste han ogsaa, at Døden ikke kan tilintetgjøre Menneskets Wesen, og han frems

stillebe et Grempel paa Menneskets Overgang til en højere og himmelske Herlighed efter Døden.

Anm. 1. Menneskene have vel til alle Tider haft noget Haab om Sjelens Udsadelighed, og gjort sig et Slags Forestillinger om et andet Liv; thi Menneskenes Liv her paa Jorden er af den Beskaffenhed, at det nødvendig maas vække Tanker og Haab om et andet Liv, hvor det kan fuldendes, som her begyndes, og hvor det kan opnaaes, hvorefter vi her ikke stræbe. Men til at give disse Tanker og Forhaabninger fuldkommen Vished udfordredes en guddommelig Myndighed, som Jesus Christus havde.

Anm. 2. Troen paa Sjelens Udsadelighed er af den højestleste Vigtighed for Menneskene: 1) fordi denne Troe giver Menneskene en sikker Udsigte til at kunne opnaae deres Bestemmelse, som altid opnaaes ufuldkommen i dette Liv; 2) fordi den især styrker Menneskenes Lyst til Fromhed og Dyd, og styrker deres Afsløye for Ordskab og Laster; efterdi det Gode og det onde vedvarer i et andet Liv; 3) fordi den styrker Menneskene til at uholde dette Livs Besværligheder og Lidelser, efterdi disse ere Forberedelser til et bedre Liv; 4) fordi denne Troe formilder Menneskenes Frygt for Døden, og gjor dem villige til hellere at opoffre det jordiske Liv end en god Samvittighed.

Anm. 3. Dersom Menneskene ikke havde Troen paa Sjelens Udsadelighed og intet UdsadelighedsHaab, da maatte de forevile om at naae deres Bestemmelse og anse Livet som et hensigtslost Spil; da kunde de ikke tillægge Fromhed og Dyd mere Værd end menneskelig Klogstab, som ofte fejler, og som naer kun et jordisk Maal; da maatte de ofte finde Livets Besværligheder og Lidelser utaalelige og uhensigtsmæssige; og da maatte de endelig frygte for Døden, som for en Tilintetgjørelse, de paa alle mulige Maader vilde soge at undgaae; men deraf

visde en øngstelig Tilværelse og en nedrig Tænkemaade følge.

Skriftsteder.

Joh. 11, 25-26. Jesus sagde: Jeg er Opstandelsen og Livet; hvo som troer på mig, om han end dør, skal han dog leve. Og hver den, som lever og troer på mig, skal ikke døe evindeligen.

Matth. 10, 28. Jesus sagde: Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke slaae Sjælen ihjel; men frygter heller for den, som kan fordærve både Sjæl og Legeme i Selvede.

Hebr. 2, 15. Her siges om Christus, at han skulde befrie dem, saa mange som formedelst Dødens Frygt være under Trældom al deres Livs Tid.

§. 145.

For Sjelens Udsadelighed gives der flere Beviser, hvilke vel ikke ere fuldkommen overbevisende for dem, som mangle den christelige Troe; men de kunne dog tjene til at bortrydde Twivl og til at befeste Troen.

Disse Beviser kunne deels grundes paa Guds Egenskaber, og de deraf udledede Beviser kaldes de theologiske; deels kunne de grundes paa Menneskenes moralske Natur og Bestemmelse, og de derpaa grundede Beviser, kaldes de moralske Beviser for Sjelens Udsadelighed.

§. 146.

Det theologiske Bevis, som grunder sig paa Guds Værdi, føres saaledes:

Dersom Menneskenes Tilværelse og Liv endtes med Døden, da være mange Anlæg til Fuldkommnenhed, givne Menneskene hensigtsløst og forgjeves;

Men nu gør den alvise Gud intet, som er hensigtsløst eller forgjøves;

Derfor kan Menneskenes Tilværelse og Liv ikke endes med Døden; men Menneskenes Sjæl maa være udsadelig.

Anm. 1. Dette Bevis faaer endnu mere Kraft, naar man tilspør, at saamange Mennesker døe enten spæde eller ganske udannede. Dersom nu disses Tilværelse og Liv endtes med Døden, da være alle deres Anlæg og Evner givne dem aldeles uden Hensigt eller Nutte.

Anm. 2. Dette Bevis kan ogsaa grundes paa de menneskelige Sjæle-Evners Perfectibilitet. Thi da den menneskelige Sjæls Evner kunne altid blive fuldkommnere og udannelses til en uendelig Fuldkommnenhed, maa Menskes Sjæl ogsaa være bestemt til en uendelig Tilværelse eller et evigt Liv.

§. 147.

Det theologiske Bevis, som grundes paa Guds Godhed, føres saaledes:

Den algode Gud kan ikke have nedlagt i Menneskene et Haab, som maa skuffes, eller indplantet dem en Længsel, som ikke kan tilfredsstilles;

Men nu har Gud nedlagt i Menneskene Haab om et andet Liv og Længsel efter Fuldkommnenhed og Lyksalighed, som deri kunne opnåes;

Altfaa kan bette Haab ikke skuffes, denne Længsel ikke blive utilfredsstillet; men der maa være et andet Liv, hvori Fuldkommnenhed og Lyksalighed kan opnaaes.

Anm. 1. Dette Beviis kan ogsaa føres saaledes:
Den algode Gud vil give Menneskene det, som er det sande og høieste Gode for dem.

Nu er aandelig Fuldkommenhed og evig Salighed det sande og det høieste Gode for Menneskene.

Altsaa vil Gud ogsaa give Menneskene aandelig Fuldkommenhed og evig Salighed; og derfor maa der være et andet og evigt Liv.

Anm. 2. Dette Beviis kan ogsaa grundes paa Guds Sanddruhed og Trofasthed. Thi Gud har unegtelig nedlagt i Menneskenes Natur et Haab om Udsadelighed og en Loengsel efter et andet Liv; men Gud vil ikke bedrage og derfor vil han vist give Menneskene Liv igen efter Døden og opfylde de fromme Menneskers bedste Haab.

§. 148.

Det theologiske Beviis, som grundes paa Guds Retfærdighed, fremstilles saaledes:

Den retfærdige Gud kan ikke lade den Lastefulde blive ustraffet og den Dydige ubesønnet;

Men dersom Menneskenes Liv endtes med Døden, blev den Lastefulde ofte ustraffet og den Dydige ubesønnet;

Altsaa kan Menneskenes Liv ikke endes med Døden; men der maa være et andet Liv, hvor en fuldkommen Gjengjældelse finder Sted.

Anm. Endvidt det er vist, at Dyden medfører sin Lon i sig selv, og Lasten ligeledes sin Straf, saa er det dog unegteligt, at dydige Mennesker ofte her i Livet maae spone de udvortes Goder og taale meget ondt, just fordi de ere gode og retskafne. Derimod have de lastefulde Mennesker ofte udvortes Lykke. Nu er det ingenlunde antageligt, at Guds Retfærdighed vil, at de dydige ofte skulle blive mindre lyksalige end de Lastefulde. Derfor

kunne vi af Misforholdet mellem Dyd og Lykke, mellem Last og Ulykke, paa Grund af Guds Retfærdighed slutte, at der maa være et andet Liv, hvor et saadant Misforhold ikke finder Sted.

§. 149.

Det første moraliske Beviis for Sjælens Udsadelighed uledes af Pligtens Hellighed og ubetingede Nodvendighed; det andet af Menneskets Bestemmelser til Hellighed eller moralisk Fuldkommenshed.

Det første Beviis føres saaledes:

Guds Lov og Samvittighedens Stemme byder Mennesket at opoffre de sandselige Goder og Livet selv for at opfylde sine Pligter;

Dersom nu intet Liv var efter Døden, da bød Guds Lov og Samvittighedens Stemme Mennesket at opoffre alle Ting for intet og at tilintetgjøre sig selv; hvilket vilde være urimeligt;

Altsaa maa der være et Liv efter Døden, i hvilket Menneskene kunne opnaae det sande Gode, for hvis Skyld alt andet maa opføres.

Anm. Dette Beviis er fuldkommen overbevisende for den, som erkender, at han bør opoffre alt for sin Pligt, og som tillige er overbevist om Guds Visdom og Godheds. Den heimodige Beslutning selv, at ville opoffre alt, endogsaa Livet for sin Pligt, viser umiskjendelig, at det Menneske, som tager denne Beslutning, holder en udsadelig Mand i sig; thi ellers vilde hans Beslutning være at tilintetgjøre sig selv; men dette kan et fornuftigt Menneske ikke ville, og det kan Gud ikke kræve.

Det andet moraliske Beviis kan fremsættes saaledes:

Guds Lov og Sampittighedens Stemme byder Mennesket at stræbe efter uendelig moralisk Fuldkommenhed, hvilken i dette endelige og sandelige Liv umueligen kan opnåes;

Dersom der nu intet Liv var efter Døden, da bød Guds Lov og Fornuftens Stemme Mennesket at trachte efter noget, som umueligt kunde opnåes; men dette er urimeligt at antage;

Altssaa måa der være et andet Liv efter Døden; i hvilket den Fuldkommenhed kan opnåes, hvorefter vi her skulle strebe.

Anm. Dette Beviis er fuldkommen overbevisende for den, som erkjender, at Mennesket er bestemt til en uendelig moralisk Fuldkommenhed. Men den, som ikke erkjender dette, kan ikke overbevises ved dette Beviis. Og i det Hele kunne de gudfrygtige og dydige Mennesker bedst og lettest overbevises om Sjelens Udsadelighed, fordi de nemlig erkjende og følge de Sandheder, hvoraf Sjelens Udsadelighed folger.

Den hellige Skrift, især det nye Testamente, stæfæster fuldkommen-Troen paa Sjelens Udsadelighed og Haabet om et evigt Liv. Thi baade Christus selv og hans Apostler siger 1) at Sjelen ikke dør med Legemet; 2) at der er et evigt Liv, hvortil det jordiske Liv kun er en Forberedelse; 3) at der i det andet Liv er en fuldkommen Gjengjeldelse saavel for de Gode, som for de onde;

og 4) at dette andet Liv begynder strax efter Døden. Da dette er Jesu Christi egen Lære, saa folger deraf, at en troende Christen har fuldkommen Visshed om et evigt Liv efter Døden og om en retsfærdig Gjengjeldelse i det tilkommende Liv.

Anm. I det G. Testamentes kanoniske Boger findes Troen paa Sjelens Udsadelighed ikke ganstæ tydelig udtrykt eller udtrykkelig indskjæret; men den spores dog i adskillige Udtryk, hvori den ligger skjult. G. Ex. i det Udtryk, naar der siges om Henoch og om Simeon, at Gud tog dem til sig, naar de døde; ligesom ogsaa i det Udtryk, som bruges om Mennesker, der døde, at de gaae til deres Fædre eller samles til deres Fædre. Paa flere Steder i de apokryfiske Boger er Troen paa Sjelens Udsadelighed og et evigt Liv tydelig udtalt, f. Ex. Sal. Præd. 12, 7, og 2 Maccab. 7 Cap.

Skriftsteder.

Matth. 10, 28. Jesus sagde: Frygter ikke for dem, som slaae Legemet ihjel, men kunne ikke slaae Sjelen ihjel; men frygter heller for den, som kan fordærve baade Sjel og Legeme i Selvede.

Joh. 5, 47. Jesus sagde: Sandelig, sandelig siger jeg Eder: Hvo som troer paa mig, haver et evigt Liv.

Joh. 5, 28-29. Jesus sagde: Den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre Guds Sons Rost; og de skulle gaae frem, de, som have gjort godt, til Lipsens Opstandelse; men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse.

Matth. 16, 27. Jesus sagde: Menneskets Søn skal komme i sin Faders Hærlighed med sine Engle; og da skal han betale hver efter sin Gjerning.

Luk. 14, 14. Jesus sagde om Opoffrelser, som ikke finde Læn her paa Jorden: Det skal igjengives Dig i de Retsfærdiges Opstandelse.

Luk. 23, 43. Jesus sagde til den døbfærdige Nøver paa Korset: Sandelig siger jeg Dig: i Dag skal Du være med mig i Paradiis.

Luk. 16, 22-23. Jesus sagde i Lignelsen om den rige og fattige Mand: Det begav sig, at den Fattige døde, og at han blev henbaaren af Englene i Abrahams Skjød; men den Rige døde døsaa, og blev begravet. Og der han oploftede sine Øjne i Hølvede, der han var i Pine, saae han Abraham langt borte, og Lazarus i hans Skjød.

Sal. Prædik. 12, 7. Støvet maa komme til Jordens igjen, som det var før; og Alanden maa komme til Gud igjen, som gav den.

§. 152.

Naar et Menneske dør, skilles Sjel og Legeme fra hinanden. Legemet oploses og bliver til Stov; men Sjelen er og bliver en udsødelig Aland. Dette lærer den hellige Skrift udtrykkelig. Naar altsaa Skriften taler om de Dødes Opstandelse eller om Legemets Opstandelse; saa maa dette ikke forstaaes saaledes, at det samme Legeme, som døde, skal opreises eller opstaae til et nyt Liv. Men det maa forstaaes saaledes, at det samme Menneske, som havde dette Legeme, skal opreises af Graven og opstaae til et nyt Liv.

Desuden bruger den hellige Skrift det Udtryk om Legemets Opstandelse ogsaa for at lære Menneskene, at deres Sjel eller Aland i det andet Liv ikke skal mangle et Legeme eller et Organ at virke med; og at dette nye Legeme eller dette nye Organ skal udvikle sig af det gamle, døde Legeme, som Planten af et Frøkorn; og at endelig dette nye

Legeme er langt fuldkommere end det forrige Legeme, thi det er et aandeligt, himmelst og evigt Legeme eller Organ.

Anm. Dette er Skriftenes Lære om Opstandelsen fra de Døde eller om Legemets Opstandelse. Og dette er ogsaa fæltligt for den menneskelige Fornuft. Thi naar vor Aland eller Sjel skal vedblive at være til og at virke med Bevidsthed; saa maa den ogsaa have et Organ at virke med; dernæst er det ogsaa mest forstaaeligt, at dette Organ udvikles af det forriges Væsen eller Kræfter, fordi dette allerede passer til Sjelen og har været forenet dermed; og endelig kunne vi ogsaa vel forstaae, at det nye Legeme maa være af en langt fuldkommere Natur; thi det skal være Organet for en langt høiere aandelig Virksomhed, og det skal være usorgængeligt og evigt, altsaa ikke materielt eller sandfæltigt.

Skriftsteder.

Joh. 3, 28-29. Jesus sagde: Den Time kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre hans Røst; og de skulle gaae frem; de, som have gjort godt, til Livsens Opstandelse; men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse.

Luk. 20, 35-36. Jesus sagde: De som agtes værdige til at faae Deel i hin Verden og i Opstandelsen fra de Døde, tage hverken til Mægte eller bortgifte. De kunne jo ikke mere døe; thi de ere Engle lige og ere Guds Børn, efterdi de ere Opstandelsens Børn.

1 Cor. 15, 50. Kjød og Blod kan ikke arve Guds Rige; ei heller skal Forkrænkelighed arve Usforkrænkelighed.

1 Cor. 15, 42-44. Apostelen siger om det menneskelige Legeme, som begraves: Det saaes i Forkrænkelighed, det opstaar i Usforkrænkelighed; det saaes i Vancre, det opstaar i Herlighed; det sages i Skræbelighed, det

opstaer i Kraft; der saaes et sandseligt Legeme, der opstaer et aandeligt Legeme.

2 Cor. 3, 3. Vi vide, at dersom vort jordiske Huis, denne Hytte, nedbrydes, have vi en Bygning af Gud, et Huis; som ikke er gjort med Hænder, evigt i Himlene.

§. 153.

Om Tilstanden i det andet Liv lærer den hellige Skrift, at deri finder en fuldkommen Gjengældelse Sted, og at ethvert Menneskes Tilstand i det andet Liv vil rette sig efter hans Sindelag og hans Vandet her paa Jorden. Altsaa vil de Ondes Tilstand blive sorgelig og usalig, men de Godes glædelig og salig.

Deraf følger, at der maa gives Grader saavel i Salighed som i Usalighed, ligesom der gives Grader i Dyd og Last.

Fremdeles lærer den hellige Skrift, at der i det andet Liv vil blive en Adskillelse mellem de Onde og de Gode, saa at de ikke som her paa Jorden skulle leve iblandt hverandre, men affondrede.

Anm. 1. Naar den hellige Skrift beskriver eller omtaler Tilstanden i det andet Liv, bruger den deels almændelige Udtryk til at betegne saavel de Saliges som de Usaliges Tilstand; den falder nemlig de Godes Tilstand Frelse, Glæde, Hæder og Vre og Fred og et evigt Liv, men de Ondes Tilstand Fordommelse, Fortabelse, Trængsel og Angest og evig Straf. Disse Udtryk betegne Saligheden deels som en Befrielse fra alt Ondt, og deels som en Besiddelse af det sande og evige Gode, men Usaligheden deels som en Udelukkelse fra de Godes Samfund, og deels som Hornemmelse af en fortjent Straf.

Anm. 2. Deels bruger den hellige Skrift billedlige Udtryk om Tilstanden i det andet Liv. Den falder saaledes de Godes Tilstand Simmerige, Faderens Huis, Paradiis, Abrahams Skjød, og de evige Høliger. Herved betegnes, at Saligheden bestaaer i aandelige Gode, i Samfund med Gud og med hellige Væsener, og i en evig Uskyldigheds Stand. Fremdeles falder den de Ondes Tilstand Hovede, Mørke og Graad, Tænders Snidsel, en Orm, som ikke dør, og en Ild, som ikke slukkes. Herved betegnes, at Usaligheden bestaaer i Savnet af sand Glæde og i Samvittigheds Quæler.

Skriftstede r.

Rom. 2, 6-11. Gud skal betale Enhver efter sine Gjerninger; dem, som ved Bestandighed i god Gjerning søger Vre og Hæder og Usorkrænkelighed, et evigt Liv; men dem, som ere gjenstridige, og ikke lyde Sandhed, men adlyde Uretfærdighed, skal vorde Ugunst og Vrede. Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjel, som gjør det Onde; men Vre og Hæder og Fred skal vorde hver den, som gjør det Gode. Thi der er ingen Person's Anseelse hos Gud.

2 Cor. 5, 10. Os bør alle at aabenbares for Christi Domstol, at Hver kan saae efter det, som er seet ved Legemet, efter det, som han harer gjort, enten Godt eller Ondt.

Gal. 6, 7-8. Farer ikke vild; Gud lader sig ikke spotte; thi hvad et Menneske saaer, det skal han og hoste. Thi hvo som saaer i sit Rjød, skal hoste Forkrænkelse af Rjødet; men hvo som saaer i Handen, skal hoste det evige Liv af Handen.

Matth. 11, 24. Jesus sagde til Staden Kapernaum, som havde seet hans Undergjerninger, og dog ikke havde omvendt sig: Jeg siger Eder: det skal gaae Sodomæ Land taadeligere paa Dommens Dag, end Dig.

Matth. 25, 31-32. Jesus sagde: Naar Menneskets Søn kommer i sin Hærighed, og alle hellige Engle med ham, da skal han sidde paa sin Hærigheds Throne. Og alle Folkeslag skulle forsamlas for ham, og han skal stille dem fra hverandre, ligesom en Hyrde stiller Saarene fra Burkene.

Matth. 13, 49. Jesus sagde: Saaledes skal det gaae til ved Verdens Ende: Englene skulle udgaae og stille de Onde ud fra de Retfærdige.

Luk. 16, 26. Jesus lader i Signelsen Abraham sige til den Rig, som var i Helvede: Imellem os og Eder er et stort Svælg befæstet, at de, som ville fare herfra ned til Eder, kunne ikke, og de kunne ikke heller fare derfra over til os.

§. 154.

Af det, som den hellige Skrift lærer deels i almindelige, og deels i billedlige Udtryk om Tilstanden i det andet Liv, kunne vi med Vished slutte os til følgende om den evige Salighed.

1) at den bestaaer deri, at de gode Mennesker befries fra de Lidelser og Hindringer, som ere forende med deres jordiske Tilværelse; og at de erholdt et langt fuldkommere Organ for deres Aands Virksomhed, hvilket ikke som det jordiske Legeme er til Besvær, og heller ikke udsat for Undergang.

2) at de gode Mennesker bestandig stige i Kundskab om Gud og hans Gjerninger, saa at de klart kunne ske Guds Viisdom og Godhed i alle hans Beslutninger og Værker, og i denne Bestuelse nyde en uydtemmelig Glæde.

3) at de bestandig gaae frem i Hellighed og Liighed med Gud, saa at de ikke forvirres af Egen-

Kjærlighed eller Egennytte, men besjeles af sand Kjærlighed og føge det sande Gode efter Guds Billie.

4) at de nyde en fuldkommen Tilsfredshed eller Salighed, som hverken forstyrres af Synd, eller af Sorg, eller af Frygt for, at den skulde ophøre; thi Saligheden tiltager stedse, eftersom de Saliges Fuldkommensheds Sandheds Erkjendelse og Hellighed evig tiltager.

5) at de komme i Forening med andre gode Aander og med Christus selv, hvilket, salige Samfund ikke forstyrres ved Strid og Skismisse; men det er grundfæstet i en inderlig Enighed, hvormed de Salige betragte Guds Veie og gjøre hans Billie.

6) at de gode Mennesker, som her i Livet elskede hverandre, etter forenes, og leve med hverandre i uopløselig Kjærlighed og uendelig Glæde. Og denne de Saliges indbyrdes Kjærlighed bliver langt fuldkommere end den jordiske, fordi de gode Mennesker nu ere rensede for alle de Fejl og Svagheder, som ofte forstyrre eller forbritte Kjærligheden her paa Jorden.

Skriftsteder.

Joh. 14, 13. Salige ere de Døde, som dse i Herren. Ja Aanden siger, at de skulle hvile fra deres Arbeider; men deres Gjerninger følge med dem.

Joh. 14, 4. Gud skal astorre hver Taare af deres Øine, og Døden skal ikke være meke; ei heller Sorrig, ei heller Skrig, ei heller Pine skal være mere.

2 Tim. 4, 18. Herren vil frie mig fra alt Ondt og frelse mig til sit himmelske Rige. Sam være Mre i al Evighed.

1 Kor. 13, 12. Nu see vi ved et Speil i en mørk Tale; men da skulle vi se Ansigt til Ansigt; nu kender

jeg stykkeviis; men da skal jeg erkjende, ligesom jeg og
er kjendt.

1 Joh. 3, 2. I Elstelige! nu ere vi Guds Børn,
og det er endnu ikke aabenbaret, hvad vi skulle vorde,
men vi vide, at naar han aabenbares, vi da skulle
vorde ham lige; thi vi skulle see ham, som han er.

Matth. 5, 8. Jesus sagde: Salige ere de Rene af
Hjertet; thi de skulle see Gud.

Matth. 13, 43. Jesus sagde: De Retsfærdige skulle
stinne som Solen i deres Faders Rige.

Matth. 23, 43. Christus vil paa Dommens Dag sige
til de Fromme og Gode: Kommer hid, min Faders
Velsignede; arver det Rige, som Eder er beredt; fra
Verdens Grundvold blev lagt.

Job. 17, 24. Jesus sagde i Bon til sin himmelske
Fader: Fader! jeg vil, at de, som Du haver givet
mig, skulle og være hos mig, hvor jeg er; at de maa
stue min Hellighed, som du haver givet mig.

Rom. 2, 10. Vre og Fader og Fred skal vorde
hver den, som gjor det Gode.

§. 155.

Af det, som den hellige Skrift lærer om Tilstan-
den i det andet Liv, kunne vi med Bisched slutte os
til folgende om de Usaliges Tilstand eller om For-
dommelsen:

1) at de slette Mennesker savne alle deres
jordiske Goder og grove sandfelige Glæder; men da
de elste disse alene, og da de ingen Sands have for
de sande himmelske Glæder, saa maa deres Tilstand
være glædeløs og sorgelig.

2) at de onde Lyster og Tilbøjeligheder
vedhlide at ytre sig i de lastefulde Sjæle; men

de kunne ikke tilfredsstilles, og derfor ere de en sledse-
varende Kilde til Utilfredshed og Pine.

3) at den onde Samvittighed plager de
Onde; og da den nu ikke længere kan nedbrydes ved
verdslige Abspredelser eller ved sandfelige Nydelser, er
dens Mag desto mere bittert og uundgæeligt.

4) at de slette Mennesker see sig udelukte
fra de Godes Samfund; og da de maa føle, at de
ved deres egen Brode have gjort sig uverdige dertil,
maa dette forsøge deres Utilfredshed og Oval.

5) at de slette Mennesker komme i Forbins
delse med andre slette Mennesker og med onde Lan-
der, som ved deres Ondskab og indbyrdes Utilfredshed
forsøge hverandres Ulyksalighed.

Anm. De Ondes Usalighed talbes den evige Straf,
deels fordi den finder Sted i det andet Liv eller i Evighes-
den, og deels fordi den varer evig, dersom de ikke forbe-
dre sig i Evigheden. Men ved Guds Maade er det muligt,
at de ogsaa i det andet Liv kunne forbedre sig, skjnt
langt vanskeligere end her i Livet, og at de, naar de ere
forbedrede, kunne besfries fra deres usalige Tilstand.

Skriftsteder.

1 Joh. 16-17. At det, som er i Verden, Kjødets
Lyk og Vinenes Lyk og Livets Hoffærdighed, er ikke
af Faderen, men af Verden. Og Verden forgaar og
dens Lyk; men hvo som gjor Guds Villie, bliver til
evig Tid.

Mark. 9, 44. Jesus sagde om de Lastefulde: Deres
Orm dør ikke, og Ilden udslukkes ikke.

Matth. 25, 46. Jesus sagde om de Onde: Disse
skulle haae hen til den evige Pine, men de Retsfærdige
til det evige Liv.

Rom. 2, 8. Trængsel og Angst skal være over hvert Menneskes Sjel, som gør det Onde.

Matth. 23, 41. Christus vil paa Dommens Dag sige til de Ugadelige og Onde: Gaaer bort fra mig, I forbandede! til den evige Tld, som er berede Djævelen og hans Engle.

1 Tim. 2, 4. Gud vil, at alle Mennesker skulle blive salige, og komme til Sandheds Erfjendelse.

Luk. 16, 10. Jesus sagde: Der bliver Glæde hos Guds Engle over een Synder, som omvender sig.

H. 156.

Den hellige Skrift lærer, at Gengjældelsen i det andet Liv skal tilhørende Menneskene ved en almindelig og høitidelig Dom, som skal holdes af Christus ved Verdens Ende.

Detimod lærer den hellige Skrift ogsaa, at Gengjældelsen i det andet Liv begynder strax efter Doden. Dersor maa ved hin almindelige Dom forståes den høitidelige Dom, hvor ved den Dom, som er fælvet over enhver Enkelt, bliver almindelig bekjendt for alle Mennesker, naar Menneskeslægtens jordiske Liv har Ende.

Anm. 1. Christi høitidelige Dom over alle Mennesker falder sammen med Verdens Ende eller den yderste Dag; thi denne almindelige Dom holdes ikke, förend den nærværende Verden forgaaer, og Menneskeslægtens Liv her paa Jorden er ophört. Dersor kaldes den yderste Dag også Dommedag.

Anm. 2. Naar den yderste Dag kommer, og hylledes den nærværende Verden forgaaer, kan intet Menneske vide; thi den hellige Skrift siger udtrykkelig, at Gud alene veed det. Mark. 13, 32. Men denne Dag vil sandsynligvis komme, enten naar Menneskeslægten har gjort

den Fretgang, som den kan gisre her paa Jorden; eller naar den blev saa fordærvet, at den ikke mere her paa Jorden kunde opdrages for sin evige Bestemmelse. Men naar dette er saaledes, veed kun den Alvidende, som har Elden og Timen i sin egen Magt. (Jofr. Ap. Gj. 1, 7).

Anm. 3. Den nærværende Verdens Undergang paa den yderste Dag maa ikke tankes som en Tilintetgørelse af Verden, men som en Forandring til det Bedre eller som en ny Tingenes Orden, hvori alle gode Mennesker skulle leve i en forherliget Tilstand, og hvor alle gode Ting skulle vise sig i en høiere Skønhed. (Christus talber dersor denne Tilstand Igjensædelsen, maliciosa. Matth. 19, 28).

Anm. 4. Dette er den hellige Skrifts Lære. Thi Guds Ord siger os vel, at Himmel og Jord skalde forgaae, og at den nærværende Verden forgaaer med sin Lyst; men det taler ogsaa om en tilkommende bedre Verden, det forøgger os nye Himmel og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed boer; og det lærer os, at hvo som gør Guds Villie, bliver til evig Tid.

Skriftsteder.

Matth. 23, 31-32. Jesus sagde: Naar Menneskets Son kommer i sin Hærlighed, og alle hellige Engle med ham, da skal han sidde paa sin Hærligheds Throne. Og alle Folkeslag skulle forsamlas for ham, og han skal skille dem fra hverandre, ligesom en Syrde skiller Saarene fra Buukene.

Apostl. Gj. 10, 42. Apostelen Peder sagde om Christus: Han haver budet os at prædile for Folket og at vidne, at han er den af Gud bestemte Levendes og Dødes Dommer.

Hebr. 9, 27. Det er Menneskene bestillet eengang at dse, men derefter Dommen.

2 Petr. 3, 10-13. Herrens Dag skal komme som en Tyv om Natten, paa hvilken Himmelene skulle forgaae

med stort Bulder; men Elementerne skal komme i Brand og oplosses, og Jorden, og alt hvad der er på den, skal og brændes. — Men vi forvente efter hans Forjættelse nye Himmel og en ny Jord, i hvilke Retfærdighed hoer.

¹ Joh. 2, 17. Verden forgaer og dens Lyst; men hvo som gjør Guds Villie, bliver til evig Tid.
